

TEMETTUÂT DEFTERLERİNE GÖRE NEVÂHÎ-İ BARÇIN KAZASININ
SOSYO-EKONOMİK YAPISI

Sefa KENDİRLİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tarih Anabilim Dalı

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Hasan BABACAN

Afyon

Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Haziran 2008

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZETİ

TEMETTUÂT DEFTERLERİNE GÖRE NEVÂHÎ-İ BARÇIN KAZASININ SOSYO-EKONOMİK YAPISI

Sefa KENDİRLİ

Tarih Anabilim Dalı

Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Haziran 2008

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Hasan BABACAN

Çalışmada XIX. Yüzyıl ortalarında Hüdavendigâr Eyaleti Karahisar-ı Sahib Sancağı sınırları dâhilinde bulunan Nevâhî-i Barçın Kazası ele alınmıştır. Kullanılan temel kaynak, Temettuât Defterleridir. Temettuât Defterleri'nin incelenmesi neticesinde Nevah- i Barçın'ın XIX. yüzyıl ortalarındaki (1840–1845) nüfus ve demografik yapısı, tarım yapısı, toprakları, devlete ödediği vergileri tespit edilmiştir.

Nevâhî-i Barçın bu günkü Emirdağ İlçesi olarak bilinmekle beraber o dönemde Bayat ve Kemer kaya ve kısmen İncehisar'ı da içine alan coğrafi ve idari bir yapıdır. Üretimi yapılan ürünler, insan ve hayvan sayıları, tarım arazilerinin miktarı gibi bilgilere de ulaşılmıştır. Bunun yanı sıra meslekler, sülaleler, ödenen vergi miktarları da araştırma sonucunda edinilen bilgilerdendir. Nevâhî-i Barçın nüfusuna göre geniş tarım arazileri olan, tarım ve hayvancılıkla uğraşan, sanayisi gelişmemiş, takriben 3200 kişinin yaşadığı, nüfusunun tamamı Müslümanlardan oluşan bir Osmanlı kazasıdır.

Anahtar Kelimeler: Nevâhî- Barçın, Temettuât, Ekonomi, Sosyal, Emirdağ, Bayat.

ABSTRACT**ACCORDING TO THE TEMETTUÂT NOTEBOOKS NEVÂHÎ-İ BARÇIN
TOWN'S SOCIAL-ECONOMIC POSITION****Sefa KENDİRLİ****History Branch****Afyonkarahisar Kocatepe University, Institute Of Social Science****June 2008****Advisor: Assistant Professor Doctor Hasan BABACAN**

This search is about Nevâhî-i Barçin which was an Ottoman Town in the second half of the 19th century. The main source used in this searches are the ‘‘Temettuât Defterleri’’. Thanks to searching on the ‘‘Temettuat defterleri’’, socio-economic situation of the people who lived in Nevâhî-i Barçin in the second half of the 19th century (1840-1845), the taxes they payed to the government, the lands and the goods they owned and the demographic structure and the population of the Nevâhî-i Barçin have been made clear.

Today Nevâhî-i Barçin is known as it was situated in the Town Emirdağ but in those days it was a governing and geographical structure situated in Bayat, Kemer kaya and particularly in İscehisar. Many information about the type of the products, the number of people and animals, the amount of the farming lands in the town have been learnt. Moreover, many information about the families lived in the town, their occupations and the amount of the taxes they have paid have been learnt thanks to these searches. Nevah-i Barçin was an Ottoman Town with its nearly 3200 Muslim population which had lots of farming lands and the people of the town were earning their life from agriculture and animal feeding, but the industry wasn't grown yet.

Key Words: : Nevâhî- Barçin, Temettuât, Economic, Social, Emirdağ, Bayat.

ÖNSÖZ

Tanzimat'la birlikte Osmanlı Devleti'nin siyasî, askerî, sosyal ve ekonomik yapısında köklü değişikliklerin yapılacağı ilan edilmiştir. Ardından da çalışmalara başlanmıştır. Bu gelişmelerin Osmanlı taşra teşkilatına yansması bu dönemde taşrada sosyal ve ekonomik hayatın yapısını anlaşılması ve araştırılmasını önemli kılmaktadır. Bu düşüncelerle 1840–1845 yılında Hüdavendigâr vilayetine bağlı Karahisar-ı Sahip sancağı kazalarından olan Nevâhî-i Barçın'ın sosyal ve ekonomik yapısı araştırılmıştır.

Bu çalışmada, ana kaynak olarak temettuât defterlerinden faydalanılmıştır. Bu defterler Osmanlı Devleti'nin en küçük yerleşim yerlerine kadar tahrir (sayım) çalışmaları sonucu hazırlanmıştır. Hazırlanış amacı yeni vergi düzenlemesidir. Ait olduğu yerlerin sosyal ve ekonomik yapısını aydınlatacak bilgiler vermektedirler. Nevâhî-i Barçın'a dair iki farklı tarihte yazılan defterlerden faydalanarak bu tez hazırlanmıştır.

Tez çalışması giriş ve beş bölümden oluşmuştur. İlk bölümde kazanın sosyal yapısından bahsedilmiştir. İkinci bölümde gelir dağılımı incelenmiştir. Üçüncü bölümde ziraat hayatı ve üretim bilgilerine, dördüncü bölümde ise hayvancılık bilgilerine yer verilmiştir. Beşinci bölümde ise vergiler ile ilgili bilgiler verilmiştir.

Ancak, 1845 yılına ait Nevâhî-i Barçın temettuât defterlerinde bazı yerleşim yerlerine ait veriler eksiktir. 1840 yılındaki yapılan sayımlarda yer alan bazı yerleşim yerleri bu defterde mevcut değildir. Bu belgelerin arşivde olmayışı, bazı yerleşim merkezlerinin üretim ve vergi bilgilerinin eksik kalması sonucunu ortaya çıkarmıştır. Bu güçlüğü rağmen elde edilen veriler dönemin sosyal ve ekonomik görüntüsü hakkında fikir verebilecek niteliktedir.

Bu tezin hazırlanmasında emeği geçen herkese, başta saygıdeğer danışmanım Yrd. Doç. Dr. Hasan BABACAN ve Kütüphane Daire Başkanı M. Abdullah KÜNDEYİ olmak üzere bütün öğretim görevlileri ve enstitü çalışanlarına teşekkürü borç bilirim.

Annem, babam ve sevgili eşim. Sizlere de sonsuz teşekkürler.

Sefa KENDİRLİ

ÖZGEÇMİŞ

Sefa KENDİRLİ

Tarih Anabilim Dalı

Yüksek Lisans

Eğitim

Lisans: 1993 Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fatih Eğitim Fakültesi Tarih Öğretmenliği

Lise: 1989 Mimarsinan Öğretmen Lisesi, Fen Bölümü

İş:

1993 Varto İmam Hatip Lisesi Tarih Öğretmeni

1998 Kayseri Fevzi Çakmak Lisesi Tarih Öğretmeni

2006 Uşak Vala Gedik Lisesi Tarih Öğretmeni

2007 Uşak Milli Eğitim Müdürlüğü Tarih Öğretmeni

2008 Uşak Alper Günbayram Lisesi Müdür Yardımcısı

Alınan Burs ve Ödüller

1989–1993 Milli Eğitim Bakanlığı Bursu

1993 Karadeniz Teknik Üniversitesi Birinciliği

Kişisel Bilgiler

Doğum Yeri ve Yılı: Develi, 13 Mart 1972 Cinsiyeti: Erkek

Yabancı Dil: İngilizce

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
TEZ JÜRİSİ VE ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ ONAYI	iv
ÖNSÖZ	v
ÖZGEÇMİŞ	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar LİSTESİ	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiii
GİRİŞ	1
I. OSMANLI DEVLETİNİN VERGİ DÜZENİ	3
A) TANZİMAT'A KADAR OSMANLI VERGİ SİSTEMİ.....	3
B) TANZİMAT DÖNEMİNDE MALİ ALANDA YAPILAN DÜZENLEMELER.....	7
II. KAYNAKLAR HAKKINDA	9
III. TEMETTUÂT DEFTERLERİNİN ÖNEMİ	14
A) TEMETTUÂT DEFTERLERİNİN YAZILMASI.....	14
B) SOSYAL TARİH KAYNAĞI OLARAK TEMETTUÂT DEFTERLERİ.....	17
C) İKTİSADİ TARİH KAYNAĞI OLARAK TEMETTUÂT DEFTERLERİ.....	18
IV. NEVÂHÎ-İ BARÇIN'IN TARİHÇESİ	21
A) NEVÂHÎ-İ BARÇIN ADININ ANLAMI.....	22
B) TÜRK FETHİNDEN ÖNCE NEVÂHÎ-İ BARÇIN.....	22
C) TÜRK FETHİNDEN SONRA NEVÂHÎ-İ BARÇIN.....	23
1. Anadolu Selçuklu ve Beylikler Döneminde Nevâhî-i Barçın.....	23
2. Osmanlılar Döneminde Nevâhî-i Barçın.....	26
3. Yöreye Yapılan İskânlar.....	28

V. NEVÂHÎ-İ BARÇIN'DA İDARİ YAPILANMA.....	29
---	-----------

I. BÖLÜM

NEVÂHÎ-İ BARÇIN'IN SOSYAL YAPISI

I. NEVÂHÎ-İ BARÇIN'IN NÜFUS YAPISI.....	33
II. LAKAPLAR VE SÜLALE İSİMLERİ.....	37
III. NEVÂHÎ-İ BARÇIN'DA KULLANILAN ŞAHİS İSİMLERİ.....	61
IV. NEVÂHÎ-İ BARÇIN'DA MESLEKLER VE DAĞILIMI.....	65

II. BÖLÜM

NEVÂHÎ-İ BARÇIN'DA GELİR DAĞILIMI

I. UĞRAŞILARA GÖRE GELİR DAĞILIMI.....	75
A) ZİRAATTAN ELDE EDİLEN GELİRLER.....	75
B) HAYVANCILIKTAN ELDE EDİLEN GELİRLER.....	76
C) MESLEKLERDEN ELDE EDİLEN GELİRLER.....	76
II. YERLEŞİM MERKEZLERİNE GÖRE GELİR DAĞILIMI.....	78
III. NEVÂHÎ-İ BARÇIN'DA HANELERE GÖRE GELİR DAĞILIMI.....	84
IV. HİÇ BİR GELİRİ OLMAYANLAR.....	88
V. NEVÂHÎ-İ BARÇIN'DA NET KAZANÇLAR.....	88

III. BÖLÜM

ZİRAAT HAYATI

I. OSMANLI DEVLETİNDE TOPRAK YÖNETİMİ.....	93
II. YERLEŞİM YERLERİNE GÖRE ARAZİ DURUMU.....	94
A) BALCAM SULTAN'DA ARAZİ DURUMU.....	94
B) BAVIRDI'DA ARAZİ DURUMU.....	95
C) BAYAT'DA ARAZİ DURUMU.....	97
D) ÇOĞU'DA ARAZİ DURUMU.....	100
E) GÖMÜ BALA'DA ARAZİ DURUMU.....	102
F) GÜVEÇÇİ'DE ARAZİ DURUMU.....	103
G) HÜSREV PAŞA'DA ARAZİ DURUMU.....	105

H) SEYDİLER'DE ARAZİ DURUMU.....	106
İ) TÜRKMEN'DE ARAZİ DURUMU.....	108
III. NEVÂHÎ-İ BARÇIN'DA ÜRETİM.....	112
IV. ÜRETİLEN TARIM ÜRÜNLERİNİN VE ÜRETİMİN DAĞILIMI..	114
A) AFYON ÜRETİMİ.....	114
B) ARPA ÜRETİMİ.....	114
C) BOSTAN ÜRETİMİ.....	114
D) BUĞDAY ÜRETİMİ.....	115
E) BURÇAK ÜRETİMİ.....	115
F) HAŞHAŞ ÜRETİMİ.....	116
V. YERLEŞİM YERLERİNE GÖRE ÜRETİM.....	117
A) AFYON ÜRETİMİ.....	117
B) ARPA ÜRETİMİ.....	119
C) BOSTAN ÜRETİMİ.....	122
D) BUĞDAY ÜRETİMİ.....	123
E) BURÇAK ÜRETİMİ.....	127
F) HAŞHAŞ ÜRETİMİ.....	129

IV. BÖLÜM

HAYVANCILIK

I. KÜÇÜKBAŞ HAYVANCILIK.....	139
A) NEVÂHÎ-İ BARÇIN'DA KÜÇÜKBAŞ HAYVANLAR.....	139
B) YERLEŞİM MERKEZLERİNE GÖRE KÜÇÜKBAŞ HAYVANLARIN DAĞILIMI.....	145
C) HANELERE GÖRE KÜÇÜKBAŞ HAYVANLARIN DAĞILIMI.....	147
II. BÜYÜKBAŞ HAYVANCILIK.....	151
A) NEVÂHÎ-İ BARÇIN'DA BÜYÜKBAŞ HAYVANLAR.....	151
B) YERLEŞİM MERKEZLERİNE GÖRE BÜYÜKBAŞ DAĞILIMI.....	160
C) HANELERE GÖRE BÜYÜKBAŞ DAĞILIMI.....	163
III. YÜK VE BİNEK HAYVANLARI.....	168
A) NEVÂHÎ-İ BARÇIN'DA YÜK – BİNEK HAYVANLARI.....	168
B) YERLEŞİM MERKEZLERİNE GÖRE YÜK VE BİNEK	

HAYVANLARININ DAĞILIMI.....	175
C) HANELERE GÖRE YÜK VE BİNEK HAYVANLARININ DAĞILIMI.....	178

V. BÖLÜM

VERGİLER

I. NEVÂHÎ-İ BARÇIN TEMETTÜÂT DEFTERLERİNE MEVCUT VERGİLER.....	184
A) AĞNAM VERGİSİ.....	184
B) ÖŞÜR VERGİSİ.....	184
C) SENELİK VERGİ.....	185
II. VERGİLERİN HANELERE VE TERLEŞİM MERKEZLERİNE GÖRE DAĞILIMI.....	186
A) AĞNAM VERGİSİNİN HANELERE GÖRE DAĞILIMI.....	186
B) ÖŞÜR VERGİSİNİN HANELERE GÖRE DAĞILIMI.....	188
C) SENELİK VERGİNİN HANELERE GÖRE DAĞILIMI.....	190
III. ÖŞÜR VERGİSİNİN ÜRÜNLERE GÖRE DAĞILIMI.....	193
A) AFYON ÖŞRÜ.....	193
B) ARPA ÖŞRÜ.....	193
C) BUĞDAY ÖŞRÜ.....	193
D) BURÇAK ÖŞRÜ.....	194
E) HAŞHAŞ ÖŞRÜ.....	194
SONUÇ.....	197
KAYNAKÇA.....	205
EKLER	
Ek 1. Haritalar.....	207
Ek 2. Belgeler.....	209

TABLOLAR LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 1. Balcam Sultan’da bulunan sülale isimleri, lakaplar ve hane reislerinin isimleri	38
Tablo 2. Bavırdı’da bulunan sülale isimleri, lakaplar ve hane reislerinin isimleri.....	39
Tablo 3. Bayat’da bulunan sülale isimleri, lakaplar ve hane reislerinin isimleri.....	41
Tablo 4. Çoğu’da bulunan sülale isimleri, lakaplar ve hane reislerinin isimleri.....	46
Tablo 5. Gömü Bala’da bulunan sülale isimleri, lakaplar ve hane reislerinin isimleri...49	49
Tablo 6. Güveççi’de bulunan sülale isimleri ve hane reislerinin isimleri.....	50
Tablo 7. Hüsrev Paşa’da kullanılan sülale isimleri, lakaplar ve hane reislerinin isimleri.....	51
Tablo 8. Seydiler’de bulunan sülale isimleri ve hane reislerinin isimleri.....	57
Tablo 9. Türkmen’de bulunan sülale isimleri, lakaplar ve hane reislerinin isimleri.....	58
Tablo 10. Nevâhî-i Barçın’da lakap ve sülale isimlerini yerleşim merkezlerine göre dağılımı.....	61
Tablo 11. Nevâhî-i Barçın’da kullanılan isimler ve dağılımı.....	63
Tablo 12. Nevâhî-i Barçın’da bulunan meslekler.....	69
Tablo 13. Nevâhî-i Barçın’da Temettüât gelirleri.....	72
Tablo 14. 1261 (M.1845) Temettuât Gelirleri.....	72
Tablo 15. Nevâhî-i Barçın’da halkın genel mal varlığı ve kazançları.....	75
Tablo 16. Nevâhî-i Barçın’da mesleklere göre gelir dağılımı.....	78
Tablo 17. Nevâhî-i Barçın’da elde edilen gelirlerin çeşit ve miktarları.....	82
Tablo 18. Nevâhî-i Barçın’da toplam varlıklar ve kıymetleri.....	83

Tablo 19. Nevâhî-i Barçın'da toplam varlık kıymetlerinin hanelere göre dağılımı.....	83
Tablo 20. Nevâhî-i Barçın'da hanelere göre gelir dağılımı.....	87
Tablo 21. Nevâhî-i Barçın'da hanelere göre gelir dağılımı.....	87
Tablo 22. Nevâhî-i Barçın'da tarım alanlarının yerleşim merkezlerine göre dağılımı.....	110
Tablo.23. Nevâhî-i Barçın'da arazilerin hanelere göre dağılımı ve kıymetleri.....	111
Tablo 24. Nevâhî-i Barçın'da üretilen ürünler ve miktarları.....	133
Tablo 25. Nevâhî-i Barçın'da bulunan küçükbaş hayvanların merkezler – hanelere göre dağılımı.....	150
Tablo 26. Nevâhî-i Barçın'da bulunan büyükbaş hayvanların dağılımı.....	167
Tablo 27. Nevâhî-i Barçın'da bulunan yük ve binek hayvanlarının sayıları, yerleşim merkezleri – hanelere göre dağılımı.....	182
Tablo 28. Nevâhî-i Barçın'da Ağnam vergisi ödeyen haneler ve vergi miktarları.....	187
Tablo 29. Nevâhî-i Barçın'da öşür vergisi ödeyen haneler ve öşür miktarları.....	189
Tablo 30. Nevâhî-i Barçın'da senelik vergi ödeyen haneler ve ödedikleri vergiler.....	191
Tablo 31. Nevâhî-i Barçın'da toplanan vergi türleri ve hanelere göre dağılımı.....	192
Tablo 32. Nevâhî-i Barçın'da öşür vergisi ödeyen haneler ve dağılımı.....	195
Tablo 33. Nevâhî-i Barçın'da üretilen ürünler ve ödenen öşür vergisinin dağılımı.....	196

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 1. Nevâhî-i Barçın'da bulunan sülale isimleri ve lakapların dağılımı.....	59
Şekil 2. Balcam Sultan'da arazi durumu.....	95
Şekil 3. Bavırdı'da arazi durumu	96
Şekil 4. Bayat'da arazi durumu.....	98
Şekil 5. Çoğu'da arazi durumu.....	102
Şekil 6. Gömü Bala'da arazi durumu.....	102
Şekil 7. Güveççi'de arazi durumu.....	104
Şekil 8. Hüsrev Paşa'da arazi durumu.....	106
Şekil 9. Seydiler'de arazi durumu.....	107
Şekil 10. Türkmen'de arazi durumu.....	108
Şekil 11. Nevâhî-i Barçın'da tarım arazisine düşen nüfus miktarı	111
Şekil 12. Nevâhî-i Barçın'da ürün dağılımı.....	116
Şekil 13. Çoğu'da afyon üretimi.....	118
Şekil 14. Güveççi'de afyon üretimi.....	119
Şekil 15. Türkmen'de afyon üretimi.....	119
Şekil 16. Balcam Sultan'da arpa üretimi.....	120
Şekil 17. Çoğu'da arpa üretimi.....	121
Şekil 18. Güveççi'de arpa üretimi.....	121
Şekil 19. Türkmen'de arpa üretimi.....	122

Şekil 20. Balcam Sultan’da buğday üretimi.....	124
Şekil 21. Çoğu’da buğday üretimi.....	125
Şekil 22. Güveççi’de buğday üretimi	126
Şekil 23. Türkmen’de buğday üretimi.....	126
Şekil 24. Balcam Sultan’da burçak üretimi.....	127
Şekil 25. Çoğu’da burçak üretimi.....	127
Şekil 26. Türkmen’de burçak üretimi.....	128
Şekil 27. Çoğu’da haşhaş üretimi.....	129
Şekil 28. Güveççi’de haşhaş üretimi.....	129
Şekil 29. Türkmen’de haşhaş üretimi.....	130
Şekil 30. Nevâhî-i Barçın’da hayvanların dağılımı.....	137
Şekil 31. 1256 (M. 1840) sayımına göre Çoğu’da hayvan sayıları ve oranları.....	137
Şekil 32. 1261 (M. 1845) sayımına göre Çoğu’da hayvanlar.....	138
Şekil 33. Nevâhî-i Barçın’da bulunan küçükbaş hayvanlar.....	145
Şekil 34. Nevâhî-i Barçın’da küçükbaş hayvanların yerleşim merkezlerine göre dağılımı.....	147
Şekil 35. Nevâhî-i Barçın’da küçükbaş hayvanların hanelere göre dağılımı.....	149
Şekil 36. Nevâhî-i Barçın’da bulunan büyükbaş hayvanlar ve sayıları.....	151
Şekil 37. Nevâhî-i Barçın’da büyükbaş hayvanların yerleşim merkezlerine göre dağılımı.....	163
Şekil 38. Nevâhî-i Barçın’da büyükbaş hayvanların hanelere göre dağılımı.....	166

Şekil 39. Nevâhî-i Barçın'da bulunan yük ve binek hayvanlarının dağılımı.....	175
Şekil 40. Nevâhî-i Barçın'da bulunan yük ve binek hayvanlarının yerleşim merkezlerine göre dağılımı.....	178
Şekil 41. Nevâhî-i Barçın'da bulunan yük ve binek hayvanlarının hanelere göre dağılımı.....	181

GİRİŞ

XIX. Yüzyıl, İlber Ortaylı'nın deyimiyle "İmparatorluğun en uzun yüzyılı"dır. Temeli bir yüzyıl öncesine dayanan batı karşısındaki geri çekilme ve kaybedilen savaşlar, Osmanlı Devleti'nin bünyesindeki tepeden tırnağa gerilemenin, adeta somut bir ifadesidir. Karlofça ile başlayan ve önlenemeyen süreç, XVIII. yüzyıla gelindiğinde ağır ama devamlılık arz eden bir şekilde sürmüştür. XIX. Yüzyıla gelindiğinde ise Osmanlı Devleti tam anlamıyla kuşatılmıştır. Üstelik bu kuşatma içeriden de müttefikler bulmuştur. Sırp İsyanı, Yunan İsyanı, Mehmet Ali Paşa Olayı, devlete içerden indirilen peş peşe darbelerdir. Dışarıdaki savaşlar da bütün hızı ile devam etmektedir. Bu durum Osmanlı Devletine çok pahalıya mal olmuştur. Devlet dışarıda güç ve itibar, içerde ise insan ve ekonomik kayba uğramıştır. Bu uzun ve yıpratıcı süreç Osmanlı ekonomisini son derece olumsuz etkilemiştir.

Osmanlı Devleti'nin XIX. Yüzyılda karşı karşıya kaldığı sorunlardan birisi de ekonomiktir. Sanayileşmeyi gerçekleştiremeyen, merkantilizmi benimseyemeyen devlet üretimi artıramamış, dolayısıyla rakipleri kadar sermaye sahibi olamamıştır. Bunları gerçekleştiren rakipleri karşısında sürekli olarak gerilemek durumunda kalmıştır. Bu durum Osmanlı devlet adamları tarafından kaygı ve endişeyle izlenmiş, çeşitli çözüm önerileri öteden beri ıslahat adı altında devam etmiştir. Ancak XIX. yüzyılda daha önceki yüzyıllardan bariz bir fark vardır. Artık batının üstünlüğü tartışılmamaktadır. Üstünlüğün sadece askeri alanda olmadığı da fark edilmiştir. O halde işin siyasi ve ekonomik boyutu da göz önüne alınmalıdır. Bu fark edişin bir neticesi olmak üzere Tanzimat Fermanı ilan edilmiştir.

Tanzimat Fermanı'nı ilan eden bürokratlar batıya ayak uydurabilmek için devletin bütün alanlarında çalışmalara başladılar. Merkezi yönetimi güçlendirebilmek gibi zor bir işi gündeme aldılar. Klasik mali sistemin XIX. yüzyılda devlet için elverişli olmadığı ortadadır. Bu nedenle vergi kaynaklarını iyi saptamak, vergileri düzenli toplamak, iltizam sistemini ortadan kaldırmak için vilayet düzeyinde 1840'dan itibaren yeni bir örgütlenme başlamıştır¹. Tanzimat Fermanı'nın bir gereği olan ve batıda bir hayli emsali olan, herkesin kazancına göre vergi alınması anlayışı böylece kanunlaşmıştır(1840). Kanunun gereği olarak devlet vergi mükellefi olacak vatandaş

¹ İlber ORTAYLI, *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*, Alkım Yayınevi, İstanbul, 2005, s. 29.

ile aracısız temas kurmak istemiştir. Bu maksatla deneyimsiz ve sayıca yetersiz de olsa memurlarını göndererek, vatandaşının mal ve kazançlarını tespit etmeye yönelmiştir. İşte bu anlayışın bir neticesi olarak Temettuât vergileri ortaya çıkmıştır.

Bu güne kadar üzerinde pek çok araştırmacının incelemeler yaptığı Temettuât Defterleri Osmanlı Devleti'nin Tanzimat Fermanı İle uygulamaya çalıştığı yeni vergi düzenlemesiyle paralel ve hemen peşinden hazırlanmıştır. 1256 (M. 1840) ve 1261 (M. 1845) yıllarında kaleme alınan temettuât defterleri ile, Osmanlı Devletinde uygulanan bölgelerdeki vatandaşların emlâki, hayvanları, meslekleri, gelirleri belirlenmiştir. Köy ve yerleşim merkezleri esas alınarak yazılan bu defterlerde ayrıca fakirler, dullar, yetimler, hatta göçmenler dahi kayıt altına alınmıştır.

Bu çalışmadaki defterler Hüdavendigâr Eyaleti Karahisar-ı Sahip Sancağı Nevâhî-i Barçın Kazası'na aittir. Başbakanlık Osmanlı Arşivinde *ML. VRD. TMT. 9098-9099-9100* olarak kayıtlı olan defterlerden *9099-9100* numaralı defterler 1256 (M. 1840) sayımına, *9098* numaralı defter ise 1261 (M. 1845) tarihine aittir. Nevâhî-i Barçın daha sonra Musluca, daha sonra Aziziye, en son olarak da Emirdağ adını almıştır. Ancak Nevâhî-i Barçın kazası ile bu günkü Emirdağ arasında coğrafi sınırlar bakımından büyük farklılıklar mevcuttur. Zira Nevâhî-i Barçın bugünkü Emirdağ'dan başka Bayat, Çoğu, Seydiler'i de içine alan çok geniş bir coğrafyayı ihtiva etmektedir.

Defterlerde XIX. yüzyıl ortalarında Nevâhî-i Barçın'da yaşayan insanların lakapları ve sülalelerine dair bilgiler mevcuttur. Bu bilgiler bu gün anılan bölge ile alakası olan insanların geçmişte yaşayan atalarına dair, bilgiler olması bakımından da mühimdir.

Adı geçen defterlerde, Nevâhî-i Barçın'da yaşayan insanların arazileri, hayvanları, meslekleri, gelirleri, elde ettikleri ürünleri, ödedikleri vergileri de bulmak mümkündür.

I. OSMANLI DEVLETİ'NİN VERGİ DÜZENİ

A) TANZİMAT'A KADAR OSMANLI VERGİ SİSTEMİ

Mali sistem bir devleti oluşturan önemli unsurlardandır. Osmanlı Devleti, kuruluş döneminden itibaren sistemli bir malî teşkilâta sahip olmuştur. Osmanlılardaki ilk maliye teşkilâtının Murat Hüdavendigâr (I. Murat) zamanında Çandarlı Kara Halil Paşa ile Karamanlı Kara Rüstem Paşa tarafından yapıldığı bilinmektedir. Dolayısıyla Osmanlı maliyesinin daha ilk kuruluş dönemlerinde ortaya çıktığı ve devletin maliye teşkilatına büyük bir itina gösterdiği anlaşılmaktadır².

Fatih kanunnamesinde “Ve yılda bir kerre rikâb-i Hümayunuma defterdarlarım irad ve masrafım okuyalar hil'at-i fahire giysinler ve hazineme dâhil ve hariç olan akça, defterdarlarım emri ile dâhil-hariç olsun³” ifadeleri yer almaktadır. Bu ifadeler Osmanlıların maliye teşkilâtına ne denli önem verdiklerini, bu anlayışa daha ilk zamanlardan beri nasıl sahip çıktıklarını göstermektedir. Osmanlı maliye teşkilâtının başında "Defterdar" adı verilen bir görevli bulunmaktadır. Bu görevli, günümüzdeki maliye bakanlarının yerine getirmekle yükümlü oldukları işleri yapmaktadır.

Kuruluş ve yükselme döneminde gelirler, giderlerden daha fazla bir yekûn tutmaktadır. Buna karşılık masraflar pek o kadar fazla değildir. Devletin masrafı sadece Kapıkulu askerlerine verilen paradır. Gelirlerin fazlası ise cami, medrese, köprü, han, hamam vs. gibi imar işlerinde kullanılmaktadır.

Osmanlı maliyesi, "Miri hazine" (veya dış hazine) ile Enderûn (veya iç hazine) hazinesi olmak üzere iki kısımdır. Dış hazinenin görev ve yetkisi, devletin genel gelirlerini toplamak ve gerekli masrafları yerli yerinde kullanmak şeklinde belirlenmiştir. İç hazine ise padişaha aittir. Şayet dış hazinenin parası yetişmez ise iç hazineden borçlanmak suretiyle ödünç para alınır. Dış hazine, vezirde bulunan

² Yusuf HALAÇOĞLU, Osmanlı Devlet Teşkilatı, *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, 12. cilt, Çağ Yayınları, İstanbul, 1990, s. 354.

³ HALAÇOĞLU, *a. g. m.*, s.355.

hükümdar mührü ile açılıp kapanırdı. Bu hazine, defterdarın sorumluluğu ve veziriazamın denetimi altında bulunuyordu.

İlk Osmanlı parası Osman Gazi döneminde tedavüle çıkmıştır. Gümüşten mamul Osmanlı parasına "akça" deniyordu. Her padişah, hükümdarlık alameti olarak kendi adına para bastırırdı. Osmanlı hükümdarları Fatih Sultan Mehmet dönemine kadar gümüş ve bakır para bastırdılar. Kuruluş döneminde ve daha sonraki dönemlerde paranın ayarına ve saf gümüş olmasına özen gösteriliyordu.

Osmanlı maliyesinin farklı gelir kaynakların başında halktan toplanan vergiler geliyordu. Kamu hizmetlerinin düzenli bir şekilde devamlılığını temin için başvuru olan bir çare olan verginin, her devletin ekonomik ve sosyal hayatlarında önemli bir yeri bulunmaktadır.

Osmanlı ekonomik sistemi İslam anlayışının dışında değildir. Osmanlılar geçmişteki köklü tecrübeleri örnek alarak mali sistemlerini ortaya koymuşlardır. Maliyenin, temel dayanağını teşkil eden vergi, genel manada iki ana bölüme ayrılırdı. Bunlardan biri tamamıyla şeriata dayanan ve esas itibari ile Kitap (Kur'an) ile Sünnet'ten kaynaklanan "Şer'î Vergiler"di ki buna "Tekâlif-i Şer'iyye" denmektedir. İkincisi de baş gösteren malî sıkıntılar yüzünden devlet tarafından bir zorunluluk sonucunda konan "Örfî Vergiler"dir ki buna da "Tekâlif-i Örfiye" denirdi. Vergiler kabaca şu şekildedir.

Zekât: Belli şartları taşıyan Müslümanların vermek zorunda olduğu vergidir. Zekat kişilerin keyfine bırakılamaz. Devlet tarafından toplanarak ilgili yerleri harcanmak durumundadır.

Haraç: Gayrimüslimlerin Zekât karşılığı olarak ödemek durumunda oldukları bir vergi türüdür.

Öşür: hem Müslüman hem de Hıristiyan çiftçilerin ödemek zorunda oldukları tarımsal üretim vergilerinin tamamına verilen isimdir.

Cizye: Osmanlı Devleti'nde bu vergiyi vermekle yükümlü tutulan kimseler, sadece ergenlik (bulûğ) çağına gelmiş akıl ve vücutça sağlam olan erkeklerdir. Ayrıca

sadaka ile geçinen rahipler, çalışamayacak derecede bir rahatsızlığı olup fakir düşenler, çocuklar ve yaşlılar ile kadınlar cizyeden muaf idiler. Bundan da anlaşılacağı üzere Osmanlılarda cizye, tamamen İslâm hukukunun esaslarına göre uygulanmıştır. Osmanlılarda cizye uygulaması, 1855 senesinde cizyenin, Bedel-i askeriye tebdili zamanına kadar devam etmiştir⁴.

Örfi Vergiler Osmanlılarda şer'î vergilerin yanında, temeli ihtiyaçlardan doğan ve örfeye dayanan bir vergi daha bulunmaktadır. Bu, örfi vergiler veya tekâlif-i örfiyye denilen ayrı bir kategoride değerlendirilmiştir. Bu vergiler iki bölümden oluşur:

1- Tekâlifi adîye

2- Tekâlif-i şakka

Tekâlif-i Adîye: Şer'î hukuka göre malî bir terim olarak "ca'l" adı da verilen bu vergi türü, aralıksız devam eden harp ve malî krizlerin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. İslam hukuku böyle zaruri durumlarda örfi vergi konulmasına cevaz ve imkân vermektedir. Binaenaleyh, İslâm hukukunun müsaade ettiği bu nevi vergilerin Osmanlı Devleti'nde bulunmasında bir sakınca yok demektir.

Tekâlif-i Şakka: Harp, malî kriz ve tabii afet gibi bir zarurete bağlı olmadan tekâlif kaideleri dışına çıkılarak konmuş bulunan vergilerdir. Belli bir kaide ve sistemi olmadığından bu tip vergilerde hak ve adalete pek riayet edilmeyeceğinden, böyle vergilere şer'an müsaade edilmemiştir. Nitekim Kanunî Sultan Süleyman (1520–1566) devrinin sadrazamı Lütü Paşa (H. 942–947) bu konuya temasla şöyle der: "Cenk içinde askere hilaf-i kanun vergi vermemek gerektir"⁵

Osmanlılarda, Tanzimat'a kadar devam eden örfi vergilerin bu ikinci kısmı olan "şakka"nin olmadığını, tebaa üzerine böyle bir verginin tarh edilmediği, ancak bazı vergilerin buna benzemelerinden dolayı "şakka" zannedildikleri belirtilmektedir. Bununla beraber, bilhassa XVII. asırdan itibaren bu tip vergilerin zaman zaman ortaya

⁴ <http://www.academical.org/dergi/MAKALE/11sayi/ilgenOsmanliToprak.doc> 17. 10. 2007

⁵ <http://www.academical.org/dergi/MAKALE/11sayi/ilgenOsmanliToprak.doc> 17. 10. 2007

çıktığı bilinmektedir. Fakat padişahlar, bununla mücadele etmişler ve böyle bir yola bas vurulmaması için "adâletnameler" göndermişlerdir⁶.

İmdadiye-i seferiye: zaman ve mntıklara göre isimleri ile birlikte çeşitleri de değişen örfî vergiler, hazinenin vaz geçemeyeceği bir malî yardım halini almıştı. Bu vergilerin basında "İmdadiye" diye isimlendirilen vergi gelmektedir. "İmdadiye-i seferiye" ve "İmdadiye-i hazariye" olmak üzere iki kısma ayrılan bu vergi, isminden de anlaşılacağı üzere sefer ve harplere bağlı olarak salınan ve toplanan bir vergi kalemidir. Muharebe masraflarını karşılamak üzere vatandaşlardan alınan bir vergidir. Bu vergi, Osmanlı Devleti'nin, durmak bilmeyen harplerle karşılaşması yüzünden hazinenin, malî külfeti kaldıramaması sebebiyle konulmuştur.

Avârız: Osmanlı Devleti'nde, örfî vergiler kısmına giren vergi kalemlerinden biri de "Avârız" adını taşıyan vergidir. Bu vergi, olağanüstü hallerde, tebaya yüklenen bedenî, malî ve aynî bir vergidir. Avârız-i divanîye adi ile de anılan bu vergi, devlet masraflarının memleket nüfusuna tevzi ve taksimi sonucu ortaya çıkmıştır. Çok eski bir vergi olmakla beraber, ne zaman ihdas olunduğu kesin olarak bilinmemektedir. Bununla beraber bu verginin Osmanlılardan önce Anadolu beyliklerindeki mevcudiyetinden bazı vesikalar sayesinde haberdar olmaktadır. Olağanüstü hal vergisi de diyebileceğimiz bu verginin alınması için olağanüstü hallerin olması (yangın, deprem, savaş, sel baskını vb.) gerekir. Bu verginin ödenmesindeki güçlükleri karşılamak ve ödeyemeyenlerin vergisini de ödeyebilmek maksadıyla avarız vakıflarının kurulduğu bilinen bir gerçektir.

Salgun: Devlet, bazı zamanlar masrafları belirli vergi kaynaklarından karşılayamayacağını anladığı zaman, özel bazı tedbirler ile memleketin bütün imkânlarını seferber etmeye karar verir ve bu karar gereğince vaziyetin icabına göre, kendisine lazım olan para, hizmet, eşya ve mahsul miktarı tespit edilerek muhtelif bölge ve mahallere tevzi ettiği vergidir.

Harçlar: Osmanlı örfî vergilerinden bir kalem de "Harçlar" adı altında zikredilmektedir. Bu vergi, daha ziyade resmî dairelere isi düşenlerden alınmaktaydı. Değişik isimlerle alınan bu harçlar, mahkemelerde hâkim, kadı ve naillerin verdikleri

⁶ <http://www.academical.org/dergi/MAKALE/11sayi/ilgenOsmanliToprak.doc> 17. 10. 2007

hüccetlerden, sicillere geçirilen hükümlerden, meşihat makamından yazılı olarak çıkan fetvalardan, ölen bir kimsenin mirasçıları arasında yapılan miras taksiminden, nikâh vs. gibi muamelelerin karşılığı olarak alınmaktaydı⁷.

B)TANZİMAT DÖNEMİNDE MALİ ALANDA YAPILAN DÜZENLEMELER

XVIII. yüzyıldan itibaren gerilemeye başlayan Osmanlı Devleti, bu süre içinde uzun yorucu savaşlar yaparken, iktisadi alanda da sıkıntılarla karşı karşıya kalmıştır. İçerde ve dışarıda gelişen olaylar neticesinde Osmanlı mali düzeni çok zor bir duruma düşmüştür. Devlet adamları bu kötü gidişata bir son verebilmek amacıyla öteden beri çeşitli reformlar uygulamaktadırlar. Ancak bu uygulamalar daha çok Osmanlı Devletinin kendi bünyesinden elde etmeye çalıştığı çözümlerdir. 200 yıldan fazla devam eden bu çözüm arayışları maalesef yeterli olmamıştır. Bunun sonucunda devlet, çözüm arayışlarında yönünü batıya çevirmek zorunluluğunu hissetmiştir. Bu zorunluluğun bir neticesi olarak da Tanzimat ortaya çıkmıştır. Burada; Tanzimatın siyasi ya da sosyal yönleri değil, konumuzu ilgilendirdiği kadarıyla kısaca ekonomik yönü ortaya koymakla yetinilmiştir.

Tanzimat; temelde Osmanlı Devletinin tüm kurum ve kuruluşları ile batılılaşma kararını yansıttığı için daha önceki benzer girişimlerden ayrılır⁸. Tanzimat, iç ve dış dengelerin değişmesiyle meydana gelen buhrana Tanzimatçı devlet adamları tarafından “pratik gayelerle” benimsenmiş bir, çözüm yolu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tanzimatın gayesi yalnız din ve devlet değil, mülk ve milleti ihya idi. Tanzimatın Osmanlıyı siyasi olarak kurtardığını ancak sosyal ve ekonomik yapısını kendi gerçeklerine göre değil, sanayi üretimi çok artan Avrupa için bir pazar olabilecek şekle sokan çabaları başlattığı söylenebilir⁹.

Osmanlı Devleti bir ekonomisi tarıma dayalı bir devlettir. Osmanlı Devletinde yaşayan insanlar toprağa bağlı bir hayat yaşamaktadır. Dolayısıyla kırsal kesimdeki

⁷ <http://www.academical.org/dergi/MAKALE/11sayi/ilgenOsmanliToprak.doc> 17. 10. 2007

⁸ Abdüllatif ŞENER, “Tanzimat ve Meşrutiyet’te İktisadi ve Mali Politikalar” *Yeni Türkiye Osmanlı Özel Sayısı*, cilt 3, Ankara 1999, s.549.

⁹ Gürsoy ŞAHİN, ”XIX. Yüzyıl Ortalarında Afyonkarahisar Kazası’nın Sosyo-Ekonomik Yapısı (1840–1850)” *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt III, Sayı 1, Haziran, 2001, s.106.

insanların sayısı şehirde yaşayan insanların sayısından çok fazladır. Üretim de tarım ve hayvancılık üzerine kurulmuştur. Bu şartlar altında Osmanlı ekonomisinin sanayileşmiş Avrupa ekonomisi ile başa çıkması mümkün değildir¹⁰.

Devletin temel gelirlerinden olan vergi, toplanmasında karşılaşılan güçlükler bir yana bırakılacak olursa, miktar olarak da iyiden iyiye azalmıştır. Devlet zaman zaman daha fazla parayı bir araya getirebilmek için önündeki bir ya da birkaç yılın vergi gelirinin toplanması işini ihale etmek zorunda kalmaktadır¹¹.

Ancak Tanzimatın ilanından hemen sonra başlayan reform çalışmaları ve yapılan düzenlemeler, bir taraftan kamu giderlerinin artmasına, diğer taraftan gelirlerin tahsilinde gecikmelere neden olur, dolayısıyla ferman ilk yıldan finansman güçlükleri ile karşılaşmıştır¹².

Tanzimat uygulamaları 1840 yılında uygulanmaya başlamıştır. Temettuât vergileri Tanzimat düşüncesinin bir eseri idi. Uygulamanın nasıl yapılacağı konusunda planlanmış, hazırlanmış araçlar yoktur. Özellikle vergilerin tahsilinin adilane gerçekleştirilmesi için mal mülk sayımına ihtiyaç vardır. Ancak bunun için de kalifiye eleman yeterli değildir¹³.

Osmanlı Devleti, Tanzimat Fermanı ile diğer pek çok alanda olduğu gibi vergi ve mali politikalarını da değiştirmiş, en başta geleneksel Şeri ve Örfi tekâlif ayrımı Tanzimat Dönemi bütçelerinde “doğrudan doğruya alınan tekâlif” “Bilvasıta alınan tekâlif ve rüsumat” şekline dönüşmüş, vergi konuları belirgin bir değişim çizgisi izleyerek gelir (Temettü) ve emlak vergileri, damga resmi, içki-tütün, tuz gibi özel tüketim vergileri ortaya çıkmıştır¹⁴.

¹⁰ Ahmet TABAKOĞLU, ”Yenileşme Dönemi Osmanlı Ekonomisi” *Türkler Ansiklopedisi*, c.14, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s.210.

¹¹ Naci ŞAHİN, ”XIX. Yüzyılın İlk Yarısında (M. 1844–1849) Karahisar-ı Sahip Sancağı’nda Vergi Düzeni İle İlgili Uygulamalar” *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 1/ Sayı 2/Mayıs, 1999, s.107.

¹² ŞENER, *a. g. m.*, s. 552.

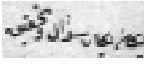
¹³ Coşkun ÇAKIR, ”Bir Reform Hareketi Olarak Tanzimat: Hazırlanması, İlanı, Tepkiler ve Uygulanması” *Osmanlı Ansiklopedisi*, cilt 14, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 1999, s.706.

¹⁴ ŞENER, *a. g. m.*, s.552.

II. KAYNAKLAR HAKKINDA

Çalışmamızın temel kaynaklarını Temettuât Defterleri oluşturmaktadır. Temettuat defterleri, Başbakanlık Osmanlı Arşivi Maliyeden Varidat Temettuât (ML. VRD. TMT¹⁵.) Katalogları içerisinde yer almaktadır. Osmanlı Devletinin özellikle Tanzimat Fermanı sonrasındaki döneminde toplumsal ve iktisadi yapısını ortaya koyan kaynaklardır. Tanzimat'tan sonra daha önce çeşitli adlarla alınan değişik vergiler, yeni bir yöntemle, tek bir kalemde ve merkezden toplanmak istenmiştir. Bu istek beraberinde Osmanlı Devleti vatandaşlarının mal varlığının merkezi hükümet tarafından bilinmesi ihtiyacını doğurmuştur. İşte Temettuât defterleri bu ihtiyaçtan hâsıl olan defterlerdir. Dolayısıyla bu defterler vergi toplamak maksadıyla vatandaşın Temettuât (mal varlığı)ının kaydedildiği defterler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Defterler Tanzimat ile hazırlanan yeni vergi düzeni ve yeni vergi mükelleflerine yöneliktir. Defterlerin en baş kısmında kanuni gerekçesi yazılmıştır. Gerekçe şu şekildedir:

“Şerefiye feth-i sürûr buyurulan İrade-i seniyye-i Cenâb-ı Hazreti Cihandâri üzre Tanzimat-ı Hayriye adlen ilan edilen Seniyye iktizasınca 256 Sene-i samiinde Bolvadin Kazasının mülhakâtı dâhilinde kâin Nevâhi-î Barçın kazasının hâvî olduğu karyelerin mevcud bulunan bilcümle Ahali-i Müslüminin tasarrufunda olan emlak ve arazi ve hayvanât ve akarâtlarının mecmûen tahrirlerine İrade-i Seniyye temlik etmiş olunmağla kaza ve karye ahailerinin hazır oldukları halde ve tahkik ve tahrir olunan kıymet-i hakikilerini ziraatçı olup olmayup ahar-ı suret-i dahi ticareti ve Temettuâtı ile velhasıl hal-i sehimlerinin mikdar ve derecelerinin bilinerek gadr ve himayeden ârî olarak bilcümle tertîb olunan bir kısım emlak cedvelidir¹⁶”

Burada dikkati çeken hususlar şunlardır.

1-Defterlerin hazırlanmasındaki kanuni dayanak belirtilmiştir. Her ne kadar bu günkü hukuk ve devlet yapısı anlayışına uygun değilse de durum, Osmanlı hukuku

¹⁵ Bundan sonraki bölümlerde Defterlerden bahsedilirken bu kısaltma veya sadece Defterin numarası (örneğin 9098 ya da 9099 gibi) kullanılacaktır.

¹⁶ ML. VRD. TMT 9100, s. 2.

içinde tutarlıdır. Hukuk Devleti olmanın önemli ölçütlerinden birisi devletin yaptığı icraatını hukuka dayandırmasıdır.

2-Yazım işlemi sırasında herkesin hazır bulunması istenmiştir. Böylece hem herkesin kayıt altına alınması, hem de olayın herkesin gözü önünde cereyan etmesi istenmiştir. Böylece haksızlıkların engellenmesi düşünülmüş olmalıdır.

3-Halkın her türlü ekonomik faaliyeti ve gelir getirici işleri kayıt altına alınmak istenmektedir. Bu yolla ekonomik faaliyetlerin denetim altına alınması ve vergi kaçakçılığının engellenmesi amaçlanmış olmalıdır. Ayrıca devletin vergi gelirlerinin artırılmak istendiği kuşkusuzdur.

4-“Her türlü gadr ve himayeden arı” demekle de kanunun eşitlik vasfı vurgulanmıştır ki son derece önemlidir. Uygulamada bunun ne şekilde gerçekleştiği şüpheli olmakla beraber kanun metninde yer alması önemlidir.

Bu defterler sayım yapılan yerlerin muhtarı, ikinci muhtarı, imamı ve merkezden gönderilen bir görevli vasıtasıyla mühürlenmiş, böylece işin resmi ve hukuki yönü tamamlanmıştır¹⁷.

19. yy ortalarında yapılan bu sayımlarla ilgili olarak Başbakanlık Osmanlı Arşivi’nde¹⁸ Nevâhî-i Barçın’a ait sadece üç tane defter vardır. Bu defterler ve kullanılan kaynaklar tarih sırasıyla aşağıda gösterilmiştir.

1- 438 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri (937/1530) I

2- BOA. ML. VRD. TMT. 9099 Çoğu, Güveççi, Balcam, Türkmen’e ait 1256 (M. 1840) tarihli defter (31 Sayfa).

3- BOA. ML. VRD. TMT 9100 Hüsrev Paşa Hanı, Bayat, Bavırdı, Gömü Bala, Seydiler’e ait 1256 (M. 1840) tarihli defter (84 Sayfa).

4-Maliye Nezareti Mesarifat Defteri NO:4060 1258(M. 1842) tarihli

¹⁷ ML. VRD. TMT 9098, s. 52, s. 62, s,71, s. 83; ML. VRD. TMT. 9100, s. 34.

¹⁸ Başbakanlık Osmanlı Arşivi bundan sonraki bölümlerde BOA şeklinde kısaltılmış olarak yer alacaktır.

5– BOA *ML. VRD. TMT. 9098* Çoğu, Güveççi, Balcam, Türkmen'e ait defter 1261 (M. 1845) tarihli defter (83 Sayfa).

Temettuât Defterlerinin kaleme alınma yönteminin aktarılması, okuyucunun defterleri anlama ve yorumlaması açısından önemlidir. Zira farklı tarihlerde kaydedilen bu defterler şekil ve muhteva bakımından farklıklar arz eder. 1256 (M. 1840) da tutulan 9099–9100 numaralı defterler tımar kayıtların andırır bir şekilde kaleme alınmış, kişilerin fiziki özellikleri belirtilmiş, hayvan ve emlakın dökümü yapılarak kıymetleri yazılmıştır. Her hane reisi ötekenden bir çizgi ile ayrılmış, son kısımda mal – emlak – Temettuât toplamı verilmiştir. Ancak verilen rakamlar büyük çelişkiler içermektedir. Bunlardan başka hane reisleri ile ilgili çeşitli bilgiler de kayıt altına alınmıştır.

1261 (M. 1845) yılında yazılan Temettuât Defterlerinde ise daha farklı bir yöntem izlenmiştir. Bu defterleri kaydedenlerin daha bilinçli ve amaca daha uygun hareket ettiklerini söylemek mümkündür. Bu sayımlarda, fiziki özelliklere yer verilmemekle beraber sülale isimleri ve lakaplar kaydedilmiştir. Vergi mükellefleri yine hane reisi olarak yazılmış, ürettiği ürünler ayrıntılı bir şekilde belirtilmiştir. Üründen elde edilen vergi tespit edilerek işlenmiş, hayvanların kıymetleri değil, "hâsıla fi senevîye" leri yazılmıştır. Son bölümde ise ödemeleri gereken toplam vergileri –varsa – başka gelirleriyle birlikte ayrıntılı olarak kayıt altına alınmıştır. Ancak hesap hataları bu defterde de göze çarpmaktadır. Bu özellikler dikkate alındığı zaman 1261 (M. 1845) defterlerinin 1256 (M. 1840) defterlerine nazaran daha doğru ve daha çok veri elde etmeye imkân sağladığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Temettuât Defterlerinin incelenmesi ile elde edilecek bilgiler şöylece sıralanabilir. Bir yerleşim merkezinde yaşayan ve vergi mükellefi kabul edilen hane reislerinin fiziki özellikleri belirtilmiştir¹⁹. Meslekleri, bir önceki sene ödedikleri vergiler, sülale isimleri ve lakaplar, ekili ya da boş tarım arazileri, bu arazilerden elde edilen ürünler²⁰, hayvan sayıları, hayvan kıymetleri²¹, hayvanlardan elde edilen gelirler de verilmiştir. Herhangi gelir getirici bir işle uğraşılıp uğraşılmadığı, ödenmesi gereken

¹⁹ 1256 (M. 1840) sayımında geçerlidir.

²⁰ 1261 (M. 1845) sayımında geçerlidir.

²¹ 1256 (M. 1840) sayımı için geçerlidir.

yıllık hayvan vergisi (adet-i ağnam), ödenmesi gereken yıllık ürün vergisi gibi bilgiler de mevcuttur.

Temettuât Defterlerini incelerken, bu defterlerdeki bilgilere şüpheyle yaklaşılmalıdır. Zira fazlasıyla yanlışlıklar yapılmıştır. Bu sebeple verilen rakamlara çok dikkatli bakılmalıdır. Hane esasına göre yazılan defterler kendi içinde ve köy toplam rakamlarında çeşitli yanlışlıklar içermektedir.

Akla gelen bir başka şüpheli durum ise arşivdeki defterlerin Nevâhî-i Barçın'ı tam olarak kaydetmediğidir. Bizim incelediğimiz defterlerde yerleşim merkezi sayısı 9 adettir. Oysa *1310 tarihli Hüdavendigâr Vilayet Salnamesi*'ne göre Musluca'nın²² köy sayısı 43 adettir²³. 54 yıl içerisinde 35 köyün kurulmuş olması çok mümkün gözükmemektedir. 1864 Vilayet Nizamnamesi ile değişiklik yapılmış Barçınlı²⁴ Nevâhî-i Barçın'a dâhil edilmiştir, ancak yukarıda verilen sayıya Han Barçın köyleri dâhil değildir.

Karşılaştığımız zorlukların en önemlisi ise defterlerin yazılma tarihlerinin dolayısı ile yazılış usullerinin aynı olmamasıdır. *ML. VRD. TMT. 9099* ve *ML. VRD 9100* Numaralı defterler 1256 (M. 1840) tarihinde yazılmış defterlerdir. Bu defterlerde eski tımar kayıtlarını hatırlatır tarzda fiziki özellikler verilmiş, ardından da vergi değerlendirmelerine geçilmiş, daha sonra da büyükbaş, küçükbaş ve diğer hayvanların kıymeti yazılmıştır. Son kısımda ise arazi kıymeti, hayvan kıymeti ve toplam Temettuâtı bölümlerine yer verilmiştir.

ML. VRD. TMT. 9098 Numaralı defter ise üzerinde tarih kaydı olmamak kaydıyla beraber diğer iki defterden daha farklı bir üslupla kaleme alınmıştır. Bu kayıtlarda kişi babasının ya da sülalesinin adıyla kaydedilmiştir. Bu kaydın üzerine dikey olarak senelik vergisi, (vergi-yi mahsusa) mesleği ya da başka açıklamalar yazılmıştır. Bu açıklamalar örneğin "talebe-i ulumdan idiği" ya da "Meczup İdiği" ya da "Bu arazi ve hayvanat iki karındaş beynlerinde müşterek idiği" gibi hane reisini tanıtıcı kayıtlardır.

²² Nevâhî-i Barçın'ın merkez yerleşim yeridir.

²³ *1310 Tarihli Hüdavendigâr Eyaleti Salnamesi* Bursa Vilayet Matbaası, s. 409.

²⁴ Bu günkü Bayat.

İki defter üslubu hakkındaki temel ayrılık noktası ise; *ML. VRD. TMT 9099* ve *ML. VRD. TMT. 9100* Numaralı defterler ile *ML. VRD. 9098* Numaralı defterler arasındaki üretim bilgilerinin farklılığıdır. *9098* Numaralı defterde ürün bilgilerine yer verilmiş, bütün tafsilatıyla kayıt edilmiştir. Bu sayede Çoğu, Güveççi, Balcam ve Türkmen yerleşim merkezlerine ait ürün ve üretim bilgilerini tam olarak elde etmek mümkün iken, *9099–9100* Numaralı defterlerde bu bilgilere ulaşmak imkânsızdır. Dolayısıyla üretim bilgilerini verirken sadece *9098* Numaralı defterden faydalanmak mecburiyetinde kalınmıştır. Hüsrev Paşa, Bayat, Bavırdı (Bavurdu), Gümü Bala ve Seydiler yerleşim yerlerine ait üretim bilgileri eksik kalmıştır.

Öte yandan *9098* Numaralı defterde de yer ve muhit isimlerine yer verilmemiştir. Bu bilgileri de yine aynı yere ait olan *9099* Numaralı defterden elde ederek yerleşim merkezindeki muhitler tespit edilmiştir. Ancak iki farklı tarihte yazılan defterlerde arazi büyüklükleri farklı verilmiştir.

Nevâhî-i Barçın'ın coğrafi sınırlarının tespiti de önemli bir sorundur. Zira incelediğimiz kaynaklarda Nevâhî-i Barçın bu günkü Emirdağ ilçesinden çok geniş ve farklı bir coğrafyayı kapsamaktadır. Şöyle ki;

Çoğu; Bolvadin kazasına bağlı²⁵,

Bavırdı; İscehisar'a bağlı, Bu günkü Alanyurt Köyü,

Seydiler; Afyon merkeze bağlı²⁶,

Balcam; Aziziye (bu günkü Emirdağ) kazasına bağlı,

Türkmen; Aziziye (bu günkü Emirdağ) kazasına bağlı,

Bayat; Kaza merkezi,

Gümü; Aziziye (bu günkü Emirdağ) kazasına bağlı,

Hüsrev Paşa; Aziziye (bu günkü Emirdağ) kazasına bağlı (Kaza Merkezi),

²⁵ Bu günkü Kemerkaya Kasabası.

²⁶ Seydiler şu anda İscehisar'a bağlıdır.

Güveççi; Aziziye(bu günkü Emirdağ) kazasına bağlı ²⁷.

Maliye Nezareti Mesarifat Defteri NO:4060 1258 (M. 1842) Hüdavendigâr Vilayetine ait tek mesarifat defteridir. Lakin bu defterde Nevâhî-i Barçın kaydına rastlanamamıştır. Vilayetin diğer bütün merkezlerinin sayımını yapan görevlilerin adının ve aldıkları ücretlerin kaydedildiği bu defterde, Nevâhî-i Barçın ile ilgili herhangi bir bilgi yoktur. Defterde, Karahisar-ı Sahib içinde belirtilen yerler ve ödenen ücretler şöyledir:

Geyikler 1350 kuruş,

Dazkırı 1800 kuruş,

Şuhud 1650 kuruş,

Bolvadin 1650 kuruş²⁸.

III. TEMETTUÂT DEFTERLERİNİN ÖNEMİ

A) TEMETTUÂT DEFTERLERİNİN YAZILMASI

Tahrir konusunda Tanzimat'ın ilanından bir yıl önce de bazı çalışmalar yapılmış ve bu çalışmalar Tanzimat uygulamasına öncü olmuştur. Muhassılların²⁹ görev ve sorumluluklarına ilişkin Meclis-i Vâlâ tarafından 25 Ocak 1840 tarihinde bir **Ta'limat-ı Seniyye** düzenlenmiştir. Bu talimatın dördüncü bendi tahrir usulü ile ilgilidir. Bu talimatta yer alan bilgilere göre muhassıllar yanlarında biri mal kâtibi, diğeri emlak ve nüfus kâtibi olmak üzere iki yardımcı ile birlikte görev yapacaklar idi. İhtiyaç

²⁷ Bu tespitler yapılırken şu eserden de faydalanılmıştır. *Köylerimiz*, Hilal matbaası, İstanbul, 1928, s. 102–110.

²⁸ *Maliye Nezareti Mesarifat Defteri NO:4060 Nevâhî-i Barçın Kazasının Temettuâtlarının da bu Defterde kaydedilen yazıcılardan birisi tarafından yazılmış olması ihtimal dâhilindedir. BOA' de bulunan Hüdavendigâr eyaletine dair 1256 (M. 1840) ve 1261 (M. 1845) sayımlarına ait tek Mesarifat Defteri budur. ML. VRD. TMT. 9100 Numaralı Defterin 2. sayfasında Nevâhî-i Barçın'dan bahsedilirken "Bolvadin mülhakatından ..." şeklinde bahsedilmesi Bolvadin'i yazan görevlilerin Nevâhî-i Barçın'ı da kaydettikleri ihtimalini akla getirmektedir.*

²⁹ Devlete ait vergi ve resimleri tahsil etmekle mükellef olan memurlar hakkında kullanılır bir tabirdir. Arapça tahsil edici demek olan muhassıl Anadolu Selçuklu Devletinde' de kullanılmıştır. Ayrıntılı bilgi için bakınız, PAKALIN *a. g. e.*, c. II, s. 569.

zuhurunda kendilerine yardımcı başka eleman alma yetkileri de tanınıyordu. Ayrıca muhassıllar Tanzimat'ın taşrada tanıtılmasında aktif rol oynayacaklardı³⁰.

Tahrir yaparken herkesin isim ve şöhreti, sahip oldukları bütün mal varlıkları, ne kadar emlak ve arazisi olduğu ve ayrıca ne kadarının ekili ve nadasa bırakıldığı, bağ ve bostanı yazılmıştır. Her türlü hayvanı, tüccar ve esnafın bir senede tahmini olarak ne kadar ticaret ve geliri olacağı incelenerek tahriri yapılacaktır. Bunların yıllık gelirleri ve bu gelir üzerinden tahsili istenen vergi tespit edilecektir. Muhassıllar denetiminde 1256 (M. 1840) yılında başlayan ve devam eden sayımlar ile verginin, adil ölçüler içerisinde tarh ve tahsili mümkün olamamıştır. Sayımlarda yolsuzluklar ve uygunsuzluklar görülmüş ve bu sebeple tutulan söz konusu defterler itibara şayan görülmemiştir. Verginin tadil ve tesviyesi ancak Müslim ve gayrimüslim bütün tebaanın “*hal ve kudret ve temettü ve ticaretlerinin layıkıyla bilinmesine bağlı görülmüş ve bu sebeple hakkaniyet üzere yeniden bir tahrir yapılması*” kararlaştırılmıştır.

1261 (M. 1845) tarihli sayımı öncekinden ayıran en önemli husus kişinin sahip olduğu menkul ve gayrimenkul mallarının 1260 (M. 1840) yılı gerçek geliri ile 1261 (M. 1845) yılı tahmini gelirinin verilmesidir. Daha önceki sayımda sahip olunan menkul ve gayrimenkul malların kıymetleri veriliyordu. Temettuât defterlerinde vergi mükellefinin defterlere kaydediliş biçimine göre iki farklı metot görülür. Tahrirlerin ilk dönemini kapsayan 1256 (M. 1840) tarihli Temettuât Defterleri'nin bir kısmında kişinin sahip olduğu mal varlıkları bazen öbek öbek yazılmakta ve gayrimenkuller içerisinde özellikle haneler hakkında mesela tek katlı veya çok katlı (tahtani/fevkani) olduğu, kaç odalı olduğu gibi ayrıntılara girilmektedir.

Bazı defterlerde ise menkul ve gayri menkuller ile alakalı ayrıntılara yer verilmemiştir. Farklı bu iki yöntem tahriri yürüten muhassıl, kâtip ve diğer görevlilerden kaynaklanmaktadır. Bu sayımda gayri menkullerin kıymetleri altlarına yazılmıştır. Numune defter bu şekilde düzenlenmiş ve uygulama da bu veçhiledir. 1261 (M. 1845) sayımında ise kıymet çıkarılarak yerine hâsılat-ı senevîsi yani geliri yazılacaktır. Yine dikkati çeken bir diğer nokta 1256 (M. 1840) tarihli defterlerin bir kısmında vergi mükellefinin yaşı, vasıfları yani aksakallı, siyah sakallı, orta boylu, uzun

³⁰ <http://www.os-ar.com/print.php?sid=81> 17. 04. 2007

boyu gibi özellikleri ve çocuklarının durumu verilmektedir. Mesela Söğüt Temettuât Defterleri böyledir. Yozgat defterinde ise mükelleflerin yaşı ve emlakın ayrıntılı özellikleri verilmemiştir. 1256 (M. 1840) sayımı için örnek olarak hazırlanan defterde bu hususların belirtilmesi üzerinde durulmuştur³¹.

Bu genel başlıktan sonra köy veya mahalle ismi başlık şeklinde yazılmakta ve bu başlığın altına şahıslar tek tek mal varlıklarıyla beraber kayıt edilmektedir. Kişinin vergisi yoksa bu durum “Kaza-ı mezbûrın naibi olduğundan vergüsü olmadığı, yetim olduğundan salyânesi olmadığı” gibi gerekçelerle belirtilmektedir. Aslında bu defterlerde bir standart yazım şekli görülmemektedir. Mesela Söğüt ve Kızılkaya defterleri birbirinden farklı yazım kaideleri uygulanan defterlerdir. 1256 (M. 1840) sayımında hayvanların da kıymetleri verilmişken 1261 (M. 1845) sayımında sadece yıllık gelirleri verilmiştir³².

Burada mükellefin isim ve şöhreti yazılırken 1256 (M. 1840) tarihli yazımda kullanılan uzun boylu siyah sakallı gibi tanımlamalara umumiyet itibariyle yer verilmemiştir. Temettuât tahrirlerinde şahsın bizatihi oturduğu ev, esnafın mesleğini icra ettiği dükkân, sahip olunan paralar, ev eşyaları, sınaî ve ticari işletmelerdeki araçlar ve ticari stoklar kaydedilmemiştir. Ayrıca borçlar ve alacaklar da sayımın dışında tutulmuştur.

1256 (M. 1840) tarihli sayımdan muhassıllar sorumlu olması itibariyle defterlerin sonunda muhassıllık, müftü, mal ve emlak kâtipleri, meclis azaları ve naibin mührü bulunuyordu. 1261 (M. 1845) tarihli defterler ise Müslüman kesim için imam, muhtar-ı evvel ve sâni, gayrimüslim kesimler için kocabaşı ve papazların mühürleri veya mühür yerine bende rumuzu yazılarak defter hitama ermektedir³³.

Son olarak “Mecmu’undan merkumun bir senede tahminen temettu’ı” denildikten sonra bu ibarenin altına kişinin mesleği varsa bundan elde edilen geliri ve diğer gelir toplamı alt alta yazılarak bir vergi mükellefinin genel kazancını ifade eden toplam yapılmaktadır. Hane gelirlerinin toplamı bezen yazılmamıştır. 1256 (M. 1840) sayımında ise müfredatı ve kıymetleri verilen menkul ve gayrimenkulün nihai olarak

³¹ <http://www.os-ar.com/print.php?sid=81> 17. 04. 2007. Nevâhî-i Barçın’da’da durum böyledir.

³² <http://www.os-ar.com/print.php?sid=81> 17. 04. 2007

³³ <http://www.os-ar.com/print.php?sid=81> 17. 04. 2007

emlak kıymeti ve hayvanların kıymeti ayrı ayrı toplanmakta ve bunlardan hâsıl olan temettü ve bu temettüe bağılı olarak senelik vergi miktarı yazılmaktadır³⁴.

B) SOSYAL TARİH KAYNAĞI OLARAK TEMETTUÂT DEFTERLERİ

Defterlerde verginin esas olduğu hane reislerinin isimleri kayıtlıdır. İsimler, tahrir defterlerinde "Ahmed veled-i Hamza" gibi bir önceki şahsın oğlu ve kardeşi olması halinde "Süleyman veled-i o" yahut "İbrahim birader-i o" şeklinde "veled" kelimesi kullanılarak yazılırken Temettü Defterleri'nde "Feyzullah Oğlu Salih" örneğinde olduğu gibi çok kere "Oğlu" kelimesi tercih edilmiştir. Mamafih "bin" ve "veled" kelimelerinin kullanıldığı defterler de vardır. Ancak 1256'daki defterlerde (M. 1840), şahısların isimleriyle birlikte, biraz tımar kayıtlarını hatırlatır tarzda "uzun boylu, orta boylu, aksakallı" şeklinde eşkâllerine de yer verilmiştir. 1261 (M. 1845) de tanzim edilen defterlerde bu kısma rastlanmaz. Çok kere "Osman oğlu Ali" veya "Hasan Oğlu İbrahim" şeklinde baba adı bazen de "Çullu Oğlu İbrahim" gibi babanın lakabı veya aile adı yazılmıştır. Aile adlarının mevcudiyeti mahalle veya köydeki akrabaların tespitini mümkün kılmaktadır. Baba-oğul veya kardeşler, hatta bazen amca-yeğen ve kuzenler peş peşe veya araya bir yahut iki hane gelerek yazılmıştır. Bu kolay ayırt edilebilen bir aile adına sahip olmayanların da aynı ailenin kolu olduklarını ortaya koyması bakımından tespitleri kolaylaştırıcı bir husus olmuştur. Bazı ailelerin bir kolunun diğer mahallerde yaşadığı da görölmektedir. Aynı lâkabı taşıyanların çoğu iki haneden ibarettir.

Temettuât defterleri yapıldığı bölgedeki şahıs ve aile adlarını vermekle kalmaz, aynı zamanda ailelerin takibini de sağlar. Zoraki ya da kendi rızalarıyla göç eden ailelerin takibi yapılabilir. İsimler sıfatlar ya da kullanılan tarifler akraba ve sülalelerin anlaşılmasına yardımcı olabilir.

1256 (M. 1840) tarihli incelenen defterlerde imam, muhtar gibi vazifeliler dışında sadece eşkâl verilip hane reisinin mesleğinin yazılmamasına karşılık 1261 (M. 1845) sayımlarında ekseriya hane numarası üzerinde "Erbâb-ı ziraatdan idiği", " çiftçi, gündelikçi, demirci, çulhacı" gibi hane reisinin mesleği yazılmıştır.

³⁴ <http://www.os-ar.com/print.php?sid=81> 17. 04. 2007

Küçük köylerde halkın hemen hemen hepsi yalnız ziraat ve hayvancılıktan geçimini temin etmektedirler. Ancak ziraatla uğraşanların hepsi toprak sahibi değillerdi. Toprağı olmayanlar, ailelerinin gücü toprağı işleyip ürünü kaldırmaya yetmeyen büyük toprak sahiplerinin yanlarında çalışmaktadırlar. Ekip biçecek az toprağı olanlar da büyük çiftliklerde gündelikçi olarak çalışmakta ve geçimleri için ek kazanç sağlamaktadırlar. Bu suretle biri nispeten büyük çiftliklerde devamlı çalışan hizmetkârlar, diğeri ekim ve mahsulün kaldırılması sıralarında faydalanılan çapacı, gündelikçi ve ırgatlar olmak üzere iki ayrı ziraat işçi sınıfı ortaya çıkmış bulunmaktadır ki Temettûat Defterleri'nde bu iki sınıfın durumunun takip edilmesi mümkündür³⁵.

Nispeten büyük köylerde köyün bazı ihtiyaçlarının kendi içinde karşılanmasını temin edecek şekilde ziraat dışında bazı zanaat kollarının mevcut olduğu görüldüğü gibi hangi işlerin ne ölçüde yapıldığı da tespit edilmektedir. Mesleklerin yazılmış olması bir mahallede veya köyde hangi zanaatın ne ölçüde geliştiğini tespit etmemize imkân sağladığı gibi gelirin meslekler arası dağılımını ortaya koymaktadır. Hane reisleri içinde kadın ve yetimlere de rastlanmaktadır. Bunlar kadınsa eşi, çocuksa babası ölmüş olduğundan hane reisi durumuna gelmiş olanlardır³⁶.

C) İKTİSADİ TARİH KAYNAĞI OLARAK TEMETTUÂT DEFTERLERİ

Defterlerde hane reislerinin tarla, bağ, bahçe, bostan, arsa, harman gibi gayr-i menkullerinin teferruatlı bir biçimde dökümleri yapılmıştır. Bunlardan ahalinin refah seviyesi, gelir düzeyi, ekilip-biçilen ürün çeşitleri, bölgenin iklimi, ticarî durumu, yerleşim şekilleri vs. gibi bilgilere ulaşılabilir. Defterlerde ekili tarlalar, "mezru tarla" olarak kaydedilmiştir. Bunlar da "sulak tarla", "kıraç tarla", "dağ tarlası", "ova tarla" şeklinde nitelikleri belirtilerek kaydedilmiştir. İncelenen defterlerde sadece "mezru" "gayrimezru" ve "aharın tarlasında bila icar" nitelemelerine yer verilmiştir. Bu niteliklere bakılarak her birinden alınacak vergi ayrı ayrı tespit edilmiştir. Ekili-dikili tarlaların haricinde kalan boş tarlalar ve kiraya verilen tarlalar da hâli (boş) ve kirada (icârda) şeklinde kaydedilmiştir. Defterlerde; dikili ağaçların ürün elde edilenlerinden de vergi alındığından adet veya dönüm olarak bunlardan da bahsedilmiş ve adet olarak

³⁵ <http://www.os-ar.com/print.php?sid=81> 12. 04. 2007

³⁶ <http://www.os-ar.com/print.php?sid=81> 12. 04. 2007

belirtilen meyve ağaçları için "sak" ve "dip" tabirlerine de rastlanmıştır. Özellikle zeytin ağaçlarının dağ ve ovada olanları birbirinden ayrılmış ve ova zeytinlerinden daha fazla vergi alınmıştır³⁷. Nevâhî-i Barçın'da dikili kaydı yoktur ve dikili öşrü alınmamıştır.

Mezru tarlalar içinde pirinç, pamuk, afyon, tütün, lök boya (zehri) gibi sanayi mahsullere ait tarlalar, ne tarlası olduğu belirtilerek kaydedilmiştir. Yani mezru tarlalar (ekili tarlalar) içinde sanayi mahsullerine ait tarlalar, özel bir öneme sahiptir. Eğer ürün bir sanayi değilse tarlanın ne tarlası olduğu belirtilmemiştir. İşte bu tarlalar hububat tarlasıdır.

Tarlalardan sonra bağ, bahçe ve bostanlara yer verilmiştir. 1256 (M. 1840) sayımında bunların sadece yüzölçümü ve kıymetleri yazılmışken 1261 (M. 1845) de gelirleri de kaydolunmuştur.

Temettuât Defterleri'ne kaydedilen diğer gayr-i menkuller evler, dükkânlar ise tahrir arasında ayrıntılı bir şekilde kaydedilmiştir. Evlerin kaç oda, kaç kat olduğu, bahçesi, kuyusu, içme suyu gibi özellikleri belirtilmiştir. Hane reislerinin içinde buldukları, ev gelire konu teşkil etmediğinden "kendisi mukîm" denilerek vergi kapsamına alınmamıştır. Eğer dükkânını kendi işletiyorsa "kendisi mukîm" denilmiş, kirada ise kira bedeli kaydedilmiş, hisseli ise kiminle müşterek işletildiği ve hisse miktarı yazılmıştır³⁸.

Temettü Defterleri'ne gayr-i menkullerden sonra hayvanlar yazılmıştır. Böylece bir köy veya kasabada en çok hangi hayvanların beslenip yetiştirildiği ve bunlardan ne ölçüde kazanç sağlandığının tespiti mümkündür. Ziraat yapılan yerlerde ahalinin toprağı işleyebilmesi için besledikleri öküz, camız, taşımacılıkta kullanılan merkep, bargir, deve, at defterlere yazılan hayvanların başında gelmektedir. Bu hayvanların yetiştirildikleri bölgelere göre dağılımına baktığımızda ise hayvan sahiplerinin genellikle ziraatla uğraşan çiftçilerden hali vakti yerinde olan ve geniş arazi sahipleri olduğu görülmektedir.

Çiftçilikte ve taşımacılıkta kullanılan hayvanlardan sonra eti, sütü ve yünü için beslenen ve genelde her meslek sahibine ait evlerde bulunan koyun, keçi, inek gibi

³⁷ <http://www.os-ar.com/print.php?sid=81> 17. 04. 2007

³⁸ <http://www.os-ar.com/print.php?sid=81> 17. 04. 2007

hayvanlar yazılmaktadır. Hayvanlar, koşu öküzü, âla-evsat, erkek-dişi, sağman-kısır veya döllü-dölsüz şeklinde yazılmaktadır. Nevâhî-i Barçın'da da sağman – kısır ayrımı yapılmamaktadır.

Ayrıca arıcılık yapılan yerlerde her kovan başına vergi alındığı görülmektedir. 1256'da (M. 1840) hayvanların kıymetleri sayılırken 1261 (M. 1845) sayımında hangi hayvanın kaç kuruş vergi getirdiği belirlenmiş ve bunlardan gelen gelirlere de vergi alınmıştır.

Vergiler her hane reisinin isminin üst tarafında ve dikine olarak yazılmıştır. Ancak vergi kaydı hususunda da 1256 (M. 1840) ve 1261 (M. 1845) sayımlarında tutulan defterler arasında fark bulunmaktadır. 1256'da (M. 1840) vergilerden sadece vergi-yi mahsusaya yer verilmiştir bunda da bazı defterlerde Ruz-ı Hızır ve Kasımda verilecek taksitler belirtilmiş bazılarında ise tek rakamla senelik bildirilmiştir³⁹. 1261 (M. 1845) sayımlarında ise sene-i sabıkada bir senede vermiş olduğu vergi-yi mahsusaya ile birlikte öşür ve adet-i ağnam vergileri de kaydedilmiştir. Defterleri ayrı tutulan gayrimüslimlerin ise mükellef olduğu cizye dilimi, yani edna, evsât ve âlâ olduğu ayrıca cizyeden sorumlu oğulları varsa bunların da hangi oranda cizye vereceği belirtilmiştir.

Tahrir defterlerinde vergiden muaf olanlar için "bâ-berat-ı sultanî imam", "kürekçi", "tuzcu", "pîr-i fânî" gibi şerh verilmiştir. Temettü Defterleri'nde de muaf olanlar hemen hemen aynı şekilde gösterilmiştir. Ancak 1256 (M. 1840) sayımında imam, müezzin veya şeyh denmekle yetinildiği halde 1261 (M. 1845) sayımında "bâ berat Beyaz Camiî İmamı", "bâ-berat Hızır İlyas Baba Tekyesi Şeyhi" gibi hangi camiinin, tekkenin imamı veya şeyhi veya katibi olduğu belirtilmektedir⁴⁰.

Ayrıca muhassıllara gönderilen tezkirelerde eskiden beri muaf tutulan müftü, hatip, imam vb. şahısların vergi vermeme yönünde bir niyetlerinin olması ihtimalinin mümkün olabileceğine dikkat çekilmektedir. Buradaki amaç, her kim olursa olsun durumuna göre, vergi vermesini sağlamaktır.

Bu defterlerde ayrıca mansûre ve redif olanlar veya bu teşkilatlarda yakınları bulunanlar da "asâkir-i mansûre tekaüdü" veya "oğlu redif" şeklinde belirtilmiştir.

³⁹ <http://www.os-ar.com/print.php?sid=81> 17. 04. 2007

⁴⁰ <http://www.os-ar.com/print.php?sid=81> 17. 04. 2007

Burada devlet için çalışan askerî sınıf ve birinci dereceden yakınları vergiden muaf tutulduğu görülür. Bu gibi askerîden olanlarını, emeklilikten önce ve sonra edindikleri mal ve mülklerinin gösterilmesi gerektiği belirtilmektedir.

Eğer kişinin herhangi bir mal varlığı yoksa bu durum kaydedilmekte ve vergi tahakkuk ettirilmemektedir. Temettuât Defterleri'nde "şunun bunun ianesiyle geçinmekte olduğu" ifadesiyle hiç geliri olmayan ve başkalarının yardımıyla geçinen hane reislerinden vergi alınmadığı belirtilmektedir. Gayrimüslimlerin çeşitli imtiyazlara sahip olmaları ve vergiden muaf tutulmaları büyük işyeri ve ticarethane sahiplerinin dikkatinin çekmiş ve dolaylı olarak bu imtiyazlardan yararlanmak istemişlerdir. Temettü vergisi önceleri Osmanlı tebaasından alındığı halde daha sonraları ahalinin vergi vermemek için, özellikle Dersaadet'te büyük ticarethanelerini ve işyerlerini ecnebilere devretmeleri ve bu durumda hazineyi büyük zarara uğratması nedeniyle Temettuât vergisinin ecnebilere de teşmili için teşebbüslerde bulunulması ve yeni düzenlemeler yapılması istenmiştir. Vergiden muaf tutulan vakıfların gelirleri de mütevellilerin ailelerine bırakılmıştır.

Vergiden muaf olan insanların Temettuât Defterleri'nde yer almaları Osmanlı Devleti'nin en küçük birimlerine kadar halkından haberdar olma isteğinden kaynaklanmıştır⁴¹.

IV. NEVÂHÎ-Î BARÇIN'IN TARİHÇESİ

Nevâhî-i Barçın günümüzde çoğunlukla Afyonkarahisar ilinin Emirdağ ilçesi olarak bilinmektedir. Ancak Nevâhî-i Barçın olarak adlandırılan ve geçmişte Karahisar-ı Sahib Sancağı sınırları içerisinde kalan kazanın sınırlarını tespit etmek ve incelemeye tabi tutmak bu günkü değerlendirmelere göre yapmak güçtür. Bunun sebebine gelince; kaza sınırları içinde kaydedilmiş olan yerleşim merkezleri bu günkü idari yapılanmada çok farklı bir görünüm arz etmektedir. Bu günkü Emirdağ ve Bayat ilçeleri, Bolvadin'e bağlı Kemer kaya Kasabası gibi yerleşim merkezleri incelenen dönem içerisinde Nevâhî-i Barçın hudutları içerisinde yer almaktadır.

⁴¹ <http://www.os-ar.com/print.php?sid=81> 17. 04. 2007

A) NEVÂHÎ-İ BARÇIN ADININ ANLAMINI

Nevah Arapça bir kelime olup, taraf- etraf ve nahiye anlamına gelmektedir. Barçın ise Türkçe bir kelime olup, ipek anlamına gelmektedir. Pakalın, eserinde Nevâhi-î Barçın ile ilgili olarak şu bilgileri vermektedir. ”*Barçınlî Kazası, Karahisar-ı Sahip sancağında bir kazanın adıydı. Lehçe-i Osmanî’de Barçın için şu tafsilat vardır. Karahisar-ı Sahip’te aşiret ve kaza merkezi, Han-i Barçın nam-ı diğer Hüsvrev Paşa*⁴²”

B) TÜRK FETHİNDEN ÖNCE NEVÂHÎ-İ BARÇIN

Nevâhi-i Barçın merkezi ve çevresi Anadolu’daki bütün tarihi devirleri yaşamıştır. Davulga-Bademli kasabaları arasındaki Harmanören mevkiinde çıkartılan ve Afyon Müzesinde bulunan tarihi malzemeler bu bölgenin arkaik devri yaşadığını gösterir⁴³. Yörede arkaik dönemde var olan bir başka yerleşim yeri ise Çoğu’dur⁴⁴.

Nevâhi-i Barçın yöresinde saptanan bazı höyüklerin Kalkolitik Çağa ait olduğu sanılmaktadır. Yöredeki ilk yerleşim M.Ö. 1437 yılına kadar gitmektedir⁴⁵.

Bölge; Hititler, Lidyalılar, Persler, Helenler, Romalılar, Bizanslılar, Selçuklular ve Osmanlılar egemenliğine girmiş olup bu toplumlara ait izler taşımaktadır. Hititlere kadar uzanan tarihi zaman içinde kesintisiz bir yerleşim alanıdır. Aurra (Hisarköy), Yedikapı (Başkonak köyü), kral yolu üzerindedir. Amoriom, Roma çağında Anadolu'nun önemli merkezlerinden biri haline gelmiş, adına bronz sikke bastırılmıştır. Bizans döneminde Avrupa'nın üçüncü, Anadolu'nun ikinci büyük kenti olmuştur⁴⁶.

Amoriom, Bizans Amorian hanedanının (bir diğer adıyla Frigyalı hanedanın) memleketi olması nedeniyle özel bir önem kazanmıştır. (Ancak bu hanedan 820–867 yılları arasında 3 imparatorun ibaret kalmış ve Bizans tarihi açısından başarılı icraatlar yapamamıştır. Amorian veya Frigyalı hanedana mensup üç imparator; 'Kekeme' lakaplı

⁴² Mehmet Zeki PAKALIN, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1993, Cilt I, s. 159.

⁴³ http://www.emirdag.com.tr/m/index.php?option=com_content&task=view&id=36&Itemid=38 20. 10. 2007

⁴⁴ Bu günkü Kemer kaya Kasabası Bolvadin’e bağlı. Muharrem BAYAR, *Bolvadin Tarihi (Kurumları-Yöneticileri-Yetiştirdiği Kişiler)* 2. Cilt, Bilge Matbaacılık, İstanbul, 2004, s. 223.

⁴⁵ http://www.yapi.com.tr/turkce/haber_detay.asp?NewsID=5395&haberoylandi=2 13. 04. 2007

⁴⁶ http://www.yapi.com.tr/turkce/haber_detay.asp?NewsID=5395&haberoylandi=2 13. 04. 2007 Nevâhi-î Barçın’ın daha detaylı tarihçesi için bakınız, Metin AKIN, *Dünden Bugüne Emirdağ*, Baskı yeri ve yılı mevcut değil. Ayrıca bakınız, Ömer Faruk YALDIZKAYA, *Her Yönüyle Emirdağ*, Aslımlar Ofset, Tipo Matbaacılık, Ankara, 1986.

II. Mihail, oğlu Teofilos ve torunu 'Sarhoş' lakaplı III. Mihail'dir). Dahası, imparatorların memleketi olan Amoriom, aynı hanedan döneminde, İstanbul'u fethetme teşebbüslerinde bulunan Abbasi-Arap ordularının sefer yolu üzerinde önemli bir merkez olması nedeniyle, Harun Reşit'in oğlu Mu'tasim tarafından 838 yılında ele geçirilmiş ve büyük bir yıkıma uğratılmıştır. Kent, Arapların geri çekilmesinden sonra dahi bir daha eski canlılığını yeniden kazanamamıştır.

Nevâhî-i Barçın ile ilgili bu genel bilgileri verdikten sonra Nevâhî-i Barçın'ın sınırları dâhilinde bulunan yörenin tarihi ile ilgili daha ayrıntılı bilgiler verilebilir.

C) TÜRK FETHİNDEN SONRA NEVÂHÎ-İ BARÇIN

1. Anadolu Selçuklu ve Beylikler Döneminde Nevâhî-i Barçın

Roma ve Bizans'ın kendi iç mücadeleleri yanında, uzun yıllar devam eden Sasani ve Arap istilaları neticesinde Anadolu nüfus bakımından ıssızlaşmış birçok şehir harabe haline gelmiştir. Köy ve kasabalarda ziraat yapılamaz olmuş şehirlerdeki sosyo ekonomik hayat durmuştu. Hatta insanların yaşaması için gerekli temel gıda maddelerinin temini bile meseleydi. Bu dönemde Asarkale, İnbazarcık ve Karain çevresinde yaşayan Bizanslılar güvenli ve daha rahat erzak bulunabilen kuzey batıya göç etmeye başladılar.

Fakirlik, kargaşa ve göç olaylarının yaşandığı Anadolu'nun birçok yeri gibi Nevâhî-i Barçın ve çevresinin Türkler tarafından fethi çok büyük mücadelelerden sonra olmuştur. Nevâhî-i Barçın'ın büyük bölümü 1068 yılında Türkler tarafından fethedilmiş fakat buraların güvenli yerleşim yerleri olarak iskâna açılması, 1071 Malazgirt savaşından sonra olmuştur. Amoriom Malazgirt savaşı öncesinde Anadolu'ya akınlar düzenleyen Türkmen beylerinden Ahmet Şah ve Emir Afşin tarafından 1068 yılında bir süre zapt edilmiştir. Arap hizmetinde bulunan Emir Afşin'den (838) sonra Selçuklu Sultanı Alparslan'ın beylerinden Emir Afşin, Anadolu'nun fethi amacıyla düzenlenen akınlarda Ahmed Şah ile beraber Sakarya'yı geçip Amoriom (Nevâhî-i Barçın-Hisar Köyü)'a ulaştı. Amoriom, Suriye-İstanbul yolu üzerinde askeri önem taşıyan bir kaleydi.

Anadolu'nun fethi için buranın ele geçirilmesi gerekiyordu. Emir Afşin, Amoriom'u aldığını Alparslan'a bildirdi(1068).

1097 yılında Nevâhî-i Barçın-Eskişehir arasında Haçlılarla I. Kılıçarslan arasında çetin savaşlar olmuştur. Haçlılar bu savaştan sonra Eskişehir-Bayat-Bolvadin yolu ile çekilmişlerdir. 1116 yılında Bizanslılarla yapılan Bolybotum (Bolvadin) savaşında Selçuklu Sultanı ordusunu güneydeki dağın yamacına, Emir Mengüçük de birliğini kuzeydeki dağın yamacına yerleştirmişti. Bu savaştan sonra Sultanın çekildiği dağa Sultandağı, Emir Mengüçük'ün çekildiği dağa da Emirdağı adı verilmiştir⁴⁷.

Bölgeye geniş çaplı Türkmen yerleşimi 1116 yılında yapılan Bolybotum (Bolvadin) savaşından sonra cereyan etmiştir. Bizans imparatoru Alexis Komnenos 1116 yılında Nevâhî-i Barçın, Seyitgazi, Bolvadin bölgesinde yaşayan Türklerin üzerine sefer yapmış fakat Anbanaz köyü civarında Selçuklu Sultanı Şehinşah'ın ordusuna mağlup olmuştur. Yöreye ilk yerleşen Türkler Oğuzların Bozoklar kolundan Bayat boyundandır ve bu boyun ismi de Emirdağ'a komşu bir ilçenin adında günümüze kadar gelmiştir.

11 – 12. y.y.'ın ilk yarısında Selçuklu İmparatorları Anadolu'yu iskân ederken, büyük ve güçlü aşiretleri birçok parçalara ayırarak, birbirinden uzak alanlara sevk etmek yoluyla baş kaldırma olasılığını ortadan kaldırma ve aşiret dayanışmasını kırarak ulusal bir oluşum yolu açmak istemişlerdir.

Bu politikaya uygun olarak, Anadolu Selçuklu Sultanı I. Mesut Bayat boyundan bir bölük Türkmeni 1147 yılında bugünkü Bayat ilçesinin bulunduğu çevreye yerleştirmiştir. Daha önce Babailer kırımından kurtulup kaçabilen bir bölük Bayat topluluğu da 1140 yılında Ankara-Polatlı doğrultusundan gelip bir süre Kızıl İn ve Kara İn'de yerleşmişlerdir. I. Mesut'un yerleştirdiği topluluk da ilkin Yukarıköy'e yerleşmiş; sonradan her iki Bayatlı topluluğu birleşip 1150 yılı dolayında bugünkü Bayat Çayı'nın kıyısında yurt tutmuşlardır⁴⁸.

Bizanslılar ve Selçuklular'ın sınır bölgesi durumunda olan Afyonkarahisar ve çevresi sık sık Bizans ve Selçuklu mücadelelerine neden olmuştur. Eskişehir ve Afyon

⁴⁷ YALDIZKAYA, a. g. e., s. 22.

⁴⁸ YALDIZKAYA, a. g. e., s. 23.

arasındaki sınır boylarında sayıları yüz bini aşan Türkmenler yeni yurt ve otlaklar bulmak için Bizans topraklarına akın etmişlerdir. Bunun üzerine Bizanslılar Selçuklular'a savaş açmış, Miryakefalon denilen yerde pusuya düşen Bizanslılar Selçuklu Sulatani II. Kılıçarslan'a yenilmiştir. Bizans İmparator'u söz verdiği barış antlaşmalarının bazı maddelerini yerine getiremediği için Sandıklı ve Dinar havalisinde bulunan uç beylerinden Emir Sungur, Dazkırı, Denizli ve Çivril taraflarına akınlar yapmıştır. Türk sınırı Denizli'ye kadar ulaşmış Kütahya Afyon ve Eskişehir tamamıyla Selçuklu hâkimiyetine girmiştir.

Bu savaştan sonra Bizanslılardan alınan yerlere Türkmenler yerleştirilmiştir. Nevâhî-i Barçın'da da Bayat ve Akpınar köylerine yerleşmişlerdir. Anadolu Selçuklularının son dönemlerinde bütün ülkede yönetim asker- idareci kişilerin eline geçmiş durumdaydı. Afyon ve civarı ise ünlü Selçuklu vezirlerinden Sahib Ata'nın emrindeydi. Bundan sonra Afyon ve yöresi Karahisar-ı Sahip olarak anılacaktır.

1243 yılındaki Köseadağ savaşı ile zayıflayan Selçuklu hâkimiyeti 1308 yılında son buldu.

Köseadağ savaşı sonrası Anadolu'nun siyasi birliği bozuldu. Bizans ve Kilikya hudutlarına yerleştirilen Beylikler, ayaklanmaya başladılar. Bu sırada Karamanoğlu Mehmed Bey, İzzeddin Keykavus'un oğullarından birini Selçuklu tahtına çıkarmak istiyordu. Türkmenler içinde dolaşarak kendisinin İzzeddin Keykavus'un oğlu olduğunu söyleyen derviş kıyafetli bir şahıs, ortaya çıktı. Bu şahıs, İzzeddin'in bulunduğu Sudak'tan kaçan Taki adında Sivaslı birisi tanıyarak isminin Gıyaseddin Siyavuş olduğunu söyledi. Bu söze inanılarak adına hutbe okutulup sikke bastırılır ve "Sultan" ilan edildi.

Ancak devlet adamları, bu uydurma kişiye Cimri adını verdiler. Cimri, Mehmed Bey ile Konya'yı kuşatarak aldı. Afyon'u da kuşattılar fakat alamadılar. Bu sırada III. Gıyaseddin Keyhüsrev, Moğollarla beraber Mehmed Bey ve Cimri'nin peşine takıldı. Kaçan Mehmed Bey, kardeşi ve amcaoğlu Moğollarca öldürüldü. Cimri de Nevâhî-i Barçın yönüne kaçtı. Ancak, Germiyanlı Alişir Bey tarafından Nevâhî-i Barçın

Yedikapı Deresi'nde –Başkonak Köyü mevki - yakalandı; cellâtlar tarafından derisi yüzülerek içine ot doldurulup şehir şehir dolaştırıldı⁴⁹.

Afyon, Sahip Ataoğulları devri XIV. Yüzyılda bitince Germiyanogulları hâkimiyetine girmiştir. Germiyan Beyliği'nin Afyon'a egemen olduğu sırada, Karahisar'ı Devletinin başkenti yapan Germiyan Beyi Süleyman Şah (1361 -1386) zamanında, Darıyeri'nden Bayat'a bir takım gerizler (su kemerleri) yaptırılarak, içme suyu getirilmiştir⁵⁰.

2. Osmanlılar Döneminde Nevâhî-i Barçın

Germiyanogulları Beyi Yakup Bey'in vefatının ardından, Germiyanoglu Beyliği toprakları Osmanlı topraklarına katılmıştır. Vasiyet yoluyla Osmanlılara geçen topraklar arasında Nevâhî-i Barçın' da vardır. Osmanlı topraklarına dâhil ediliş yılı 1428'dir.

Nevâhî-i Barçın ve yöresi Osmanlı tarihinde önemli sayılabilecek bazı olaylara sahne olmuştur. Amasya Sancak beyi iken Hacca giden Şehzade Bayezid, 1481'de babası Fatih Sultan Mehmed'in ölümü üzerine Hac dönüşü Halep-Konya-Bolvadin-Bayat-Eskişehir yolunu izleyerek İstanbul'a ulaşmış ve padişah olmuştur. Osmanlı Padişahı Yavuz Sultan Selim ve ordusu, Çaldıran savaşına giderken 14 Mayıs 1514 tarihinde yörede konaklamıştır. Bu bilgiler padişahın yakın hizmetinde bulunan Haydar Çelebi'nin "*Haydar Çelebi Ruznamesi*"nde yer almaktadır⁵¹.

15–17. yüzyıllarda kargaşa ve düzensizlik ortamında birbirini izleyen ayaklanmalar oldu. Bu dönemde Nevâhî-i Barçın'da da çeşitli kargaşa ve karışıklıklar meydana geldi. IV. Murat'ın Bağdat seferine çıktığında yöreden geçişi (Nisan 1638) *Dördüncü Murad'ın Bağdat Seferi Menzîlnâmesi*" adlı eserde yer almaktadır⁵². IV. Murat ve ordusu buradan da yedi saatte Bolvadin'e geçmiştir. Yıldızkaya eserinde dönemi anlatırken, çeşitli eserlerden de alıntılar vermektedir.

Evliya Çelebi (1611–1682) 18 Eylül 1643'te Şam'a giderken yöreden geçmiştir. Bu olay *Seyahatname*'de şöyle geçer. Buradan kalkup mamur köyler içinden giderek

⁴⁹ YALDIZKAYA, a. g. e, s. 22.

⁵⁰ <http://www.bayat.bel.tr/bayattarihi.htm> 20. 10. 07

⁵¹ Yavuz SENEMOĞLU, *Haydar Çelebi Ruznamesi*, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul, 1976, s.63.

⁵² Halil SAHİLLİOĞLU, *IV. Murad'ın Bağdat Seferi Menzîlnamesi*, Türk Tarihi Belgeleri, T.T.K Yayınları, Ankara, 1977, c.II, s. 137

sekiz saatte Şam'a giderken Bayat durağına, oradan da beş saatte Bolvadin kasabasına geldik⁵³. 1690 yılında Çorum Mutasarrıfı Ceridoğlu'nun çıkardığı ve tarihte Ceridoğulları İsyanı olarak bilinen isyan, Nevâhî-i Barçın yöresindeki Türkmenlerin yardımıyla bastırılmıştır. Nevâhî-i Barçın'ın, 1729 yılına kadar yol güzergâhında olması hasebiyle önemi artarak devam ettirmiştir.

Nevâhî-i Barçın III. Ahmed (1703–1730) zamanında Muslucalı adını almıştır. Osmanlıların yeni yerleşim politikasına uygun olarak III. Ahmed'in, Rakka (Bugün Suriye sınırındaki Fırat nehri kıyısında bir yer) Beylerbeyi'ne yazdığı fermanla bazı aşiretler Nevâhî-i Barçın'a yerleştirildiler⁵⁴.

1316 tarihli Hüdavendigâr Salnamesinde ise Nevâhî-i Barçın'dan şu şekilde bahsedilir. *"Aziziye: Hüdâvendigar vilayetinin Karahisar-ı Sahip Sancağında ve sancağın şimâl-ı şarki (Kuzeydoğu) köşesinde bir kaza olup şimâlen Kütahya Sancağı ile şarken Ankara vilayetiyle, cenûben Bolvadin Kazasıyla, garben dahi Nefs-i Karahisar kazasıyla muhat (kuşatılmış) ve mahduttur.*

İki nahiye ve 55 kariye (köy)'den ibaret olup cümlesi Müslim olmakla 30. 973 ahalisi vardır. Merkezi olan Musluca kasabası Karahisar'ın on iki saatlik şarkında ve Eskişehir'in on sekiz saat cenubunda ve Sakarya membaı garbında olup Karahisar ve Eskişehir'e birer şose ile merbuttur. Arazisi mûmbit (verimli) olup buğday, arpa ve hububat çokça hâsıl olur. Afyon ve pamuk dahi yetişir. Meyveleri envai (çeşidi) çoktur. Ahali ipek böceği ve arı besleyip hayli miktar ipek ve bal ve balmumu çıkarırlar. Balı pek makbuldür. Ormanları dahi çok olup hayli miktar palamut dahi çıkararak İzmir'e indirirler. Koyun, keçi, tiftik keçisi, sığır, at, vs. hayvanatları çokça olup yapağı ve tiftik ihracatı vardır. Meraları ve yaylaları pek güzeldir⁵⁵".

3. Yöreye yapılan İskânlar

Nevâhî-i Barçın yöresine Selçuklular ve beylikler döneminden sonra daha büyük bir Türkmen yerleşimi 1522 yılında Osmanlı İmparatorluğu'na dâhil olan Dulkadiroğulları beyliği topraklarındaki Türkmenlerin ve bu arada Halep

⁵³ Evliya ÇELEBİ, *Seyahatname*, Üçdal Neşriyat, İstanbul, 1986, c.4, s.137.

⁵⁴ YALDIZKAYA, *a. g. e.*, s. 24.

⁵⁵ 1316 tarihli Hüdavendigâr Salnamesi, s. 382- 383.

Türkmenlerinin bölgede iskân edilmesiyle gerçekleşmiştir. Bu dönemde Nevâhî-i merkez kasaba ve köylerine ilk yerleşen boy Morcalı Türkmenleridir. İlçe merkezinin sahibi konumuna gelen ve ilçeye adını veren Cırgın Türkmenleri bu boya bağlıdır.

Bu bölgeye Osmanlılar döneminde iskân olan Türkmen aşireti, Morcalı Türkmenleridir. Ağılıcık- Dağılgan - Pörnek(Yenikapı) – Ekizce – Güneysaray – Tez – Adayazı - Elhan - Gömü - Hamzahacılı - Karacalar - Sığracık - Soğukkuyu - Suvermez - Tabaklar - Türkmenakören - Yarımca - Yavuz - Çiftlik- Eskicırgın (Kuruca Köyü) halkı bu aşirettendir. Daha sonra Karabağ Türkmenleri gelmiştir. Bademli - Davulga - Yeniköy - Avdan - Aliçomak - Daydalı - Eşrefli - Gelincik -İncik - Karakuyu Köy halkları bu Türkmen boyundandır. Emirdağ merkezi Musahocalı aşiretindedir⁵⁶.

1691–1696 yılları arasında Karabağlı aşireti yörede iskâna tabi tutulmuştur. Daha çetin bir süreç içinde vuku bulan bu iskân ile bu aşiret, Davulga, Bademli, Daydali ve diğer merkezlere yerleşmiş, toplam 28 köy kurmuştur. 1729 yılından itibaren de bu kez, yine Halep kökenli ve Musacalı olarak anılan Türkmen topluluğundan, Çıllı, İncili, Gacerli aşiretleri merkeze; Oşulu, Caberli, Tanburacı ve Hacıfakılı aşiretleri de köylere yerleştirilmiştir. Bunları yine Halep Türkmenlerinden Alcı, Kılıçlı, Boynuyoğunlu, Ünlü ve Demircili Türkmen aşiretlerinin ve Karakeçili, Sarıkeçili, Horzumlu, Alkaevli, Yüreğirli, Karatekeli ve Atçekenli Yörüklerinin muhtelif köylere dağıtılması izlemiştir⁵⁷.

1734 tarihinde Musul vilayetinin Rakka sancağından Anadolu'ya gönderilen Muslucalu Aşireti Musul'dan geldiği için, bir kısım aşiret iskân kayıtlarında Muslucalu ismi ile kaydedilmiştir. Aşiret kışın Emirdağ yaylalarında yazın Çankırı'da yaylamak kaydı ile buraya gelmiştir. *1752 tarihli 701 Numaralı Aşiret İskân Defterinde* bu aşiretin konargöçerlikten men edilip, yerleşmesi ferman buyrulmuştur⁵⁸. Bunun üzerine Kaçarlı, İncili, Çilli, Eskicırgın adı verilen şimdiki yerine iskân olmuştur. Hicri 1260 (M. 1844) tarihli Afyonkarahisar şehri mahkeme kaydında Cırgın kariyesi (köyü), İncili Mahallesi ismi geçer. Aşiretin diğer kabilelerinde Tamburacı cemaati, Suvermez Köyüne, Oşili

⁵⁶ AKIN, a. g. e., s.38-40.

⁵⁷ http://tr.wikipedia.org/wiki/Emirda%C4%9F%2C_Afyonkarahisar#Tarih13.04.2007

⁵⁸ http://www.emirdag.com.tr/m/index.php?option=com_content&task=view&id=36&Itemid=38 20. 10. 2007

Cemaati, Türkmenakören ve Yarımca Köyüne, Hacıfakılı Cemaati Hamzahacılı Köyüne, Caferli cemaati de muhtelif köylere yerleşmiştir.

Daha sonra Boynuyonlu (Türkmen) aşireti gelerek Alibeyce, Beyköy, Gökçeyaka, Kılıçlı Kavlaklı, Burunarkaç, Gözeli, Kırkpınar, Bağlıca, Köyelerine iskân olmuşlardır. Bunun yanı sıra Emirdağ ve civarında Karakeçili, Karatekeli, Horzumlu Yörükleride Balcam, Başkonak, Çatalı, Dereköy, Emirir, Soğukkuyu, Tez, Demircili, Türkmen, Çaykışla, Güveççi Köylerinde iskân olmuştur. Ayrıca 1877–1950 yılları arasında Rumeliden gelen muhtelif göçmenlerde Hisar, Salihler, Toklucak, Yarıkaya, Umraniye, Ablak, Aydınıyaka, Beyören. Camili, Eskiakören, Kılıçlar, Karayatak, Yusufağa, Topdere, Köyelerine yerleşmişlerdir⁵⁹.

Nevâhî-i Barçın'a dâhil olan Çoğu'nun halkı da "Morcalı" Türkmenlerindedir. 12. asrın sonlarında iskân olmuşlardır. Daha sonra Ankara, Yozgat, Çankırı ve Çorum taraflarından Kara Keçili Yörük aşiretine tabii aileler gelip yerleşmişlerdir. Aynı dönemde Teke sancağından Sarı Keçili Yörüklerinden birkaç aile gelip yerleşmiştir⁶⁰.

V. NEVAH-İ BARÇIN'DA İDARİ YAPILANMA

Osmanlı Devletinin taşra idare yapılanması 19. yy. ortalarında aşağıdan yukarıya doğru köy, nahiye, kaza, sancak ve beylerbeylik olarak tasnif edilmiştir. Köyler şehir iskânından farklı olarak sadece toprak mahsulleri yetiştiren ve bununla geçinen, üzerinde yaşadığı toprak parçasıyla organik bir vahdet teşkil eden, kır iskân merkezleri idi. Köylerde idareci konumunda imamlar ve sipahiler bulunurdu⁶¹.

Afyon ve Bayat bölgesi 1428'de Osmanlı idaresine girmiştir. Afyon Anadolu Eyaletine bağlanarak Karahisar sancağı ismiyle anılmıştır. II. Bayezid döneminde Afyon'a bağlı kazalar Barçınlı (Bayat) Bolvadin, Çola, Şuhut, Oynaş ve Sandıklı'dır. Bu durumu Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde maliyeden müdevver katalogunda 23 numarada kayıtlı *Mufassal Tahrir Defter*'inden tespit etmek mümkündür. Bu defterin

⁵⁹http://www.emirdag.com.tr/m/index.php?option=com_content&task=view&id=36&Itemid=38 20. 10. 2007

⁶⁰ BAYAR, a. g. e., s. 223–224.

⁶¹ Mustafa KARAZEYBEK, "Osmanlı Taşra Teşkilatında Karahisar-ı Sahib Sancağı'nın İdari Yapısı" *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt II/ Sayı I/Nisan, 2000, s. 101–102.

Barçınlı Kazası eksik ve okunamadığından hakkında bilgimiz yoktur. Yavuz Sultan Selim'in saltanatının ilk yılların tutulmuş kadı defterlerinde Afyon'un ilçeleri Karahisar, Sandıklı, Bolvadin, Şuhut, Oynaş ve Barçınlı'dır. Bu ilçelerde kadılık mevcuttur⁶².

147 numaralı *Mufassal Tahrir Defteri* ile 162 numaralı *Anadolu Eyaletleri Sancaklarına ait İcmal Defteri*'ndeki Afyon'la ilgili kısmında kaza merkezinin Barçınlı olduğu belirtilmektedir. Barçınlı'nın şehir merkezi yoktur. Barçınlı kazasına bağlı 121 köy, 105 mezra 6 çiftlik ile 41 çayır, yaylak ve kışlak mevcuttur⁶³. 16. yüzyılda II. Bayezid Dönemine ait bir defterde Barçınlı Nahiyesinden bahsedilmiştir, ancak Barçınlı Kazası eksik olduğu için buraya bağlı köy, mezra, yaylak ve kışlaklar hakkında yeterli bilgimiz yoktur. Nahiye kelimesi burada hem kaza hem de alt birimi olan Nahiye şeklinde kullanılmıştır⁶⁴.

Kanuni Döneminde yayınlanan 438 *Numaralı Defter*'e esas alınırsa Barçınlı Kazasına bağlı 121 köy, 105 mezra, 6 çiftlik ile 41 yaylak, kışlak ve çayır mevcuttur⁶⁵.

II. Selim devrinde 1572 yılında Afyon'da Bolvadin, Şuhut ve Sandıklı kasaba hüviyetindedir. Kayırhisar, Kırhisar, Ulu Sincanlı, Kiçi Sincanlı, Barçınlı, Oynaş ve Çola nahiyelerinde nefis adı verilen şehir merkezi yoktur. Barçınlı, Bayat ve çevresindeki kır iskân merkezlerinin bir araya getirilmesiyle oluşturulan idari birimdir. Bu yıllarda Barçınlı'ya bağlı 130 köy, 122 mezra 6 çiftlik, 66 tane de çayır, yaylak kışlak vs. vardır.

17. yüzyılda Afyon ilçeleri varlığını aynen devam ettirmekle birlikte Barçınlı kazası zaman zaman Hanbarçınlı şeklinde adlandırılmaktadır. Bu yüzyılda Barçınlı kazası, Barçınlı ve Nevahi-i Barçınlı isminde iki kaza haline getirilmiştir. Evliya Çelebi'ye göre 17. yüzyılda Afyon'da merkez, Sandıklı, Sıçanlı, Şuhut, Çola, Barçınlı, Nevahi-i Barçınlı, Karamık ve Çal kazaları vardır⁶⁶. 18. yüzyılda Nevâhi-î Barçınlı

⁶² http://www.bayatboyu.com/index.php?option=com_content&task=view&id=5&Itemid=29 20. 10. 2007

⁶³ KARAZEYBEK, a. g. m., s. 103.

⁶⁴ KARAZEYBEK, a. g. m., s. 106.

⁶⁵ KARAZEYBEK, a. g. m., s. 109.

⁶⁶ http://www.bayatboyu.com/index.php?option=com_content&task=view&id=5&Itemid=29 20. 10. 2007

kaza olarak varlığını sürdürmüştür. 19. yüzyılda Nevâhî-i Barçınlı varlığına aynı şekilde devam etmiştir⁶⁷.

Nevâhî-i Barçın ve köyleri idari yönden 1850'ye kadar kısmen Barçınlı (Bayat İlçesi) kısmen de Vahid-i Barçınlı' ya (Bolvadin Kemerkaya Kasabası'na) bağlanmıştır. Anılan kasaba Çoğu'dur. Çoğu Osmanlılar zamanında kadılık seviyesine yükselmiştir. Şimdiki Emirdağ ilçesinin köylerinin yarısı, Barçınlı-Bayat kadılığına diğer yarısı da Çoğu (Nevâhî-i Barçınlı) kadılıklarına bağlı idi⁶⁸. 1850'den sonra Musluca nahiyesi kurulmuştur.

Nevâhî-i Barçın 1864 yılına kadar Cırgın ve bir süre boyunca da Musluca nahiyesi olarak anılmış, 1864 yılında ise, Sultan Abdülaziz tarafından çıkarılan yeni vilayet kanunu ile eyalet sistemine son verilmesi ve 1867'de Hüdavendigâr vilayetinin kurulmasıyla ilçe statüsü kazanmış, Sultan Abdülaziz'e atfen Aziziye ismini almıştır⁶⁹.

1870 yılında Aziziye ismiyle ilçe merkezi olan kazaya, Barçınlı (Bayat İlçesi) Han-ı Barçın (Eskişehir Han İlçesi) nahiyeleri, 130 adet köy Aziziye' ye bağlanmıştır⁷⁰. XIX. yüzyıl sonlarında 1882–1883 yıllarında Nevâhî-i Barçınlı tamamen ortadan kalkmış, Aziziye Kazası adını almıştır. Aziziye Kazasına bağlı olarak da Bayat Nahiyesi ihdas edilmiştir⁷¹. Yörede ilk merkez olarak Kemerkaya (Çoğu) veya Avdan mevkileri veya Eskigözü veya Yozgatören köyleri düşünülmüş, Ancak Cırgın Türkmenlerinin yerleşmiş bulunduğu yörede karar kılınmıştır.

4 Mart 1889 yıllarında yeni ve geniş bir idari yapılanmaya gidilmiştir. Kaza sayısı Karahisar, Sandıklı daha önce var olan Nevahi-i Barçınlı, Karamık ve Çolaabat kazaları kaldırılmış, Barçınlı kazasının yerine ise Bayat Nahiyesi (*Afyon Şeriyye Sicilleri*, Defter 618, sayfa 152/16, 463/325) Barçınlı Nahiyesi (Bayat) ve Aziziye

⁶⁷ KARAZEYBEK, *a. g. m.*, s. 109–113.

⁶⁸ BAYAR, *a. g. e.*, s. 223–224.

⁶⁹ http://tr.wikipedia.org/wiki/Emirda%C4%9F%2C_Afyonkarahisar#13.04.2007

⁷⁰ http://www.emirdag.com.tr/m/index.php?option=com_content&task=view&id=36&Itemid=38 20. 10. 2007

⁷¹ KARAZEYBEK *a. g. m.*, s. 113.

(Nevâhi-i Barçın) Kazası kurulmuştur. Bu yıllarda Bayat nahiye olarak Aziziye'ye bağlanmıştır. Bayat Nahiyesine de 8 köy bağlanmıştır⁷².

Afyonkarahisar sancağı Tanzimat döneminde Hüdavendigâr (Bursa) vilayetine bağlanmıştır. XX. yüzyılın başlarına kadar bu durum devam etti. Afyon milletvekilleri 1909 yılı sonunda Dahiliye Nezaretinden Afyon'un Bursa'dan ayrılarak ayrı vilayet olmasını istediler. Buna gerekçe olarak da Afyonkarahisar'da zirai ürünlerin Bursa'dan tamamıyla farklı olduğu belirtilmiştir. Ticaretin İzmir'le daha fazla olduğu, Bursa'yla Afyon'un ticaretin olmaması gibi nedenlerle Afyon'un Bursa'dan ayrılarak müstakil bir vilayet olması istenmiştir. Dâhiliye Nâzırı Talat Paşa Afyon'un il olacak kadar geniş topraklara ve gelire sahip olduğunu bakanlığa bildirmiş ve Afyon 1914 yılında (21 teşrinisani 1330) tarihinde bağımsız il olmuştur⁷³. Nevâhî-i Barçın'da bağımsız olan ilin kazalarından birisi olarak varlığını devam ettirmiştir. 1932 yılında ise Emirdağ adını almıştır⁷⁴.

---

⁷² http://www.bayatboyu.com/index.php?option=com_content&task=view&id=5&Itemid=29 20. 10. 2007

⁷³ http://www.bayatboyu.com/index.php?option=com_content&task=view&id=5&Itemid=29 20. 10. 2007

⁷⁴ <http://www.afyon-emirdag.com/forum/thread.php?threadid=57> 18.02.2007

I. BÖLÜM

NEVAH-İ BARÇIN'IN SOSYAL YAPISI

I. NEVAH-İ BARÇIN'IN NÜFUS YAPISI

Hüsrev Paşa'da 206 hane reisi kayıtlıdır. Bunlardan 200'ü erkek 6 tanesi kadındır. Ancak kadınlar hane olarak kaydedilmemiştir⁷⁵. Bu kadınların tamamı dul kadınlardır. Hanede yaşayan fert sayısını ortalama olarak 5 kişi düşünürsek Hüsrev Paşa'nın 1256 (M. 1840) sayımına göre nüfusunun 1030 kişi civarında olduğunu söylemek mümkündür⁷⁶.

Hane reislerinin 41 tanesi uzun boylu geri kalanlarının tamamı orta boylu olarak nitelenmiş ve kaydedilmiştir. Ancak bu nitelemenin neye göre yapıldığı ve ölçüsünün ne olduğu hakkında net bir bilgi mevcut değildir. Toplumsal bir genel kabulün varlığından söz edilebilir. Kaydedicilerin bu kabullenmeye göre kişilerin boy özelliklerini kaydettiği düşünülebilir.

Hane reislerinin 18 tanesinin bıyık özelliği yazılmıştır. Bıyıklı olarak kaydedilenlerin 11'i kara 3'ü kır 4'ü ise sarı bıyıklı olarak nitelendirilmiştir. Geri kalan hane reislerinden 182 tanesinin ise sakal özelliği kaydedilmiştir. Bu rakamlara bakarak İslami bir gelenek olan sakal bırakmanın Nevâhî-i Barçın'da hayli yaygın olduğu söylenilebilir. Sakal özellikleri ise (ak-kır-kara-kumral-köse-sarı) gibi sıfatlar ile belirtilmiş, bir kısım hane reisleri ise Şab-ı Emred olarak nitelendirilmiştir⁷⁷. Kara- köse ya da köse- kır gibi ikili nitelemeler de az olmakla beraber kullanılmaktadır. 59 hane reisi kır sakallı, 27'si aksakallı, 47'si kara sakallı, 2'si köse sakallı, 20'si kumral sakallı, 16'sı sarı sakallı, 2'si şab-ı emred olarak kaydedilmiştir.

⁷⁵ Bakınız *ML. VRD. TMT. 9100*, s. 2.

⁷⁶ *ML. VRD. TMT. 9100* Numaralı Defterde 30–31. sayfalar eksiktir. Bu sayfalarda Hüsrev Paşa'da mevcut olan 179–188 arasındaki hane reislerinin kayıtları eksiktir. Hüsrev Paşa ile ilgili eksiklik, bundan sonraki bölümlerde ve hesaplamalarda hatırdan çıkarılmamalıdır. Hane sayısı 206 olarak alınacaktır.

⁷⁷ Şab-ı emred henüz sakal ve bıyığı tam olarak çıkmamış kişidir.

Haneler arasındaki akrabalık ya da hısımlık ilişkilerinin belirlenebilmesi, çok fazla mümkün değildir. Zira temettuât defterlerinin amacı vergi mükellefi olacak hane reislerini belirtmektedir. Dolayısıyla akrabalık ilişkileri detaylandırılmamıştır. Ancak farklı köylerde ya da kaza merkezinde aynı sülale isimlerine rastlanması halinde, kısmi olarak akrabalık bağları düşünülebilir.

Bavırdı köyünde 43 hane reisi kayıtlıdır. Ayrıca bir dul kadın deftere kaydedilmiş, ancak ona da Hüsrev Paşa da olduğu gibi hane sayısı verilmemiştir. Her hanede yalnızca bir hane reisinin halkı ikamet etmektedir. Hane başına ortalama nüfusu 5 kişi olarak düşünürsek 1840 tarihinde Bavırdı da 215 kişinin yaşadığını söylemek mümkün olacaktır. Ancak bu rakamın tahmini ve genel kabul gören rakam olduğunu hatırlatmakta fayda vardır.

Hane reislerinin 2'sinin boy özelliği kaydedilmemiş, 2 kişi uzun olarak nitelendirilmiş, geri kalan hane reislerinin tamamı orta boylu olarak yazılmıştır. Hane reislerinin 7 tanesi aksakallı olarak yazılmış, 16 kişi kır sakallı olarak vasıflandırılmış, 5' i kumral, 5'i de sarı sakallı olarak yazılmıştır. Hiçbir hane reisinin bıyık özelliği yazılmamıştır.

Bayat'ta Temettuât Defterlerine kayıtlı hane sayısı 159'dur. Ayşe Hatun adlı kadın ayrı yazılmış lakin hane olarak kaydedilmemiştir. Bununla beraber 160 olur. 1 hanede “emeksiz” olarak nitelendirilen iki oğul babaları ile birlikte yazılmış, 1 hanede ise 3 yetim kardeş beraber kaydedilmiştir. Ancak yapılan bu uygulamalarda farklı bir hane numarası yazılmamıştır. Yine bir hanede iki kardeş şab-ı emred (sakal ve bıyığı henüz çıkmayan genç) olarak müşterek yazılmıştır. 1 hanede ise vasıfları belirtilmeyen 3 kardeş beraber kaydedilmiştir. Bayat'ın Ortalama nüfusunun 800 civarında olduğunu tahmin etmek mümkündür.

Sadece 4 hane reisinin sakal ve bıyık özelliği beraber yazılmış, geri kalan hane reislerinin tamamının sakal özelliği zikredilmiştir. Buna göre 16 hane reisi aksakallı, 44 hane reisi kara sakallı, 52 hane reisi kır sakallı, 10 hane reisi kumral sakallı, 15 hane reisi köse sakallı, 7 hane reisi sarı sakallı, 5 hane reisi ise Şab-ı emred olarak kaydedilmiştir. 6 tane hane reisinin sakal ya da bıyık özelliği hiç yazılmamıştır. Hane

reislerinin boy özelliklerine baktığımız zaman bunlardan 4'ü uzun boylu olarak kaydedilmiş geri kalanların tamamı orta boylu olarak verilmiştir.

Gömü Bala köyünde 38 hane kayıtlıdır. Kayıtlarda bir kadının ismi mevcut olup hane numarası verilmemiştir. Temettuât Defterlerine göre Gömü Bala köyünde tahminen 180 kişi yaşamaktadır. Tarım arazisi ise 1807 dönümdür. Buna göre tahmini yoğunluk 10 kişidir. Diğer köyler ile kıyaslandığında, Gömü Bala'nın topraklarının daha az, Nüfus yoğunluğunun ise fazla olduğu söylenebilir.

2 hanede ise 2 kardeş müşterek yazılmıştır. 2 hane reisinin boy özelliği hiç yazılmamış, yazılanlardan 1'i kısa 1'i uzun, 32 hane reisi orta boylu olarak kaydedilmiştir. 1 hane reisinin sakal-bıyık özelliği hiç yazılmamış, 6 hane reisini bıyık özelliği yazılmış, 28 hane reisinin sakal özelliği kaydedilmiştir. Bıyık özelliği kaydedilenlerin 2'si kara, 2'si kır, 1'i kumral 1'i sarıdır. Sakal özelliği yazılanlarınsa; 9 tanesi ak, 5 tanesi kara, 9 tanesi kır, 4'ü köse, 2'si ise kumral sakallıdır. 2 hane reisinin sülalesi yazılmamıştır. Bunların lakapları yazılmıştır.

Seydiler Köyü'ne kayıtlı 18 hane vardır. Kaydedilen hane reislerinin tamamı erkektir. Seydiler Köyü'nün toplam olarak 1021 dönüm tarım arazisi vardır. Tarımsal nüfus yoğunluğu ise takriben dönüme 12 kişidir. *ML. VRD. TMT. 9100* Numaralı deftere kaydedilen köyler arasında kıyaslama yapacak olursak, nüfus yoğunluğu (tarımsal) en yüksek köydür.

Hane reislerinin tamamı orta boylu olarak yazılmıştır. Hane reislerinden yalnız birinin bıyık özelliği kaydedilmiş, diğerlerinin tamamının sakal özelliği yazılmıştır. Bunlardan 4'ü ak, 10'u kara, 1'i kır, 1'i köse, 2'si kumral olarak kaydedilmiştir. Bıyık Özelliği belirtilen tek hane reisi ise kır bıyıklı olarak nitelendirilmiştir.

Bütün hane reisleri sülale ismine göre yazılmış, sadece 1 hane reisinin sülalesi belirtilmemiştir. Yine 1 tane hane reisi hem sülale adıyla, hem de lakabıyla birlikte yazılmıştır.

Çoğu'nun defterlere kayıtlı 103 hane reisi vardır. Hane reisi olarak kaydedilenlerin tamamı erkektir. Sadece 1 hanede iki kardeş müşterek yazılmış, geri kalan hanelerin tamamında tek bir isim kaydedilmiştir.

3 hane reisinin boy özelliği hiç yazılmamış, 2'si kısa, 69'u orta, 31 tanesi ise uzun boylu olarak kaydedilmiştir.

9 hane reisinin bıyık özelliği yazılmış, bunlardan 1'inin bıyığı kara, 4'ü kır, 3'ü kumral 1'i de sarı olarak kaydedilmiştir. 5 hane reisinin bıyık ve sakal özelliği hiç verilmemiş, 87 hane reisinin sakal özelliği yazılmıştır. Bunlardan 19 tanesi ak, 9 tanesi kara, 27 tanesi kır, 3'ü köse, 24'ü kumral, 5 tanesi de sarı sakallı olarak kaydedilmiştir⁷⁸.

Türkmen köyünde 22 hane reisi kayıtlıdır. Bunların tamamı erkektir. 1 hanede iki kardeş müşterek yazılmış, geri kalan hanelerin tamamında, tek bir kişi hane reisi olarak kaydedilmiştir. Köyün toplam tarım arazisi 641 dönümdür. Nüfus yoğunluğu ise takriben 6 kişidir.

7 hane reisi uzun 15 tanesi orta boyludur. 2 hane reisinin bıyık özelliği kaydedilmiş, 20 tanesinin ise sakal özelliği belirtilmiştir. Bıyık özelliği yazılanlar kumral bıyıklıdır. Sakal özelliği yazılanlardan 9'u ak, 3'ü kara, 1'i kızıl, 6'sı kumral, 1'i sarı sakallıdır⁷⁹.

Güveççi köyünde kayıtlı 11 hane vardır. Hane reislerinin tamamı erkektir. Tarla toplamı 356 dönüm, tarımsal nüfus yoğunluğu ise takriben 7 kişidir.

5 hane reisi orta, 6 hane reisi ise uzun boyludur. 2 hane reisi bıyıklıdır. Bunların 1'inin bıyığı kır, 1'inin bıyığı ise karadır. 9 hane reisinin sakal özelliği belirtilmiştir. Bunlardan 5'i kara, 1'i kumral, 3'ü kır sakallıdır⁸⁰.

⁷⁸ Çoğu'ya ait bu veriler *ML. VRD. 9099* Numaralı Defterden elde edilmiştir. *ML. VRD. 9098* Numaralı Defterde hane sayısı dolayısıyla nüfus değişmiştir. Beş yıl sonra yapılan 1261 (M. 1845) sayımına göre Çoğu'nun nüfusu 118 hane olmuştur. Dolayısıyla Çoğu nüfusu $118 \times 5 = 590$ civarında olacaktır. Bu da Çoğu nüfusunun 15 hane dolayısıyla 45 kişi arttığını gösterir. Nüfus artışı ise yıllık % 3 civarındadır. *438 Numaralı Vilayet-i Muhasebat-ı Anadolu (937/ 1530)* I Defterinde yalnız Çoğu'ya ait bilgiler tespit edilebilmiştir. Bu Defterin 136. sayfasına göre Çoğu'nun hane sayısı 25'dir.

⁷⁹ Yukarıdaki verilen rakamlar *9099* Numaralı Deftere göredir. Beş yıl sonra 1261'de (M. 1845) yapılan sayımın neticesinde ise Türkmen'de 26 hane tespit edilmiştir. Türkmen'de 4 hane dolayısıyla 20 kişilik bir nüfus artışı söz konusudur. Buna göre Türkmen'de yıllık nüfus artışı yaklaşık olarak yıllık % 3 civarındadır.

⁸⁰ Yukarıdaki verilen rakamlar *9099* Numaralı Deftere göredir. Beş yıl sonra 1261'de (M. 1845) yapılan sayımın neticesinde ise Güveççi'de 15 hane tespit edilmiştir. Güveççi'de 4 hane dolayısıyla 20 kişilik bir nüfus artışı söz konusudur. Buna göre Güveççi'de yıllık nüfus artışı yaklaşık olarak yıllık % 7 civarındadır.

Balcam Sultan köyünde 11 hane reisi kayıtlıdır. Bunların tamamı erkektir. Balcam Sultan Köyü'nün 225 dönüm arazisi vardır. Tarımsal Nüfus yoğunluğu ise takriben 4 kişidir. Balcam Sultan Köyü nüfus yoğunluğu en az olan yerleşim merkezidir.

Hane reislerinin 1'i uzun boylu, diğerleri orta boylu olarak kaydedilmiştir. Bütün hane reislerinin sakal özelliği yazılmıştır. Bunların 2'si ak, 1'i kara, 4'ü kır, 2'si köse, 1'i kumral 1'i sarıdır⁸¹.

Aşağıya Temetûat defterlerine göre Nevâhî-i Barçın'da bulunan yerleşim merkezleri ve yerleşim merkezlerinde kaydedilen hane sayıları çıkarılmıştır.

YERLEŞİM YERİ	Balcam	Bavırdı	Bayat	Çoğu	Gömtü Bala	Güveççi	Hüsrev Paşa	Seydiler	Türkmen	TOPLAM
Hane Sayısı	11	43	160	103	38	11	206	18	22	612

Bu sayıların tespitinde *ML. VRD. TMT. 9099 -9100* Numaralı defterler kullanılmıştır. Zira değerlendirmeler aynı tarihte olan bu iki defterden faydalanılarak verilmiştir. Dört yerleşim yerini kapsayan *9098* Numaralı defterde, hane sayılarında artış vardır. Ancak bütünlüğü bozmamak adına bu artış dikkate alınmamıştır.

II. LAKAPLAR VE SÜLALE İSİMLERİ

Lakaplar toplumdaki insanların sosyal statüleri ile ilgili bilgi verir. Toplumda kullanılan lakaplar ve takma isimlerin sosyal ve psikolojik bir takım özellikleri ve rolleri gösterdiği bilinmektedir. Unvan ve lakaplar mesleklere, fiziki özelliklere, karakterlere, yer ve hayvan adlarına, aşiret ve etnik yapıya, tarihi kahramanlık, ya da

⁸¹ Yukarıdaki verilen rakamlar *9099* Numaralı Deftere göredir Beş yıl sonra 1261'de (M. 1845) yapılan sayımın neticesinde ise Balcam Sultan'da 14 hane tespit edilmiştir. Güveççi'de 3 hane dolayısıyla 15 kişilik bir nüfus artışı söz konusudur. Buna göre Balcam Sultan'da yıllık nüfus artışı yaklaşık olarak % 5,5 civarındadır. Bu veriler doğrultusunda Nevâhî-i Barçın'da nüfus artışının yaklaşık olarak yıllık % 4,5 civarında olduğunu söylemek mümkündür.

dinle ilgili, ya da sülalenin soy büyükleri ile ilgili olduğundan toplum yapısını göstermesi açısından önemlidir⁸².

Temettuât Defterleri özellikle Tanzimat Fermanından sonraki döneme ışık tutması açısından son derece önemlidir. Osmanlı Devleti'nde insanların sosyo-ekonomik yapısının ortaya konulması amacıyla yapılan çalışmalarda muhakkak faydalanılması gereken defterlerdir. Bu bölümde kazaya ait temettuât defterlerinin sosyal hayata dair olan yönleriyle ilgili bilgiler verilerek Nevâhî-i Barçınlı'daki sosyal durum ortaya konulacaktır.

Balcam Sultan'da 11 hane reisi kayıtlıdır. 10 Hane reisinin bir sülale adı mevcuttur (% 90). Hane reislerinin 4 tanesi lakabıyla beraber kaydolmuştur (% 36).

Balcam Sultan'da sayısal olarak öne çıkan sülaleler şunlardır.

Tekinsizoğlu 3 hane.Balcam Sultan'da bulunan sülale isimleri, lakaplar ve hane reislerinin isimleri tablo 1'de gösterilmiştir⁸³.

Tablo 1. Balcam Sultan'da bulunan sülale isimleri, lakaplar ve hane reislerinin isimleri

SÜLALE ADI	LAKAP	KİŞİ ADI
Abduşoğlu		İbrahim
Aşık Haliloğlu		Murad b. Ali
Cüceoğlu		Musa b. İsmail
Haliloğlu		Celil
Köroğlu		Halil b. Mehmed
Köseoğlu		Musa b. Ali
Muradoğlu		Maksud b. Hasan
Musaoğlu		Mustafa b. Ali
Musaoğlu		Hamza b. Musa
Osmanoğlu		Emin
Sufi İbrahimioğlu	Patlak	Mevlüt
Tekinsizoğlu	Molla	Mustafa b. Halil
Tekinsizoğlu		Ali B. Ali
Tekinsizoğlu		Susi (?) b. Osman

⁸² ŞAHİN G, "a. g. m., s. 113.

⁸³ Tablo ML. VRD. TMT. 9099 Numaralı Deftere göre hazırlanmıştır. Sülaleler ile ilgili bütün tablolarda Defterde yazan sıralama değil, alfabetik sıralama esas alınmıştır.

Bavırdı'da 43 hane reisi kayıtlıdır. Bunlardan 40 hane reisinin bir sülale adı aldığı görülmektedir (% 95). 6 hane reisinin ise bir lakabı vardır (% 14).

Bavırdı köyünde sayısal olarak öne çıkan haneler ise şunlardır:

Caferoğlu 3 hane, Hacıoğlu 3 hane, Uzunoğlu 2 hane, Kolayoğlu 2 hane. Bavırdı'da bulunan sülale isimleri, lakaplar ve hane reislerinin isimleri tablo 2'de verilmiştir⁸⁴.

Tablo 2. Bavırdı'da bulunan sülale isimleri, lakaplar ve hane reislerinin isimleri.

SÜLALE ADI	LAKAP	KİŞİ ADI
Abdülaziz oğlu		Ali
Caferoğlu		Aşır
Caferoğlu		Kamil
Caferoğlu		Halil
Çakıroğlu		Hasan
Çerçioğlu		Ahmed
Çobandanoğlu		İbrahim
Day Mehmedoğlu		Hasan
Dede Mehmedoğlu		İsmail
Deli Hasanoğlu		Hasan
Deli Hasanoğlu		Yusuf
Divaneoğlu		Ali
Evdır(?) Oğlu Dul karısı		Ayşe Hatun
Hacıoğlu		Ahmed
Hacıoğlu		Hüseyin
Hacıoğlu	Yekçeşm	Mehmed
Haydaroğlu		Kamil
Hüseyinoğlu	Efendi	Süleyman
İlyasoğlu	Topal	Ali
Kambur Hasanoğlu		Musa
Kisenoğlu		Durmuş
Kolayoğlu		Ali
Kolayoğlu		Satılmış

⁸⁴ Tablo ML. VRD. TMT. 9100 Numaralı Deftere göre hazırlanmıştır.

Kör Mehmedoğlu	Çolak	Ali
Köselioğlu		Ayas
Kulakoğlu		Halil
Maksudoğlu		Mensur
Mensuroğlu		Mansur
Muradoğlu		Ali
Nebioğlu		Bayram
Pamık Alioğlu		Hüseyin
Pehlivanoğlu	Deli	Mehmed
Sarı Mehmedoğlu	Yekçeşm	Mehmed
Satılmışoğlu		Süleyman
Topsakaloğlu		Mustafa
Uzunoğlu		Hüseyin
Uzunoğlu		Hasan
Yanık Alioğlu Eytamı		Mustafa
Yayık Alioğlu		Veli
Yetim Ağaoğlu		Cafer

Bayat'da 160 hane reisi kayıtlıdır. 153 hane reisinin bir sülale adı vardır (% 96). 18 hane reisinin ise bir lakabı vardır (% 11).

Bayat'ta sayısal olarak öne çıkan aileler ise şunlardır:

Ağdacıoğlu 5 hane, Bayrakdaroğlu 3 hane, Emir Alioğlu 6 hane, Fakıoğlu 3 hane, Molla Haliloğlu 5 aile, Tekkenişinoğlu 8 aile, Yürütücüoğlu 5 aile. Bayat'da bulunan sülale isimleri, lakaplar ve hane reislerinin isimleri tablo 3'de verilmiştir⁸⁵.

⁸⁵ Tablo ML. VRD. TMT. 9100 Numaralı Deftere göre hazırlanmıştır.

Tablo 3. Bayat’da bulunan sülale isimleri, lakaplar ve hane reislerinin isimleri

SÜLALE ADI	LAKAP	KİŞİ ADI
Adadioğlu		Musa
Ağdacı Süleymanoğlu		Himmet
Ağdacıoğlu		Süleyman
Ağdacıoğlu		Ali
Ağdacıoğlu		Ömer
Ağdacıoğlu		Hüseyin
Akıllıoğlu		Veli
Arap Hasanoğlu		Halil
Arap Hasanoğlu		Abdülkadir
Ayanoğlu		Hasan
Ayrancıoğlu		Musa
Azacıoğlu		Osman
Bağcıoğlu		Mehmed
Bardakçıoğlu	Hacı Mehmed Oğlu	Musa
Bardakçıoğlu		İsa
Bayrakdaroğlu		Ahmed
Bayrakdaroğlu		Hüseyin
Bayraktaroğlu		Ahmed
Bayramoğlu		Hasan
Bekiroğlu	Çakır	Ali
Berberoğlu		Osman
Besilioğlu		İsmail
Besilioğlu		Mehmed
Boduroğlu		İbiş
Cansızoğlu		Mehmed
Çolakoğlu		Hasan
Çunkarlıoğlu		Halil
Çunkarlıoğlu(?)		Mehmed
Dede Hasanoğlu		Yusuf
Dede Hasanoğlu		Ali
Dedeoğlu		Mehmed
Deli Alioğlu		Veli
Deli Alioğlu		Mustafa

Deli Bekiroğlu		Emin
Deli Hüseyinoğlu		Hüseyin
Dengiroğlu		İsmail
Dericioğlu		Veli
Emir Alioğlu		İbrahim
Emir Alioğlu		Tahir
Emir Alioğlu		Musa
Emir Alioğlu	Helvacı	Ali
Emir Alioğlu		Ali
Emir Alioğlu		Ömer
Emir Hüseyinoğlu		Ahmed
Emiroğlu		Osman
Emiroğlu		Hüseyin
Ereğlioğlu		Veli
Eskioğlu		Abdurrahman
Eskioğlu		Mustafa
Fakioğlu		Hasan
Fakioğlu		Ömer
Fakioğlu Eytamı		Emin
Garip Hasanoğlu		Ömer
Gökmenoğlu		Mustafa
Habiboğlu		Ali
Habiboğlu		Halil
Hacı İsaοğlu		Hüseyin
Hacı İsaοğlu		Mehmed
Hacı İsaοğlu (?)		Mustafa
Hacı Köseoğlu		İsa
Hacı Mustafaoğlu		İsa
Hacı Mustafaoğlu		Musa
Hacı Resuloğlu		Mehmed
Hacı Süleymanoğlu		Mustafa
Hasanoğlu	Molla	Osman
Haticeοğlu		İbrahim
Himmetοğlu		Mehmed
Horozoğlu		İbrahim
Hurioğlu		Musa

Hurioğlu		Mustafa
Hüseyinoğlu		Kemal Osman
İbrahimoğlu		Ayvaz
İdrisoğlu		Ali
İmamoğlu	Efendi	Hüseyin
Kabakçı Hasanoğlu	Hacı	Osman
Kadiroğlu		Mustafa
Kalfaoğlu		Hüseyin
Kalıkoğlu		Mehmed
Kalıkoğlu		Süleyman
Kangaloğlu		Ahmed
Kara Bacakoğlu		Hasan
Kara Haliloğlu		Himmet
Kara Hasanoğlu		Ali
Kara Hüseyinoğlu		İbrahim
Kara Meyitoğlu		Cemal ve Süleyman
Karlıoğlu		İbrahim
Kazanoğlu	Ağa	Ali
Kazıkoğlu		Yusuf
Kel Bekiroğlu		Osman
Kızartanoğlu(?)		Hüseyin
Kolukısaoğlu		Süleyman
Koyunoğlu (?)		Hasan
Köle Hasanoğlu		Mehmed
Köle Hasanoğlu		Ali
Kösemoğlu		Hasan
Köseoğlu		Halil
Kublanoğlu (?)		Osman
Kulaoğlu		İbrahim
Manzaloğlu(?)		Hasan
Mızrakoğlu		Mehmed Ali
Molla Ahmedoğlu		Mustafa
Molla Haliloğlu		Mehmed
Molla Haliloğlu		İbrahim
Molla Haliloğlu		Osman
Molla Haliloğlu		Musa

Molla Haliloğlu		Ali
Molla Hasanoğlu		Osman
Musaodđlu		Musa
Nebioğlu		Yusuf
Nebioğlu		Mehmed
Orakoğlu Yetimleri		Hasan –Ahmed- Mustafa
Orta Kesimoğlu		Süleyman
Oruçoğlu		Mehmed ve Ahmed
Patırdıoğlu		Hüseyin
Posofoğlu		Mehmed
Safiroğlu	Hacı	Hüseyin
Sakar Abdahoğlu		Mehmed
Salihoğlu	Molla	İbrahim
Saraçoğlu		Hüseyin
Saraçoğlu		Battal
Satılmışoğlu	Musalla	Mehmed
Sekizoğlu		Hasan
Sinanoğlu		Hüseyin
Süklümoğlu		Mustafa
Şenlikoğlu		Ali
Şinikoğlu		Mehmed
Takıloğlu		Ömer
Tataroğlu		İsmail
Tataroğlu		Halil
Tekinsizoğlu		Ömer
Tekkenişin		Halil-Veyssel
Tekkenişin	Koca	Mehmed
Tekkenişin		Bekir
Tekkenişinoğlu		Hüseyin
Tekkenişinoğlu		Hüseyin
Tekkenişinoğlu		İsmail
Tekkenişinoğlu		Hacı
Tekkenişinoğlu	Efendi	Hasan
Topal Ahmedoğlu		Osman Ve Yusuf
Topal İbrahimoğlu		Hüseyin

Urifoğlu		Osman ve oğulları Hüseyin, Bekir
Urukoğlu		Ömer
Yar Ahmedoğlu		Mustafa
Yaylaoğlu	Akıllı Musa Oğlu	İbrahim
Yirikoğlu		Halil
Yusufoğlu		Hüseyin
Yürütücü İsa oğlu		Veli
Yürütücüoğlu		Ömer
Yürütücüoğlu		Musa
Yürütücüoğlu		Bekir
Yürütücüoğlu		Ahmed
Zaviyecioğlu		Hüseyin
		Halil
	Kopdur	Hasan
	Hacı	Osman
	Ereğli	Mehmed
	Çaylı	İsa
		Mustafa
		Ahmed
	Topal	Ayşe Hatun

Çoğu'da 103 hane reisi kayıtlıdır⁸⁶. 101 hane reisi sülale ismiyle kaydedilmiş (% 99), 18 hane reisi ise lakaplarıyla kaydedilmiştir (% 17). İncelenen dönemde kalabalık nüfus her yönden avantajlıdır. Bu sebeple yerleşim merkezlerinde nüfusu kalabalık sülaleler ayrıca belirtilmiştir. Çoğu'da sayısal olarak öne çıkan sülaleler şunlardır;

Abdioğlu 3 hane, Alaeddinoğlu 3 hane, Çanakoğlu 3 hane, Eski Ahmetoğlu 4 hane, Hasan Efendioğlu 3 hane, İlyasoğlu 3 hane, Kara Bayramoğlu 3 hane, Oruçoğlu 4 hane. Çoğu'da bulunan sülale isimleri, lakaplar ve hane reislerinin isimleri tablo 4'de verilmiştir⁸⁷.

⁸⁶ *ML. VRD. TMT. 9099* Çoğu'ya ait iki Defter vardır. Bu Defterlerden 9099 Numaralı Defter 1256 (M. 1840) tarihine aittir ve 9100 Numaralı Defter ile aynı yöntem ile kaleme alınmıştır. Dolayısıyla bu konuyla alakalı olarak bu iki Defterin kullanılması daha doğru olacaktır.

⁸⁷ Tablo *ML. VRD. TMT. 9099* Numaralı Deftere göre hazırlanmıştır.

Tablo 4. Çoğu’da bulunan sülale isimleri, lakaplar ve hane reislerinin isimleri.

SÜLALE	LAKABI	KİŞİ ADI
Abdioğlu		Hüseyin
Abdioğlu		Abdi
Abdioğlu		Osman
Abduhoğlu		Yusuf
Abdulganioglu		Ali
Alaeddinoğlu		Mustafa
Alaeddinoğlu		Ali
Alaeddinoğlu		Süleyman
Alioğlu		Halil
Aliyeoğlu		Musa
Aşık Haliloğlu	Seyfi	Mehmed
Aşık Hamidoğlu		İsmail
Aşık Hüseyinoğlu		Hüseyin
Bekiroğlu		Recep
Bekiroğlu		Hüseyin
Bitikçioğlu		Osman
Caferoğlu		İsmail
Caferoğlu		İdris
Cerrahoğlu		Veli
Çalikoğlu		Osman
Çanakçioğlu Osman’ın yetimi		İsa-Halil
Çanakoğlu	Molla	Mehmed
Çanakoğlu		Mehmed
Çanakoğlu		Ali
Çarehoğlu(?)	Molla	Mehmed
Çolak İsaoglu		Halil
Çolakoglu		Ali
Deli Ahmedoğlu	Seyid	Mehmed
Deli Hacıoğlu		Mehmed
Delioğlu	Nevçe	Ali
Demircioğlu		Murad
Dikicioğlu		Ömer
Emir Ahmedoğlu	Seyid	Nasır Han
Eski Ahmedoğlu		Musa
Eski Ahmedoğlu	Çolak	Hüseyin
Eski Ahmedoğlu		Ahmed

Eski Ahmedoğlu	Merkepçi	Mehmed
Gök Hüseyinoğlu		Hasan
Halil Başoğlu		Halil
Hasan Efendioğlu		Ahmed Efendi
Hasan Kethüdaoğlu		Abdi
Hasan Kethüdaoğlu		Ömer
Hasan Kethüdaoğlu		Ahmed
Hasanoğlu		Hüseyin
Ilyasoğlu		Abdülyakin
İbrahim Ahmedoğlu		Hüseyin
İbrahim Ahmedoğlu	şab-1 Emred	Hasan
İbrahim oğlu		Süleyman
İlyasoğlu		İbrahim
İlyasoğlu	Tokmakçı	Mehmed
İlyasoğlu		Süleyman
İnceoğlu		Ali
İsa Beyoğlu		Hüseyin
İsaoğlu		Ali
İşcioğlu		Mehmed
Kadioğlu		Ahmed
Kadiroğlu		Ali
Kara Ahmedoğlu	Kör	Ali
Kara Ayvazoğlu		Hasan
Kara Bayramoğlu		Mehmed
Kara Bayramoğlu		Hasan
Kara Bayramoğlu		Mustafa
Kara Bıyikoğlu		Mehmed
Karabıyikoğlu		Osman
Kazımoğlu		Yunus
Kel Ahmedoğlu		Hüseyin
Kel Ahmedoğlu	Seyit	Mustafa
Kel Alioğlu		İbrahim
Kel Bekiroğlu		Nebi
Kel Bekiroğlu		Ahmed
Kel Nebioğlu		Hasan
Kel Oğlanoğlu	Seyid	Abdülaziz
Kel Oğlanoğlu		Ali
Kısaoğlu		Mehmed
Kısaoğlu		Ali

Kışım Ayşeoğlu(?)	Seyit	Ahmed
Koca Battaloğlu	Şab-1 Emred	Mehmed
Koçuroğlu		Mustafa
Körünüoğlu		Mehmed
Kurdoğlu		Osman
Mehmedoğlu		Mahmud
Oruçoğlu		Ahmed
Oruçoğlu		Kemal Hüseyin
Oruçoğlu		Ahmed
Oruçoğlu		Ahmed
Osmanoğlu	Şab-1 Emred	Mustafa
Osmanoğlu		Veli
Palalıoğlu		Sumusi(?)
Palalıoğlu		Hüseyin
Patırdıoğlu		Mehmed
Patırdıoğlu		Halil
Sadıkıoğlu		Sadık
Sadıkıoğlu		Ahmed
Safoğlu		Halil
Salmanoğlu		Mehmed
Taviloğlu		Nebi
Tecdircioğlu(?)		Mehmed
Tohli Oğlanoğlu		Mehmed
Yakupıoğlu		Halil
Yalıoğlu Molla Halil İbrahimıoğlu	Şab-1 Emred	Ali
Yünüsoğlu		Mehmed
	Yükçü	Mustafa
		Süleyman

Gömü Bala' da 37 hane reisi kayıtlıdır. 35 hane reisinin bir sülale ismi mevcuttur (% 95). 8 hane reisinin ise bir lakabı vardır (% 20).

Gömü Bala'da sayı itibariyle öne çıkan haneler ise; Bervelioğlu 3 hane, Kodoşoğlu 2 hane, Köseoğlu 2 hane, Köydağıtanoğlu 2 hane, Nebioğlu 4 hane, Salihoğlu 3 hane, Türkoğlu 2 hane, Yusufıoğlu 2 hane. Gömü Bala'da bulunan sülale isimleri, lakaplar ve hane reislerinin isimleri tablo 5'de verilmiştir⁸⁸.

⁸⁸ Tablo ML. VRD. TMT. 9100 Numaralı Deftere göre hazırlanmıştır.

Tablo 5. Gömü Bala’da bulunan sülale isimleri, lakaplar ve hane reislerinin isimleri.

SÜLALE ADI	LAKAP	ADI
Avanoğlu		Süleyman
Babasızoğlu		İbrahim
Bervelioğlu	Molla	Abdullah
Bervelioğlu		Osman
Bervelioğlu		Veli
Bervelioğlu		Berdan Ali-Abdullah
Deli Ahmed kızı		Dul Aliye
Hacıoğlu	Kel	Halil
Hüseyinoğlu		Mustafa
İbişoğlu		İbrahim
Karaoğlu		Abdi
Kırıkoğlu		Halil
Kodoşoğlu		Mevlüt
Kodoşoğlu		Mehmed
Köseoğlu		Abdurrahman
Köseoğlu		Osman
Köy Dağıtanoğlu		Ali
Köy Dağıtanoğlu		Osman
Mesdanoğlu		Ömer
Nebioğlu	Köse	Ali
Nebioğlu		Süleyman
Nebioğlu		Mustafa
Nebioğlu		Halil
Onoğlu (?)	Kel	Bekir
Parsinoğlu		Osman
Recepoglu		Süleyman
Sacidoğlu		İsa
Salihoğlu	İsami	Ali
Salihoğlu		Mehmed
Salihoğlu		Ömer
Türkoğlu		Ali
Türkoğlu		Musa
Urasoğlu		Hüseyin
Yusufoğlu		Veli-Ahmed
Yusufoğlu	Kel	Mustafa
	Laz	Ahmed
	Topal	Hasan

Güveççi’de kayıtlı 11 hane reisi vardır. Bunların 10 tanesinin sülale ismi mevcuttur (%91). 1 hane reisi lakabıyla birlikte yazılmıştır (%10).

Güveççi’de sayısal olarak öne çıkan haneler şunlardır.

Hamzaoğlu 2 hane, Tekkenişinoğlu 2 hane, Sağıroğlu 2 hane. Güveççi'de bulunan sülale isimleri ve hane reislerinin isimleri tablo 6'da verilmiştir⁸⁹.

Tablo 6 Güveççi'de bulunan sülale isimleri ve hane reislerinin isimleri.

SÜLALE ADI	KİŞİ ADI
Caferoğlu	Hasan
Hamzaoğlu	Ahmed b. Hasan
Hamzaoğlu	Yusuf
Hasanoğlu	Osman b. Mehmed
Kara Musaoğlu	Abduh
Kıranoğlu	Osman b. Ali
Kıtvacioğlu	Hüseyin b. İlyas
Muradoğlu	İsmail b. Ali
Sağıroğlu	İbrahim b. Mehmed-Cemil-Ali
Sağıroğlu	Mustafa b. Ali
Sarioğlu	Merdan b. Ali
Tekkenişinoğlu	İbrahim b. Ali
Tekkenişinoğlu	Abduh b. Ali
Yelaldioğlu	Topal Hafız b. Abduh
Yeneroğlu	Hasan b. Hüseyin

Hüsrev Paşa'da kayıtlı 206 hane reisi mevcuttur. Hane reislerinin 192 tanesinin bir sülale ismi vardır (% 93). 88 hane reisinin ise bir lakabı mevcuttur (% 41).

Hüsrev Paşa da sayısal olarak öne çıkan haneler ise şunlardır:

Ahmet Ağaoglu 5 hane, Caferoğlu 6 hane, Dedeoğlu 3 hane, Deli Hüseyinoğlu 3 hane, Dervişoğlu 3 hane, Fetvacioğlu 3 hane, İskânoğlu 3 hane, Karavelioğlu 3 hane, Nebioğlu 3 hane, Süleymanoğlu 3 hane. Hüsrev Paşa'da kullanılan sülale isimleri, lakaplar ve hane reislerinin isimleri tablo 7'de verilmiştir⁹⁰.

⁸⁹ Tablo *ML. VRD. TMT. 9099* Numaralı Deftere göre hazırlanmıştır.

⁹⁰ Tablo *ML. VRD. TMT. 9100* Numaralı Deftere göre hazırlanmıştır.

Tablo 7. Hüsrev Paşa’da kullanılan sülale isimleri, lakaplar ve hane reislerinin isimleri.

SÜLALE ADI	LAKAP	KİŞİ ADI
Ahadoğlu		Osman
Ahmed Ağaoğlu		İbrahim
Ahmed Ağaoğlu		Mustafa
Ahmed Ağaoğlu		Süleyman
Ahmed Ağaoğlu		Ali
Ahmed Ağaoğlu		Mehmed
Ali Kocaoğlu		Hasan
Aliloğlu		Ali
Allanoğlu		Kırca
Allanoğlu	Ama	Ömer
Altıparmakoğlu	İbrahimoğlu	Bekir
Arzuoğlu		Mehmed
Atlanoğlu		Ömer
Azdinoğlu		Ahmed-Halil
Babasızoğlu		Musa
Babasızoğlu		Mehmed
Balbanoğlu		İbrahim
Bekiroğlu	Emir	Mehmed
Bekiroğlu		Ömer
Belyon(?) Oğlu		Mustafa
Berber Ahmedoğlu		Mahmud
Berber İbişoğlu		Ahmed
Bıyıklı Abdurrahmanoğlu		Abdurrahman - Ahmed -Musa
Bombal Kızı		Dul Hatice
Bombaloğlu		Mustafa
Boşnak	Molla	İbrahim
Boşnakoğlu		Mehmed - Hasan
Börkoğlu		İbiş
Caferoğlu		Hasan
Caferoğlu		Ömer
Caferoğlu		Halil
Caferoğlu	Seyit	İbrahim
Caferoğlu		Salih
Caferoğlu		Mehmed Ali
Cin Alioğlu		Yusuf

Çamurcuoğlu		Hasan
Çamurcuoğlu		Hüseyin
Çamurcuoğlu		İbrahim
Çiloğlu	Kütle	Mehmed
Çolakoğlu		Ali
Çoraoğlu		Hüseyin
Çoraoğlu		Süleyman
Davutoğlu		Mehmed
Davutoğlu		Halil
Dedeoğlu	Bodur	İbrahim
Dedeoğlu	Tantan	Hüseyin
Dedeoğlu		Kemal Ahmed
Deli Alioğlu		Mustafa
Deli Alioğlu		İsmail
Deli Bekiroğlu	Seyit	Bekir
Deli Bekiroğlu	Sünnah	Süleyman
Deli Gözoğlu		Hüseyin
Deli Gözoğlu		Veli
Deli Haliloğlu		Hüseyin
Deli Hasanoğlu		Mehmed
Deli Hasanoğlu	Danacı	Mustafa
Deli Hüseyinoğlu		Mustafa-Hasan
Deli Hüseyinoğlu		Hüseyin
Deli Hüseyinoğlu		Dul Fatma
Deli Kocaoğlu		İbrahim
Deli Mehmedoğlu		Ali
Deli Mustafaoğlu	Kör	Mehmed
Deli Oğlan karısı		Dul Kezban Hatun
Denkçioğlu		Mehmed
Denkçioğlu	Akkabak	İsmail
Dervişişoğlu	Seyid	Abdülrahman
Dervişişoğlu	Seyid	Mehmed
Dervişişoğlu	Seyid	Mustafa
Eneoğlu		Halil
Erikçioğlu		Musa
Ezdinoğlu		Mustafa
Fadıl Ağaoğlu	Ağa	Mehmed
Fettahoğlu	Topal	Musa
Fetvacioğlu		Osman

Fetvacioğlu	Ağa	Halil
Fetvacioğlu		Musa
Garipoğlu		Hasan
Gecegömenoğlu		Satılmış
Genç Alioğlu		Ali
Gök Hasanoğlu		Hasan
Gök Hasanoğlu	Tığ	Musa
Gökçeoğlu		Bekir
Gökçeoğlu		Hasan
Gökçeoğlu		Süleyman
Gönsüzoğlu		İbrahim
Gönsüzoğlu		Ömer
Gülcü Karısı		Dul Fatma
Habiboğlu		Mehmed
Habiboğlu		Hüseyin
Hacı Hüseyinoğlu		Hüseyin
Hacı Köröküzoğlu	Seyit Timur	Ahmed
Hacı Piroğlu		Mehmed
Hacı Yahyaoğlu	Seyit	Hasan
Hacı Yahyaoğlu		İbiş
Halil Ağaoğlu		Ahmet
Halil İmamoğlu		Süleyman
Halil İmamoğlu		Mehmed
Hancakoğlu		Hüseyin
Hüseyin Ağaoğlu		İbrahim
İbrahimioğlu		Dursun Ali
İbrahimioğlu	Kavaklı	Ali
İdrisoğlu	Seyit	İbiş
İrekli(?) Oğlu		Mehmed
İsaoğlu		Halil
İskânoğlu		İbrahim
İskânoğlu		Hasan
İskânoğlu		Mehmed
Kaçanoğlu		Durmuş
Kadı Boranoğlu		Mehmed
Kapucuoğlu		Hasan
Kapucuoğlu		Mehmed
Kara Ayşeoğlu		Halil
Kara Delioğlu		Ali- Mehmed

Kara Musaoğlu		Musa
Kara Veliöğlü	Seyit	Halil
Kara Veliöğlü	Çatbaş	Musa
Kara Veliöğlü		Veli
Karadayoğlu		Ömer
Kargaoğlu		Yusuf
Kargıoğlu		Hüseyin
Kavaklıoğlu	Altıparmak	Hüseyin
Kayışoğlu		Ali
Kaymaköğlu		Hasan
Kel Mahmudoğlu		Hüseyin
Keleşoğlu		Mustafa
Kesik Alioğlu		Hasan
Kılıçoğlu		Abdullah
Kıran Alioğlu		İbrahim
Kıtvacıoğlu		Ahmed
Kıyakoğlu		Osman
Kinci Alioğlu		Ahmed
Koçakoğlu		Osman
Kör Dedeoğlu		Mehmed
Kulacıoğlu		Osman
Kulaöğlu		Mustafa
Kuşaksızoğlu		İbrahim
Küçük Alioğlu		Hüseyin
Küçük İbişoğlu		Ali
Küçük İmamoğlu		Mehmed
Küçük İmamoğlu		Halil
Küllaboğlu		Mehmed
Layık Alioğlu		Veli
Lök Hasanoğlu	Sarı	Ali
Mensuhoğlu	Zurnal	Mehmed Efendi
Molla Ahmedoğlu	Şab-I Emred	Ömer Eytamı İsmail
Molla İsaöğlu		Halil
Molla Ömeroğlu		Ömer
Müezzinoğlu		İsmail
Müezzinoğlu	Kurt	Halil
Nabininoğlu	Kör	Hüseyin
Nebi Ağaoğlu	Seyid	Mehmed
Nebioğlu		Ali

Nebioğlu	Ağa	Veli-Yusuf-Ali
Sadunoğlu	Molla	Ahmed
Salihioğlu		Halil
Sarı İmamoğlu		Abdullah
Sarıklı Deli Osmanoğlu		Hüseyin
Satıkuşuoğlu		Mehmed
Satılmış Eşkerkanoğlu		Mehmed
Satılmışoğlu	Arslan	Halil
Satılmışoğlu		Mehmed
Satılmışoğlu Eytamı		Mehmed
Sefiroğlu		Hüseyin
Selamoğlu		Mustafa
Sipahioğlu		Mehmed
Siyahioğlu	Kara	Osman
Sulamanoğlu		Mustafa
Sübyanoğlu	Ağa	Hüseyin
Sübyanoğlu	Ama	Mustafa
Sübyanoğlu	Pir	Mehmed
Süleyman Kethüdaoğlu		Celil
Süleymanoğlu	Ağa	Hüseyin
Süleymanoğlu	Emir	Veli
Süleymanoğlu		Mehmed
Şabçioğlu	Seyis	Bekir
Şahinoğlu		Mehmed
Şakanoğlu		İsmail
Taburcu İbrahimoğlu		Ahmed - Abdurrahman
Tartanoğlu		Süleyman
Taşçioğlu		Hasan
Tersayakoğlu		Ahmed
Tısoğlu		Mehmed
Tiryakioğlu		Ali
Tiryakioğlu	Hüseyinoğlu	Mustafa
Tombakoğlu		İbiş
Tozmanoğlu		Hüseyin
Tozmanoğlu		Bayram
Veli Kocaoğlu		Bektaş
Veli Köseoğlu	Çolak	Ali
Yalioğlu		Ali

Yanıkgönoğlu		Osman
Yonbaloğlu		Mehmed
Yonbaloğlu	Kara Sultanoğlu	Yusuf
Yörükoğlu		İbrahim
Yumiloğlu		Ahmed
Yunusoğlu		Yunus
	Kuşçu	İbiş
	Gören	Ömer
	Efendi	İbrahim
	Yekçeşm	Hasan
	Topal Kayyum	Halil
	Keleş	Hüseyin
	Gece	Hüseyin

Seydiler’de 19 hane reisi kayıtlıdır. 18 hane reisinin bir sülale ismi vardır (%95). Sadece 1 hane reisinin lakabı vardır (% 5).

Seydiler’de sayı itibariyle öne çıkan haneler ise;

Tekkenişinoğlu 8 hane, Kadiroğlu 4 hane. Seydiler’de bulunan sülale isimleri ve hane reislerinin isimleri tablo 8’de verilmiştir⁹¹.

⁹¹ Tablo *ML. VRD. TMT. 9100* Numaralı Deftere göre hazırlanmıştır.

Tablo 8. Seydiler’de bulunan sülale isimleri ve hane reislerinin isimleri.

SÜLALE ADI	KİŞİ ADI
Caferoğlu	Cafer
Kadiroğlu	Mustafa
Kadiroğlu	Mehmed
Kadiroğlu	Mustafa
Kadiroğlu	Osman
Kemal Mehmedoğlu	Osman
Mesdanoğlu	Bekir
Sabuncuoğlu	Mustafa
Saticioğlu	Ahmed
Seyhacioğlu(?)	Pars(?)
Tekkenişinoğlu	Abdullah
Tekkenişinoğlu	Abdullah
Tekkenişinoğlu	Mehmed
Tekkenişinoğlu	Hüseyin
Tekkenişinoğlu	Osman
Tekkenişinoğlu	Ahmed
Tekkenişinoğlu	Ali
Tekkenişinoğlu	Mehmed
	Kabzan (?)

Türkmen’de kayıtlı 22 hane reisi vardır. Bunların tamamının bir sülale ismi vardır. Sadece 2 hane reisinin lakabı vardır⁹² (% 9).

Türkmen Köyünde sayısal olarak öne çıkan aileler ise şunlardır;

Dervişoğlu 2 hane, Gökçeoğlu 2 hane, Sofuoğlu 3 hane. Türkmen’de bulunan sülale isimleri, lakaplar ve hane reislerinin isimleri tablo 9’da verilmiştir⁹³.

⁹² Bakınız *ML. VRD. TMT. 9099*

⁹³ Tablo *ML. VRD. TMT. 9099* Numaralı Deftere göre hazırlanmıştır.

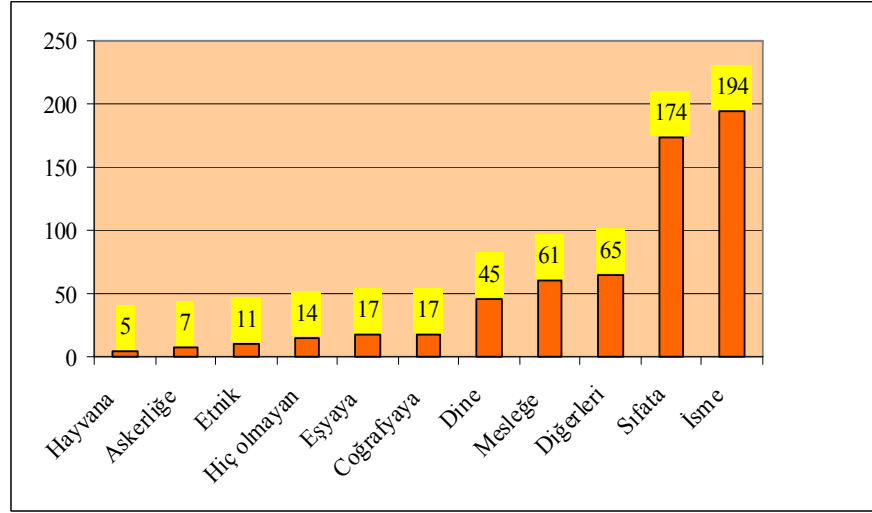
Tablo 9. Türkmen’de bulunan sülale isimleri, lakaplar ve hane reislerinin isimleri.

SÜLALE ADI	LAKAP	KİŞİ ADI
Abduhoğlu		Süleyman b. Abduh
Alibaşoğlu		Osman b. Mehmed
Battaloğlu		Murtaza
Bekiroğlu		Süleyman b. Hüseyin
Bektaşoğlu		İsmail b. Musa-İsmail
Bektaşoğlu		Ahmed
Bektaşoğlu		Ahmed b. Recep
Çekiçoğlu		Ali b. Mehmed
Derviş Alioğlu		Osman b. Ali
Dervişoğlu		İsmail b. Abdurrahman
Hasanoğlu		Mehmed b. Ömer
Hilvanoğlu		Ali b. Hamza
Hilvanoğlu		Ali b. Hamza
Kara Hinoğlu		Mehmed b. Bekir
Karahanoğlu		Osman b. Hasan
Kesikbaşoğlu		Süleyman b. İsmail
Kıbdış(?) oğlu		Ömer
Kökçüoğlu		Mehmed b. Abdurrahman
Kubatoğlu		Ali b. Veli
Kuru Haliloğlu		Osman b. İsa
Sofuoğlu		Veli b. Mustafa
Sofuoğlu		Süleyman b. Mustafa
Sofuoğlu		Muharrem b. Halil
Suhteoğlu		Hüseyin b. İbrahim
Şevki Abduhoğlu	Yetimlik	Abduh- Ahmed
Tekelioğlu		Hüseyin b. Mustafa

Nevâhî-i Barçın’da 194 hane reisinin sülale adları şahıs isimlerinden kaynaklanmaktadır. 174 hane reisi bir sifata, 61 hane reisi bir mesleğe, 45 hane reisinin dine, 7 hane reisinin askeri, 17 hane reisinin eşyaya, 17 hane reisinin coğrafi, 11 hane reisinin etnik, 5 hane reisinin hayvanlara dair sülale ismi ya da lakap aldığı görülmektedir. 14 hane reisinin sülale adı ya da lakabı hiç yazılmamıştır. 65 hane reisinin lakabı ya da sülale ismi ise diğerleri kategorisinde değerlendirilmiştir. Nevâhî-i

Barçın'da bulunan sülale isimleri ve lakapların dağılımı çeşitli sınıflandırılmalara tabi tutularak şekil 1'de verilmiştir⁹⁴.

Şekil 1. Nevâhî-i Barçın'da bulunan sülale isimleri ve lakapların dağılımı.

En çok tercih edilen sülale ya da lakap isimleri kişilere bağlı olarak yazılmıştır. Bu durum kabile ya da soy devamının takip edilmesi amacıyla yapılmış olmalıdır. Sıfatlar ise daha çok fiziki özellikler göz önüne alınarak verilmiştir. (cüce, kör, patlak, sağır, sarı, gibi) Bunun yanında ilgi çekici sıfatlar da mevcuttur. Kıçıkırık, Kodoşoğlu, Gecegömenoğlu, Yanıkgönoğlu, Tekinsizoğlu, Köydağıtanoğlu ilginç sıfatlardan bazılarıdır.

Mesleğe bağlı lakap ya da sülale isimlerinden ise döneme dair mesleklerle ilgili bilgiler edinmek mümkündür. Bu meslekler tamamen basit olarak el emeğiyle sürdürülen mesleklerdir. Bunlardan bazıları şunlardır. Küllab, Kapucu, Berber, Şabçı, Demirci, Semerci, Deynekçi, Kalfa, Bardakçı, Ağdacı... Bu mesleklerin bir kısmı üretime, bir kısmı ise hizmete yönelik mesleklerdir.

Nevâhî-i Barçın'da İslam dini ile alakalı görünen lakap ve sülale isimlerinden bazıları şunlardır. Müezzinoğlu, Kadıoğlu, İmamoğlu, Sufioğlu, Suhteoğlu, Hocoğlu, Mollaoğlu. Bunlardan bir kısmı doğrudan doğruya din görevlisi ismi iken bir kısmı ise hizmet ya da eğitim olarak din ile ilgili olan insanlardır.

⁹⁴ Şekil ML. VRD. TMT. 9099-9100 Numaralı Defterlerden hazırlanmıştır.

Askeri sülale ve lakaba çok fazla rastlanmaz. Zaten incelenen defterlerde de çok fazla askeri nüfus mevcut değildir. Palalı, Taburcu, Bayrakdar, Mızrak gibi isimler asker ve askerlik kavramı ile ilgili görülerek tasnif edilmiştir.

Coğrafi lakap ve sülale isimlerinden bazıları şunlardır. Hilvanoğlu, Eberlioğlu, Posofoğlu, Karşlıoğlu, Ereğlioğlu. Bu isimlere bakılarak bu adı taşıyan hane reislerinin ya da bu hane reislerinin atalarının bu Bölgelerden göç etmiş olma ihtimali akla getirilebilir.

Hane reislerinin bir kısmı ise etnik kökenli lakap ya da sülale adı taşımaktadır. Bunlar Yörükoğlu, Boşnakoğlu, Lazoğlu, Tataroğlu, Arapoğlu, Türkoğlu gibi isimlerdir. Bunların arasında Türkoğlu ilgi çekicidir. Zira yörede yaşayan insanların büyük bir çoğunluğu Türk'tür. Diğer isimler ise bize Nevâhî-i Barçın gibi nispeten küçük ve cazibesiz bir kasabada dahi etnik yapının ne kadar renkli olduğunu göstermesi açısından önemlidir.

Hayvanlar kullanılarak oluşturulan lakap ve sülale isimleri de oldukça ilginçtir. Evcil hayvanlar (Öküzoğlu, Horozoğlu, Koyunoğlu) veya tabiatta bulunan hayvanlar da lakap veya sülale ismi olarak kullanılabilir. (Şahinoğlu, Satıkuşuoğlu, Çiloğlu gibi) Parsoğlu ismi ise diğerlerine nazaran ilginçtir. Bir kısım hane reisleri için hiçbir lakap ya da sülale adı belirtilmemiştir. Bu durum onların lakap kullanmamasıyla açıklanabileceği gibi yazıcıların ihmalinin olması ihtimalini de akla getirebilir.

Diğerleri kategorisine ayırdığımız lakap ve sülalelerin anlaşılması için buraya bazılarını örnek olarak yazmak doğru olacaktır. Bunlar muhtemelen yöresel kullanıma ait kelime ya da lakaplar olabilir. Bunların bir kısmını da nitelemek mümkün olmamıştır. Nitelendirilmesi bizce mümkün olmayan lakap ve sülale isimlerinden bazıları şunlardır. Bombaloğlu, Belyonoğlu, Sünnahoğlu, Eneoğlu, Çoraoğlu, Kolayoğlu, İskanoğlu, Kıyakoğlu, Layıkoğlu, Ezdinoğlu, Allanoğlu, Tecdircioğlu... Nevâhî-i Barçın'da lakap ve sülale isimlerini yerleşim merkezlerine göre dağılımı tablo 10'daki gibidir⁹⁵

⁹⁵ Tablo *ML. VRD. TMT. 9099-9100* Numaralı Defterlere göre hazırlanmıştır.

Tablo 10. Nevâhî-i Barçın'da lakap ve sülale isimlerini yerleşim merkezlerine göre dağılımı

YERLEŞİM YERİ	Balcam		Bavırdı		Bavat		Coğu		Hüsrev Paşa		Gömü		Güvecci		Sevdiler		Türkmen		TOPLAMLAR VE YÜZDE ORTALAMALARI					
	Hane sayısı	11	42	160	103	206	38	11	18	22														
	Lakap	Sülale	Lakap	Sülale	Lakap	Sülale	Lakap	Sülale	Lakap	Sülale	Lakap	Sülale	Lakap	Sülale	Lakap	Sülale	Lakap	Sülale	Lakap	Sülale	Lakap toplam	Sülale toplam	LAKAP YÜZDESİ	SÜLALE YÜZDESİ
Askerî					3	1	2		5											1	1	10	2	
Coğrafi				2	7				2											2	1	9	2	
Diğer			2	1	11		6	6	22	1	5								2	8	7	46	8	
Dini		3	1	1	9	28	7		13	17	1	1		2		8		5	31	29	65	11		
Eşyaya				2		5		4		5										0	0	16	3	
Etnik					4					3	1	2								1	0.5	9	2	
Hayvan					3		1	3	6		1									0	0	11	2	
Lakapsız		1		2		7		2		9		2		1		1				0	0	26	4	
Mesleğe				3	1	21	3	10	3	20					3		1	7	7	7	58	10		
Sıfata		3	5	17	5	34	7	38	26	68		12	1	3	1		1	6	46	43	181	30		
Şahsa	4	4		15		37	40	2	49	5	14		5		7		8	11	10	179	29			
TOPLAM	4	11	6	42	18	160	18	103	53	206	8	37	1	11	1	19	1	22	107	100	610	100		

III. NEVAHÎ-İ BARÇIN' DA KULLANILAN ŞAHİS İSİMLERİ

Toplumların çocuklarına isim vermelerinde kültürel birikim, coğrafya, tarih ve din etkili olan unsurlardan en önde gelenleridir. İncelenen dönemde defterlere adı kaydedilmiş olan insanların % 90'ından daha fazlasının adı İslam dini ile şu ya da bu şekilde ilintilidir. Bu isimler ya peygamberimizin adı, ya sahabe adı ya da Allah'ın kulu manasına gelen isimlerdir. Bu isimler içerisinde peygamberimizin torunlarının adları da azımsanmayacak derecede yer tutmaktadır. (Abdullah, Abdülaziz, Abdülrahman, Abdülyakin, Abdülrezzak gibi) Bu günkü şartlar içerisinde değerlendirildiği zaman Nevâhî-i Barçın' da kullanılan erkek isimlerin toplumumuzda aynı yoğunlukta devam ettiğini söylemek çok mümkün görünmemektedir.

Kadın isimlerinde ise durum yukarıdakinin tam tersidir. Kaydedilmiş olan kadın isimleri (Ayşe, Fatma, Aliye, Hatice) toplumda yoğun olarak varlığını devam ettiren isimler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Birden fazla isim kullanma geleneğine çok fazla tesadüf edilmez. Sadece altı kişide çift isim mevcuttur (%1). Günümüzde bu anlayış da hızla değişmekte, insanlar çocuklarına iki isim vermeyi tercih etmektedir. O dönemde Nevâhî-i Barçın'da en fazla kullanılan isimlerden birkaç örnek vermek durumu daha iyi açıklayacaktır. Mehmed 84 tane % (13,31), Ali 56 tane % (8,87), Hüseyin 55 tane % (8,71), Mustafa 43 tane % (6,81), Ahmed 41 tane % (6,49), Hasan 38 tane % (6,02), Halil 34 tane % (5,34), Osman 31 tane % (4,91), İbrahim 30 tane.

Bunun yanında 36 tane farklı isim bir defa zikredilmiştir. (Abdülrezzak, Abdülyakin, Aşır, Habil, Hacı, Kemal, Kırca, Nasır Han, Salih, Sumusi, Sultan vb.) Bu rakam Nevâhî-i Barçın'da bulunan bütün isimlerin % 48'i demektir. Anlaşılan insanların yarısı sadece kendine özel bir isim kullanmaktadır. Bu da insanların daha kolay bilinmesini ve tanınmasını sağlıyor olsa gerektir. Nevâhî-i Barçın'da kullanılan isimler ve dağılımı toplu olarak tablo 11'de verilmiştir⁹⁶.

---

⁹⁶ Tablo *ML. VRD. TMT. 9099–9100* Numaralı Defterlere göre hazırlanmıştır.

Tablo 11. Nevâhî-i Barçın'da kullanılan isimler ve dağılımı

İSİMLER	Balcam Sultan	Bavırdı	Bayat	Çoğu Köyü	Gömü Bala	Güveççi	Hüsrev Paşa	Seydiler	Türkmen	TOPLAM	Yüzdelik oranı
Hane Sayısı	11	43	160	103	38	11	206	18	22	611	100
Abdi				2	1					3	0,47
Abdülhak						1				1	0,15
Abdulkadir			1							1	0,15
Abdullah					2		2	2		6	0,95
Abdurrahman			1		1		2		1	5	0,79
Abdülaziz				1						1	0,15
Abdülyakin				1						1	0,15
Abdürrezzak									1	1	0,15
Ahmet	1	2	9	10	2	1	13	2	1	41	6,49
Ali	1	7	12	12	4		15	1	4	56	8,87
Aliye					1					1	0,15
Aşır		1								1	0,15
Ayas		1								1	0,15
Ayşe		1	1							2	0,31
Ayvaz			1							1	0,15
Battal	1		1							2	0,31
Bayram		1					1			2	0,31
Bekir			3		1		4	1	2	11	1,74
Bektaş							1			1	0,15
Berdan Ali					1					1	0,15
Cafer		1				1		1		3	0,45
Celil							1			1	0,15
Cemal			1							1	0,15
Durmuş		1					1			2	0,31
Dursun Ali							1			1	0,15
Emin			2							2	0,31
Fatma							2			2	0,31
Habil	1									1	0,15
Hacı			1							1	0,15
Halil		2	8	7	3		14			34	5,38
Hasan	1	4	12	5	1		14		1	38	6,02
Hatice							2			2	0,31
Himmat			2							2	0,31
Hüseyin		3	18	9	1	1	21	1	1	55	8,71
İbiş			1			1	5			7	1,1
İbrahim		1	9	2	2	2	14			30	4,75
İdris				1						1	0,15

İsa			4	1	1					6	0,95
İsmail		2	4	2		1	5			14	2,21
Kamil		2								2	0,31
Kemal			1							1	0,15
Kemal Ahmed							1			1	0,15
Kemal Hüseyin				1						1	0,15
Kezban							1			1	0,15
Kırca							1			1	0,15
Mahmud				1			1			1	0,30
Mansur		2							1	3	0,47
Mehmed		3	19	19	2		34	3	4	84	13,31
Mehmed Ali			1				1			2	0,31
Merdan						1				1	0,15
Mevlüt					1					1	0,15
Murad	1			1						2	0,31
Musa	2	1	9	2	1		8			23	3,64
Mustafa	1	2	12	6	3	1	14	3	1	43	6,81
Nasır Han				1						1	0,15
Nebi				2						2	0,31
Osman			11	5	4		7	3	1	31	4,91
Ömer			8	2	2	1	8		2	23	3,64
Pars								1		1	0,15
Recep				1					1	2	0,31
Sadık				1						1	0,15
Salih							1			1	0,15
Satılmış		2					1			3	0,47
Selam Mustafa	1									1	0,15
Sultan							1			1	0,15
Sumusi(?)				1						1	0,15
Süleyman		2	5	4	3		7		1	22	3,48
Tahir			1							1	0,15
Veli		1	5	2	2		5		1	16	2,53
Veysel			1							1	0,15
Yunus				1			1			2	0,31
Yusuf	1	1	4	1			4			11	1,74
TOPLAM	11	43	168	104	39	11	214	18	23	631	

IV. NEVÂHÎ-Î BARÇIN'DA MESLEKLER VE DAĞILIMI

ML. VRD. TMT 9098-9100 Numaralı defterlere göre Nevâhî-i Barçın'da bulunan meslekler şunlardır.

Asker-Zaim: Zeamet geliri 100000 akçeye kadar olan topraklardır. Zaim ise buranın tasarruf sahibidir. Hüsrev Paşa'da 9 hane, Bayat'da 1 hane, Gömü Bala'da 1 hane. Toplam nüfusa oranı %1,74'dür. Zaim ise Hüsrev Paşa'da 1 hanedir. Zaim zeamet sahibi olarak kullanılmaktadır⁹⁷. Toplam nüfusa oranı % 0,15'dir.

Berber: Hüsrev Paşa'da 2 hane.

Çoban: Türkmen 'de 1 hane, Hüsrev Paşa'da 5 hane, Bavırdı'da 1 hane. Toplam nüfusa oranı % 1,1'dir.

Değirmenci: Bavırdı'da 1 hane. Toplam nüfusa oranı % 0,15'dir.

Demirci: Hüsrev Paşa'da 1 hane. Toplam nüfusa oranı % 0,15'dir

Duhancı: Tütün ve mamullerini satan, tütüncülükle uğraşan kişidir⁹⁸. Bayat'da 1 hane. Toplam nüfusa oranı % 0,15'dir.

Erbab-ı Ziraat: Çoğu'da 97 hane, Balcam'da 12 hane, Güveççi'de 13 hane, Türkmen'de 18 hane, Hüsrev Paşa'da 162 hane, Bayat'da 139 hane, Bavırdı'da 28 hane, Gömü Bala'da 29 hane, Seydiler'de 15 hane, Toplam olarak 514 hane reisinin mesleği "Erbab-ı ziraattan idüğü" şeklinde yazılmıştır. Bu Nevâhî-i Barçın halkının % 81,45'i demektir. Bir başka deyişle Nevâhî-i Barçın halkından her beş haneden dördü çiftçilikle uğraşmaktadır.

Irgat- Hizmetkâr: Irgat ve hizmetkâr para karşılığında başkalarının işini gören, yardımcı olan kişilerdir. Çoğu'da 1 hane, Türkmen'de 1 hane, Gömü Bala'da 1 hane. Nevâhî-i Barçın'da toplam ırgat sayısı 3 tanedir⁹⁹. Toplam nüfusa oranı % 0,47'dir.

⁹⁷ PAKALIN, *a.g. e.*, c. III, s. 646.

⁹⁸ PAKALIN, *a.g. e.*, c. I, s. 478.

⁹⁹ Bin kişiye bir ırgat düşmektedir. Bu rakam ise emek gerektiren bir toplum için gerçekten çok azdır. O halde şu durumlardan birisi geçerli olsa gerekir. Birinci durum iş yoğunluğunun ırgada gereksinim duyulmayacak seviyede olması. Ancak 60 dönümden fazla arazisi ve çok sayıda hayvanları olan kişilerin bu işlere yetişebilmesi çok mümkün değildir. İkinci durum evlerdeki nüfus bizim tahmin ettiğimiz beş

Hizmetkâr, Türkmen’de 1 hane, Bavırdı’da 1 hane. İnsan emeği gerektiren bu mesleğe yönelik yapılacak yorum, ırgat için yapılacak yorum ile aynı paralelde olacaktır.

İmam-Hatip: İmam ve hatip camilerdeki ibadet işlerini yürüten görevlilerdir. Çoğu’da 1 hane, Hüsrev Paşa’da 1 hane, Bavırdı’da 1 hane, Gömü Bala’da 1 hane, Seydiler’de 1 hane. İmamlık yapan şahıslar aynı zamanda tarımsal faaliyetler ve hayvancılık yapmaktadırlar. İmamların toplam nüfusa oranı % 0,79’dur. Sadece 7 yerleşim merkezinde imam kaydedilmiştir. 2 yerleşim merkezinde ise imam kaydı mevcut değildir. Bu durum yerleşim merkezlerinde camii olmama ihtimalini akla getirebileceği gibi, imamların yazılmamış olma ihtimali de mevcuttur. Hatip, Balcam’da 1 hane, Seydiler’de 1 hane. İmamlar için geçerli olan şey hatipler için de geçerlidir. Hatiplerin genel nüfusa oranı % 0,31’dir.

Kavas: Kavas devlet memurlarına yardımcı, silah taşıma hakkına sahip olan kamu görevlisidir¹⁰⁰. Bayat’da 1 hane kavas kaydedilmiştir. Toplam nüfusa oranı % 0,15’dir.

Kethüda: Büyük devlet adamları ile vezirlerin işini gören kimse anlamına gelen bu kelime de devlet işlerini yürüten kimseler için kullanılmaktadır. Halk arasında kâhya olarak kullanılmaktadır¹⁰¹. Çoğu’da 1 hane kethüda kaydedilmiştir. Toplam nüfusa oranı % 0,15’dir.

Kolcu: Kolcu, gümrük, orman ve tütün rejisi gibi varidat temin eden müesseselerde muhafaza memuru yerine kullanılır bir tabirdir. Kaçakçıları takip için kol gezdiklerinden bu ad verilmiştir¹⁰². Kolcu, ormanların ve gümrüklerin muhafazasından sorumludur. Çoğu’da 1 hane. Toplam nüfusa oranı % 0,15’dir¹⁰³.

Kömürcü: Bavırdı’da 1 hane. Toplam nüfusa oranı % 0,15’dir.

---

kişi ortalaması üzerinde olabilir. Üçüncüsü ise Anadolu’da öteden beri geçerli olan yardımlaşmanın olmasıdır. Kanaatimizce bu ihtimal daha kuvvetlidir.

¹⁰⁰ PAKALIN, *a.g.e.*, c. II, s. 215.

¹⁰¹ Burada köyün devletle olan işlerini köylü adına yapan kişi kastediliyor olsa gerekir. Bakınız. PAKALIN, *a.g.e.*, C. II, s. 251.

¹⁰² PAKALIN, *a.g.e.*, c. II, s.288.

¹⁰³ Bu kadar geniş bir arazide bir tane kolcunun olması da çok makul görünmemektedir.

Muhtar-Aza: Muhtar köyü idare eden görevli, aza ise ona yardımcı olan şahıslara verilen isimdir. Çoğu'da 2 hane, Gömü Bala'da 1 hane. Muhtarlar aynı zamanda ziraat erbabı olarak nitelendirilmişlerdir. Ortalamanın üzerinde sayılabilecek bir Temettuâta sahiptir¹⁰⁴. Muhtar olarak kaydedilenlerin genel nüfusa oranı % 0,47'dir. Her köyde bir muhtarın bulunması gerekir. Ancak elimizdeki defterlerde 3 yerleşim merkezinde muhtar kaydı vardır. Yerleşim yerlerinin bazılarının mezra çapında olma, dolayısıyla muhtarı olmama ihtimali de mevcuttur. Aza ise Hüsrev Paşa'da 1 hane kaydedilmiştir. Toplam nüfusa oranı % 0,15'dir.

Mesleği Yazılmayan: Çoğu'da 12 hane, Balcam'da 1 hane, Güveççi'de 2 hane, Türkmen'de 5 hane, Hüsrev Paşa'da 24 hane, Bayat'da 18 hane, Bavırdı'da 8 hane, Gömü Bala'da 4 hane, Seydiler'de 1 hane. Toplam olarak 74 hanenin hiçbir mesleği yoktur. Ziraatla uğraşan hane reislerinden sonra ikinci sırada hiçbir mesleği olmayanlara yazılmıştır. Bunların toplam nüfusa oranı ise % 11,72'dir. Bu kişiler için herhangi bir meslek kaydı yoktur. Ancak bu durum onların bir meslek sahibi olmadığı anlamına gelmez.

Mukayyit-Kâtip: Mukayyit ve kâtip devletin resmi iş ve işlemlerini kaydeden kişilerdir¹⁰⁵. Hüsrev Paşa'da 1 hane. Toplam nüfusa oranı % 0,15'dir. Kâtip ise Bavırdı'da 1 hane kaydedilmiştir. Toplam nüfusa oranı % 0,15'dir.

Sabık Kaza Müdürü: Kazalarda idarecilik yapan kimselere verilen ünvanıdır. Sabık kaza müdürü ise bu kişinin eskiden bu görevi yaptığını ifade etmektedir. Çoğu'da 1 hane. Toplam nüfusa oranı % 0,15'dir.

Talebe: Çoğu'da 2 hane "Talebe-i Ulumdan" olarak kaydedilen kişilerin birinin hiçbir mülkiyeti yokken diğerinin aynı zamanda hâsıla getirecek küçükbaş hayvanların sahibi olduğu görülmektedir¹⁰⁶. Ancak herhangi bir vergi kaydı mevcut değildir. Talebelerin nüfusa oranı % 0,31'dir.

¹⁰⁴ *ML. VRD. TMT. 9098* s. 2, 2-3 Numaralı haneler. Muhtar ve muhtar-ı sani olarak kaydedilen kişilerin yıllık Temettuâtları 4000 kuruştan yüksektir.

¹⁰⁵ Kâtip temelde sarayın harem dairesi yazı işlerini gören kalfa hakkında kullanılan bir tabirdir. Aynı zamanda haremin masraf ve hesabını tutar, kalfaların maaşlarını ve masraflarını idare ederdi. Daha sonraki dönemde çeşitli yazışma işlerini yürüten kimseye verilen isimdir. PAKALIN, *a. g. e.*, c. II, s. 214.

¹⁰⁶ *ML. VRD. TMT. 9098* s. 2, 4-5 Numaralı haneler.

Yukarıdaki meslekler Temettuât Defterlerine kaydedilen mesleklerdir. Ancak defterler incelendiği zaman sadece yazılan meslekle iştilal edilmediği görülecektir. Mesela Çoğu'da muhtar olarak kaydedilen kişi aynı zamanda arazi sahibidir. Ayrıca dokuz adet büyükbaş hayvana sahiptir ve bunlardan gelir elde eder¹⁰⁷.

İmamlık yapan kişi de 10 büyükbaş, 45 adet küçükbaş hayvanın sahibidir¹⁰⁸. Aynı defterde kaydedilmiş olan, köy kethüdası da gelir getirici hayvanlara sahiptir¹⁰⁹. Bir başka örnekte ise Kolcu olarak kaydedilen kişi arazi sahibidir ve Çoğu'da üretilen bütün ürünlerden üretmektedir. Aynı zamanda büyükbaş hayvanlara da sahiptir¹¹⁰. Asker olarak kaydedilen kişiler için de durum farklı değildir. Bu örneklerden anlaşılacağı üzere devletin resmi görevlileri olarak maaş alan kişiler, başka işlerle uğraşıp kazanç elde edebilmektedir. Mesleğinin haricinde gelir getiren başka işlerle de uğraşabilmektedir. Bu durum bu gün yasal değildir.

Nevâhî-i Barçın'da mesleki dağılıma bakıldığı zaman halkın % 80'inin "erbab-ı ziraattan idüğü" şeklinde kaydedildiğini görmekteyiz. Yani halk ziraat ile uğraşmaktadır. Ziraat ile hayvancılık ayrı düşünülmemelidir. Ziraattan sonra en büyük kitle mesleği yazılmayanlardır. Bunlar kayıtlarda belirtildiğine göre yaşça ihtiyar, ya da çok küçük olanlar, hiçbir mesleği, arazisi, hayvanı olmayanlar, bedensel bir özürlü olanlar, ya da dul kadınlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Nevâhî-i Barçın'da farklı meslek gruplarından söz etmek mümkün değildir. Mevcut mesleklerin dağılımında daha çok el emeği gerektiren basit meslekler, dini görevliler, kamu hizmeti gören devlet görevlileri, tarım işçisi olarak çalışan insanlar, hizmetkârlar, askerler yer almaktadır. Bu mesleklere bakılarak Nevâhî-i Barçın'da sanayinin çok fazla gelişmediğini, hatta yok denilebilecek kadar az olduğunu söylemek mümkündür. Nevâhî-i Barçın'da insanların geçim kaynağı tarımdır. Askerlik, kethüdalık, mukayyitlik, kâtiplik, çobanlık, hizmetkârlık, imamlık gibi maaş karşılığı iş yapan insanları, tarım içinde de değerlendirmek mümkündür. Zira bu insanlar aynı zamanda hayvancılık ve tarımsal üretim yapan insanlardır.

¹⁰⁷ *ML. VRD. TMT-9098* 2 Numaralı hane s. 2.

¹⁰⁸ *ML. VRD. TMT-9098* 1 Numaralı hane s. 2.

¹⁰⁹ *ML. VRD. TMT-9098* 18 Numaralı hane s. 21.

¹¹⁰ *ML. VRD. TMT-9098* 53 Numaralı hane s. 23.

Öğrencilikle meşgul olan ve talebe olarak kaydedilen ise sadece iki kişidir. Şayet Temettuat Defterlerindeki kayıtlar tam olarak geçerli ise, Osmanlı eğitim sistemi ve halkın eğitim durumunun hiç de iyi olmadığı ortadadır. Çünkü 3000'den fazla nüfusta sadece iki kişinin talebe olarak gözükmemesinin başka bir şekilde ifade edilmesi mümkün değildir. İhtimallerden birisinde öğrencilerin temettuat defterlerine kaydedilmemiş olmasıdır. Nevâhî-i Barçın'da bulunan mesleklerin dağılımı toplu olarak aşağıdaki tabloda verildiği gibidir¹¹¹.

Tablo 12. Nevâhî-i Barçın'da bulunan meslekler.

YERLEŞİM YERİ	Hane sayısı	Asker-Zaim	Berber	Çoban	Değirmenci	Demirci	Derici	Duhancı	Erbab-ı ziraat	İrgat- Hizmetkâr	İmam- Hatip	Kavas	Kethüda	Kolcu	Kömürcü	Muhtar-Aza	Mesleği yazılmayan	Mukayyit-Kâtip
Balcam	14								12		1						1	
Bavırdı	43			1	1		1		28	1	1				1		8	1
Bayat	160	1						1	139		1	1					18	
Çoğu	118								98	1	1		1	1		2	12	
Gömü	38	1							29	1	1					1	4	
Güveççi	15								13								2	
Hüsrev Paşa	206	10	2	5		1			162		1					1	23	1
Seydiler	18								15		1						1	
Türkmen	26			1					18	2							5	
TOPLAM	638	12	2	7	1	1	1	1	514	5	7	1	1	1	1	4	74	2
Yüzdelik oranı	100	2	0.5	1.1	0.2	0.2	0.2	0.2	80.6	0.7	1	0.2	0.2	0.2	0.2	0.6	12	0.5

¹¹¹ Tablo ML. VRD. TMT. 9098- 9100 Numaralı Defterlere göre hazırlanmıştır.

II. BÖLÜM

NEVÂHÎ-Î BARÇIN'DA GELİR DAĞILIMI

Nevâhî-i Barçın'da gelirlerin dağılımı ile ilgili bilgileri verirken, yukardan beri bahsettiğimiz sorunla tekrar karşılaşılmaktadır. Nevâhî-i Barçın'a dair iki farklı tarihte yazılmış, iki farklı defter vardır. Bunlar *ML. VRD. TMT. 9099- 9100* Numaralı defterler 1256 (M. 1840) tarihine ait, *ML. VRD. TMT. 9098* Numaralı defter. 1261 (M. 1845) yılına ait. Öncelikli olarak 1261 (M. 1845) yılına ait defterin incelemesini yapmak doğru olacaktır¹¹².

ML. VRD. TMT. 9098 Numaralı deftere göre Nevâhî-i Barçın'daki toplam net gelir¹¹³ 499.005 kuruştur. Bu gelirler tarım, hayvancılık, bostan, çeşitli iş ve mesleklerden elde edilen gelirlerdir¹¹⁴. Nevâhî-i Barçın gelirlerden anlaşıldığına göre tarım ve hayvancılıkla uğraşan bir kazadır. Hanelerin ortalama net geliri 2884 kuruştur. Fert başına düşen net gelir ise 552 kuruş civarındadır. Hanelere göre gelir dağılımı ise şu şekildedir.

Hiçbir Temettuâtı olmayan hane sayısı ise 16'dır. Bunların toplam gelire oranı ise % 9 civarındadır.

0–500 kuruş arasında gelire sahip olan hane reisi sayısı 6'dır. Bunlar kazadaki hane reisleri ortalaması içerisinde yaklaşık % 3 oranındadır. Bu gelir düzeyine sahip hanelerin toplam gelirleri 1932 kuruştur. Toplam gelire oranı ise yaklaşık olarak % 0,5 civarındadır.

¹¹² Bu Defter her ne kadar diğer sayımda yazılan bazı yerleşim merkezlerin kapsamasa da (Bayat, Hüsrev Paşa, Bavırdı, Seydiler, Gömü Bala) üretim değerlerini ve gelir kaynaklarını tafsilatıyla vermiş olması sebebiyle daha muteberdir.

¹¹³ Net gelirden kastımız vergiler düşüldükten sonra elde kalan para miktarı yani "Mecmuundan tahmini Temettuâtı" kısmıdır. Ancak bu durum sadece 9098 Numaralı Defter için geçerlidir.

¹¹⁴ *ML. VRD. TMT. 9098* Numaralı Defterler ile bizim yine Defterleri kullanarak elde ettiğimiz toplamlar arasında 9947 kuruşluk bir fark mevcuttur. Muhtemelen kâtiplerin yaptığı bir hesap hatası söz konusudur. Doğrusu 541353 kuruş olmalıdır.

501–1000 kuruş arasında geliri olan hane sayısı ise 11’dir. Bunların toplam hane reislerine oranı ise yaklaşık % 6 civarındadır. Bu gelir seviyesine dâhil olan insanların toplam gelirleri 7457 kuruştur. Toplam gelire oranı ise % 1,40 civarındadır.

Geliri 1001–2000 kuruş arasında değişen 24 hane vardır. Bunların toplam hane reislerine oranı % 14 civarındadır. Bu gelir diliminde yer alan insanların toplam Temettuâtları 44.327 kuruştur. Toplam gelire oranı ise % 8 civarındadır.

Geliri 2001–3000 kuruş arasında değişen hane sayısı 31’dir. Bunların ortalaması ise % 18 e yakındır. Bu gelir diliminde yer alan insanların toplam Temettuâtları 75.142 kuruştur. Toplam gelire oranı ise % 14 civarındadır.

Geliri 3000- 5000 arasında değişen hane reisi sayısı ise 31’dir. Bunların toplam hane reislerine oranı da % 18 e yakındır. Bu gelir diliminde yer alan insanların toplam Temettuâtları 192.060 kuruştur. Toplam gelire oranı ise % 36 civarındadır.

Geliri 5001–10000 arasında değişen hane reisi sayısı ise 30 dur. Bunların toplam hane reislerine oranı ise yaklaşık olarak % 17’dir. Bu gelir diliminde yer alan insanların toplam Temettuâtları 215.374 kuruştur. Toplam gelire oranı ise % 41 civarındadır.

Geliri 10000 kuruştan daha yüksek hane sayısı ise 2’dir. Bunların toplam gelire oranı ise % 1 civarındadır.

Nevâhî-i Barçın’da herhangi bir şekilde Temettuâtı olan hane sayısı 156’dır. Toplam nüfusa oranı % 90 civarındadır. Hiç bir geliri olmayan hane sayısı ise 17’dir¹¹⁵. Bunların oranı ise % 10 civarındadır. Hiçbir geliri olmayan insanların da bulunduğu kazada, en üst gelir 11.267 kuruş ile Çoğu yerleşim merkezindedir. 1840 tarihli sayıma göre Nevâhî-i Barçın’da temettuât gelirleri tablo 13’de gösterildiği gibidir¹¹⁶. 1845 sayımındaki temettuât gelirleri ise tablo 14’de toplu olarak verilmiştir¹¹⁷.

¹¹⁵ Bunlar; Defterlerde “Hiçbir geliri yok, şunun bunun ianesiyle geçinmekte olduğu”, ”Yaşlı İdüğü”, “Hanesinden başka bir şeyi olmadığı” gibi ifadelerle kaydedilen hane reisleridir.

¹¹⁶ Tablo *ML. VRD. TMT. 9099–9100* Numaralı Defterlerden hazırlanmıştır.

¹¹⁷ Tablo *ML. VRD. TMT. 9098* Numaralı Deftere göre hazırlanmıştır.

Tablo 13. Nevâhî-i Barçın'da Temettuât gelirleri.

YERLEŞİM YERİ	Hane sayısı	0-500 kuruş arası	501-1000 kuruş arası	1001-3000 kuruş arası	3001-5000 kuruş arası	5001-7000 kuruş arası	En Alt Temettuât	En Üst Temettuât
Balcam	11	3	5	3	0	0	457	1447
Bavırdı	43	12	14	16	0	0	30	2094
Bayat	160	22	57	76	3	2	65	6776
Çoğu	103	9	29	61	3	1	100	6387
Gömü Bala	38	8	7	19	3	0	60	4096
Güveççi	11	2	3	6	0	0	40	1829
Hüsrev Paşa	206	50	92	60	3	1	33	5149
Seydiler	18	0	10	9	0	0	537	2718
Türkmen	22	5	6	11	0	0	67	1943
Yüzdesi	100	18	37	43	2	1		
TOPLAM	612	111	223	261	12	4		

Tablo 14. 1261 (M.1845) Temettuât Gelirleri

YERLEŞİM YERİ	HANE	0-500 kuruş arası	501-1000 kuruş arası	1001-2000 kuruş arası	2001-3000 kuruş arası	3001-4000 kuruş arası	4001-5000 kuruş arası	5001-10000 kuruş arası	10000 ve üzeri	Hiç Temettuâtı olmayan	Temettuâtı olan hane	Mecmuundan bir senede tahmini Temettuâtı	Toplam Temettuât	En üst Temettuât	En alt Temettuât
Balcam	14	1	3	9	1	0	0	0	0	0	14	16096	19406	2160	330
Çoğu	118	5	5	9	23	25	14	28	2	9	109	377306	420716	11267	0
Güveççi	15	0	1	2	3	2	3	2	0	2	13	42725	45065	9460	0
Türkmen	26	0	1	6	6	4	2	0	0	7	19	41439	47139	4337	0
Yüzdesi	100	3	6	15	19	18	11	17	1	10	90				
TOPLAM	173	6	10	26	33	31	19	30	2	18	155				

ML. VRD. TMT. 9099–9100 Numaralı defterlere göre Nevâhî-i Barçın'da kayıtlı 612 hane vardır¹¹⁸. Bu hanelerin toplam gelirleri 671.734 kuruştur. Hane başına düşen ortalama gelir 1099 kuruştur. Fert başına düşen ortalama gelir ise yaklaşık 220 kuruştur. Bu hanelerin gelir dağılımı ise şu şekildedir.

Bu hanelerin 111 tanesi 0–500 kuruş arasında gelir sahibidir. Toplam hane sayısına oranı % 19'dur. Bunların toplam Temettuâtları 53.149 kuruştur. Bu gelir seviyesinde olan hane reislerinin toplam gelir içindeki payı yaklaşık olarak % 8 civarındadır. Nevâhî-i Barçın'da nüfusun Yaklaşık beşte biri en alt gelir seviyesine sahiptir.

501–1000 kuruş arasında gelir sahibi olan hane sayısı ise 222 dür. Bunların toplam hane sayısına oranı ise % 36'dır. Bu hane reislerinin toplam Temettuât miktarları 166.188 kuruştur. Toplam gelir içerisindeki payları % 25 civarındadır. Toplumun yaklaşık olarak üçte biri bu 500- 1000 kuruş civarında kazanmaktadır.

1001–3000 kuruş arasında gelir sahibi hane sayısı ise 261'dir. Bunların toplam hane sayısına oranı ise % 43 civarındadır. Bu hane reislerinin toplam gelirleri 385.664 kuruştur. Toplam gelir dağılımı içerisindeki yeri % 57'dir.

Gelir seviyesi 3001–5000 arasında olan hane sayısı 11'dir. Bunların toplam hane sayısına oranı ise yaklaşık % 2 civarındadır. Bu hane reislerinin toplam gelirleri 37137 kuruştur. Bunların toplam gelir içerisindeki payı ise yaklaşık olarak % 5 civarındadır.

Geliri 5001- 7000 arasında olan hane sayısı ise 5'tir. Bunların toplam hane sayısına oranı ise yaklaşık olarak % 1 civarındadır. Bu hane reislerinin toplam gelirleri ise 29596'dır. Bunların toplam gelir içerisindeki payı ise % 4 civarındadır.

Elimizde bulunan defterlerin yazdığı rakamlara göre Nevâhî-i Barçın'ın beş yıl içerisindeki Temettuât kıyaslamalarının yapılması nispeten doğru ancak eksik olacaktır. Zira iki defter arasında temel farklılıklar vardır. 1256 (M. 1840) sayımına göre yazılan defterler (9099–9100) daha fazla yerleşim alanını kapsamaktadır. 1261 (M. 1845)

¹¹⁸ 1256 (M. 1840) sayımına göre, Nevâhî-i Barçın'daki gerçek hane sayısı 619 olmalıdır. Zira Hüsrev Paşa'da kayıtlı hane sayısı 214 dür. Lakin *ML. VRD. TMT. 9100* Numaralı Defterde 8 hanenin yazılı olması gereken 30–31. sayfalar eksiktir.

sayımında Hüsrev Paşa, Bayat, Gümü Bala, Bavırdı ve Seydiler ile ilgili bilgiler bu defterde yer almamaktadır.

Önemli bir husus da 1261 (M. 1845) - 9098 numaralı defterde dört yerleşim merkezinin yer almasına karşılık, toplam Temettuât gelirlerinin neredeyse diğer defterdeki bütün yerleşim merkezlerinin Temettuât gelirlerine yakın olmasıdır. Oysaki 9099–9100 numaralı defterlerde yer alan Bayat ve Hüsrev Paşa gibi kalabalık nüfusa ve büyük gelirlere sahip yerleşim merkezleri bu defterlerde kaydedilmemiştir. Bunların da yazılması durumunda 9098 numaralı defterde yer alan Temettuât miktarının çok daha fazla olacağı kuşkusuzdur.

Bu durumda 9099–9100 numaralı defterlerin içeriğindeki rakamların çok da tutarlı olmadığını söylemek mümkündür. Aradan geçen beş yıllık süreç zarfında Nevâhî-i Barçın'da üretim biçiminin dolayısıyla kazançların çok hızlı değiştiğini ve gelir seviyesinin neredeyse iki kat arttığını söylemek mümkün değildir¹¹⁹. Gelir artırımını sağlayacak bir nüfus artışı da mevcut değildir¹²⁰. Bu netice de bize Temettuât defterlerinde yer alan rakamların çok şüpheli yaklaşmak lüzumunu göstermektedir. Nevâhî-i Barçın'da halkın genel mal varlığı ve kazançlarını görmek için tablo 15'e bakılmalıdır¹²¹.

¹¹⁹ Bakınız, *ML. VRD. TMT. 9098* Numaralı Defter.

¹²⁰ *ML. VRD. TMT. 9099*'da yer alan Çoğu, Balcam, Güveççi, Türkmen *ML. VRD. TMT. 9098* Numaralı Defterde de kayıtlıdır. Hane sayıları ise şu şekildedir. *ML. VRD. TMT. 9099* Numaralı Defterlere göre Çoğu:103 hane, Güveççi:11 hane, Balcam: 11 hane, Türkmen: 22 hane *ML. VRD. TMT. 9098* Numaralı Defterde ise Çoğu:118 hane, Güveççi:15 hane, Balcam: 14 hane, Türkmen: 26 hane. Görüldüğü üzere toplam artış 26 hanedir. Bu da takriben 130 kişilik bir nüfus demektir. Yine Temettuât Defterlerine göre yörenin nüfusunu artıracak herhangi bir göç kaydına ulaşmak mümkün değildir.

¹²¹ Tablo *ML. VRD. TMT. 9099–9100* Numaralı Defterlere göre hazırlanmıştır.

Tablo 15. Nevâhî-i Barçın'da halkın genel mal varlığı ve kazançları.

YERLEŞİM YERİ	Hane Adedi	Emlak Kıymeti	Hayvan Kıymeti	Temettuâtı	Toplam Varlığı	Salyane Tevziatı
Balcam	11	900	14905	9206	25011	1335
Bavırdı	43	6205	66481	35719	109905	
Bayat	160	40765.5	392946	185620	619332	
Çoğu	103	20857	210290	135056	366203	21179
Gömü Bala	38	7204	74419	49499	131122	6498
Güveççi	11	1424	20138	11401	32963	2027
Hüsrev Paşa	206	31676	327476	187036	546188	
Seydiler	18	3136	23696	12054	38886	2760
Türkmen	22	2694	33214	20134	56042	3295
TOPLAM	612	114861.5	1163565	645725	1925652	

I. UĞRAŞILARA GÖRE GELİR DAĞILIMI

A) ZİRAATTAN ELDE EDİLEN GELİRLER

Elimizde bulunan *ML. VRD. TMT-9098* numaralı deftere göre Nevâhî-i Barçın kazasında gelirlerin büyük çoğunluğu tarım ve hayvancılıktan elde edilmektedir. Zira halkın büyük çoğunluğu “Erbab-ı Ziraattan İdiğü” şeklinde kaydedilmiştir. Defterlerde kayıtlı olan 638 hane reisinin 514 tanesi ziraatla uğraşmaktadır. Bu rakam Nevâhî-i Barçın hane reislerinin % 81’ini oluşturmaktadır. Buğday, arpa, burçak, haşhaş ve afyon en fazla üretilen ve gelir getiren ürünler olarak kaydedilmiştir. Ekili tarlalardan elde edilen toplam hâsıla ise 459.657 kuruştur. Bu rakam Nevâhî-i Barçın’daki gelirlerin toplamının % 85’i demektir. Ziraat gelirlerinin yüzdelik oranından da anlaşılacağı üzere ekonominin temeli tarım ve hayvancılığa dayalıdır.

Hâsıla elde edilen bir başka tarım uğraşısı ise bostanlardır. Bostan hâsıllarının toplamı ise 1425 kuruştur. Bostanlardan elde edilen gelirler ise toplam gelirlerin % 0,26 sına eşittir.

B) HAYVANCILIKTAN ELDE EDİLEN GELİRLER

Halkın tarımın yanında ve tamamlayıcısı olarak uğraştığı bir başka gelir kaynağı ise hayvancılıktır. Nevâhî-i Barçın'da ortalama olarak her hanenin kişisel ihtiyaçlarını karşılayacak düzeyde hayvancılık yapılmaktadır. Hayvancılıktan toplam olarak elde edilen hâsıla 26.018 kuruştur. Hayvancılıktan elde edilen gelirler ise toplam gelirlerin % 4,80'ini oluşturmaktadır. Hayvancılığı tarımdan ayrı düşünmemek gerekir. Zira tarım alanlarının işlenmesi için hayvanlar vazgeçilmezdir. Ayrıca üretilen ürünlerin önemli bir bölümü hayvan beslenmesine yöneliktir. Yine arazilerin işlenmesinde kullanılan gübrelerin hayvanlardan temin edildiği muhakkaktır.

C) MESLEKLERDEN ELDE EDİLEN GELİRLER

Nevâhî-i Barçın'da bir kısım hane reislerinin tarım ve hayvancılıktan başka veya tarım ve hayvancılıkla beraber bazı meslekler de icra ettikleri kayıtlıdır. Bu kayıtlara göre Nevâhî-i Barçın'da çeşitli mesleklerle uğraşan insanların toplam hâsıllarının 55.410 kuruş olduğu görülmektedir¹²². Mesleklerden elde edilen gelirler ise Toplam gelirlerin % 10,23'ünü meydana getirmektedir¹²³.

ML. VRD. TMT 9099–9100 Numaralı defterlere göre Nevâhî-i Barçın kazasında Temettuâtlar toplamı 645.725 kuruştur. Hane başına düşen ortalama gelir 1046 kuruş civarındadır. Ortalama kişi başına düşen gelir ise 209 kuruştur¹²⁴.

Elimizdeki diğer defter olan *ML. VRD. TMT. 9098* Numaralı defterde Çoğu, Balcam Sultan, Güveççi, Türkmen yerleşim merkezleri kayıtlıdır. Bu deftere göre Nevâhî-i Barçın'da toplam Temettuât 508.031,5 kuruştur.

Nevâhî-i Barçın'da zuhurat ticareti ile uğraşarak gelir sağlayan 8 hane vardır. Bunların toplam gelirleri 3.600 kuruştur. Meslekler içerisindeki oranı ise % 6,49 dur. Kişi başına ortalaması ise 450 kuruştur.

¹²² *ML. VRD. TMT. 9098*

¹²³ Burada dikkat edilmesi gereken husus bir meslekle uğraşan kişilerin aynı zamanda tarım ve hayvancılıkla da uğraşmasıdır. Örneğin odun- kömür işiyle uğraşan kişi erbab-ı ziraatendir, ama diğer işle de uğraşıp gelir elde etmektedir.

¹²⁴ Hesaplamalar yapılırken 1 hane 5 kişi olarak alınmıştır.

Kethüdalık Temettuâtı olan yalnızca bir hane vardır. Bu hane 450 kuruş kethüdalık geliri elde etmektedir. Meslek gelirleri içerisindeki payı ise % 0,81'dir.

Değirmen hâsılası olan 6 hane vardır. Bunların toplam gelirleri ise 1.200 kuruştur. Meslek gelirleri içerisindeki payı ise % 2,16'dır. Değirmencilerin kişi başına düşen kazancı 240 kuruştur.

Odun- kömür işiyle uğraşanların sayısı ise 106 hane olup, gelirlerinin toplamı 43.320 kuruştur. Toplam gelirler içerisinde bu mesleğin payı % 78,89'dir. Anlaşılan Nevâhî-i Barçın'da halkın % 61'i ormanlardan gelir elde etmektedir. Bu meslek grubunun kişi başına elde ettiği kazanç ise 408 kuruş civarındadır.

Hayvan ticareti geliri olan 7 hane vardır. 7 hanenin bu işten elde ettiği rakam 6400 kuruştur. Toplam meslek gelirleri içerisindeki payı ise % 11,55'dir. Hayvan ticareti ile uğraşanların kişi başına kazanç ortalamaları ise 718 kuruştur.

Çoban olarak kaydedilen bir kişi vardır. 350 kuruş elde etmektedir. Toplam gelirler içerisindeki payı ise % 0,63'tür.

Hizmetkârlık geliri olan hane sayısı birdir. Bu hane reisi hizmetkârlıktan 540 kuruş gelir elde etmektedir. Toplam meslek gelirleri içerisindeki payı ise % 0,97'dir.

Bu verilerden anlaşıldığına göre Nevâhî-i Barçın'da geliri kaydedilmiş olan meslekler tarım ve hayvancılığa dayalı mesleklerdir. Bunların istisnaları ise odun-kömür ticareti, demircilik ve kamu hizmetine yönelik meslekleridir. Kömür ticareti yapılabildiğine göre yörede meşe ormanları yoğun olmalıdır. Meslek gelirleri dikkate alındığında en az çobanlıktan elde edilen gelirlerin (% 0,62) en fazla odun-kömür ticaretinden elde edilen gelirlerin (% 78,89) olduğu görülmektedir. Kişi başına gelirler düşünüldüğü zaman en düşük geliri değirmenciler (kişi başına 240 kuruş), en yüksek geliri ise hayvan ticareti ile uğraşanlar kazanmaktadır (kişi başına 718 kuruş). Nevâhî-i Barçın'da mesleklere göre gelir dağılımı toplu olarak tablo 16'da verilmiştir¹²⁵.

¹²⁵ Tablo *ML. VRD. TMT. 9098* Numaralı Deftere göre hazırlanmıştır.

Tablo 16. Nevâhî-i Barçın'da mesleklere göre gelir dağılımı.

YERLEŞİM YERİ	Toplam hane	Çobanlık Gelirleri	Çobanlık geliri olan hane	Değirmen geliri	Değirmen geliri olan hane	Hayvan ticareti geliri	Hayvan ticareti olan hane	Hizmetkârlık Gelirleri	Hizmetkârlık geliri olan hane	Kehtüdalık temettüatı	Kehtüdalık temettüatı olan hane	Oğun-kömür geliri	Oğun-kömür geliri olan hane	Zuhurrat Geliri	Zuhurrat Geliri olan hane	Meslekler toplam gelir
Çoğu	118	0	0	1200	5	6400	7	0	0	450	1	32710	79	3100	5	43410
Güveççi	15	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1600	4	500	3	2100
Balcam	14	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3310	10	0	0	3310
Türkmen	26	350	1	0	0	0	0	540	1	0	0	5700	13	0	0	6590
TOPLAM VE YÜZDE	173 %100	350 %0.5	1 %1	1200 % 2	5 %3	6400 %12	7 %4	540 %1	1 %1	450 %1	1 %1	43320 % 78	106 %61	3600 % 6	8 %5	55410 %100

II. YERLEŞİM MERKEZLERİNE GÖRE GELİR DAĞILIMI

9099 Numaralı deftere göre Çoğu'da toplam Temettüât miktarı 135.036 kuruştur. Fert başına düşen Temettüât miktarı 262 kuruştur. En alt düzeyde geliri olan hanede fert başına düşen ortalama yıllık gelir 20 kuruş iken, en üst düzeyde kazancı olan hanede ise bu ortalama 1.260 kuruştur. Çoğu'da en alt düzeyde kazancı olan hane ile en üst düzeyde kazanan hane arasındaki fark 63 kattır.

9099 Numaralı deftere göre Balcam'da toplam Temettüât miktarı 9206 kuruştur. Fert başına düşen Temettüât miktarı 167 kuruştur. En alt düzeyde geliri olan hanede fert başına düşen ortalama yıllık gelir 91 kuruş iken, en üst düzeyde kazancı olan hanede ise bu ortalama 289 kuruştur. Balcam'da en alt düzeyde kazancı olan hane ile en üst düzeyde kazanan hane arasındaki fark 3 kattır. Dolayısıyla gelir dağılım farkının en alt seviyede olduğu yerleşim merkezi Balcam'dır.

9099 Numaralı deftere göre Güveççi'de toplam Temettüât miktarı 11.401 kuruştur. Fert başına düşen Temettüât miktarı 207 kuruştur. En alt düzeyde geliri olan hanede fert başına düşen ortalama yıllık gelir 8 kuruş iken, en üst düzeyde kazancı olan

hanede ise bu ortalama 365 kuruştur. Güveççi'de en alt düzeyde kazancı olan hane ile en üst düzeyde kazanan hane arasındaki fark 45 kattır.

9099 Numaralı deftere göre Türkmen'de toplam Temettuât miktarı 20.134 kuruştur. Fert başına düşen Temettuât miktarı 183 kuruştur. En alt düzeyde geliri olan hanede fert başına düşen ortalama yıllık gelir 13 kuruş iken, en üst düzeyde kazancı olan hanede ise bu ortalama 388 kuruştur. Türkmen'de en alt düzeyde kazancı olan hane ile en üst düzeyde kazanan hane arasındaki fark 29 kattır.

9099 Numaralı defter esas alındığı zaman fert başına düşen gelir miktarı 205 kuruştur. Çoğu en fazla kazanan yerleşim merkezi, Balcam Sultan en az kazanan yerleşim merkezidir. Türkmen ise ortalamanın altında kazanan bir diğer yerleşim merkezidir. Güveççi ise tam ortalama seviyesindedir.

9100 Numaralı deftere göre Hüsrev Paşa'da toplam Temettuât miktarı 155.788,5 kuruştur. Fert başına düşen Temettuât miktarı 147 kuruştur. En alt düzeyde geliri olan hanede fert başına düşen ortalama yıllık gelir 6 kuruş iken, en üst düzeyde kazancı olan hanede ise bu ortalama 1.029 kuruştur. Çoğu'da en alt düzeyde kazancı olan hane ile en üst düzeyde kazanan hane arasındaki fark 171 kattır. Hüsrev Paşa bu görünümüyle gelir dağılımının en dengesiz olduğu yerleşim merkezidir¹²⁶.

9100 Numaralı deftere göre Bayat'da toplam Temettuât miktarı 185621 kuruştur. Fert başına düşen Temettuât miktarı 232 kuruştur. En alt düzeyde geliri olan hanede fert başına düşen ortalama yıllık gelir 13 kuruş iken, en üst düzeyde kazancı olan hanede ise bu ortalama 1.355 kuruştur. Bayat'da en alt düzeyde kazancı olan hane ile en üst düzeyde kazanan hane arasındaki fark 104 kattır.

9100 Numaralı deftere göre Bavırdı'da toplam Temettuât miktarı 35.719 kuruştur. Fert başına düşen Temettuât miktarı 170 kuruştur. En alt düzeyde geliri olan hanede fert başına düşen ortalama yıllık gelir 12 kuruş iken, en üst düzeyde kazancı olan hanede ise bu ortalama 819 kuruştur. Bavırdı'da en alt düzeyde kazancı olan hane ile en üst düzeyde kazanan hane arasındaki fark 68 kattır.

¹²⁶ Bu sonuçlar *ML. VRD. TMT. 9099-9100* Numaralı Defterlerden elde edilen sonuçlardır. *ML. VRD. TMT. 9098* Numaralı Defterden elde edilen sonuçlar farklıdır. 5 yıl içerisinde bu denli farkın ortaya çıkması çok fazla mümkün görünmemektedir.

9100 Numaralı deftere göre Gömü Bala'da toplam Temettuât miktarı 49499 kuruştur. Fert başına düşen Temettuât miktarı 267 kuruştur. En alt düzeyde geliri olan hanede fert başına düşen ortalama yıllık gelir 6 kuruş iken, en üst düzeyde kazancı olan hanede ise bu ortalama 418 kuruştur. Gömü Bala'da en alt düzeyde kazancı olan hane ile en üst düzeyde kazanan hane arasındaki fark 69 kattır.

9100 Numaralı deftere göre Seydiler'de toplam Temettuât miktarı 12054 kuruştur. Fert başına düşen Temettuât miktarı 126 kuruştur. En alt düzeyde geliri olan hanede fert başına düşen ortalama yıllık gelir 107 kuruş iken, en üst düzeyde kazancı olan hanede ise bu ortalama 544 kuruştur. Seydiler'de en alt düzeyde kazancı olan hane ile en üst düzeyde kazanan hane arasındaki fark 5 kattır.

9098 Numaralı deftere göre Çoğu'da toplam Temettuât miktarı 377.306 kuruştur. Fert başına düşen Temettuât miktarı 639 kuruştur. En alt düzeyde geliri olan hanede fert başına düşen ortalama yıllık gelir 136 kuruş iken, en üst düzeyde kazancı olan hanede ise bu ortalama 2.253 kuruştur. Çoğu'da en alt düzeyde kazancı olan hane ile en üst düzeyde kazanan hane arasındaki fark 5 kattır¹²⁷.

9098 Numaralı deftere göre Balcam Sultan'da toplam Temettuât miktarı 16.096 kuruştur. Fert başına düşen Temettuât miktarı 230 kuruştur. En alt düzeyde geliri olan hanede fert başına düşen ortalama yıllık gelir 65 kuruş iken, en üst düzeyde kazancı olan hanede ise bu ortalama 432 kuruştur. Balcam Sultan'da en alt düzeyde kazancı olan hane ile en üst düzeyde kazanan hane arasındaki fark 6 kattır.

9098 Numaralı deftere göre Güveççi'de toplam Temettuât miktarı 42.725 kuruştur. Fert başına düşen Temettuât miktarı 570 kuruştur. En alt düzeyde geliri olan hanede fert başına düşen ortalama yıllık gelir 136 kuruş iken, en üst düzeyde kazancı olan hanede ise bu ortalama 1.892 kuruştur. Güveççi'de en alt düzeyde kazancı olan hane ile en üst düzeyde kazanan hane arasındaki fark 13 kattır¹²⁸.

9098 Numaralı deftere göre Türkmen'de toplam Temettuât miktarı 41.439 kuruştur. Fert başına düşen Temettuât miktarı 319 kuruştur. En alt düzeyde geliri olan

¹²⁷ Bu hesaplama yapılırken Çoğu'da bulunana ve hiç Temettuâtı olmayan 9 hane dikkate alınmamıştır. Bakınız *ML. VRD. TMT. 9098 Numaralı Defter*. Aynı durum diğer üç yerleşim merkezi için de geçerlidir.

¹²⁸ Hiç Temettuâtı olmayan iki hane hesaplama dâhil değildir.

hanede fert başına düşen ortalama yıllık gelir 188 kuruş iken, en üst düzeyde kazancı olan hanede ise bu ortalama 867 kuruştur. Türkmen’de en alt düzeyde kazancı olan hane ile en üst düzeyde kazanan hane arasındaki fark 4 kattır¹²⁹.

9098 Numaralı defter esas alındığı zaman en fazla gelire sahip olan yerleşim merkezi Çoğu’dur. En az kazanca sahip olan yerleşim merkezi ise Balcam Sultan’dır. Bu deftere göre Nevâhî-i Barçın’da fert başına düşen yıllık gelir miktarı 576 kuruştur. Çoğu en fazla kazanan, Türkmen ortalamanın altında, Güveççi ortalamanın üzerinde kazanç elde eden yerleşim merkezleridir. 9099 Numaralı defter ile 9098 Numaralı defterler aynı yerleşim merkezlerine ait, iki farklı tarihte tutulmuş defterlerdir. Bu defterler arasında fert başına düşen gelir miktarında üç kat fark vardır. Bu farkın nedenini ortaya koymak ise mümkün görünmemektedir¹³⁰.

9099- 9100 Numaralı defterler esas alındığı zaman ise Nevâhî-i Barçın’ın gelirlerinin genel manzarası şudur;

Fert başına düşen gelir miktarı yaklaşık olarak 196 kuruştur. Hane bazında düşünüldüğü zaman, en fazla gelir elde eden yerleşim merkezi Gömü Bala’dır. (267 kuruş) en az kazanan yerleşim merkezi ise Seydiler’dır. (126 kuruş) Balcam ise gelirlerin birbirine en yakın hanelerin bulunduğu bir yerleşim merkezidir. Hüsrev Paşa ise kazanç bakımından aralarında çok büyük farklılıklar olan insanların yaşadığı bir yerleşim merkezi olarak karşımıza çıkmaktadır. Nevâhî-i Barçın’da elde edilen gelirlerin çeşit ve miktarları tablo 17’de¹³¹, toplam varlıklar ve kıymetleri tablo 18’de¹³², hanelere göre dağılımı tablo 19’da¹³³ toplu olarak verilmiştir.

¹²⁹ Hiç Temettuâtı olmayan sekiz hane hesaplama dâhil değildir. Sadece Güveççi’de Temettuât gelirlerinde düşüş söz konusudur.

¹³⁰ Bakınız *ML. VRD. TMT. 9098- 9099* Numaralı Defterler.

¹³¹ Tablo *ML. VRD. TMT. 9098* Numaralı Deftere göre hazırlanmıştır.

¹³² Tablo *ML. VRD. TMT. 9099-9100* Numaralı Defterlere göre hazırlanmıştır.

¹³³ Tablo *ML. VRD. TMT. 9099-9100* Numaralı Defterlere göre hazırlanmıştır.

Tablo 17. Nevâhî-i Barçın’da elde edilen gelirlerin çeşit ve miktarları.

YERLEŞİM YERİ	ÇOĞU	GÜVEÇÇİ	BALCAM	TÜRKMEN	TOPLAM	Yüzdelik Oranı
Hane sayısı	118	15	14	26	173	100
Bostan gelirleri	1185	240	0	0	1425	1,73
Bostan olan hane	18	3	0	0	21	3,7
Değirmen gelirleri	1200	0	0	0	1200	1,46
Değirmen gelirleri olan hane	5	0	0	0	5	0,88
Erkeç gelirleri	479	8	0	58	545	0,66
Erkeç gelirleri olan hane	16	1	0	6	23	4,05
Hayvan ticareti gelirleri	6400	0	0	0	6400	7,81
Hayvan ticareti olan hane	7	0	0	0	7	1,23
Karasığır ineği gelirleri	6152	1000	640	1240	9032	11,02
Karasığır ineği olan hane	84	10	10	18	122	21,51
Kısır koyun gelirleri	1183	189	45	180	1597	1,94
Kısır koyun gelirleri olan hane	32	4	1	8	45	7,93
Kısrığı olan hane	7	2	0	2	11	1,94
Kısrak gelirleri	520	225	0	150	895	1,09
Koyun gelirleri	3365	705	225	720	5015	6,12
Koyun gelirleri olan hane	50	5	1	11	67	11,81
Merkebi olan hane	58	6	2	4	70	12,34
Merkep gelirleri	3605	220	80	160	4065	4,95
Odun-kömür gelirleri	32710	1600	3310	5700	43320	52,86
Odun-kömür gelirleri olan hane	79	4	10	13	106	18,69
Sağman camız gelirleri	2380	0	0	0	2380	2,9
Sağman camızı olan hane	20	0	0	0	20	3,52
Sağman keçi gelirleri	1200	452	176	636	2464	3
Sağman keçisi olan hane	39	7	3	13	62	10,93
Zuhurrat gelirleri	3100	500	0	0	3600	4,39
Zuhurrat gelirleri olan hane	5	3	0	0	8	1,41

Tablo 18. Nevâhî-i Barçın'da toplam varlıklar ve kıymetleri.

YERLEŞİM YERİ	Hane	Toplam Emlak	Emlak Kıymeti	Toplam Hayvan	Hayvan Kıymeti	Temettuat	Toplam varlığı
BALCAM	11	161	900	271	14905	9206	25011
BAVIRDI	43	1095	7705	845	66481	35719	109905
BAYAT	160	5351	40766	7492	392946	185621	619332
ÇOĞU	103	4891	24946	3718	210290	135056	366203
GÖMÜ BALA	38	1791	7204	1248	74419	49499	131122
GÜVEÇÇİ	11	464	1424	620	20138	11401	32963
HÜSREV PAŞA	206	7794	9552	4869	93885	52352	155788.5
SEYDİLER	18	1021	3136	367	23696	12054	38886
TÜRKMEN	22	559	2694	858	33214	20134	56042

Tablo 19. Nevâhî-i Barçın'da toplam varlık kıymetlerinin hanelere göre dağılımı.

YERLEŞİM YERİ	Hane sayısı	0-500	501-1000	1001-2000	2001-3000	3001-4000	4001-5000	5001-10000	10001-15000	15001-20000	20001-30000	30000 ve Üstü	En Alt	En Üst
Balcam	11	0	0	6	3	1	1						1267	4210
Bavırdı	43	2	6	8	11	6	4	5					260	6422
Bayat	160	1	4	40	36	29	19	26	1	2	1	1	300	39271
Çoğu	103	0	8	20	21	23	13	14	3	1			580	17126
Gömü Bala	38	3	1	10	4	7	4	6	2				190	11525
Güveççi	11	1	1	1	3	1	3	1					270	5661
Hüsrev Paşa	206	5	19	76	50	23	17	12	3	1			117	18851
Seydiler	18	0	0	3	7	6	2	0	1				1590	10986
Türkmen	22	0	4	5	4	6	2	1					517	5289
Toplam	612	12	43	169	139	102	65	65	10	4	1	1		
Yüzdesi	%100	2	7	28	23	17	11	11	1.5	1	0.2	0.2		

III. NEVÂHÎ-Î BARÇIN'DA HANELERE GÖRE GELİR DAĞILIMI

Balcam'ın toplam Temettuâtı 19.406 kuruştur. Bu durumda hane başına düşen ortalama Temettuât 1386 kuruştur. Gelir dağılımına bakılacak olursa karşımıza şu durum çıkacaktır:

Temettuâtı 0–500 kuruş arasında olanlar: 1 kişi. Geliri bu seviyede olan hanelerin toplam hanelere oranı % 7 civarındadır.

501–1000 kuruş arasında olanlar: 1 hane. Geliri bu seviyede olan hanelerin toplam hanelere oranı % 4 civarındadır.

1001–3000 kuruş arasında olanlar 10 hane. Geliri bu seviyede olan hanelerin toplam hanelere oranı % 71 civarındadır.

Çoğu'nun toplam Temettuâtı 377.306 kuruştur¹³⁴. Çoğu da hane başına ortalama gelir ise yaklaşık olarak 3.197 kuruştur. Çoğu'da gelirlerin dağılımına baktığımız zaman şu şekilde bir görünüm ortaya çıkmaktadır.

Temettuâtı hiç olmayan hane sayısı: 9 hane Hiçbir Temettuâtı olmayan hanelerin Çoğu'daki toplam haneler oranı yaklaşık % 8 civarındadır.

0–500 kuruş arasında olan hane sayısı: 6 hane. Geliri bu seviyede olan hanelerin toplam hanelere oranı % 5 civarındadır.

500–1.000 kuruş arasında olan hane sayısı: 4 hane. Geliri bu seviyede olan hanelerin toplam hanelere oranı % 3 civarındadır.

1.001–3.000 kuruş arasında olan hane sayısı: 29 hane. Geliri bu seviyede olan hanelerin toplam hanelere oranı % 25 civarındadır.

3.001–5.000 kuruş arasında olan hane sayısı: 40 hane. Geliri bu seviyede olan hanelerin toplam hanelere oranı % 34 civarındadır.

5.001–7.000 kuruş arasında olan hane sayısı: 20 hane. Geliri bu seviyede olan hanelerin toplam hanelere oranı % 17 civarındadır.

¹³⁴ Gelir dağılımı hesaplamaları *ML. VRD. TMT. 9098* Numaralı Deftere göre yapılmıştır.

7.001–10.000 kuruş arasında olan hane sayısı: 8 hane. Geliri bu seviyede olan hanelerin toplam hanelere oranı % 7 civarındadır.

10.000 kuruş ve daha fazla olan hane sayısı: 2 hane. Geliri bu seviyede olan hanelerin toplam hanelere oranı % 2 civarındadır.

Çoğu'da gelir seviyesi ortalama gelir seviyesinin altında olan 38 hane mevcuttur. Bunların genle ortalamaya oranları ise % 32 civarındadır. Yani yaklaşık olarak üç haneden birisi ortalama gelir seviyesinden daha az gelir elde etmektedir. Geri kalan % 68'lik dilim ise ortalama gelir seviyesinde veya daha çok kazanç elde etmektedir.

Güveççi'nin toplam Temettuâtı 45.065 kuruştur. Hane başına düşen ortalama Temettuât 3.004 kuruştur.

Hiç Temettuâtı olmayan: 2 hane. Geliri bu seviyede olan hanelerin toplam hanelere oranı % 13 civarındadır.

501–1.000 kuruş arasında olan: 1 hane. Geliri bu seviyede olan hanelerin toplam hanelere oranı % 7 civarındadır.

1.001–3.000 kuruş arasında olan: 5 hane. Geliri bu seviyede olan hanelerin toplam hanelere oranı % 3 civarındadır.

3.001–5.000 kuruş arasında olan: 5 hane. Geliri bu seviyede olan hanelerin toplam hanelere oranı % 33 civarındadır.

5.001–7.000 kuruş arasında olan: 1 hane. Geliri bu seviyede olan hanelerin toplam hanelere oranı % 7 civarındadır.

7.000 ve daha çok: 1 hane. Geliri bu seviyede olan hanelerin toplam hanelere oranı % 7 civarındadır.

Güveççi'de ortalama gelir seviyesinden daha az kazanan hane sayısı 8 hanedir. Bunların yerleşim merkezindeki toplam hanelere oranı ise % 53 civarındadır. Geriye kalan % 47'lik dilim ortalama seviyesinde veya daha çok gelir elde etmektedir.

Türkmen'in toplam Temettuâtı 47.139 kuruştur. Hane başına Temettuât ortalaması 1813 kuruştur.

Türkmen'de hanelere göre gelir dağılımı ise şu şekildedir.

Hiç Temettuâtı olmayan hane sayısı: 6 hane. Geliri bu seviyede olan hanelerin toplam hanelere oranı % 27 civarındadır.

0–500 kuruş arasında olan: 1 hane. Geliri bu seviyede olan hanelerin toplam hanelere oranı % 4 civarındadır.

501–1.000 kuruş arasında olan: 3 hane. Geliri bu seviyede olan hanelerin toplam hanelere oranı % 12 civarındadır.

1.001–2.000 kuruş arasında olan: 4 hane. Geliri bu seviyede olan hanelerin toplam hanelere oranı % 15 civarındadır.

2.001–3.000 kuruş arasında olan: 7 hane. Geliri bu seviyede olan hanelerin toplam hanelere oranı % 27 civarındadır.

3.001–5.000 kuruş arasında olan: 6 hane. Geliri bu seviyede olan hanelerin toplam hanelere oranı % 23 civarındadır.

Türkmen'de kayıtlı hanelerin 14 tanesinin geliri ortalamanın altındadır. Bu rakam toplam hanelerin % 54'ü demektir. Geriye kalan haneler ise ortalama veya ortalamanın üstünde bir gelire sahiptir.

Nevâhî-i Barçın'da Toplam Temettuât miktarı 532.326 kuruştur. Bu hesaplama *ML. VRD. TMT. 9098* Numaralı deftere göre yapılmıştır¹³⁵. Nevâhî-i Barçın ortalaması 3077 kuruştur. Ancak hiç Temettuâtı olmayan 17 hanede hesaplama dâhil edilmeyecek olursa rakam % 10 civarında artacaktır. Yerleşim merkezleri içerisinde en fazla Temettuât elde eden yerleşim merkezi Çoğu (3.565 kuruş), en az temettuât elde eden yerleşim merkezi ise Balcam'dır (1.386 kuruş). Tablo 20'de Nevâhî-i Barçın'da

¹³⁵ Gelir ve giderler beş yıl içerisinde değişmiş olmalıdır. Bu sebeple, beş yıl önceki sayımda kaydedilen kimi yerleşim merkezlerine beş yıl sonraki sayımda yer verilmemiştir. Ancak tabloda bu yerleşim yerleri verilmiştir.

1840 yılındaki gelir dağılımı¹³⁶, tablo 21’de ise 1845’deki hane-gelir ilişkisi verilmiştir¹³⁷.

Tablo 20. Nevâhî-i Barçın’da hanelere göre gelir dağılımı.

YERLEŞİM YERİ	Hane Sayısı	0-500	501-1000	1001-2000	2001-3000	3001-4000	4001-5000	5001-10000	10000 ve üzeri	Hiç Geliri Olmayan Haneler	En alt	En üst
Balcam	11	0	5	4	2	0	0	0	0	0	738	2643
Bavırdı	43	12	14	15	1	0	0	0	0	0	200	3671
Bayat	160	5	36	55	31	16	5	7	4	0	237	32090
Çoğu	103	5	22	35	23	10	4	3	1	0	240	12008
Gömü Bala	38	5	7	10	7	2	2	3	0	1	200	7821
Güveççi	11	1	2	3	4	1	0	0	0	0	230	3810
Hüsrev Paşa	210	18	62	71	34	4	7	4	2	2	0	13220
Seydiler	18	0	10	8	1	0	0	0	0	0	780	7798
Türkmen	22	3	6	6	6	1	0	0	0	0	450	3108
TOPLAM	612	49	164	207	109	34	18	17	7	3		
Yüzdesi	100%	8	27	34	18	6	3	3	1	0.5		

Tablo 21. Nevâhî-i Barçın’da hanelere göre gelir dağılımı

YERLEŞİM YERİ	HANE	0-500 kuruş arası	501-1000 kuruş arası	1001-2000 kuruş arası	2001-3000 kuruş arası	3001-4000 kuruş arası	4001-5000 kuruş arası	5001-10000 kuruş arası	10000 ve üzeri	Hiç Temettuâtı olmayan	Temettuâtı olan hane	Mecmuanın bir senede tahmini Temettuâtı	Toplam Temettuât	En üst Temettuât	En alt Temettuât
Balcam	14	1	3	9	1	0	0	0	0	0	14	16096	19406	2160	330
Çoğu	118	5	5	9	23	25	14	28	2	9	109	377306	420716	11267	0
Güveççi	15	0	1	2	3	2	3	2	0	2	13	42725	45065	9460	0
Türkmen	26	0	1	6	6	4	2	0	0	7	19	41439	47139	4337	0
Yüzdesi	100	3	6	15	19	18	11	17	1	10	90				
TOPLAM	173	6	10	26	33	31	19	30	2	18	155				

¹³⁶ Tablo ML. VRD. TMT. 9099-9100 Numaralı Defterlere göre hazırlanmıştır.

¹³⁷ Tablo ML. VRD. TMT. 9098 Numaralı Deftere göre hazırlanmıştır.

IV. HİÇBİR GELİRİ OLMAYANLAR

Nevâhî-i Barçın'da *ML. VRD. TMT. 9098* numaralı deftere göre toplam Temettuât 477.566 kuruştur. Bu Nevâhî-i Barçın'da kayıtlı 173 hanenin toplam geliridir. Hane başına ortalama gelir 2.760 kuruşa tekabül etmektedir. Lakin toplam hane sayısı içerisinde hiçbir geliri olmayan haneler de dâhildir. Hiç bir geliri olmayan hane sayısı *ML. VRD. TMT. 9098* numaralı deftere göre 16'dır. 16 hanenin toplam gelirler ortalamasını 281 kuruş aşağıya çekmektedir. Şayet gelir sahibi olmayan haneler sayıya dâhil edilmezse Nevâhî-i Barçın ortalaması 3041 kuruş olmuştur.

V. NEVÂHÎ-İ BARÇIN'DA NET KAZANÇLAR

ML. VRD. TMT. 9098 Numaralı deftere göre Nevâhî-i Barçın'ın toplam gelirleri 532.326 kuruştur. Toplam olarak 33.321 kuruş vergi bu meblağdan düşülünce geriye net kazanç 499.005 kuruştur. Dolayısıyla bu durumda hane başına düşen ortalama gelir 2.884 kuruş olacaktır. Kişi başına düşen gelir miktarı ise 576 kuruştur. En fazla gelir Çoğu'da yaşayan insanlar tarafından elde edilmektedir. Türkmen gelir dağılımının birbirine en yakın olduğu yerleşim merkezidir. Güveççi ise gelir farklılıklarının en fazla olduğu yerleşim merkezidir. Nevâhî-i Barçın genelinde hiçbir geliri olmayan 16 hane sayıya dâhil edilmeyecek olursa, bu durumda net kazanç hane başına 3.390 kuruş olacaktır. Bu rakam kişi başına düşünüldüğü zaman net kazanç 678 kuruş olmuştur.

Temettuât Defterlerinde elde ettiğimiz rakamlara göre Nevâhî-i Barçın kazasının ekonomik durumunun Osmanlı ülkesinin geneline göre iyi bir durumda olduğunu söylemek mümkündür¹³⁸. Zaten devlet de bunun farkındadır ve Nevâhî-i Barçın'a komşu kazalara ve Karahisar-ı Sahib'e nazaran daha fazla vergi salmış, bu durum şikâyet konusu bile olmuştur¹³⁹. Nevâhî-i Barçın nahiyesi cizye, avarız, yaylak, kışlak, resm-i mera vergileri ödemez. Ancak öşür ve ağnam bedeli ödemektedir. Nitekim 1264 (M. 1848) tarihli belgeye göre Nevâhî-i Barçın 250 kuruş ağnam rüsumu ödemekle mükellef tutulmuştur. 1848 tarihli belgeye göre Sandıklı, Karamık ve Nevâhî-i Barçın kazaları 64.457 kuruş vergi ödemektedir¹⁴⁰.

¹³⁸ Osmanlı Devletinin kişi başına düşen ortalama geliri 1894 yılına gelindiğinde 65,66 kuruştur. Kemal H KARPAT, *Osmanlı Nüfusu*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları 133, İstanbul, 2003, s. 256.

¹³⁹ Bu konuda daha detaylı bilgi için bakınız: ŞAHİN N a. g. m., s. 117.

¹⁴⁰ ŞAHİN N, a. g. m., s. 121.

Nevâhî-i Barçın'da insanlar gıdalarını ve geçimlerini kendi kendilerine karşılamaya çalışır, bu maksatla hayvanlar yetiştirmekte, ekip biçmektedirler. Yörede küçük ve büyükbaş hayvan yetiştirilir. Tarlalarda daha çok arpa, buğday, yöresel ürün olarak da afyon ve haşhaş yetiştirilir. İnsanlar az da olsa hayvan ticareti, odun ve zuhurat ticareti ile uğraşır¹⁴¹. Hayvanlardan koyun, keçi, inek, öküz, merkep en fazla yetiştirilenlerdir. Camız öküzü ve camız ineği de yetiştirilen hayvanlardandır¹⁴².

Nevâhî-i Barçın'da en çok küçükbaş hayvan ve hububat yetiştirilmektedir. Bir küçükbaş hayvanın fiyatı 21–30 kuruş arasında değişmektedir¹⁴³. Hububat fiyatları miri mübaaya ve serbest piyasa fiyatları olarak karşımıza çıkmaktadır. Hububat için verilen miri mübaaya ve serbest piyasa fiyatları mukayese edildiğinde aralarında çok büyük farklar olduğu tespit edilmektedir. İstanbul kilesi 25,7 kilogramdır¹⁴⁴. 1844 de Buğdayın kile fiyatı tereke kayıtlarına göre 25 kuruştur. Arpanın kile fiyatı 10–14 kuruştur¹⁴⁵. Savaş yıllarında ürün fiyatı yükselirken normal zamanlarda fiyat düşmektedir.

Bu değerlendirmelerden sonra XIX. Yüzyıl ortalarında Karahisar-ı Sahib'de fiyatların ne civarda olduğuna bakmakta fayda vardır. Böylece insanların elde ettikleri kazançlar ile neler satın alabileceklerini, dolayısıyla hayat düzeylerinin ne durumda olduğunu görmek fırsatı elde edebilir. Bu değerlendirmelere geçmeden önce Osmanlı parasının kıymetini vermek gerekir.

İktisat Tarihi araştırmalarında, fiyatlar hiç şüphesiz bir devletin iktisadi hayatının tezahürü olması münasebetiyle son derece ehemmiyet arz etmektedir. Çünkü paranın durumu, ticaret hacmi, üretim miktarı gibi pek çok unsur fiyatlara müspet ya da menfi şekilde doğrudan doğruya yansımaktadır.

¹⁴¹ Zuhurat ticaretinden kasıt zahire alım-satımıdır.

¹⁴² ŞAHİN G, *a. g. m.*, s. 115.

¹⁴³ Bakınız. *ML. VRD. TMT. 9099–9100* numaralı defterler

¹⁴⁴ Mehmet GÜNEŞ, "XIX Yüzyıl Başlarında Afyon'da Fiyatlar" *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 1/ Sayı 2/Mayıs, 1999, s. 102–103.

¹⁴⁵ Özer KÜPELİ, "XIX. Yüzyıl Ortalarında Karahisar-ı Sahib'de Fiyatlar(1844–1854)" *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt II/ Sayı I/Nisan, 2000, s. 121.

Kaynakların yetersizliği ve Osmanlı ölçü sisteminde tam manasıyla bir birliklilik olmayışı önemli olumsuzluklardır. Ayrıca fiyatların tespit edilmesinde en uygun kaynağın (ya da kaynaklara) müracaat edilmesi son derece mühim bir meseledir.

XIX. yüzyılda Osmanlı para birimi kuruş olmuş, diğer para ve altınlar kuruşu göre ayarlanmıştır. Her türlü ödeme, kuruş, para ve akça düzeni içinde yapılmıştır¹⁴⁶.

II. Mahmut'dan sonra Abdülmecit Döneminde de Tanzimat'ın ilanı ile beraber para konusunda da bir takım ıslahatlar uygulanmaya konulmuştur. Önce 1840 tarihli Tashih-i Ayar fermanı ile eski kuruşların yerine Mecidiye Kuruşları piyasaya sürülmüş, 1844 de Usûl-i Cedide üzere Tashih-i Ayar Kararnamesi ile de para sistemi Kuruş esasına dayandırılmıştır. Bu suretle 100 kuruş 1 altına eşitlenerek hem para hem de darphane birliği sağlanmıştır¹⁴⁷. 1239 tarihinde 1 kuruş 40 para idi¹⁴⁸.

20 Kasım 1806 tarihli bir belgeye göre nân-ı aziz ekmeğinin 120 dirhemi (384,84gr.) 1 para, mahalle ekmeğinin 100 dirhemi (320,7gr.) 1 para, Koyun etinin 1 kıyyesi (1282gr.) 12 para, İnek etinin bir kıyyesi 6 para, Soğanın 1 kıyyesi 2 para, Haşhaş yağının 1 kıyyesi 36 para idi¹⁴⁹.

19 Şubat 1830 tarihli bir belgeye göre ise nân-ı aziz in 70 dirhemi (224,49gr.) 2 para, mahalle ekmeğinin 90 dirhemi (288,63gr.) 2 para, 1 kıyye Koyun eti 28 para, 1 kıyye İnek eti 14 paraya çıkmıştır¹⁵⁰.

1844–45 yıllarında;

Fes 36–100 kuruş

1 havlu 8 kuruş

Gördes bezi 5 kuruş

Gömlek 15–20 kuruş

¹⁴⁶ GÜNEŞ, *a. g. m.*, s. 91–92.

¹⁴⁷ KÜPELİ, *a. g. m.*, s. 119.

¹⁴⁸ GÜNEŞ, *a. g. m.*, s. 94.

¹⁴⁹ GÜNEŞ, *a. g. m.*, s. 97.

¹⁵⁰ Güneş'in 1830 yılına dair verdiği ekmeğin fiyatı ile Küpeli'nin 1846-48 yılları arasında verdiği ekmeğin fiyatı arasında yaklaşık olarak altı kat fark vardır.

Don 12–25 kuruş¹⁵¹

1845 yılında;

Zenne pabucu 1 çift 3–4 kuruş

Mest 3,5–4 kuruş

Çocuk çizmesi 5 kuruş

Yemeni 2–12,5 kuruş

Bir çiftlikte görev yapan hizmetkârlara 1845 yılında yıllık 70–80 Çobanlara 70 ve Afyon ziraatında çalışan amelelere 70 kuruş ücret verilmektedir.

1846–1848 yılları arasında; 1 kıyye un 20 para

1 kıyye ekmek 18 para

Koyun eti 72 para

Sığır eti 38 paradır.

1846 da; 1 kıyye sadeyağ 220 para

Zeytinyağı 220 para

Haşhaş yağı 122 paradır.

1846–48 yılları arasında; 1 öküz nalı 80 para, 1 merkep nalı 150 paradır.

Afyonkarahisar'da mehir olarak sıklıkla rastlana rakam 125 kuruştur¹⁵²

Yukarıdaki fiyatlara bakarak, genel bir varsayımda bulunmak mümkündür. Merkebi ve bir çift öküzü olan bir hane reisinin bunları nallatmak için ödeyeceği para 660 paradır. Başına fes takmak isterse 68 kuruş, don, gömlek almak isterse 37 kuruş, ayağına yemeni giymek isterse 7 kuruş, 1 kıyye ekmek yerse 18 para, 1 kıyye koyun eti

¹⁵¹ KÜPELİ, *a. g. m.*, s. 123-131.

¹⁵² ŞAHİN G, *a. g. m.*, s. 109.

yerse 72 para, çocuğuna bir çizme almak isterse 5 kuruş, 1 kıyye sadeyağ almak isterse 5,5 kuruş ödemek mecburiyetindedir. Bu durumda hane reisinin yapacağı masraf 132 kuruş 750 para olacaktır. Rakamın 5'le çarpımı hanenin kabaca masrafını verir. Bu rakam ise Nevâhî-i Barçın'da ortalama fert başına düşen gelir miktarının neredeyse yarısı demektir. Hane reisinin elinde yıl boyunca yapacağı bütün masraflar için takriben 2.200 kuruş kalmıştır.

Ancak buğdayın, etin, sütün, yağın, unun, hatta ekmeğın hanede üretilmesi daha geçerli bir varsayım olacaktır. Zira Nevâhî-i Barçın ahalsininin % 80'den fazlası "Erbab-ı Ziraatdan İdüğü" yani çiftçi olarak kaydedilmiştir. Hal böyle olunca yukarda saydığımız eşyalardan sadece tekstil ve sanayi ile ilgili malzemelere para harcanır. Bu durumda sadece şahsı ve hayvanları için harcayacağı para 128 kuruş olur. Diğer ihtiyaçları için elinde kalacak para miktarı ise takriben 2.225 kuruş civarında olmuştur¹⁵³. Bu o dönem için çıkardığımız kaba bir ihtiyaç listesi ve edilecek masraf tutarıdır.

Nevâhî-i Barçın'daki insanların gelir seviyesi bu masrafları karşılayabilecek durumdadır. Hatta civar kazalara nazaran, ekonomik durumlarının çok iyi olduğunu söylemek mümkündür. Örneğın Nevâhî-i Barçın Honaz ile kıyaslanırsa, Nevâhî-i Barçın'daki net kazançların Honaz'dakinden yaklaşık olarak 2,5 kat daha fazla olduğu görülecektir¹⁵⁴.

Netice itibarıyla insanların kendi tüketim malzemelerini üretmek, giyeceğini ve yiyeceğini kendi imkânları ile tedarik etmek, bu mümkün değilse elindeki malzemelerden süre ve kullanım olarak azami derecede tasarruf etmek durumunda olduğunu söylemek mümkündür. Her şeyin dışardan satın alınarak kullanılması ekonomik şartlara uygun gözükmemektedir.

¹⁵³ Nevâhî-i Barçın'da hane başına düşen net gelir 2884 kuruştur.

¹⁵⁴ Nevâhî-i Barçın'da net kazançlar yaklaşık 500.000 kuruştur. Bakınız, *ML. VRD. TMT. 9098* Numaralı Defter. Aynı dönemde Honaz'daki net kazanç ise 1.203.449 kuruştur. Bakınız, Selahittin ÖZÇELİK, *(XIX. Yüzyılda Honaz Kazasında Sosyal Ve Ekonomik Hayat Temettuât Defterlerine göre*, Fakülte Kitabevi, Isparta, 2005. s. 45–46.

III. BÖLÜM

ZİRAAT HAYATI

I. OSMANLI DEVLETİNDE TOPRAK YÖNETİMİ

XIX. yüzyılda Osmanlı devletinin sosyal ve ekonomik hayatı büyük ölçüde tarım ve hayvancılığa dayanıyordu. Bu durum kasaba ve köyler için geçerlidir. Özellikle büyük şehirlerde belli bir mesleğe dayalı iktisadi ve sosyal bir yapı mevcuttur. XIX. yüzyıl başlarında Avrupa'da kol ve hayvan gücünün yerini makineler almaya başlamış, ancak bu durum Osmanlı devlet ve toplum yapısına çok az tesir etmiştir. Osmanlı toplumu klasik usullerle tarım yapmaya devam etmiştir. Osmanlı Devleti ekonomisi tarıma dayalı bir devlettir. Osmanlı Devletindeki insanlar toprağa bağlı bir hayat yaşıyorlardı. Kırsal kesimde yaşayan insanların sayısı şehirde yaşayan insanların sayısından çok fazladır. Üretim de tarım ve hayvancılık üzerine kurulmuştur. Bu şartlar altında Osmanlı ekonomisinin sanayileşmiş Avrupa ekonomisi ile başa çıkması mümkün değildi.

Osmanlı Toplumunda sosyal yapını temeli aile-hane olduğu gibi, ekonominin de temel hücresi aile-hane idi. Klasik dönemde Osmanlı ailesini reaya zümresinde genişletilmiş çekirdek aile temsil eder. Ortalama çocuk sayısı 2'dir. Bu yüzden aile nüfusu yaklaşık 4-5 civarındadır. Buna çoğunlukla büyük anne ve babalar, kimsesiz çocuklar da dâhil edilebilir. Çok eşlilik serbest olmasına rağmen fiilen tek eşlik hâkimdir¹⁵⁵. Çift-hane sistemi ailenin bir çift öküz ile hasat edebileceği alanı dikkate almış, bu sebeple köylü ailesinin bütünlüğünü korumaya azami dikkat etmiştir. Bu düzenlemede köylü ailesi koca, kadın, çocuklar ve çoğu zaman evlenmemiş oğullar ve torunlardan oluşur. Koca, aile işletmesinde son söz sahibidir¹⁵⁶.

1840'larda yapılan bir araştırmaya göre ülkede ekili toprakların % 80 civarındaki büyük kısmı 60 dönümden küçük işletmeler tarafından ekilmektedir. Bu

¹⁵⁵ TABAKOĞLU, *a. g. m.*, s. 210.

¹⁵⁶ ŞAHİN, *a. g. m.*, s. 115. Nitekim incelediğimiz Temettuât Defterlerinde devletin hane reisi kabul ettiği kişilerin % 95 inden fazlası erkektir.

sonuç özellikle Anadolu toprakları için geçerlidir¹⁵⁷. Osmanlı Ekonomisi ve Maliyesi büyük ölçüde tarım ve hayvancılığa dayandığı için bütçede aşar ve ağnam rüsumları en kabarık kalemleri meydana getirir. XIX yüzyıl başında hayvancılık nispi olarak geri kalmıştır. Bunun çeşitli nedenlerinin başında hayvan hastalıkları geliyordu. Yine hayvan ihracatı ve erken kesim bunun nedenleri arasındaydı. Aşırı vergileme, bakımlı mera çayır ve yaylakların bulunmayışı, bunların tarla haline getirilişi de hayvancılığı sınırlayıcı bir etki yapıyordu¹⁵⁸.

Ancak Osmanlı Devleti sahip olduğu geniş topraklar, kalabalık nüfusu, bulunduğu konumu itibarıyla bu yüzyılda dünyanın en önemli tarım ülkelerinden birisi olarak varlığını devam ettirmiştir. Tanzimat ile birlikte yapılan düzenlemelerin masraflarını karşılamak için Osmanlı Devletine para gerekiyordu¹⁵⁹. Bu paranın bulunması için de devletin en önemli gelir kaynağının yani tarım ve hayvancılık gelirlerinin tespiti gerekiyordu. İşte Temettuât Defterlerinin ve temettuât vergilerinin oluşumunda en önemli etkenlerden birisi de bu idi.

II. YERLEŞİM YERLERİNE GÖRE ARAZİ DURUMU

A) BALCAM SULTAN'DA ARAZİ DURUMU

Balcam Sultan'da araziler 2 farklı muhitte toplanmıştır. Bunlar;

Karye toprağı

Vakıf Toprağı'dır.

Balcam Sultan'da kayıtlı 14 hane reisinin toplam olarak 229 dönüm arazisi mevcut olup, bunların 122 dönümü mezru (ekili), 107 dönümü hali (boş) olarak kaydedilmiştir. Karye toprağında 8 kişinin arazisi vardır. Arazi büyüklükleri 12–30 dönüm arasında değişmektedir. Toplam büyüklüğü 108 dönüm olan bu arazilerin kıymeti 432 kuruş kaydedilmiştir. Arazi ortalaması 4 kuruştur. Vakıf toprağı denilen mevkide ise 6 kişinin arazisi vardır. Arazilerin toplam büyüklüğü 121 dönümdür. Arazi

¹⁵⁷ TABAKOĞLU, *a. g. m.*, s. 217. Bu durum bizim tez konumuz olan Nevâhi-î Barçın için de geçerlidir.

¹⁵⁸ TABAKOĞLU, *a. g. m.*, s. 218.

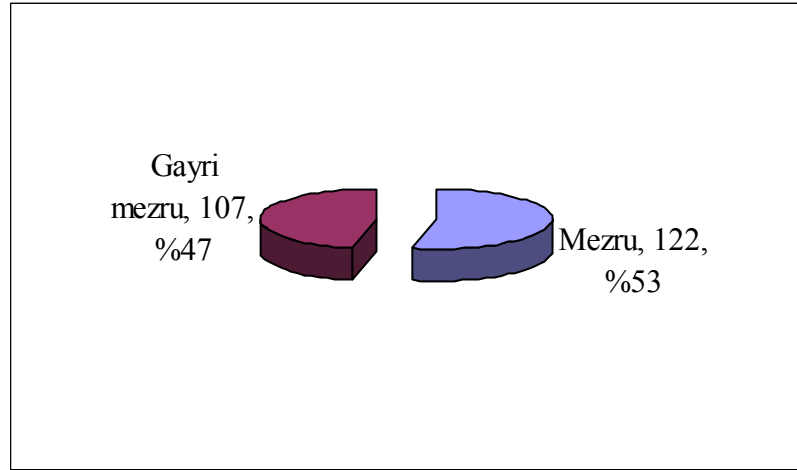
¹⁵⁹ ÖZÇELİK, *a. g. e.*, s. 453.

büyüklikleri ise 8–30 dönüm arasında değişmektedir. Arazilerin parasal değeri 484 kuruş olup ortalama dönüm fiyatı 4 kuruştur.

1 hanenin 10 dönümden daha az, 9 hanenin 10–20 dönüm arası, 4 hanenin 20–30 dönüm arası değişen büyüklükte arazisi vardır. Arazi büyüklükleri 8–26 dönüm arasında değişmektedir. Toplam tarla hâsılası 14930 kuruştur. Dönümden elde edilen gelir ortalaması 122,37 kuruştur. Toplam tarla miktarı bu rakama dâhil edilirse bu rakam 65,19 kuruşa düşmektedir.

Arazilerin toplam kıymeti 916 kuruştur. Arazi kıymeti ortalama olarak 4 kuruştur. Nüfus yoğunluğu ise 4 kişidir¹⁶⁰. Balcam Sultan'daki arazilerin tamamı iki muhitte kaydedilmiştir. Bu durum, Balcam'daki arazilerin kaza geneline nazaran daha derli-toplu olduğu intibasını uyandırmaktadır. Ancak yerleşim yerinin arazisi çok geniş değildir. Dolayısıyla arazi büyüklükleri 30 dönümü geçmemektedir. Bu durumun büyük çapta çiftçilik ve çiftlik faaliyetlerinin oluşumunu engellediği düşünülebilir. Balcam Sultan'da arazi durumu aşağıdaki şekilde gösterilmiştir¹⁶¹.

Şekil 2. Balcam Sultan'da arazi durumu.

B) BAVIRDI'DA ARAZİ DURUMU

Bavırdı'da toplam olarak 42 hane reisinin kaydı vardır. Bunlardan 5 kişinin hiç arazisi yoktur. 37 kişinin 1 yerde, 34 kişinin 2 yerde, 23 kişinin 3 yerde, 6 kişinin 4

¹⁶⁰ ML. VRD. TMT. 9099 Numaralı Defter

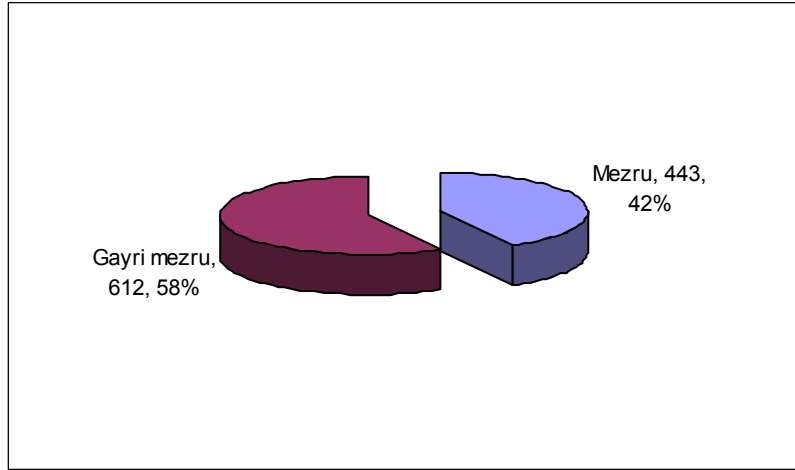
¹⁶¹ ML. VRD. TMT. 9099 Numaralı Deftere göre hazırlanmıştır.

yerde arazisi kaydedilmiştir. Sadece 2 kişinin 60 dönüm ya da daha fazla arazisi vardır¹⁶². Diğer araziler 5–57 dönüm arasında değişmektedir.

Bavırdı'ya ait toplam olarak 1095 dönüm arazi kayıtlıdır. Arazi büyüklükleri 2–50 dönüm arasında değişmektedir. Bu arazilerin 443 dönümü mezru, 612 dönümü ise gayri mezru arazilerden oluşmaktadır. Aharın tarlasında ziraat yapan yoktur.

Bavırdı'nın arazilerinin toplam kıymeti 6205 kuruştur. Dönüm birim fiyatı ise ortalama olarak 5,66 kuruştur. Ortalama nüfus yoğunluğu ise 5,21 kişidir. Bavırdı'da arazilerin dağılım durumu aşağıdaki gibidir¹⁶³.

Şekil 3. Bavırdı'da arazi durumu.

Bavırdı'da araziler için karye toprağı ile birlikte 4 ayrı muhit ismi zikredilmiştir.

Karye Toprağı,

Eski İmir Mezrası,

Kıyır Mezrası,

İnönü Mezrası'dır

¹⁶² Bu durum Bavırdı arazisinin çok parçalanmış ve dağınık olduğunu düşündürmektedir.

¹⁶³ Şekil ML. VRD. TMT 9100 Numaralı Deftere göre hazırlanmıştır.

Karye toprağında 31 kişinin arazisi kaydedilmiştir. Bunların büyüklüğü 2–50 dönüm arasında değişmektedir. Arazilerin toplam büyüklüğü 445 dönümdür. Dönüm birim fiyatı ise 5,66 kuruştur.

Eski İmir Mezrasında 23 kişinin arazisi kaydedilmiştir. Bunların büyüklüğü 3–25 dönüm arasında değişmektedir. Toplam arazi büyüklüğü 223 dönüm olup, dönüm birim fiyatı 5,66 kuruştur.

Kıyır Mezrasında 32 kişinin arazisi kaydedilmiştir. Bunların büyüklüğü 2–29 dönüm arasında değişmektedir. Toplam arazi büyüklüğü 332 dönüm olup, arazi dönüm birim fiyatı 5,66 kuruştur.

İnönü Mezrasında 13 kişinin arazisi kaydedilmiştir. Bunların büyüklüğü 2–14 dönüm arasında değişmektedir. Toplam arazi büyüklüğü 95 dönüm olup, dönüm birim fiyatı 5,66 kuruştur.

C) BAYAT'DA ARAZİ DURUMU

Nevâhî-i Barçın'daki yerleşim merkezlerinden olan Bayat'ta 160 hane kayıtlıdır. 5 Kişinin hiç arazisi yoktur. Arazisi olanların toprakları ise 5–105 dönüm arasında değişmektedir. Bunlardan 3 kişinin arazisi 10 dönüm veya daha az, 15 kişinin arazisi ise 60 dönüm ya da daha fazladır.

Bayat'ın toplam olarak 5256 dönüm arazisi vardır. Bu arazilerin 2511,5 dönümü mezru, 2744,5 dönümü ise hali olarak kaydedilmiştir. Aharın tarlasında ziraat yapan kaydedilmemiştir. Bayat'ın toplam arazi bedeli 40352 kuruştur. Elimizdeki defterlerden elde ettiğimiz verilere göre en yüksek arazi dönüm fiyatı Bayat'a aittir. Dönüm birim fiyatı 7,48 kuruştur¹⁶⁴. Dönüme düşen nüfus ortalaması ise 6,57 kişidir¹⁶⁵. Bayat'da arazi durumu şekil 4'de verilmiştir¹⁶⁶.

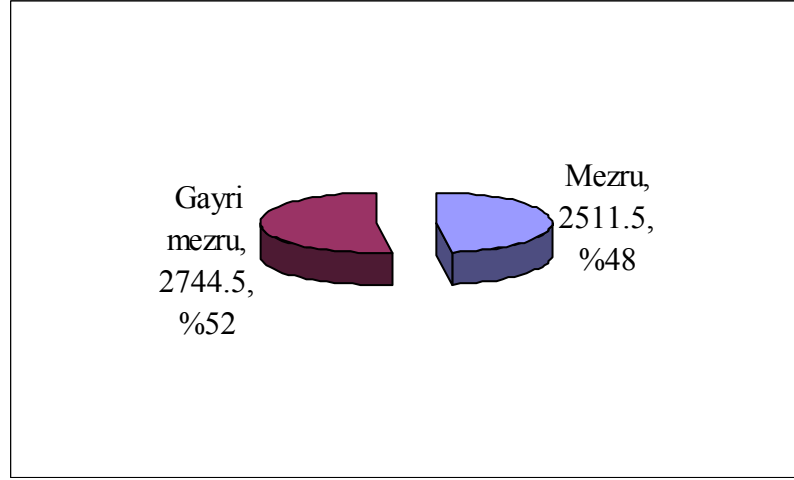
¹⁶⁴ *ML. VRD. TMT 9100* Numaralı Defterde kâtiplerin yazdığı arazi dönüm bedelleri ile toplam bedelleri arasında büyük farklar göze çarpmaktadır. Burada da hangi mevkiinin ne kadar fiyatı olduğu net olarak kaydedilmemiştir. Zira Defterde yazılan bedel ile toplam fiyat arasında büyük farklar meydana gelmiştir. Biz emlak kıymetine toplamlar yazıldığı için toplam fiyatları doğru kabul ettik.

¹⁶⁵ *ML. VRD. TMT 9100* Numaralı Defter

¹⁶⁶ Şekil *ML. VRD. TMT. 9100* Numaralı Deftere göre hazırlanmıştır.

Şekil 4. Bayat'da arazi durumu.

Bayat'da merkez ile birlikte 12 değişik mevkiinin adı zikredilmiştir. Bunlar;

Karye Toprağı

Şam Dağı Mezrası

Pazarcık Mezrası

Toğlan Mezrası

Ahi Yusuf Zaviyesi

Tekkenişin

Alaycık Mezrası

Asarcık Mezrası

Voyvoda Toprağı (Mukataası)

Hisarcık Mezrası

Burhanoğlu Tımarı

Çelikoğlu Tımarı¹⁶⁷

¹⁶⁷ Tımar ismi zikredilmesi tımar sisteminin bölgede varlığını hala devam ettirmekte olduğu düşüncesini akla getirmektedir. Ancak; geçmişte tımar olup da yer ismi olarak halkın hafızasında yerleşmesi de ihtimal dâhilindedir.

Karye Toprağı olarak yazılan yerde 113 hanenin arazisi vardır. Arazilerin miktarı toplam olarak 1704,5 dönümdür. Bu arazilerin büyüklüğü 2–40 dönüm arasında değişmektedir.

Şam Dağı mevkiinde ise 89 hanenin arazisi mevcuttur. Bu arazilerin toplam büyüklüğü 814 dönüm olup, büyüklükleri 2- 30 dönüm arasında değişiklik göstermektedir.

Ahi Yusuf Zaviyesinde ise 61 hanenin toprağı vardır. Arazilerin toplam büyüklüğü 660,5 dönüm olup, büyüklükleri 2- 30 dönüm arasındadır.

Pazarcık Mezrasında 39 ailenin arazisi vardır. Arazilerin toplam büyüklüğü 385,5 dönüm olup, büyüklükleri ise 2,5–35 dönüm arasında değişmektedir.

Alaycık Mezrasında 55 hanenin arazisi vardır. Arazilerin toplam büyüklüğü ise 690,5 dönümdür. Arazi büyüklükleri ise 5–30 dönüm arasında değişmektedir.

Asarcık mezrasında 50 hanenin arazisi vardır. Arazilerin toplam büyüklüğü 513 dönüm olup büyüklükleri 3 -36 dönüm arasında değişmektedir.

Tekkenişin denilen mevkide 12 hanenin arazisi vardır. Toplam arazi büyüklüğü 121 dönüm olup, büyüklükleri 4- 20 dönüm arasında değişmektedir.

Toğlan mezrasında 47 hanenin arazisi vardır. Toplam arazi büyüklüğü 414 dönüm olup, büyüklükleri 3- 25 dönüm arasında değişmektedir.

Voyvoda Toprağında 3 haneni 47 dönüm arazisi vardır. Toplam arazi büyüklüğü 47 dönüm olup büyüklükleri 10–22 dönüm arasındadır.

Hüsrev Paşa'da 2 kişinin 10 ar dönümden 20 dönüm arazisi vardır.

Burhanoğlu Tımarı denilen yerde 1 kişinin 15 dönüm arazisi vardır.

Çelikoğlu Tımarı denilen yerde 1 kişinin 12 dönüm arazisi vardır.

Kuyucak denilen yerde 1 kişinin 13 dönüm arazisi vardır.

D) ÇOĞU'DA ARAZİ DURUMU

Çoğu'nun toplam arazisi 4309 dönümdür. Arazilerin 2252 dönümü “mezru” 2057 dönümü ise “gayri mezru” olarak nitelendirilmiştir. Arazilerin toplam hâsılası ise 368155 kuruş olarak kaydedilmiştir. Arazilerin hâsılası dönüm ortalama değeri yaklaşık olarak 163,47 kuruştur. Gayri mezru araziler de bu toplama dâhil edilecek olursa bu rakam 85,43'e düşer ki bu durum bize yaklaşık olarak % 50 civarında bir üretim kaybı olduğunu göstermektedir. Sulama imkânlarının olmayışı sebebiyle, arazilerin bir kısmının nadasa bırakılmış olmasından kaynaklanması ihtimal dâhilindedir.

Nüfus ortalaması ise yaklaşık olarak 7,3 kişidir¹⁶⁸.

Çoğu'da kaydedilen araziler için 5 farklı mevkii ismi zikredilmiştir. Bunlar;

Karye Toprağı

Berir Ham Mezrası

Voyvoda Toprağı

İbrahim Çiftliği

Şam Dağı'dır¹⁶⁹.

Karye toprağı olarak nitelendirilen mevkide toprağı olan kişi sayısı 69'dur. 69 kişinin karyede toplam olarak 2743 dönüm arazisi mevcuttur. Arazilerin toplam değeri 11277 kuruş olarak kaydedilmiştir. Bu arazilerin ortalama değeri 4,1 kuruştur. Toprakların sadece 3 tanesi 10 dönümden daha küçük, 14 tanesi ise 60 dönümden daha büyüktür. Bunların en büyüğü ise 110 dönümdür.

¹⁶⁸ Nüfus ortalamaları hanede yaşayan kişi sayısının (tahmini 5 kişi) tarım arazisine bölünmesiyle elde edilmiştir. 1256 (M. 1840) sayımlarına ait olan 9099-9100 Numaralı Defterlerde yer verilen kavramlardan birisi “aharın tarlasında bilâ icar” şeklindedir. Aharın tarlasında kavramı yeterince açık değildir. Kastedilen ahar aynı köyden mi yoksa kişinin arazisine yakın olan köylerden midir açıkça belirtilmemiştir. Dolayısıyla bu şekilde yer alan kayıtlar, toplam dönüme eklenmemiştir. Aynı şekilde kullanılan bu arazilerin kullanım şekli ya da üretilen ürünler hakkında hiçbir kayıt yoktur. İnsanların tarlasını başkasına ektirmesi herhalde gerekli ekim imkân ve araçlarından yoksun olmaktan kaynaklanır. Ancak bilâ icar olması devletten vergi ya da mal kaçırma ihtimalini de düşündürmektedir.

¹⁶⁹ *ML. VRD. TMT. 9099* Numaralı Defter.

Berir Ham mezarası olarak nitelendirilen yerde ise 25 kişinin arazisi mevcuttur. Bu tarlaların toplam büyüklüğü 199 dönüm, toplam kıymeti ise 796 kuruştur (ortalaması 4 kuruş). Arazi büyüklükler ise 3–22 dönüm arasındadır. Arazilerin % 80'i 10 dönüm ya da daha küçüktür.

İbrahim Çiftliği denilen muhitte ise 9 kişinin toplam olarak 66 dönüm arazisi mevcuttur. Bu arazilerin toplam kıymeti ise 264 kuruştur Arazilerin ortalama dönüm değeri ise 4 kuruştur. Büyüklükleri 4–14 dönüm arasında değişmektedir. Tarlaların % 80'i 10 dönümden küçüktür¹⁷⁰.

Voyvoda Toprağı ya da Voyvoda Mukataası olarak adlandırılan yerde 31 kişinin arazisi mevcuttur. Bu arazilerin toplam büyüklüğü 1574 dönüm olarak kaydolmuştur. 1574 dönüm arazinin toplam kıymeti ise; 6626 kuruştur. Voyvoda toprağında arazi dönüm fiyatı 4,2 kuruştur¹⁷¹.

Adı geçen muhitteki arazi büyüklükleri ise 19–144 dönüm arasında değişmektedir. 10 tarla 60 dönümden büyüktür.

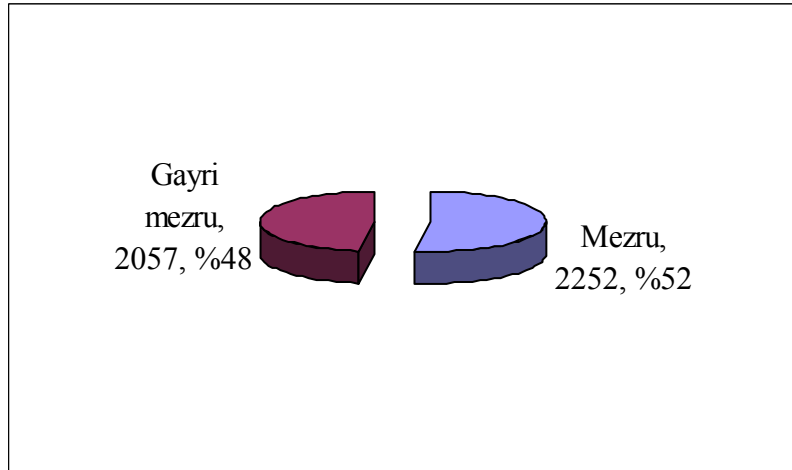
Şam Dağı olarak kaydedilen mevkide 33 kişinin arazisi kaydedilmiştir. Arazi büyüklükleri 3 ila 25 dönüm arasında değişmektedir. Üç tarladan ikisi 10 dönüm ya da daha küçüktür. Arazilerin toplam büyüklüğü 342 dönümdür. Bunların toplam değeri ise 1366 kuruştur. Dönüm ortalaması ise 4 kuruştur. Çoğu'da arazi durumu şekil 5'de verilmiştir¹⁷².

¹⁷⁰ Bu veriler 1256 (M. 1840) Sayımına göredir. *ML. VRD. TMT. 9099* Numaralı Defter' den alınmıştır. Zira 1261'de (M. 1845) arazi mevkileri ve kıymetleri belirtilmemiştir.

¹⁷¹ Bu 0,2 kuruşluk farkın sebebinin yazıcı hatasından kaynaklanmış olması ihtimal dâhilindedir. Zira 9099 Numaralı Defter incelendiği zaman arazi bedellerinin tamamının 4 kuruş olarak kaydedildiği görülecektir.

¹⁷² Şekil *ML. VRD. TMT. 9099* Numaralı Deftere göre hazırlanmıştır.

Şekil 5. Çoğu'da arazi durumu.

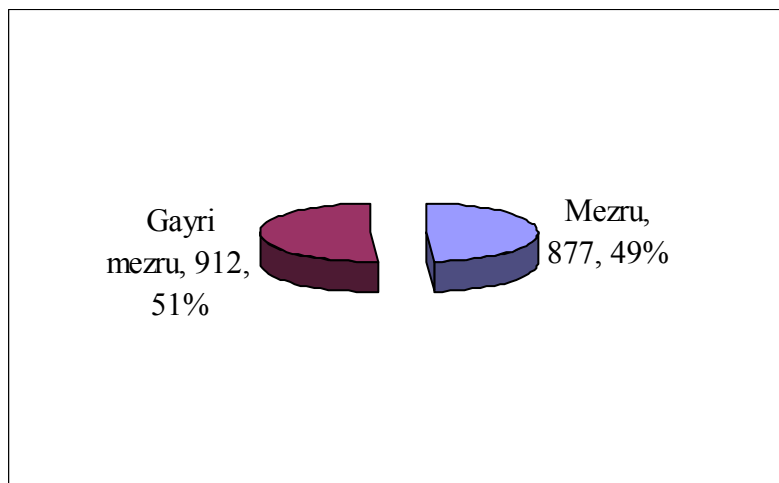

E)GÖMÜ BALA'DA ARAZİ DURUMU

Gömü Bala'da 38 hane reisi kayıtlıdır. Bunlardan 3 kişinin hiç arazisi yoktur. 34 kişinin 1 yerde, 10 kişinin 2 yerde arazisi kaydedilmiştir. Arazi büyüklükleri 5–120 dönüm arasında değişmektedir. 8 kişinin arazisi 10 dönüm ve daha az, 14 kişinin arazisi ise 60 dönüm veya daha fazladır.

Gömü Bala'nın Toplam arazi büyüklüğü 1789 dönümdür. Bu arazilerin 877 dönümü mezru, 912 dönümü ise gayri mezru arazilerdir. Aharın tarlasında ziraat yapan yoktur. Gömü Bala'daki arazilerin toplam kıymeti 7234 kuruştur. Dönüm birim fiyatı ortalama 4 kuruştur (4,03). Nüfus yoğunluğu ise yaklaşık 10 kişidir. Gömü Bala'da arazi durumu şekil 6'da gösterilmiştir¹⁷³.

Şekil 6. Gömü Bala'da arazi durumu

Gömü Bala'da araziler kaydedilirken, üç muhit ismi zikredilmiştir. Bunlar;

¹⁷³ Şekil ML. VRD. TMT. 9100 Numaralı Deftere göre hazırlanmıştır.

Yozgat Mezrası,

Eski İmir Mezrası,

Eski Gümü Mezrası'dır.

Arazilerin büyük çoğunluğu Yozgat Mezrasındadır. Yozgat ta 29 kişinin arazisi vardır. Bu arazilerin büyüklüğü 10 -120 dönüm arasında değişmektedir. Arazilerin toplam büyüklüğü 1479 dönüm olup, toplam bedeli 5916 kuruştur. Dönüm birim fiyatı 4 kuruştur.

Eski İmir Mezrasında 3 kişinin arazisi vardır. Bunların büyüklüğü 50–64 dönüm arasında değişmektedir. Arazilerin toplam büyüklüğü 164 dönüm olup, toplam kıymeti 656 kuruştur. Dönüm birim fiyatı ise 4 kuruştur.

Eski Gümü Mezrasında 10 kişinin arazisi kaydedilmiştir. Bunlar 5–26 dönüm arasında değişen büyüklükteki arazilerdir. Arazilerin toplam büyüklüğü 142 dönüm olup, toplam kıymeti 592 kuruştur. Dönüm birim fiyatı 4 kuruştur.

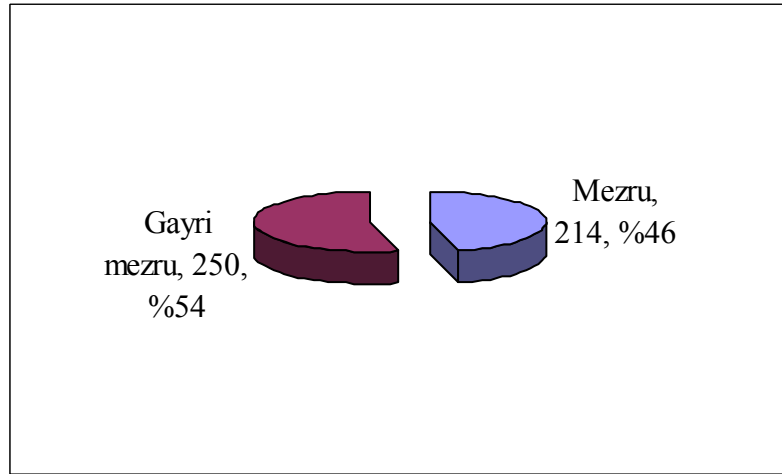
F) GÜVEÇÇİ'DE ARAZİ DURUMU

Nevâhî-i Barçın'da kayıtlı yerleşim merkezlerinden biriside Güveççi'dir. Güveççi'de kayıtlı olan 15 hane reisinden 2 hanenin hiç arazisi yoktur. 3 hanenin 10–20 dönüm arasında arazisi vardır. 4 hanenin 20–30 dönüm arası, 1 hanenin 30–40 dönüm arası, 2 hanenin 40–50 dönüm arası, 2 hanenin 50–60 dönüm arası, 1 hanenin ise 80 ve daha fazla arazisi vardır. Kaydedilmiş arazi büyüklükleri 10–85 dönüm arasında değişmektedir.

Güveççi'nin toplam olarak 464 dönüm tarım arazisi vardır. Bu arazilerin 214 dönümü ekilmekte(mezru) 250 dönümü ise ekilmemektedir (hali). Tarlaların toplam hâsılası 40580 kuruştur. Dönüm başına elde edilen ortalama gelir 189,62 kuruştur. Toplam tarla miktarı bu rakam dâhil edilirse bu rakam 87,45 kuruşa düşecektir¹⁷⁴.

¹⁷⁴ Güveççi de elde edilen afyon hâsılası defterlere kaydedilmemiştir.

Şekil 7. Güveççi'de arazi durumu.

Tarımsal nüfus yoğunluğuna ya da yerleşim yerinin nüfus yoğunluğuna net olarak ulaşmak mümkün değildir. Ancak hane sayısını ortalama nüfus ile çarparsak dönüme 6,1 kişinin düştüğü görülmektedir¹⁷⁵.

Tarlaların parasal değeri 1424 kuruş olarak kaydedilmiştir. Buna göre 1 dönüm arazinin bedeli 4 kuruştur¹⁷⁶. Güveççi'de arazi durumu yukarıdaki şekilde verilmiştir¹⁷⁷.

Güveççi'de yedi farklı muhitte arazi kaydedilmiştir. Bu muhitler;

Karye Toprağı

Ahmetler Mezrası

Akça Yıkar(?) Mezrası

Yıkarlık Mezrası

Akçaoda Mezrası

Hacılar Mezrası, Kurukuyu Mezrası'dır.

¹⁷⁵ ML. VRD. TMT 9099 Numaralı Defter. Bu veriler 1256 (M. 1840) sayımına göre dir. Zira 1261'de (M. 1845) arazi mevkileri ve kıymetleri belirtilmemiştir.

¹⁷⁶ ML. VRD. TMT 9099 Numaralı Defter Bu veriler 1256 (M. 1840)sayımına göre dir. Zira 1261'de (M. 1845) arazi fiyatları belirtilmemiştir.

¹⁷⁷ Şekil ML. VRD. TMT. 9099 Numaralı Deftere göre hazırlanmıştır.

Karye toprağı olarak kaydedilen arazilerde 7 kişinin 121 dđnđm arazisi vardır. Toplam arazi bedeli ise 484 kuruş olarak yazılmıştır. Arazilerin bđyđklđđđ 5–35 dđnđm arasında değişmektedir. Arazi dđnđm ortalaması 4 kuruştur.

Yıkarcık mevkiinde ise 5 hane reisinin toprağı vardır. Toplam arazi miktarı 72 dđnđm olup bunun bedeli ise 288 kuruştur. Arazi bđyđklđkleri ise 8–30 dđnđm arasında değişmektedir.

Ahmetler mevkiinde 5 hane reisinin arazisi vardır. Toplam arazi bđyđklđđđ 50 dđnđm olarak kaydedilmiştir. Toplam arazi kıymeti ise 208 kuruş kaydedilmiştir. Ortalama dđnđm fiyatı 4,16 kuruştur. Bu farklılık yazıcı hatsından kaynaklanabileceği gibi arazi yapısından, sulak olmasından veya kđye yakınlıktan kaynaklanabilir.

Akça Yıkar'da 1 kişinin arazisi mevcut olup 30 dđnđmlđk arazisi vardır. Arazi bedeli 120 kuruştur.

Hacılar mevkiinde 2 kişinin toplam 19 dđnđmlđk arazisi olup, 76 kuruşluk bedelle kaydedilmiştir. Bu mevkideki arazilerin bđyđklđđđ 7 ve 12 dđnđmdđr.

Akça Oda Mezrasında 5 kişinin arazisi vardır. Arazi toplamı 44 dđnđm olup toplam bedeli 176 kuruştur. Arazi bđyđklđkleri ise 6–10 dđnđm arasında değişmektedir.

Kurukuyu Mezrasında iki kişinin toplam 20 dđnđm arazisi vardır. Bu arazilerin toplam değerı 80 kuruştur.

G) HÜSREV PAŞA'DA ARAZİ DURUMU

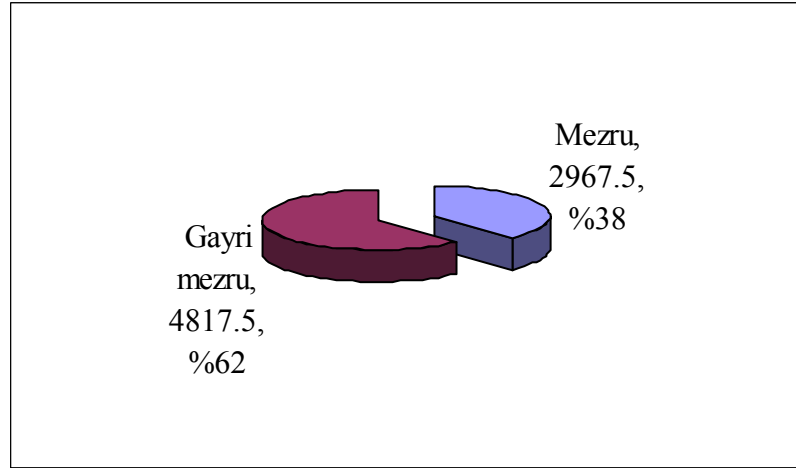
Hüsrev Paşa'da toplam olarak 201 kişi kayıtlıdır. Bunlardan 5 tanesinin hiç arazisi yoktur. 195 kişinin 1 yerde, 64 kişinin 2 yerde arazisi mevcuttur. Bu arazilerin toplam bđyđklđđđ 7794 dđnđmdđr. Arazi bđyđklđkleri 3 -160 dđnđm arasında değişmektedir. 15 Kişinin arazisi 10 dđnđm ya da daha az, 32 kişinin 60 dđnđm ya da daha fazla arazisi vardır.

7794 Dđnđm arazinin 2976,5 dđnđmđ mezru, 4817,5 dđnđmđ gayri mezru arazilerdir. Aharın tarlasında ziraat yapan kimse yoktur. Arazilerin toplam kıymeti 31186 kuruştur. Dđnđm ortalaması 4,1 kuruştur. 0,1 kuruşluk farkın kaynağının yazıcı hatasından

kaynaklanması muhtemeldir. Nüfus ortalaması dönüm başına düşen nüfus ortalaması 7,5 kişidir. Hüsrev Paşa'da arazi durumu şekil 8'de verilmiştir¹⁷⁸.

Şekil 8. Hüsrev Paşa'da arazi durumu.

Hüsrev Paşa yerleşim merkezinde arazilerin kaydedildiği iki muhit belirtilmiştir. Bunlar;

Hüsrev Paşa kazası

Kayı Karyesi'dir.

Hüsrev Paşa kazasında 196 kişinin arazisi vardır. Arazi büyüklüğü 6058 dönüm olup, arazi büyüklükleri 3–160 dönüm arasında değişmektedir. Arazilerin toplam kıymeti ise 24289 kuruştur. Dönüm ortalaması yaklaşık 4 kuruştur (4,09).

Kayı Mezrasında 82 kişinin arazisi vardır. Arazi büyüklüğü 1736 dönüm olup, büyüklükleri 3–80 dönüm arasında değişmektedir. Arazilerin toplam kıymeti ise 6879 kuruştur. Dönüm ortalaması yaklaşık 4 kuruştur (3,96).

H) SEYDİLER'DE ARAZİ DURUMU

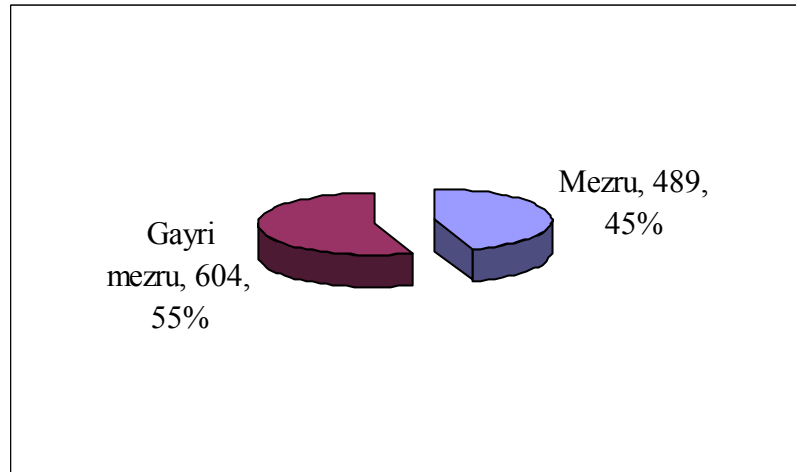
Seydiler'de kayıtlı 18 hane vardır. Kayıtlı olan herkesin arazi kaydı da bulunmaktadır. Sadece 1 kişinin 2 yerde arazisi vardır. Geri kalan 17 kişinin arazisi tek bir muhittedir. 1 kişinin 12 dönüm arazisi olup, geri kalan araziler 30 dönümden daha

¹⁷⁸ Şekil ML. VRD. TMT. 9100 Numaralı Deftere göre hazırlanmıştır.

fazladır. Bu durum incelediğimiz defterlerde enderdir. Zira diğer toprakların büyüklüğü % 80'lere varan bir oranda 10 dönüm ya da daha azdır. 9 Kişinin arazisi 60 dönüm ve daha fazladır.

Seydiler'in toplam arazisi 1021 dönüm olup, büyüklükleri 12–94 dönüm arasında değişmektedir. Bu arazilerin 489 dönümü mezru, 604 dönümü hali olarak kaydedilmiştir. Toplam arazi değeri ise 5096 kuruştur. Ortalama dönüm bedeli ise 4,95 kuruştur. Yerleşim yerinin nüfus yoğunluğu ise 10,6'dır (Nüfus yoğunluğu en fazla olan yerleşim merkezidir). Seydiler'de arazi durumu aşağıdaki şekilde gibidir¹⁷⁹.

Şekil 9. Seydiler'de arazi durumu.

Seydiler'de karye toprağı ile birlikte zikredilen iki muhit vardır. Bunlar;

Karye Toprağı,

Harmanlı Mezrası'dır.

Karye toprağında 18 hanenin arazisi vardır ve arazilerin tamamına yakını bulunur. Arazilerin toplam büyüklüğü 1012 dönüm, toplam kıymeti ise 5060 kuruştur.

Harmanlı Mezrası denilen yerde 1 kişinin arazisi vardır ve 9 dönümlük bu arazinin bedeli 36 kuruş olarak kaydedilmiştir.

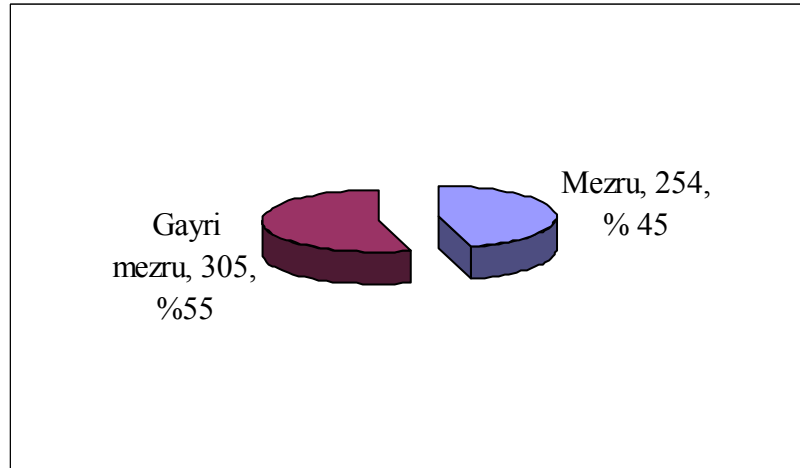
¹⁷⁹ Şekil ML. VRD. TMT. 9100 Numaralı Deftere göre hazırlanmıştır.

I) TÜRKMEN'DE ARAZİ DURUMU

Türkmen'de 26 hane reisi kayıtlıdır. Bunlardan 7 sinin hiç arazisi yoktur. 5 hane reisinin arazisi 10–20 dönüm arasında, 5 hane reisinin arazisi 20–30 dönüm arasında, 5 hane reisinin arazisi 30–40 dönüm arasında, 3 hane reisinin arazisi 40–50 dönüm arasında, 1 hane reisinin arazisi ise 50 dönümdür. Arazi büyüklükleri 14–50 dönüm arasında değişmektedir.

Türkmen'de kayıtlı toplam arazi miktarı 559 dönümdür. Bunlar büyüklüğü 14–50 dönüm arasında değişen topraklardır. Arazilerin 254 dönümü mezru, 305 dönümü ise gayri mezru arazilerdir. Toplam hâsıla 36720 kuruştur. Ekili arazilerin dönümünden elde edilen hâsıla 144,56 kuruştur¹⁸⁰. Toplam arazi hesaba katılacak olursa bu miktar 65,68 kuruşa düşmektedir. Türkmen'de arazi durumu şekil 10'da gösterilmiştir¹⁸¹.

Şekil 10. Türkmen'de arazi durumu.

Türkmen'de kaydedilen arazilerin toplam bedeli ise 2639 kuruştur. Dönüm birim fiyatı 4 kuruştur. Dönüme düşen nüfus miktarı ise 4,3 kişidir¹⁸².

Türkmen'de arazilerin kaydedildiği mevkii isimleri şunlardır;

¹⁸⁰ Bakınız *ML. VRD. TMT. 9098* Numaralı Defter

¹⁸¹ Şekil *ML. VRD. TMT. 9099* Numaralı Deftere göre hazırlanmıştır.

¹⁸² *ML. VRD. TMT 9099* Numaralı Defter. Bu veriler 1256 (M. 1840) sayımına göredir. Zira 1261'de (M. 1845) arazi mevkileri ve kıymetleri belirtilmemiştir.

Karye Toprağı

Altı Ahur Mezrası

Hacılar Mezrası

Kör kuyu Mezrası

Sofular İmareti

Yıkarcık Mezrası

Dede Ardiç Mezrası

Karye Toprağında 11 kişinin arazisi vardır. Arazilerin toplam büyüklüğü 160 dönümdür. Arazilerin büyüklükleri 6–40 dönüm arasında değişmektedir. Arazilerin toplam kıymeti 640 kuruş olup dönüm birim fiyatı 4 kuruş olarak kaydedilmiştir.

Altı Ahur Mezrasında ise toplam 196 dönüm arazi kaydedilmiştir. Arazi büyüklükleri 5–30 dönüm arasında değişmektedir. Arazi dönüm birim fiyatı ise 4 kuruştur.

Hacılar Mezrasında 3 kişinin arazisi mevcut olup toplam büyüklüğü 40 dönümdür. Toplam arazi kıymeti 160 kuruş olup, birim fiyatı 4 kuruştur. Kör Kuyu Mezrasında 1 kişini 15 dönüm arazisi vardır. 60 kuruş bedel kaydedilmiştir.

Sofular İmareti denilen yerde 1 kişinin 15 dönüm arazisi vardır. 60 kuruş bedel ile kaydedilmiştir. Dönüm birim fiyatı 4 kuruştur.

Yıkarcık Mezrasında 15 kişinin arazisi kaydedilmiştir. Toplam arazi büyüklüğü 260 dönüm olup, büyüklükleri 7–46 dönüm arasında değişmektedir. Toplam arazi bedeli ise 1040 kuruştur. Dönüm birim fiyatı ise 4 kuruştur. Nevâhî-i Barçın'da tarım alanlarının yerleşim merkezlerine göre dağılımı tablo 22'de verilmiştir¹⁸³.

¹⁸³ Tablo *ML. VRD. TMT. 9098–9100* Numaralı Defterlere göre hazırlanmıştır.

Tablo 22. Nevâhî-i Barçın'da tarım alanlarının yerleşim merkezlerine göre dağılımı.

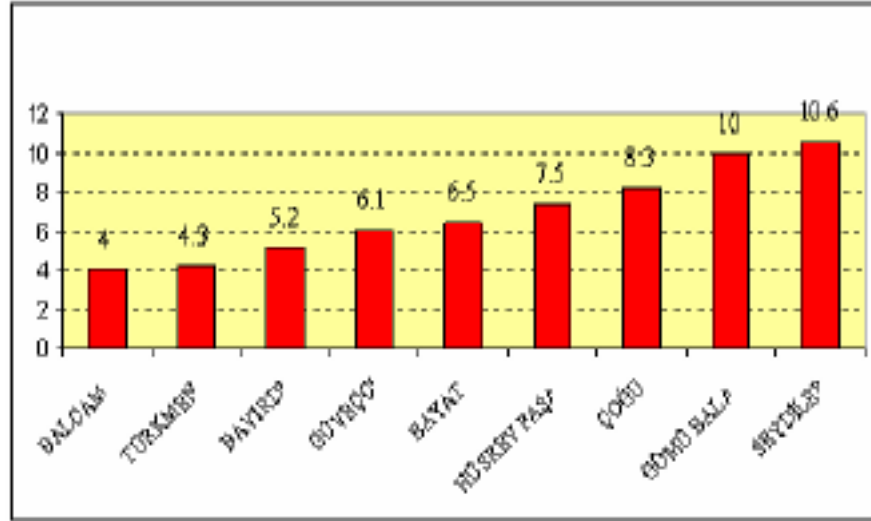
YERLEŞİM YERİ	Hane Sayısı	Mezru Tarla Dönümü	Mezru Tarlası Olan Hane	Aharın tarlasında Dönüm	Aharın tarlasında ziraat yapan hane	Gayri Mezru Tarla Dönümü	Gayrimezru Tarlası olan Hane	Bostan dönüm	Bostanı olan hane	Toplam dönüm
Balcam	14	122	10	77	4	107	10	0	0	161
Bavırdı	43	443	33	0	0	612	35	0	0	1055
Bayat	160	2,509	150	0	0	2,720	152	0	0	5229
Çoğu	118	2254	100	109	14	2055	99	23.5	19	4332.5
Gömü Bala	38	877	33	0	0	893	31	0	0	1770
Güveççi	15	214	14	129	8	250	12	0	0	464
Hüsrev Paşa	206	3	187	0	0	5	196	0	0	7943.5
Seydiler	18	489	19	0	0	604	19	0	0	1093
Türkmen	26	254	19	37	3	305	19	6	3	565
TOPLAM	638	10,312	565	352	29	12,401	573	29.5	22	22613
Yüzdesi	100%	46	89	2	5	54	90	0.1	3	100

Nevâhî-i Barçın'da toplam olarak 22.844 dönüm arazi mevcuttur. Bu arazilerin 10.043 dönümü mezru arazidir. Bu rakam kaza genelindeki toprakların yaklaşık % 44'ünü teşkil etmektedir. Kaza topraklarının 12.401 dönümü ise gayrimezru, yani tarım yapılmayan arazi olarak kaydedilmiştir. Bu rakam kaza topraklarının % 54'ünü teşkil etmektedir.

ML. VRD. TMT 9100 ve 9098 Numaralı defterlere göre Nevâhî-i Barçın'da kayıtlı 638 hane reisi vardır. Bunlardan 590 hane reisinin mezru ya da gayrimezru olarak kaydedilmiş arazisi mevcuttur. Bu rakam kazda yaşayan hane reislerinin yaklaşık olarak % 92'sini oluşturmaktadır. 48 hanenin hiçbir şekilde arazi kaydı mevcut değildir. Bu da kaza genelinde yaklaşık on aileden birinin bir araziye sahip olmadığını göstermektedir. Kaza genelindeki toprakların büyüklükleri, yerleşim merkezleri ortalaması alındığı zaman 7–88 dönüm arasında değişmektedir. 60 dönümden büyük olan arazilerde de çiftlik üretimi yapıldığına dair bir belirti yoktur. Şekil 11'de tarım arazisine düşen nüfus verilmiştir¹⁸⁴.

¹⁸⁴ Şekil *ML. VRD. TMT. 9099–9100* Numaralı Defterlere göre yapılmıştır.

Şekil 11. Nevâhî-i Barçın'da tarım arazisine düşen nüfus miktarı.

Kaza genelinde tarım arazisine düşen nüfus ortalaması 6,94'tür. Balcam, Türkmen Bavırdı, Güveççi ve Bayat kaza ortalamasının altında, Hüsrev Paşa, Çoğu, Gömü Bala, Seydiler ortalamasının üzerinde yerleşim merkezleridir. Hanelere göre arazi dağılımı ve kıymetleri 23'de belirtilmiştir¹⁸⁵.

Tablo 23. Nevâhî-i Barçın'da arazilerin hanelere göre dağılımı ve kıymetleri.

YERLEŞİM YERİ	Hane Sayısı	0-100 kuruş arası	101-200 kuruş arası	201-300 kuruş arası	301-400 kuruş arası	401-500 kuruş arası	500 Üzeri	Hiç Yok	En Alt	En Üst
Balcam	14	6	5	0	0	0	0	0	32	120
Bayat	43	16	42	45	29	15	9	5	50	920
Bavırdı	160	14	9	7	6	1	0	5	30	420
Çoğu	118	8	47	31	7	6	2	2	0	656
Gömü Bala	38	6	10	11	1	1	2	4	40	520
Güveççi	15	2	2	3	1	0	0	3	0	320
Hüsrev Paşa	206	47	106	32	9	4	4	4	0	420
Seydiler	18	1	4	6	5	3	0	0	60	470
Türkmen	26	5	7	6	0	0	0	4	0	300
TOPLAM	638	105	232	141	58	30	17	27	Ort	Ort
Yüzdesi	100%	16	36	22	9	5	3	4	42	460

¹⁸⁵ Tablo ML. VRD. TMT. 9098-9100 Numaralı Defterlere göre hazırlanmıştır.

III. NEVÂHÎ-Î BARÇIN'DA ÜRETİM

ML. VRD. TMT. 9098 Numaralı deftere göre Nevâhî-i Barçın'da yetiştirilen ürünler şunlardır:

1. Hınta (Buğday)
2. Şair (Arpa)
3. Burçak
4. Afyon
5. Haşhaş

Hububat üretimi tarım toplumlarında en fazla hasatı yapılan üretim tarzıdır. Hububat, insanların temel besin maddesidir, ekmeğin hammaddesidir. Diğer gıdaların hazırlanmasında temel niteliğe sahiptir. Buğday halkın kışlık ihtiyacının karşılanması, kıtlık, kuraklık gibi durumlarda son derece elzemdir. Özellikle buğday savaş ve barışta toplumların vazgeçilmez gıdasıdır. Dolayısıyla buğday, Nevâhî- î Barçın'da üretimi en fazla yapılan tarım ürünüdür.

Buğdaydan sonra en fazla üretilen ürün arpadır. Arpa at ve davarlar için temel besin maddesi olmasının yanında savaşta ve kıtlık zamanlarında insanlar tarafından da tüketilir. Arpa saplarının döven ya da düven denilen aletlerle parçalanarak elde edilen saman hayvanların temel besinidir. Gerek arpa gerekse buğday aynı zamanda iyi bir ticari ürün olarak köylünün geçiminde ve iâşesinde önemli yer tutar.

Burçak gerek tohumları gerekse sapları ile çok değerli bir hayvan besinidir. Özellikle hayvanların et ve süt üretiminde burçak çok gerekli ve verim artırıcı bir bitkidir. Nevâhî-i Barçın'da üretilen ürünlerden birisi de burçaktır. Ancak Nevâhî-i Barçın'da burçak üretiminden çok fazla söz etmek mümkün değildir.

Anadolu eskiden beri birçok tıbbi ilaçların yapımında kullanılan bitkilerin yetişme yeri olmuştur. Bu bitkilerden biri de haşhaştır. Haşhaş bitkisi daha ziyade sütünden elde edilen afyon sayesinde büyük rağbet ve şöhret kazanmıştır. XIX. yüzyılda ihracat değerleri açısından en önemli Osmanlı tarım malları sıralamasında tütün,

buğday, arpa, kuru üzüm, incir, pamuktan sonra yedinci sırada afyon gelmektedir¹⁸⁶. Afyon, Nevâhî-i Barçın'da Milattan önceki yıllardan itibaren üretilmektedir¹⁸⁷.

Parlak renklerde çiçekler açan, güzel yapraklı bu bitkiden çok çeşitli şekillerde faydalanılmaktadır. Tohumları % 44–54 yağ ihtiva ettiğinden haşhaş yağı çıkarılır. Yağı çıkarıldıktan sonra kalan küspesi değerli bir hayvan yemidir. Sapları tutuşturucu olarak kullanılmaktadır. Bunlardan ayrı olarak bitkinin esas önemi ağrı kesici ve uyuşturucu olarak kullanılan eski bir ilaç olmasıdır. Öksürük kesici ve spazmları giderici bir etkisi vardır. Tıbbi saha dışında, içmek ya da yutmak suretiyle keyif verici madde olarak da kullanılır¹⁸⁸.

Afyon ticareti mahalli ihtiyaca hitap eden bir iç ticaret meselesi olmayıp, hemen tamamı ihracata yönelik maddedir. XIX. yüzyılda en önemli pazarlama kenti İzmir, en önemli haşhaş alıcısı ülke ise İngiltere'dir¹⁸⁹.

Haşhaş ise afyonun üretildiği bitkidir. Kapsüllerin çizilmesi ile elde edilen afyon alındıktan sonra tohumları alınır, ezilir ve haşhaş adı verilen yiyecek elde edilir. Bu işlem esnasında haşhaş yağı elde edilir. Elde edilen yağ yemeklerde ve unlu mamullerde kullanılır. Ekonomik bir değeri vardır. Örneğin 1846 da Afyonkarahisar'da 1 kıyeye haşhaş yağı 122 paradır¹⁹⁰.

Bu temel bilgileri verdikten sonra Nevâhî-i Barçın'ın tarımsal üretim faaliyetleri ile ilgili Temettuât defterlerinde verilen bilgilerin yorumlanmasına geçebiliriz.

¹⁸⁶ Filiz ÇOLAK, "İzmir Ticaretinde Afyonun Yeri ve Önemi" *Türkler Ansiklopedisi*, Yeni Türkiye Yayınları, c. 6, Ankara, 2002, s. 528.

¹⁸⁷ M. Ö. 333 Büyük İskender'in gelişi ile yarı egemen olan şehirlerin ilk Roma Cumhuriyeti çağında basmaya başladıkları şehir sikkeleri arasında Synnada (Şuhut)'da basılmış bir tip sikke üzerinde bir buğday başağı ve bir haşhaş kellesi resmi bulunmuştur. Ayrıca diğer bir tip sikke üzerinde elinde haşhaş kellesi Buğday başağı ve keten bitkilerinden bir demet tutan şehir tanrıçası resimde bulunmuştur. Aynı demeti tutan tanrıça resmi Amoriom (Emirdağ - Hisarköy) sikkesinde de vardır. Bunlardan kesinlikle anlıyoruz ki, milattan önce Afyonkarahisar ile bölgesinde haşhaş (Afyon bitkisi) ekimi yapılıyordu.

Akın, *a. g. e.*, s. 16.

¹⁸⁸ ÇOLAK, *a. g. m.*, s. 528.

¹⁸⁹ ÇOLAK, *a. g. m.*, s. 528.

¹⁹⁰ KÜPELİ, *a. g. m.*, s. 123.

IV. ÜRETİLEN TARIM ÜRÜNLERİNİN VE ÜRETİMİN DAĞILIMI

A) AFYON ÜRETİMİ

Nevâhî-i Barçın'da toplam 110 hane tarafından afyon üretimi yapılmaktadır. Bu rakam toplam hane reislerinin % 62'sini teşkil etmektedir. 66 hane tarafından afyon üretimi yapılmaz. Bu da hane reislerinin % 38'i demektir. Toplam olarak 15675,5 dirhem afyon üretilmektedir. Üretim yapan hane reisleri ortalaması 147 dirhem civarındadır. Nevâhî-i Barçın'da ortalama afyon üretimi ise 84,28 dirhemdir.

Afyon üretimi yapan hane reislerinin ödedikleri vergi miktarı 6036 kuruştur. Hane reisi ortalaması 56 kuruştur. Bütün tarım ürünleri öşürleri dikkate alındığı zaman, afyon üreticilerinin vergilerinin toplam vergiler içerisindeki payı % 26 civarındadır.

B) ARPA ÜRETİMİ

Nevâhî-i Barçın'da toplam olarak 126 hane tarafından arpa üretimi yapılmaktadır. Bu rakam toplam hane reislerinin % 73'ünü kapsamaktadır. 47 hane reisi arpa ekimi yapmamaktadır. Toplam hane reislerinin % 37'si demektir. Toplam olarak 663 kile arpa üretimi yapılmaktadır. Bu miktar toplam hububat üretiminin % 28'ini karşılamaktadır. Dönüm başına verim ortalaması 6 kilogramdır.

1–15 kile arasında değişen büyüklükte üretim yapılmaktadır. Arpa üreten hanelerin ortalaması 5,30 kiledir. Hane başına düşen ortalama arpa üretimi ise 3,87 kiledir.

Arpa üretiminden alınan öşür ise toplam olarak 2456 kuruştur. Bu miktar toplam hububat öşür gelirlerinin % 16'sı demektir. Üretim yapan hane reislerinin vergi ortalaması ise 20 kuruştur.

C) BOSTAN ÜRETİMİ

Çoğu'da bostan hâsılası elde eden hane sayısı 18'dir. 23,5 dönüm arazi bostan olarak kaydedilmiştir. Toplam hâsıla 1185 kuruştur. Bostanlar 0,5 dönüm ile 2 dönüm arasında değişmektedir. Ortalama olarak 1 dönüm bostandan 40–50 kuruş hâsıla elde edilmektedir. Bu da yaklaşık olarak 1,5 kile buğday vergisine denktir.

Güveççi’de toplam olarak 3 hane bostan hâsılası elde etmektedir. 2 şer dönüm bostana sahip olan bu haneler toplam olarak 240 kuruş hâsıla elde etmektedir. Türkmen ve Balcam’da hiç bostan kaydı yoktur. Defterlerde dikkat çeken husus en küçük bostan arazisinin 0,5 dönüm olduğudur. Belki de bundan daha küçük bostanlar vergi mükellefi değildir, dolayısıyla yazılmamıştır.

D) BUĞDAY ÜRETİMİ

Nevâhî-i Barçın’da toplam olarak 146 hane tarafından buğday üretimi yapılmaktadır. Bu rakam toplam hane reislerinin % 84’ünü kapsamaktadır. 23 hane reisi buğday ekimi yapmamaktadır. Toplam hane reislerinin % 16’sı demektir.

Toplam olarak 2015 kile buğday üretimi yapılmaktadır. Bu miktar toplam hububat üretiminin % 66’sını karşılamaktadır. Hane başına düşen ortalama buğday miktarı ise 11,78 kiledir.

Buğday üretiminden alınan öşür ise toplam olarak 11.880 kuruştur. Bu miktar toplam hububat öşür gelirlerinin % 80’i demektir. Üretim yapan hane reislerinin vergi ortalaması ise 81 kuruştur.

Çoğu’da buğday üretimi yapan hane reisi sayısı 101 olup, bunların ürettiği toplam buğday miktarı 1.436 kiledir. Ortalama olarak bir hane reisi tarafından üretilen buğday miktarı 14 kiledir. Kaza genelinde üretilen toplam 2.015 kile buğdayın yaklaşık olarak % 71. 26’sı Çoğu’da üretilmektedir. Bu tabloya bakılarak Çoğu’nun Nevâhî-i Barçın’ın buğday ambarı niteliğinde olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

E) BURÇAK ÜRETİMİ

Nevâhî-i Barçın’da toplam olarak 58 hane tarafından burçak üretimi yapılmaktadır. Bu rakam toplam hane reislerinin % 34’ünü kapsamaktadır. 115 hane reisi burçak ekimi yapmamaktadır. Toplam hane reislerinin % 66’sı demektir. Toplam olarak 130,5 kile burçak üretimi yapılmaktadır. Burçak üreten haneler ortalaması 2,25 kiledir. Nevâhî-i Barçın’da ortalama burçak üretimi ise 0,75 kiledir Bu miktar toplam hububat üretiminin % 6’sını karşılamaktadır. Dönüm başına verim ortalaması 0,8 kilogramdır.

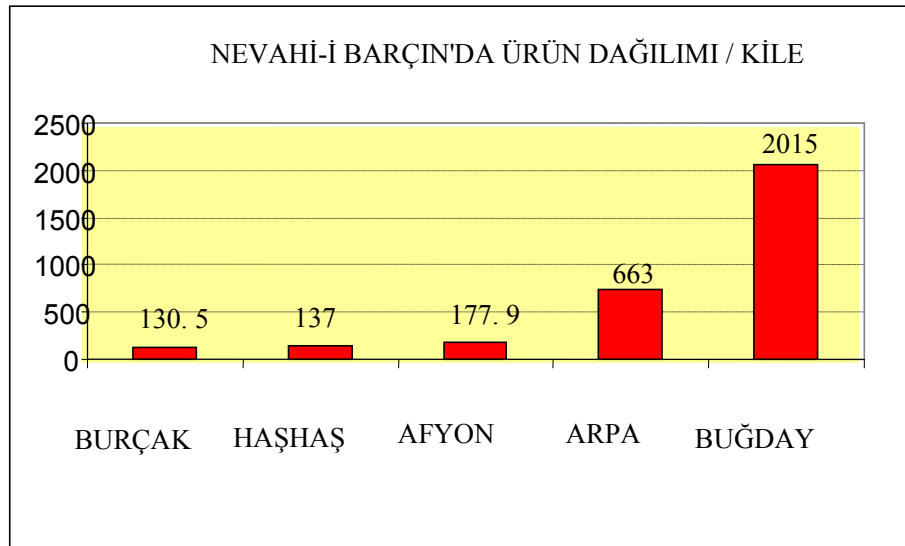
Burçak üretiminden alınan öşür ise toplam olarak 522 kuruştur. Bu miktar toplam hububat öşür gelirlerinin % 4'ü demektir. Üretim yapan hane reislerinin vergi ortalaması ise 9 kuruştur.

F) HAŞHAŞ ÜRETİMİ

Nevâhî-i Barçın'da toplam 110 hane tarafından haşhaş üretimi yapılmaktadır. Bu rakam toplam hane reislerinin % 62'sini teşkil etmektedir. 66 hane tarafından haşhaş üretimi yapılmaz. Bu da hane reislerinin % 38'i demektir. Yaklaşık olarak 137 kile haşhaş üretilmektedir. Haşhaş üreten haneler ortalaması 1,24 kiledir. Nevâhî-i Barçın'da kişi başına düşen ortalama haşhaş üretimi ise 0,80 kiledir. Üretim yapan hane reisleri ortalaması 32 kilogram civarındadır.

Haşhaş üretimi yapan hane reislerinin ödedikleri vergi miktarı 2715 kuruştur. Hane reisi ortalaması 25 kuruştur. Bütün tarım ürünleri öşürleri dikkate alındığı zaman, haşhaş üreticilerinin vergilerinin toplam vergiler içerisindeki payı % 12 civarındadır. Nevâhî-i Barçın'da üretilen ürünlerin ürün dağılımı şekil 12'de verilmiştir¹⁹¹.

Şekil 12. Nevâhî-i Barçın'da ürün dağılımı

Yukarıdaki veriler *ML. VRD. TMT. 9098* Numaralı deftere göre yazılmıştır. Bu defterde yer alan yerleşim merkezleri Çoğu, Balcam, Güveççi ve Türkmen'dir. Elimizde

¹⁹¹ Şekil *ML. VRD. TMT. 9098* Numaralı Deftere göre hazırlanmıştır. Hesaplama yapılırken 1 dirhem 3 gram alınmıştır. Bir kile ise 27 kg. olarak kabul edilmiştir.

bulunan diğer defterler ise *ML. VRD. TMT 9099* ve *ML. VRD. TMT. 9100* Numaralı defterlerdir. *ML. VRD. TMT 9099* Numaralı defter 1256 (M. 1840) tarihli Çoğu, Balcam, Güveççi, Türkmen yerleşim merkezlerini kapsamaktadır. Bu defterlerde kişilerin üretim ve ürün bilgileri mevcut değildir. *ML. VRD. TMT 9100* Numaralı defterde aynı yöntem ile kaleme alınmıştır. Dolayısıyla *9100* Numaralı defterden de üretim bilgilerini elde etmek imkânsızdır. Bu sebeple *ML. VRD. TMT. 9100* Numaralı defterde yer alan Hüsrev Paşa, Bayat, Bavırdı, Seydiler, Gömü Bala ile ilgili üretim bilgilerine yer verilmemiş, bu yerleşim merkezine ait üretim bilgileri eksik kalmıştır.

V. YERLEŞİM YERLERİNE GÖRE ÜRETİM

A) AFYON ÜRETİMİ

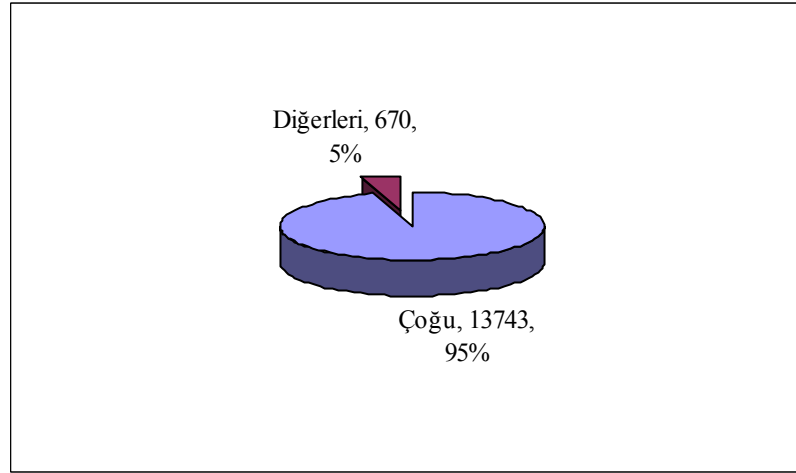
Çoğu'da afyon üretimi yapan hanelerin sayısı toplam olarak 99'dur. Yerleşim merkezi içindeki toplam hane reisleri içerisindeki payı % 81 civarındadır. Kaza genelinde ise % 57'lik bir orana sahiptir. 19 hane tarafından afyon ekimi yapılmaz. Bu rakam yerleşim merkezindeki hanelerin % 19'unu oluşturmaktadır. 99 hane tarafından 13965,5 dirhem afyon üretilir. Bu rakam kazada üretilen toplam 14413 dirhem afyon üretiminin % 90'ını teşkil etmektedir.

Üretim miktarları 44–400 dirhem arasında değişmektedir. 18 hane 100 dirhem ve altında üretim yaparken, 14 hane 200 dirhem ve üzerinde üretim gerçekleştirmektedir. Üretim yapan hanelerin üretim ortalaması 146,53 dirhemdir. Yerleşim yeri ortalaması ise 120,23 dirhemdir. Çoğu'da 1845 yılındaki afyon üretimi şekil 13'de gösterilmiştir¹⁹².

---

¹⁹² Şekil *ML. VRD. TMT. 9098* Numaralı Deftere göre hazırlanmıştır.

Şekil 13. Çoğu'da afyon üretimi.

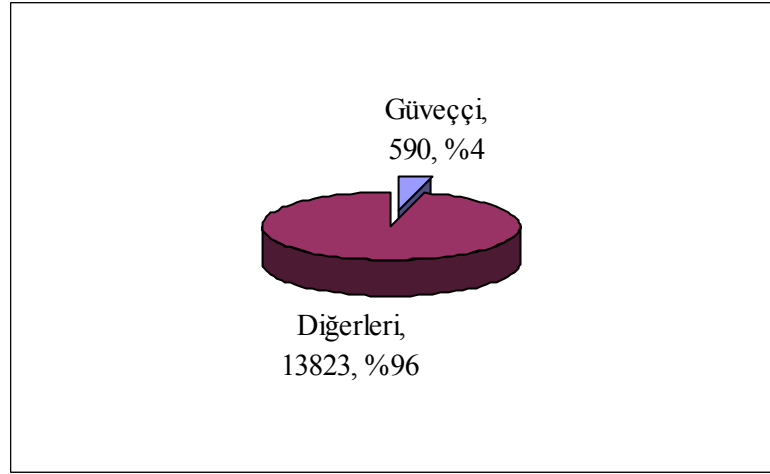
Güveççi'de afyon üretimi yapan hane sayısı 9'dur. Bu rakam Güveççi'deki hane reislerinin % 69'unu teşkil etmektedir. Kaza genelindeki hanelerin ise %5'ini oluşturmaktadır. Bu bitkiyi ekmeyen hane sayısı ise 4'tür. Yerleşim merkezlerindeki hanelere oranı ise % 31 civarındadır. Afyon, haşhaş bitkisinden elde edilmektedir. Dolayısıyla; haşhaş üretimi yapan haneler aynı zamanda afyon üretimi ile de işğal etmektedirler.

Toplam üretim miktarı 1536 dirhemdir¹⁹³. Bu rakam kazadaki 14.413 dirhemlik toplam afyon üretiminin % 10'unu teşkil etmektedir. Üretim büyüklükleri 40–160 dirhem arasında değişmektedir. 8 hane 100 dirhemden daha az üretim yaparken sadece 1 hane 100 dirhemden daha çok üretim yapmaktadır. Üretim yapan hanelere göre ortalaması 65,5 dirhemdir. Yerleşim yeri ortalaması ise 42,14 dirhem olmaktadır. Güveççi'de afyon üretimi şekil 14'de gösterilmiştir¹⁹⁴.

¹⁹³ Bu rakam afyon üretimi yazılan yerlerden alınan öşür miktarına göre oranlanarak bulunmuş bir rakamdır. Defterlerde Güveççi'nin üretim miktarı verilmemiştir.

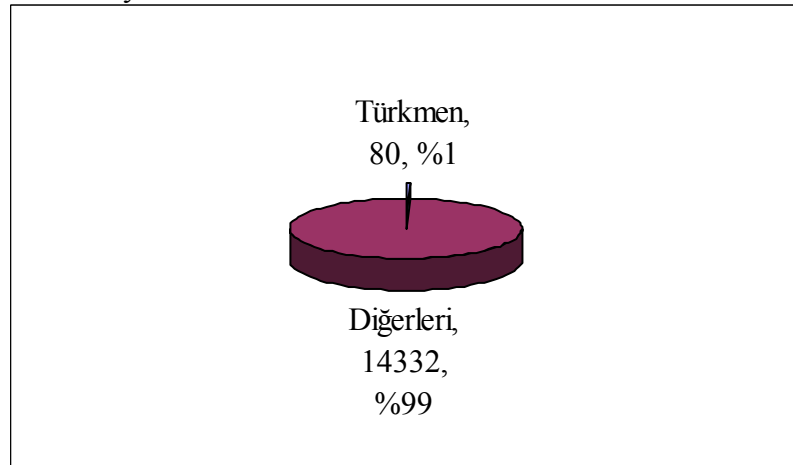
¹⁹⁴ Şekil *ML. VRD. TMT. 9098* Numaralı Deftere göre hazırlanmıştır.

Şekil 14. Güveççi'de afyon üretimi.

Türkmen'de afyon üretimi yapan hane sayısı 2'dir. Hane reisleri içerisindeki payı % 8 civarındadır. Kaza geneli ortalaması ise % 2 civarındadır. Toplam üretim miktarı 80 dirhemdir. Üretim ortalaması 40 dirhemdir. Yerleşim yeri ortalaması ise 3,07 dirhemdir. Kazada üretilen toplam 14.413 dirhem afyon miktarı içerisinde Türkmen'in payı yaklaşık % 0,05'i civarındadır. Afyon üretimi şekil 15'de verilmiştir¹⁹⁵.

Şekil 15. Türkmen'de afyon üretimi.

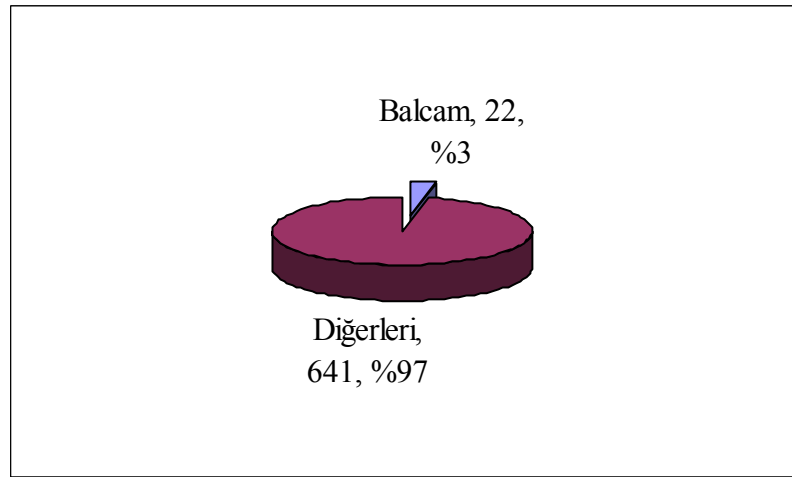
B) ARPA ÜRETİMİ

Nevâhî-i Barçın'da toplam arpa üretimi 663 kiledir. Bu rakam Nevâhî-i Barçın'da üretilen hububatların toplam olarak % 23'ünü teşkil etmektedir.

¹⁹⁵ Şekil ML. VRD. TMT. 9098 Numaralı Deftere göre hazırlanmıştır.

Balcam'da toplam 7 hane reisi tarafından arpa üretimi yapılmaktadır. Bu rakam hane reislerinin % 50'sini kapsamaktadır. Bu rakam Nevâhî-i Barçın'daki hane reislerinin % 4'ünü oluşturmaktadır. Hane reislerinin % 50'si arpa üretimi yapmamaktadır. Hane başına üretilen toplam arpa miktarı 22 kiledir. Üretim büyüklükleri 2–5 kile arasındadır. Ortalama arpa üretimi 3,1 kiledir. Yerleşim yeri ortalaması ise 1,57 kiledir. Kazada üretilen toplam 663 kilelik arpa miktarı içerisinde Balcam'ın payı yaklaşık % 3 civarındadır. Balcam Sultan'da arpa üretimi şekil 16'da verilmiştir¹⁹⁶.

Şekil 16. Balcam Sultan'da arpa üretimi ¹⁹⁷

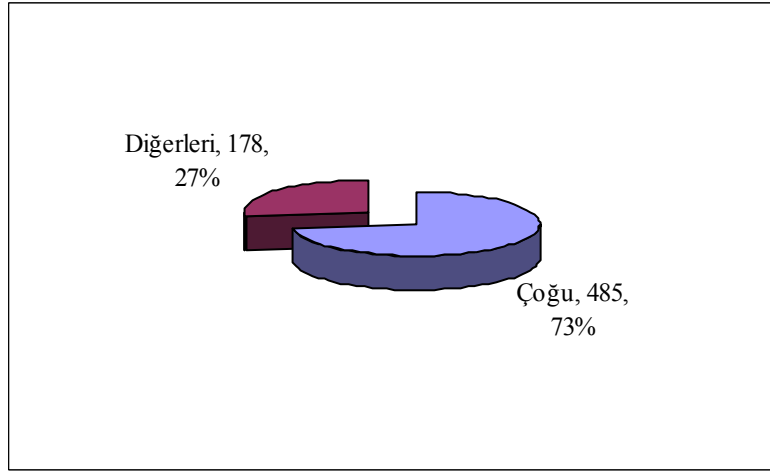
Çoğu'da Arpa üreten hane sayısı 99 adettir. Bu rakam Çoğu'daki hane reislerinin % 84'ünü oluşturmaktadır. Kaza genelindeki hanelerin ise % 57'sini oluşturmaktadır. Arpa üretimi olmayan hane sayısı ise 19 adettir. Bu rakam Çoğu'daki hane reislerinin % 16'sını teşkil etmektedir. Üretim toplam olarak 485 kiledir. Üretim miktarı 1–15 kile arasında değişmektedir. 79 hane 5 kile ya da daha az arpa üretmekte, 20 hane ise 10 kile ya da daha çok arpa üretmektedir. Üretim yapan haneler ortalaması 5 kiledir. Üretim ortalaması ise 4,11 kiledir. Kaza genelinde üretilen toplam 663 kile arpanın yaklaşık olarak % 73'ü Çoğu'da üretilmektedir. Çoğu'da arpa üretimi şekil 17'de verilmiştir¹⁹⁸.

¹⁹⁶ Şekil ML. VRD. TMT. 9098 Numaralı Deftere göre hazırlanmıştır.

¹⁹⁷ Şekil ML. VRD. TMT. 9098 Numaralı Deftere göre hazırlanmıştır.

¹⁹⁸ Şekil ML. VRD. TMT. 9098 Numaralı Deftere göre hazırlanmıştır.

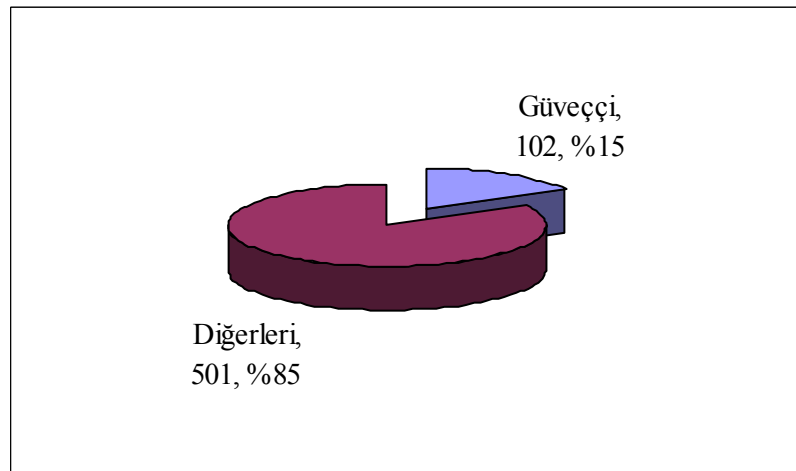
Şekil 17. Çoğu'da arpa üretimi.

Güveççi'de toplam 12 hane reisi tarafından arpa üretimi yapılmaktadır. Bu rakam yerleşim yerindeki hane reislerinin % 92'sini kapsamaktadır. Kaza genelindeki hanelerin ise % 7'sini teşkil etmektedir. Arpa üretimi ile uğraşmayan hane reisi sayısı 1'dir. Balcam'daki hane reislerinin % 8'ini oluşturmaktadır. Üretilen toplam arpa miktarı 102 kiledir. Yerleşim merkezi ortalaması ise 7,84 kile gerçekleşmiştir.

Kazada üretilen toplam 663 kile arpa miktarı içerisinde Güveççi'nin payı yaklaşık % 15 civarındadır. Üretim miktarları 2–10 kile arasında değişmektedir. 10 hane 5 kile ya da daha az, 2 hane 10 kile ya da daha fazla arpa üretmektedir. Güveççi'de arpa üretimi aşağıda verilmiştir¹⁹⁹.

Şekil 18. Güveççi'de arpa üretimi.

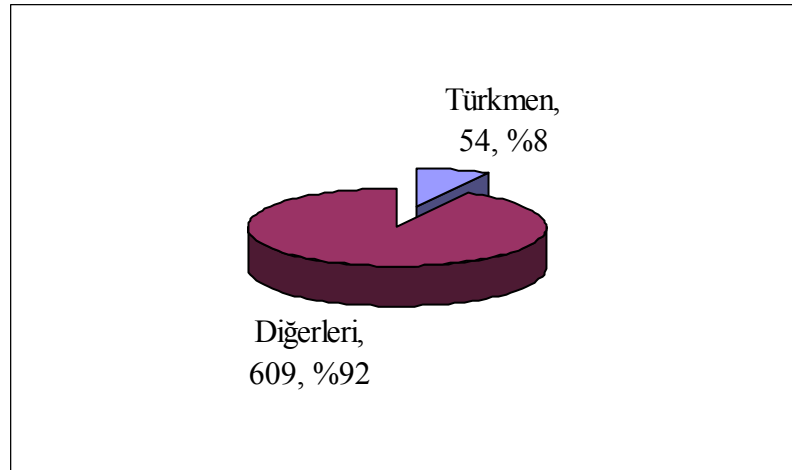

¹⁹⁹ Şekil ML. VRD. TMT. 9098 Numaralı Deftere göre hazırlanmıştır.

Türkmen’de toplam 9 hane reisi tarafından arpa üretimi yapılmaktadır. Bu rakam yerleşim yerindeki hane reislerinin % 33’ünü kapsamaktadır. Kaza genelindeki hane reislerinin ise yaklaşık olarak % 5’ini oluşturmaktadır. Arpa üretimi ile uğraşmayan hane reisi sayısı 17’dir. Türkmen’deki hane reislerinin % 66’sını oluşturmaktadır. Üretilen arpa miktarı 54 kiledir. Üretim büyüklükleri 3–10 kile arasında değişmektedir. Üretim yapan hanelerin tamamı 10 kile ya da daha az üretim yapmaktadır. Ortalama olarak bir hane reisi yaklaşık 6 kile üretim yapmaktadır. Yerleşim yeri ortalaması ise 2,07 kiledir. Kazada üretilen toplam 663 kile arpa miktarı içerisinde Türkmen’in payı yaklaşık % 9 civarındadır. Türkmen’de arpa üretimi şekil 19’da verilmiştir²⁰⁰.

Şekil 19. Türkmen’de arpa üretimi

C) BOSTAN ÜRETİMİ

Bostan hanenin ihtiyaçların karşılamak maksadıyla oluşturulmuş, daha çok sebze yetiştirilen alanlarıdır. Bostan alanları daha ziyade evlerin yakınında ya da su kenarlarında oluşturulur. Ancak bazı hanelerde 2 dönüm bostan ekilmesi Buralarda nohut, mercimek, fasulye gibi ürünler üretildiği düşünülebilir. Zira yukarıda zikrettiğimiz sebze türü şeyler için bu arazi oldukça büyüktür. Ancak Temettuât defterlerinde bu konuyla alakalı herhangi bir bilgi mevcut değildir. Temettuât defterlerinden bostanlarda yetiştirilen ürünler hakkında bilgi verilmemektedir. Ancak bir dönüm bostan hâsılasının, 10 kile arpa hâsılasına ya da burçak hâsılasına eşit olması

²⁰⁰ Şekil *ML. VRD. TMT. 9098* Numaralı Deftere göre hazırlanmıştır.

bostan olarak nitelendirilen yerlerde üretilen ürünlerin hayli kıymetli olduğunu düşündürmektedir.

Çoğu'da 19 hane tarafından bostan ekilmektedir. Bu rakam yerleşim merkezindeki hanelerin % 16'sını oluşturmaktadır. Kaza genelindeki hanelere ortalaması ise % 5 civarındadır. Çoğu'da toplam olarak 23,5 dönüm bostan bulunmaktadır. Bostan eken hanelere düşen ortalama dönüm Ortalama bostan alanı ise 0,19 dönüm olmaktadır. Çoğu'da bostanlardan alınan vergi miktarı 1185 kuruştur. Bostanlarda üretilen ürünlerin sadece hane ihtiyaçlarını karşılamak maksadıyla mı yoksa gelir amacıyla pazara yönelik ürünler mi olduğu araştırılması gereken bir sorudur. Gelirden alınan verginin yüksekliği (1 dönüm / 50 kuruş) aklı bu soruyu getirmektedir.

Güveççi'de toplam 3 hanenin bostanı vardır. Bu rakam Güveççi'de bulunan hanelerin % 23'ünü teşkil etmektedir. Kaza genelindeki hanelerin ise yaklaşık olarak % 2'sini teşkil etmektedir. Güveççi'deki toplam bostan büyüklüğü 6 dönümdür. Bostan yetiştiren hanelere düşen ortalama dönüm 2 dönümdür. Yerleşim yeri ortalaması ise 0,42 dönümdür. Buradaki bostanlardan ise 240 kuruştur. Anlaşılan buradaki bostanlar Çoğu'daki kadar verimli değildir. Bir başka ihtimal ise verginin yerleşim merkezinin niteliğine göre alınması olabilir.

D) BUĞDAY ÜRETİMİ

Nevâhî-i Barçın'da toplam olarak 2015 kile buğday üretimi yapılmaktadır. Bu günlük ölçü ile 38772 kilogramdır²⁰¹. Bu rakam Nevâhî-i Barçın'da üretilen toplam hububatın yaklaşık olarak % 66'sını teşkil etmektedir²⁰². Dönüm başına verim ortalaması 23 kilogramdır²⁰³. Ortalama buğday üretimi 13,99 kiledir.

Üretimin yerleşim yerlerine göre dağılımı ise şu şekildedir. Balcam'da sadece hububat üretimi yapılmaktadır. Haşhaş dolayısıyla afyon üretimi yapılmamaktadır.

²⁰¹ Bir kile 27 kilogram olarak alınmıştır. Bu ölçü birimi halen Uşak ilinde "tas" olarak kullanılmaktadır. Kayseri ili Felâhiye ilçesinde ise "ölçek" olarak adlandırılmaktadır.

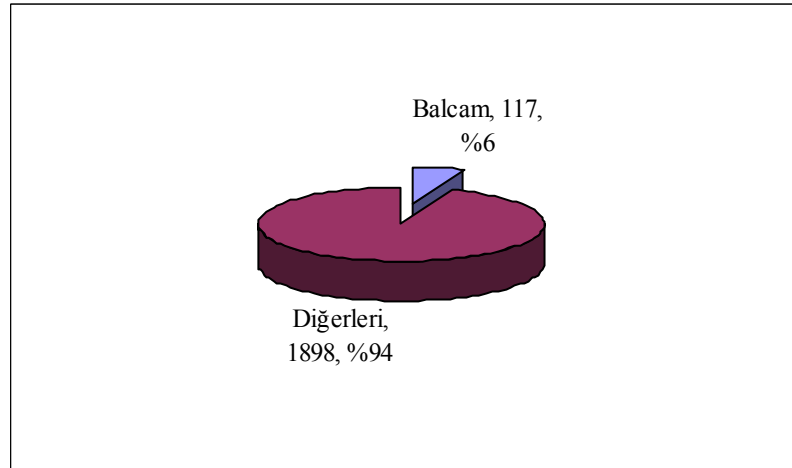
²⁰² Toplam hesaba afyon dâhil edilmemiştir.

²⁰³ Dönüm başına verimlilik hesabı yapılırken mezru tarlaların tamamı hesaplanmıştır.

Balcam'da toplam 14 hane reisi tarafından buğday üretimi yapılmaktadır. Bu rakam hane reislerinin % 100'ünü kapsamaktadır. Kaza genelindeki hanelerin ise % 8'i civarındadır. Üretilen toplam buğday miktarı 117 kiledir. Bu rakam toplam buğday üretiminin % 6'sını teşkil etmektedir. Ortalama olarak bir hane reisi yaklaşık 8 kile (8,35) üretim yapmaktadır. Kazada üretilen toplam buğday miktarı içerisinde Balcam'ın payı yaklaşık % 6 civarındadır.

Üretim miktarları 3–14 kile arasında değişmektedir. 13 hanenin üretimi 10 kile ya da daha az, yalnız 1 hanenin üretimi 10 kileden daha fazladır. Balcam Sultan'da buğday üretimi şekil 20'de verilmiştir²⁰⁴.

Şekil 20. Balcam Sultan'da buğday üretimi.

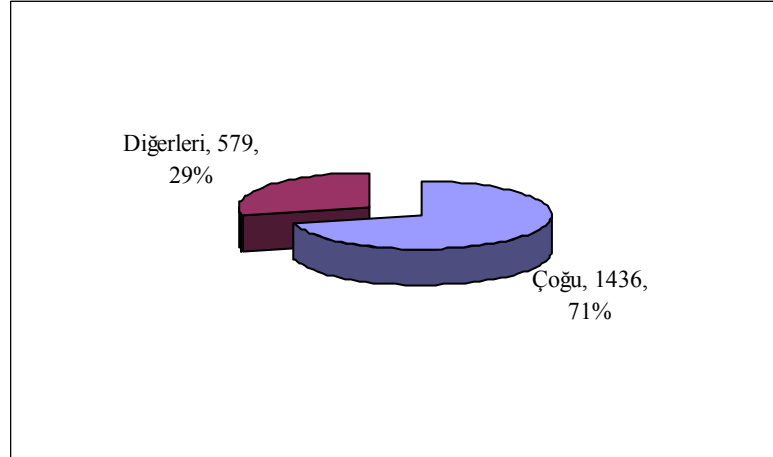
Çoğu'da toplam 101 hane reisi tarafından buğday üretimi yapılmaktadır. Bu rakam hane reislerinin % 86'sını kapsamaktadır. Buğday üretimi olmayan hanelerin oranı ise % 14 civarındadır. Buğday üretimi yapan haneler kaza genelindeki hanelerin ise %58'ini oluşturmaktadır. Üretilen toplam buğday miktarı 1.436 kiledir. Bu rakam toplam buğday üretiminin % 71'ini teşkil etmektedir. Ortalama olarak bir hane reisi yaklaşık 14 kile (14,21) üretim yapmaktadır. Yerleşim yeri ortalaması ise 12,27 kiledir.

Çoğu'da üretilen buğday miktarı 2–35 kile arasında değişmektedir. 67 hane 10 kile veya daha az buğday üretmekte, 34 hane ise 20 kile ve daha çok buğday

²⁰⁴ Şekil ML. VRD. TMT. 9098 Numaralı Deftere göre hazırlanmıştır.

üretmektedir. Kile başına 6 kuruş vergi tahsil edilmiştir. Çoğu'da buğday üretimi aşağıda verilmiştir²⁰⁵.

Şekil 21. Çoğu'da buğday üretimi.

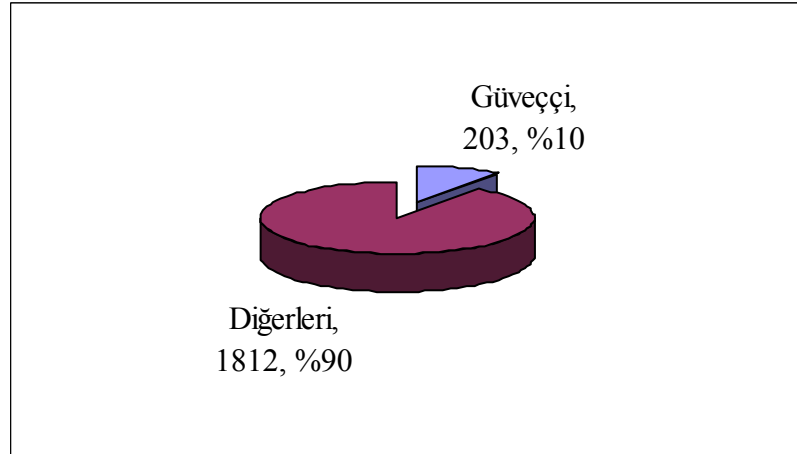

Güveççi'de toplam 12 hane reisi tarafından buğday üretimi yapılmaktadır. Bu rakam hane reislerinin % 92'sini kapsamaktadır. Buğday üretimi yapmayan hane sayısı 1'dir. Bu rakam yerleşim merkezindeki hane reislerinin % 8'ini teşkil etmektedir. Güveççi'de buğday üretimi yapan hane reislerinin kaza genelindeki hane reislerine oranı ise yaklaşık olarak % 8'dir. Üretilen toplam buğday miktarı 203 kiledir. Bu rakam toplam buğday üretiminin % 10'unu teşkil etmektedir. Ortalama olarak bir hane reisi yaklaşık 14 kile (14,21) üretim yapmaktadır. Yerleşim yeri ortalaması ise 12,27 kiledir.

Güveççi'de üretilen buğday miktarı 3–45 kile arasında değişmektedir. 7 hane 10 kile veya daha az buğday üretmekte, 3 hane ise 20 kile ve daha çok buğday üretmektedir. Üretim yapan hane ortalaması 15,61 kiledir. Yerleşim yeri ortalaması ise 2,47 kiledir. Güveççi'de buğday üretimi şekil 22'de verilmiştir²⁰⁶.

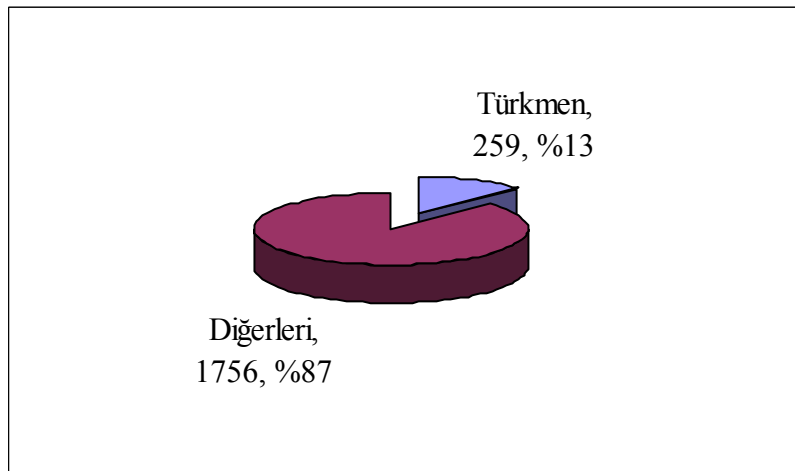
²⁰⁵ Şekil ML. VRD. TMT. 9098 Numaralı Deftere göre hazırlanmıştır.

²⁰⁶ Şekil ML. VRD. TMT. 9098 Numaralı Deftere göre hazırlanmıştır.

Şekil 22. Güveççi'de buğday üretimi

Türkmen'de toplam 19 hane reisi tarafından buğday üretimi yapılmaktadır. Bu rakam hane reislerinin % 73'ünü kapsamaktadır. Buğday üretimi yapmayan hane sayısı 7'dir. Bu rakam yerleşim merkezindeki hane reislerinin % 27'sini teşkil etmektedir. Türkmen'de buğday üretimi yapan hane reislerinin kaza genelindeki hane reislerine oranı ise yaklaşık olarak % 11'dir. Toplam buğday miktarı 259 kiledir. Bu rakam toplam buğday üretiminin % 13'ünü teşkil etmektedir. Ortalama olarak bir hane reisi yaklaşık 14 kile (13,63) üretim yapmaktadır. Yerleşim yeri ortalaması ise 9,96 kiledir.

Türkmen'de üretilen buğday miktarı 8–20 kile arasında değişmektedir. 10 hane 10 kile veya daha az buğday üretmekte, 9 hane ise 20 kile ve daha çok buğday üretmektedir. Kile başına 6 kuruş vergi tahsil edilmiştir. Türkmen'de buğday üretimi aşağıda verilmiştir²⁰⁷

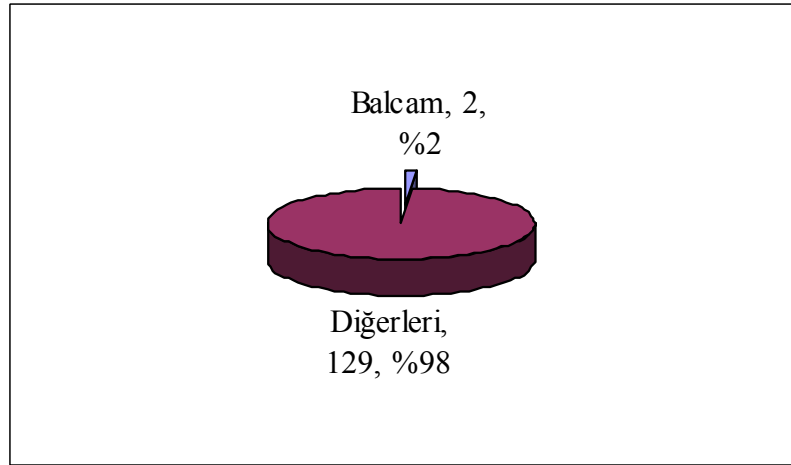
Şekil 23. Türkmen'de buğday üretimi.

²⁰⁷ Şekil ML. VRD. TMT. 9098 Numaralı Deftere göre hazırlanmıştır.

E) BURÇAK ÜRETİMİ

Balcam'da toplam 2 hane reisi tarafından burçak üretimi yapılmaktadır. Bu rakam yerleşim merkezindeki hane reislerinin % 14'ünü kapsamaktadır. Kaza merkezindeki hane reislerinin % 1 civarındadır. Üretilen toplam burçak miktarı 2 kiledir. Ortalama olarak bir hane reisi yaklaşık 1 kile üretim yapmaktadır. Yerleşim yeri ortalaması ise 0,14 kiledir. Kazada üretilen toplam 131 kile burçak miktarı içerisinde Balcam'ın payı yaklaşık % 2 civarındadır. Balcam Sultan'da burçak üretimi şekil 24'de verilmiştir²⁰⁸.

Şekil 24. Balcam Sultan'da burçak üretimi.

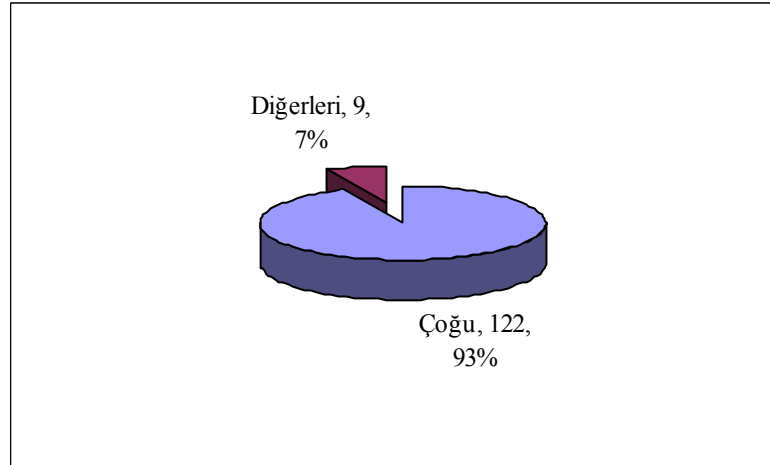

Çoğu'da burçak üretimi yapan hane reisi sayısı 54 olup, bunların ürettiği toplam burçak miktarı 122 kiledir. Üretim miktarları 1–6 dönüm arasında değişmektedir. 38 hane 2 kile ve daha az üretim gerçekleştirirken 16 hane 2 kileden daha fazla üretim gerçekleştirmektedir. Ortalama olarak bir hane reisi tarafından üretilen burçak miktarı 2 kiledir. Kaza genelinde üretilen toplam 131 kile burçağın yaklaşık olarak % 93'ü Çoğu'da üretilmektedir. Çoğu'da burçak üretimi şekil 257de verilmiştir²⁰⁹.

²⁰⁸ Şekil ML. VRD. TMT. 9098 Numaralı Deftere göre hazırlanmıştır.

²⁰⁹ Şekil ML. VRD. TMT. 9098 Numaralı Deftere göre hazırlanmıştır.

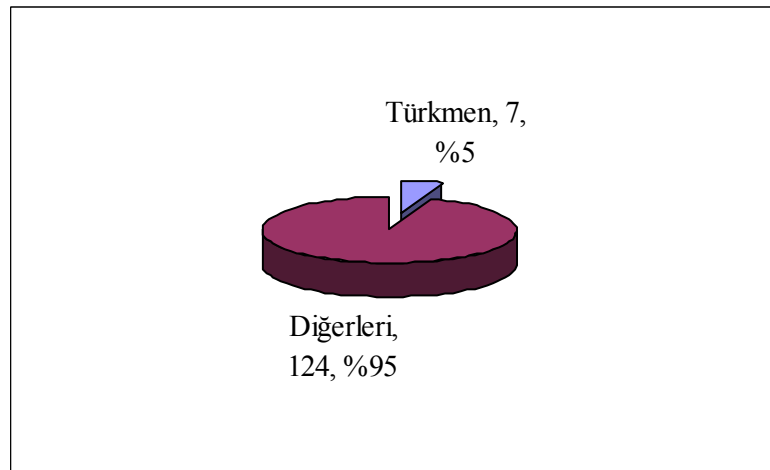
Şekil 25. Çoğu'da burçak üretimi.

Türkmen'de toplam 2 hane reisi tarafından burçak üretimi yapılmaktadır. Bu rakam hane reislerinin % 8'ini kapsamaktadır. Bu rakam kaza genelindeki hanelerin % 1'ini teşkil etmektedir. Burçak üretimi ile uğraşmayan hane reisi sayısı 24'dür. Türkmen'deki hane reislerinin % 92'sini oluşturmaktadır. Üretilen toplam burçak miktarı 6,5 kiledir. Ortalama olarak bir hane reisi yaklaşık 3,25 kile üretim yapmaktadır.

Yerleşim yeri ortalaması ise 0,25 kiledir. Kazada üretilen toplam 131 kile burçak miktarı içerisinde Türkmen'in payı yaklaşık % 5 civarındadır. Türkmen'de burçak üretimi aşağıda verilmiştir²¹⁰.

Şekil 26. Türkmen'de burçak üretimi.

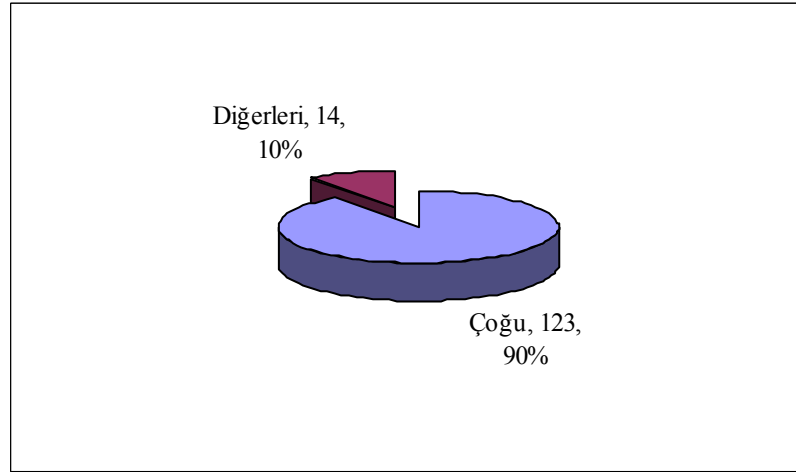

²¹⁰ Şekil ML. VRD. TMT. 9098 Numaralı Deftere göre hazırlanmıştır.

F) HAŞHAŞ ÜRETİMİ

Çoğu'da haşhaş üretimi yapan hane sayısı 99 adettir. Toplam hane reisleri içerisindeki payı % 81 civarındadır. Kaza genelindeki hanelerin ise % 57'sini teşkil etmektedir. Çoğu'daki hanelerin 19'u haşhaş ekimi yapmaz. Toplam haşhaş üretimi ise 123 kiledir. Bu rakam kazada üretilen 137 kilelik haşhaş üretiminin % 90'ını teşkil etmektedir. Üretim miktarları ise 0,2 – 4 kile arasında değişmektedir. 50 hane 1 kile ya da daha az, 17 hane ise 2 kile ve üstü haşhaş üretimi yapmaktadır. Üretim ortalaması 1,26 kiledir. Yerleşim yeri ortalaması ise 1,04 kiledir. Çoğu'da haşhaş üretimi şekil 27'de gösterildiği gibidir²¹¹.

Şekil 27. Çoğu'da haşhaş üretimi.

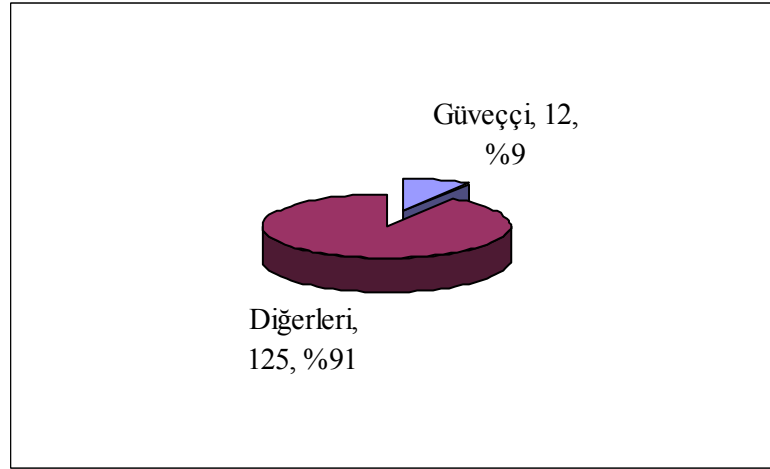
Güveççi'de haşhaş üretimi 9 hane tarafından yapılmaktadır. Yerleşim yerindeki toplam hane reisleri içerisindeki payı % 69 civarındadır. Kaza genelindeki ortalaması ise % 5 civarındadır. 4 hane haşhaş ekimi yapmamaktadır. Bu rakam hane reislerinin % 30'unu oluşturmaktadır. Toplam üretim 12 kiledir. Bu rakam kazada üretilen toplam 137 kilelik haşhaş üretiminin % 9'unu teşkil etmektedir. Üretim büyüklükleri 0,5–3,5 arasında değişmektedir. 8 hane 2 kile ve altında üretim gerçekleştirirken, yalnız 1 hane 3,5 kile üretim yapmaktadır. Üretim ortalaması 1,33 kiledir. Yerleşim yeri ortalaması ise 0,85 kiledir. Güveççi'de haşhaş üretimi aşağıdaki şekilde gösterilmiştir²¹².

²¹¹ Şekil ML. VRD. TMT. 9098 Numaralı Deftere göre hazırlanmıştır.

²¹² Şekil ML. VRD. TMT. 9098 Numaralı Deftere göre hazırlanmıştır.

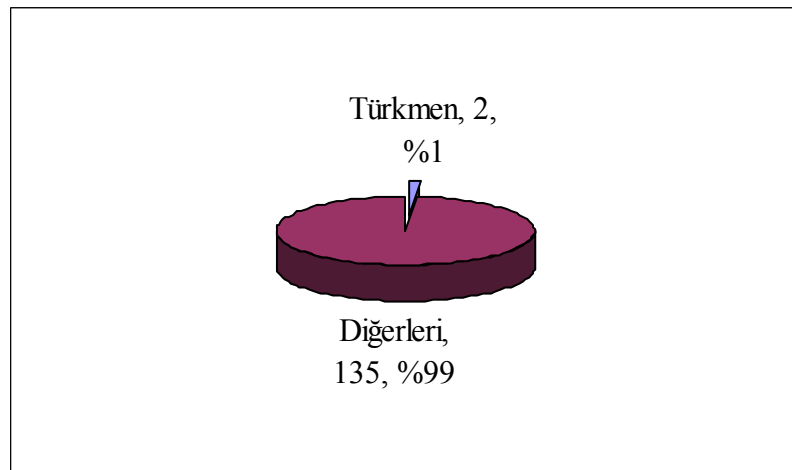

Şekil 28. Güveççi'de haşhaş üretimi

Türkmen'de haşhaş üretimi yapan hane sayısı 2'dir. Toplam hane reisleri içerisindeki payı % 8 civarındadır. Kaza genelindeki hanelere oranı % 1'dir. 24 hane haşhaş üretimi yapmamaktadır. Bu rakam Türkmen'deki hane reislerinin % 92'sini teşkil eder. Toplam üretim miktarı 2 kiledir. Bu rakam toplam haşhaş üretiminin % 1'ini teşkil etmektedir. Üretim ortalaması 1 kiledir. Yerleşim yeri ortalaması 0,07 kiledir. Türkmen'de haşhaş üretimi şekil 297da gösterilmiştir²¹³.

Şekil 29. Türkmen'de haşhaş üretimi.

Nevâhî-i Barçın'da afyon, arpa, buğday, burçak, haşhaş üretimi yapılmaktadır. Bunlardan başka bostan üretimi de yapılmaktadır. Buğday, arpa, burçak ve haşhaş insan

²¹³ Şekil ML. VRD. TMT. 9098 Numaralı Deftere göre hazırlanmıştır.

ve hayvan beslenmesinde kullanılırken, afyon ilaç yapımı ve keyif verici olarak kullanılmaktadır.

Afyon üretimi 110 hane tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu Nevâhî-i Barçın'daki hanelerin % 64'üne yakın bir orandır. Anlaşılan iklimin de elverişli olması, bu ekonomik değeri yüksek ürünün önemli sayıda hane tarafından üretilmesi sonucunu ortaya çıkarmıştır.

Nevâhî-i Barçın'da üretilen afyon'un % 95'i Çoğu'da üretilmektedir. En az üretim Türkmen'de gerçekleştirilir. Balcam'da ise afyon üretimi hiç yapılmaz. Balcam arazisinin kısıtlı olması bunda etkili olabilir.

Arpa üretiminin Nevâhî-i Barçın'da üretilen hububatlar içerisindeki payı 5'te 1 nispetindedir. Arpa üretimi ile uğraşan hane sayısı ise üçte iki nispetindedir. Bu rakamların arasındaki fark, Nevâhî-i Barçın'da arpa üretiminin çok da verimli olmadığını ihtimalini düşündürmektedir. Başka bir ihtimal ise arpa üretiminin sadece ihtiyacı karşılamak maksadıyla yapılmasıdır. Anlaşılan insanlar sadece ihtiyaçlarına yeterli olacak seviyede arpa üretmektedir.

Arpa üretiminde başı yine Çoğu çekmektedir. Çoğu tek başına, bütün kazada üretilen arpanın % 73'ünü karşılamaktadır. En az arpa üretimi ise Balcam'da gerçekleşmektedir. Hanelere göre ortalaması alındığında ise, en fazla arpa üretimi ise Güveççi'de gerçekleşmektedir.

Nevâhî-i Barçın'da, üretimi yapılan ürünlerden en fazla buğday üretilmektedir. Toplamda 2.946 kile olan hububat üretiminin 2.015 kilesini buğday oluşturmaktadır. Bu üretimin civar illere göre çok yüksek olduğunu söylemek mümkündür²¹⁴. Dolayısıyla buğday üretimi ile uğraşan hane sayısı da diğerlerine nazaran daha yüksektir. 144 hane buğday üretimi ile uğraşmaktadır. Yetişmesinin kolay olması, hemen her iklime uyum sağlaması, ekonomik değerini hiç yitirmemesi buğday üretimini vazgeçilmez kılan etkenler olsa gerekir.

²¹⁴ Honaz'da üretilen Hint (buğday) miktarı 1033 kiledir. Üstelik Honaz'da yaklaşık beş kat daha fazla insan buğday üretimi yapmaktadır. Bakınız, ÖZÇELİK, *a. g. e.*, s. 391.

Buğday üretiminin en fazla gerçekleştiği yerleşim merkezi Çoğu'dur. Çoğu tek başına bütün Nevâhî-i Barçın kazasında üretilen buğdayın % 71'ini üretmektedir. Buğdayın en az üretildiği yerleşim merkezi ise 117 kile ile Balcam'dır (% 6). Hane bazında değerlendirildiğinde en fazla ortalama Güveççi'ye aittir. Çoğu'nun üretim çoktur, ancak nüfusunun fazla olması hatırdan çıkarılmamalıdır.

Nevâhî-i Barçın'da yetiştirilen ürünlerden birisi de burçaktır. Burçak toplam olarak 59 hane tarafından üretilmektedir. Toplam olarak 131 kileye yakın burçak üretimi vardır. Kanaatimizce bu rakam az bir miktardır. Zira Nevâhî-i Barçın'daki hayvan sayısı göz önüne alınarak, burçağın hayvan beslenmesindeki yeri düşünülürse üretimin az olduğu sonucu ortaya çıkar.

En fazla burçak üretimi Çoğu'da gerçekleşmektedir. En az burçak üretimi ise Balcam'da gerçekleşmektedir. Güveççi'de ise burçak üretimi hiç yoktur.

Nevâhî-i Barçın'da 30 dönüm bostan kaydedilmiştir. Bostan yetiştiren hane sayısı 22'dir. Bu Nevâhî-i Barçın'daki hanelerin %13'ünü oluşturmaktadır. En fazla bostan kaydı Çoğu'dadır. En az Güveççi'de bostan üretimi yapılmaktadır. Balcam ve Türkmen'de bostan kaydı yoktur. Anlaşılan bu iki yerleşim merkezinde bostan oluşturacak şartlar ya da sulama imkânı mevcut değildir. Bir başka ihtimal ise buradaki bostanların yarım dönümden daha az olmasıdır. Zira Temettuât defterlerinde yarım dönümden daha küçük bostan kaydı hiç yoktur. İhtimaldir ki yarım dönümden küçük bostanlar defterlere kaydedilmemiştir.

Nevâhî-i Barçın'da üretilen ürünlerden birisi de haşhaştır. Afyon'un hammaddesi olan bu bitki için değerlendirmeler afyondan farklı olmayacaktır. Toplam hane dolayısıyla üretim bilgileri birebir aynıdır. En fazla haşhaş üretimi yapılan yerleşim merkezi Çoğu'dur. En az üretim ise Türkmen'de gerçekleşmektedir.

Netice itibarıyla Nevâhî-i Barçın'da yaşayan haneler geçimlerin tarıma dayalı olarak sürdürmektedir. Tarımsal üretimde buğday ön plana çıkan üründür. Bunun yanında kazanın gelirini artırmada afyon göreceli bir öneme sahiptir. Ancak bütün bu değerlendirmelerin sadece dört yerleşim merkezi esas alınarak yapıldığı

unutulmamalıdır. Bu değerlendirmeler doğru, fakat nispeten eksik olacaktır. 1845 sayımına göre üretilen ürünler ve üretim miktarları tablo 24’de gösterilmiştir²¹⁵.

Tablo 24. Nevâhî-i Barçın’da üretilen ürünler ve miktarları.

YERLEŞİM YERİ	Hane Sayısı	Afyon üretimi (dirhem)	Afyon Yetiştiren Hane	Arpa Üretimi	Arpa Yetiştiren Hane	Buğday Üretimi	Buğday Yetiştiren Hane	Burçak Üretimi	Bostan (dönüm)	Bostan Olan Hane	Burçak yetiştiren hane	Haşhaş Üretimi	Haşhaş Üreten Hane	Barçın Üretim Yapmayan Hane
Balcam	14	0	0	22	8	117	14	2	0	0	2	0	0	0
Çoğu	118	13.742,5	99	485	99	1.436	101	122	24	19	55	123	99	17
Güveççi	13	590	9	102	12	203	13	0	6	3	0	12	10	2
Türkmen	26	80	2	54	9	259	16	6,5	0	0	2	2	2	8
TOPLAM	171	14.412.5	110	663	128	2015	144	130,5	30	22	59	137	111	27

Nevâhî-i Barçın’da halkın yaklaşık % 80’i tarımsal üretimle uğraşmaktadır. Bu kazanın geçiminde tarımın önemini ortaya koyar. Bu rakam oldukça yüksek bir rakamdır. Bu durum Karahisar-ı Sahib’in civarındaki kazalar için de çok farklı değildir²¹⁶. Sanayinin gelişmediği, mesleklerin çok fazla yaygın olmadığı bir toplumun tarımdan başka yapabileceği çok fazla bir uğraş söz konusu olmayacaktır.

²¹⁵ Tablo *ML. VRD. TMT. 9098* Numaralı Deftere göre hazırlanmıştır.

²¹⁶ Aynı dönemde yapılan bir araştırmaya göre Honaz kazasında tarımla uğraşan hane sayısı 880’dir. Bakınız, ÖZÇELİK, *a. g. e.*, s. 211.

IV. BÖLÜM

HAYVANCILIK

Tarım toplumlarının en önemli uğraşlarından bir tanesi de hiç şüphesiz hayvancılıktır. Hayvancılık kabaca şu bölümlere ayrılabilir;

1-Küçükbaş hayvancılık

2-Büyükbaş hayvancılık

a-) Binek hayvanları

b-) Yük ve çeki hayvanları

c-) Hayvansal ürün elde edilenler

3- Arıcılık

Osmanlı Devleti de XIX. yy ortalarında bir tarım toplumdur. Dolayısıyla hayvancılık fazlasıyla önemlidir. Gerek hayvansal ürünlere olan toplumsal ihtiyaçlar, gerekse ekonomik değeri hayvancılığı vazgeçilmez kılar. Hayvancılığı vazgeçilmez kılan ihtiyaçları şöylece sıralamak mümkündür;

1. İnsanların temel besin maddeleri olan et, süt, peynir, yoğurt, yağ vs. elde etmek.

2. Çeşitli sanayi kollarının ihtiyacı olan deri, yapağı, yün vs. elde etmek.

3. İnsan gücünün yeterli olmadığı yerlerde –makine de yoksa- hayvanların gücünden faydalanmak.

4. Tarlaların verimini artırmak maksadıyla gübre, ısınmak maksadıyla tezek temin etmek.

5. Hayvanları ve hayvansal ürünleri piyasaya arz ederek, gelir temin etmek

Osmanlı ülkesinde özellikle de Anadolu’da, büyük çiftliklerden ya da pazara yönelik hayvancılıktan söz etmek çok fazla mümkün gözükmemektedir. Üretim daha çok kişinin, dolayısıyla hanenin ihtiyaçlarını karşılamaya yöneliktir. Temel amaç hanenin ihtiyacı olan ekonomik faaliyetlerin, haneye ait arazilerde, hane tarafından yapılabilmesidir. Hayvanlar bu bağlamda tarla tarımına yardımcı olan araçlardır. Bazen özellikle de küçükbaş hayvancılık hanenin temel geçim kaynağı olabilir. Hayvanlar gübre sağlamadan, yük taşımaya, ulaşımdan hayvansal ürünlere, çift sürmeden harman kaldırmaya kadar pek çok alanda insanların ihtiyaçlarını karşılar.

Osmanlı çiftçisi çift sürme işinde, büyük çoğunlukla hayvanları kullanır. XIX. yüzyılın ikinci yarısında Avrupa’da tarımsal faaliyetlerde büyük çoğunlukla makineler kullanılırken, Osmanlı siteminde insan ve hayvan gücü kullanılmaya devam ediyordu. Osmanlı toprak sistemi ve miras hukuku da makineleşmeyi engelleyen hususlardandı. Zira mevcut miras hukuku gereğince topraklar parçalanıyordu.

Çift sürme işinde kullanılan hayvanlar öküz (camız öküzü-karasığır öküzü) bargir (beygir), esb, kotan ve katırdır. Nevâhî-i Barçın Kazasında bunlardan en fazla karasığır öküzü kullanılmaktadır. Zira öküz eğimli ve engebeli arazilerde daha çok işe yaramaktadır. Üstelik beslenme gideri daha azdır. Yedi ay saman ve burçak ile beslendikten sonra dışarı salınabiliyordu. Oysa at ve bargirler sürekli arpa isterdi. Öküzler kağrı çekimi yani yük taşıma işleminde de kullanılırdı. Biçilen hububat ve otların harmana taşınması, harmanda düven ile sürülmesi, diğer yüklerin taşınması çoğunlukla öküzler ile çekilen kağnılar ile yapılırdı. Kısaca ziraatın her alanında öküz vazgeçilmez bir hayvandır.

Bargir, esb, merkep, kısrak, kotan gibi hayvanlar daha çok binit ya da yük hayvanı olarak kullanılırlardı. Bargir, Katır ya da beygir olarak nitelendirilen hayvandır. Esb bir cins attır. Kotan ise iri bir cins at olup daha çok yük çekme ve çift işlerinde kullanılır²¹⁷. Nevâhî-i Barçın’da bu hayvan türlerinden en fazla merkep göze çarpar. Neredeyse her ailede merkep vardır. Dişileri “döllü merkep” olarak adlandırılmış ve erkeğinden daha kıymetli yazılmış, vergi konusu yapılmıştır. Muhtemelen doğurganlığı ve elde edilecek yavrunun ekonomik değeri göz önüne alınmıştır.

²¹⁷ Kayseri ili Felâhiye ilçesinde “gadana” olarak adlandırılır.

Yine Nevâhî-i Barçın'da en sık görülen hayvanlardan birisi karasığır ineğidir. Karasığır ineği cinsinde tosun, dana, düve gibi ayırımlar yapılmış, kıymetlendirme de bu esaslar doğrultusunda şekillenmiştir. Camız ineği ise karasığır ineğinden daha pahalıdır. Gerek erkek camızların daha kuvvetli olması, gerekse dişi camızların sütünden kaymak yapılması sebebiyle daha kıymetli yazılmış olsa gerekir. Ortalama bir camız ineğinin fiyatı yaklaşık üç karasığır ineğinin bedeline yakındır.

Küçükbaş hayvanlar ise daha çok koyun ve keçidir. Bunlar etleri, sütleri, yünleri derileri, gübrelere, vs. ekonomik değer taşıdığı için beslenirler. Bazı köy halkı ise tarım kadar küçükbaş hayvancılıktan da geçimini temin ederler.

Nevâhî-i Barçın'da küçükbaş hayvanlar ağnam, ya da koyun- keçi olarak kaydedilmiştir. Kısır koyun ve şişek, sayıs, koç, teke gibi hayvanlar kıymetlendirilmiş, kuzu ya da oğlaklar ise kıymetlendirilmemiştir.

Küçükbaş hayvancılık, halkın kendi ihtiyaçlarının karşılanmasının yanında pazara yönelik bir üretilimdir. Bu durum daha önceki yüzyıllarda da böyle idi²¹⁸. Zira tarım yapılamayan dağlık, ormanlık ya da çok engebeli arazilerde küçükbaş hayvancılık yapılması kaçınılmazdır. Üstelik hayvan ve hayvan ürünlerinin istikralı bir piyasası mevcuttur²¹⁹.

İncelediğimiz defterler ve dönem içerisinde arıcılık Nevâhî-i Barçın'da çok fazla yapılan bir uğraş değildir. İnsan beslenmesinin en önemli unsurlarından olan bal üretimi yok denecek kadar azdır. Sadece 8 hanede arı kovanı bulunmaktadır. Onların da elde ettikleri bal miktarı da belli değildir²²⁰. Nevâhî-i Barçın'da hayvanların dağılımı şekil 30'da gösterilmiştir²²¹.

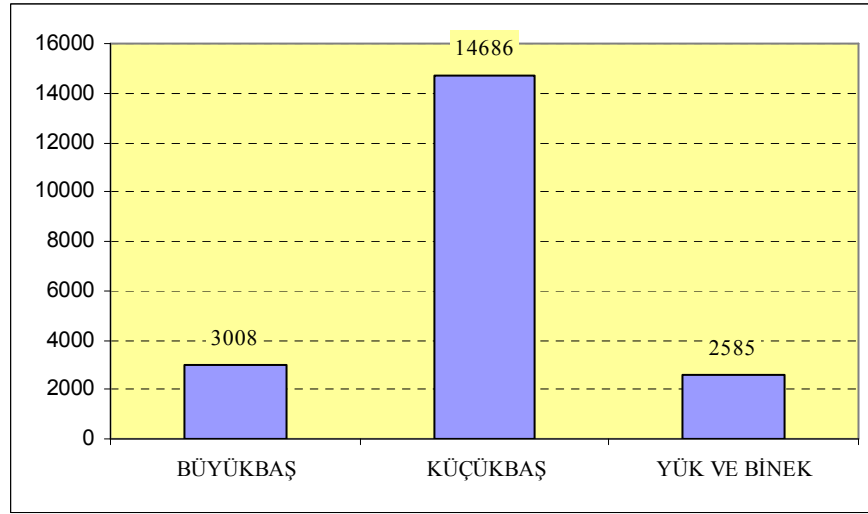
²¹⁸ Sureyya FAROQİ, *Osmanlılarda Kent ve Kentliler*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları 5, İstanbul, 2004, s. 275.

²¹⁹ ÖZÇELİK, *a. g. e.*, s. 46.

²²⁰ *ML. VRD. TMT. 9098* Numaralı Defterde sadece 4 hanede kovan kaydedilmişken, *ML. VRD. TMT. 9099-9100* Numaralı Defterlerde 8 hanede arı kovanı kaydı mevcuttur.

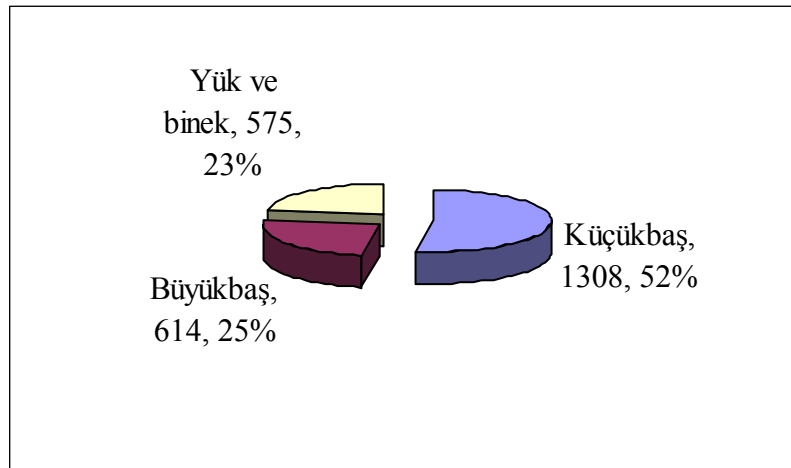
²²¹ Şekil *ML. VRD. TMT. 9098 - 9100* Numaralı Defterlere göre hazırlanmıştır.

Şekil 30. Nevâhî-i Barçın'da hayvanların dağılımı.

Temettuât defterlerindeki rakamlar ile ilgili tereddütlü durum, hayvan sayılarında da ortaya çıkmaktadır. Aşağıya Çoğu yerleşim yerine ait, iki farklı tarihte yazılmış defterlerden hazırlanan tablolar çıkarılmıştır. 1840 sayımına göre Çoğu yerleşkesindeki hayvan sayıları şekil 31'de gösterilmiştir²²².

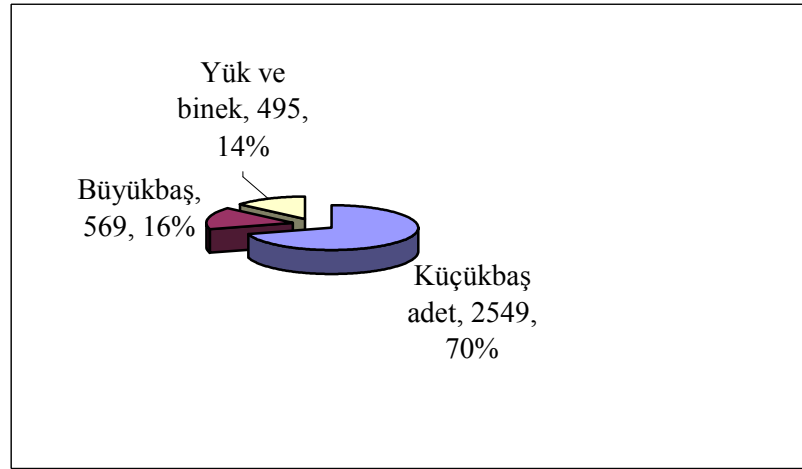
Şekil 31. 1256 (M. 1840) sayımına göre Çoğu'da hayvan sayıları ve oranları

²²² Şekil ML. VRD. TMT. 9099 Numaralı Deftere göre hazırlanmıştır.

Şekil 32. 1261 (M. 1845) sayımına göre Çoğu'da hayvanlar.

1845 yılında Çoğu'daki hayvan sayıları da şekil 32'de gösterilmiştir²²³.

Yukarıdaki tablolar örnek olarak verilmiştir. Tablolar kıyaslandığı zaman hayvan sayılarında büyük farklılıklar olduğu görülecektir. Örneğin yük ve binek hayvanları *ML. VRD. TMT. 9099* Sayılı defterde 575 iken, bu sayı *ML. VRD. TMT. 9098* Sayılı defterde 495'e düşmüştür. Oysa sayının yüksek olması daha çok ihtimal dâhilindedir. Zira *9098* Numaralı defter *9099*'dan beş yıl sonrasına aittir. Ayrıca sadece dört yerleşim merkezinin verileri mevcuttur. Beş yıllık süreç içerisinde bu hayvanlara duyulan ihtiyacın, dolayısıyla sayılarının artmış olması beklenirken durum bunun tam tersidir. Aynı durum büyükbaş olarak nitelendirdiğimiz hayvanlar için de geçerlidir. Küçükbaş hayvanların sayısının da daha yüksek olması gerekir. Zira ikinci tablo beş yıl sonrasına ve sadece dört yerleşim yerine dair rakamlardan elde edilmiştir.

Bu durum hayvan hastalıkları sonucunda hayvan sayılarındaki bir azalışın kaynaklanma ihtimal dâhilindedir. Başka bir ihtimal ise sayım memurlarının keyfi tutumu olabilir. Açıklanan durum diğer yerleşim yerlerinde de -Güveççi hariç- çok farklı değildir²²⁴.

²²³ Şekil *ML. VRD. TMT. 9098* Numaralı Deftere göre hazırlanmıştır.

²²⁴ Her iki Defterden edindiğimiz sayıları beraber vermenin durumu açıklamakta daha faydalı olacağı ortadadır.

I. KÜÇÜKBAŞ HAYVANCILIK

A) NEVÂHÎ-İ BARÇIN'DA KÜÇÜKBAŞ HAYVANLAR

Nevâhî-i Barçın'da bulunan küçükbaş hayvan türleri şunlardır. Sağman koyun, kısır koyun, kuzu, koç-teke, toklu-şişek, Sağman keçi, kısır keçi-erkeç, oğlak, çebiş, sayis. Nevâhî-i Barçın'da toplam olarak 14.676 adet küçükbaş hayvan vardır²²⁵.

Çebiş-Sayis: Çebiş 6 ayı geçmiş kurban olabilecek nitelikte, keçinin dişi yavrusuna verilen isimdir. Sayis ise 6 ayı geçmiş, ama henüz teke olmamış erkek keçidir. Çebiş ve sayis sadece Bayat'da kaydedilmiştir. Toplam çebiş sayısı 332 adettir. Bayat'taki hayvanlara oranı % 5 civarındadır. Kazadaki toplam küçükbaş hayvan sayısına oranı ise % 2 civarındadır. İki haneye bir adet çebiş düşmektedir. Bayat'da 42 adet sayis kaydedilmiştir. Sayislerin Bayat'daki hayvanlara oranı Yaklaşık olarak % 1 civarındadır.

Kısır keçi – erkeç: Kısır keçi, yavru yapamayan keçidir. Erkeç ise henüz teke olgunluğuna ulaşmamış erkek keçidir.

Bayat'da Kısır keçi ve erkeç 310 adettir. Bu rakam Bayat'taki küçükbaş hayvanların % 5'ini oluşturur. Kaza genelindeki toplam küçükbaş hayvanların ise % 2'sini oluşturmaktadır.

Çoğu'da kısır keçi ve erkeç 197 adettir. Bu rakam Çoğu'daki küçükbaş hayvanların yaklaşık olarak % 8'ini teşkil eder. Kaza genelindeki küçükbaş hayvanların ise % 1,3'ünü oluşturmaktadır.

Güveççi'de 12 adet kısır keçi ve erkeç bulunmaktadır. Bu rakam Güveççi'deki toplam küçükbaş hayvan sayısının % 2'si demektir. Kaza genelinde ise % 0,08'ini oluşturur.

Hüsrev Paşa'da kısır keçi ve erkeç 45 adettir. Kısır keçi ve erkeçlerin Hüsrev Paşa'daki küçükbaş hayvanlara oranı % 1 civarındadır. Kaza genelindeki küçükbaş hayvanlara oranı ise % 0,3 civarındadır.

²²⁵ Bu rakama defterlere kaydedilmiş olan bütün hayvanlar dâhil edilmiştir. Ancak Temettuât Defterlerinde kuzu, oğlak, çebiş gibi hayvanlar gelir veya vergilendirme hesabına dâhil edilmemiştir.

Türkmen'de kısır keçi sayısı 29 adettir. Bu sayı Türkmen'de bulunan küçükbaş hayvanların yaklaşık olarak % 4'ü demektir Kaza genelindeki küçükbaş hayvanların ise % 01'ini oluşturur.

Nevâhî-i Barçın'da kısır keçi ve erkek 589 adet kaydedilmiştir. Kısır keçi ve erkeklerin toplam küçükbaş hayvanlara oranı ise % 4 civarındadır. Hane başına yaklaşık bir adet kısır keçi erkek düşmektedir. En fazla kısır keçi Bayat'da mevcuttur. Kısır keçilerin 310 adedi Bayat'da kayıtlıdır. Bur rakam Nevâhî-i Barçın'daki bütün kısır keçilerin % 53'ü demektir. En az kısır keçi ise Güveççi'de kaydedilmiştir. Bu rakam kısır keçilerin % 2'sini teşkil etmektedir. Kanaatimizce kısır keçi sayısı yüksektir. Süt ve yavru verimi olmayan bu hayvanlar eti için ya da ticareti için beslenmekte olabilir. Bir başka ihtimal de az vergi ödemek için keçilerin kısır gösterilmiş olmasıdır.

Kısır koyun: Kısır koyun, süt ve yavru verimi olmayan koyundur.

Balcam'da Kısır koyun ve şişek 15 adettir. Bu rakam Balcam'daki küçükbaş hayvanların % 1'ini oluşturmaktadır. Kaza genelindeki küçükbaş hayvanların ise % 0,1'ini teşkil etmektedir.

Bayat'da Kısır koyun ve şişek 145 adettir. Bu rakam Bayat'taki küçükbaş hayvanların % 2'sini oluşturur. Kaza genelindeki toplam küçükbaş hayvanların ise % 1'ini oluşturmaktadır.

Çoğu'da kısır koyun ve şişek 393 adettir. Bu rakam Çoğu'daki küçükbaş hayvanların yaklaşık olarak % 16'sını teşkil eder. Kaza genelindeki küçükbaş hayvanların ise % 2,6'sını oluşturmaktadır.

Güveççi'de 12 adet kısır koyun ve şişek bulunmaktadır. Bu rakam Güveççi'deki toplam küçükbaş hayvan sayısının % 2'si demektir. Kaza genelinde ise % 0,08'ini oluşturur.

Hüsrev Paşa'da kısır koyun ve şişek 45 adettir. Kısır koyun ve şişeklerin Hüsrev Paşa'daki küçükbaş hayvanlara oranı % 1 civarındadır. Kaza genelindeki küçükbaş hayvanlara oranı ise % 0,3 civarındadır.

Türkmen'de kısır koyun sayısı 59 adettir. Bu sayı Türkmen'de bulunan küçükbaş hayvanların yaklaşık olarak % 8'i demektir. Kaza genelindeki küçükbaş hayvanların ise % 04'ünü oluşturur.

Koç ve teke: Koç ve teke küçükbaş hayvanların erkeklerine verilen isimlerdir. Koç, koyunun teke ise keçinin erkeğidir. Koç ve tekeler beraber kaydedilmiş ve beraber kıymetlendirilmiştir. Nevâhî-i Barçın'da toplam olarak 10 adet koç ve teke kaydedilmiştir. Bunların toplam küçükbaş hayvanlara oranı ise % 01 civarındadır²²⁶.

Bayat'da 10 adet koç ve teke kaydı vardır. Bayat'taki küçükbaş hayvanlara oranı % 0,16 civarındadır. Kaza genelindeki hayvanlara oranı ise yaklaşık olarak % 0,06 civarındadır.

Sağman keçi- Oğlak: Sağman keçi süt ve yavru verimi olan keçidir. Keçinin henüz küçük olan yavrusuna oğlak adı verilir.

Balcam Sultan'da sağman keçi ve oğlak 88 adettir. Bu rakam Balcam'daki küçükbaş hayvanların % 6'sını oluşturmaktadır. Kaza genelindeki küçükbaş hayvanların ise % 0,6'sını teşkil etmektedir.

Bavırdı'da 5 adet sağman keçi kaydı vardır. Bu rakam Bavırdı'nın toplam küçükbaş hayvan sayısı içinde % 1'lik bir yekûn tutar. Kaza genelindeki toplam küçükbaş hayvanlar içinde ise % 0,03'lük bir orana sahiptir.

Bayat'da sağman keçi 809 adettir. Bu rakam Bayat'taki küçükbaş hayvanların % 13'ünü oluşturur. Kaza genelindeki toplam küçükbaş hayvanların ise % 6'sını oluşturmaktadır.

Güveççi'de 151 adet sağman keçi ve oğlak kaydedilmiştir. Bu rakam Güveççi'deki küçükbaş hayvanların yaklaşık olarak % 29'u demektir. Kaza genelindeki küçükbaş hayvanların ise takriben % 1'ini oluşturmaktadır.

---

²²⁶ Bu kadar çok sayıda küçükbaş hayvan için, bu sayıda koç ve tekenin yeterli olması mümkün değildir. Zira koç ve teke sadece Bayat'ta kaydedilmiştir. Bu kaydın sadece Bayat'da yazılması ilginçtir.

Çoğu'da sağman keçi ve oğlak 600 adettir. Bu rakam Çoğu'daki küçükbaş hayvanların yaklaşık olarak % 24'ünü teşkil eder. Kaza genelindeki küçükbaş hayvanların ise % 4'ünü oluşturmaktadır.

Gömü Bala'da 18 adet sağman keçi kaydedilmiştir. Bu rakam Gömü Bala'daki küçükbaş hayvanların % 1'ini teşkil etmektedir. Kaza genelindeki küçükbaş hayvanların ise % 0,1'ini oluşturur.

Güveççi'de 12 adet sağman keçi ve oğlak bulunmaktadır. Bu rakam Güveççi'deki toplam küçükbaş hayvan sayısının % 2'si demektir. Kaza genelinde ise % 0,08'ini oluşturur. Hüsrev Paşa'da sağman keçi ve oğlak 45 adettir. Sağman keçi ve oğlakların Hüsrev Paşa'daki küçükbaş hayvanlara oranı % 1 civarındadır. Kaza genelindeki küçükbaş hayvanlara oranı ise % 0,3 civarındadır.

Seydiler'de toplam olarak 6 sağman keçi kaydedilmiştir. Bu rakam Seydiler'deki toplam küçükbaş hayvan sayısının % 6'sını oluşturmaktadır. Kaza genelindeki küçükbaş hayvanların ise % 0,04'ünü teşkil etmektedir.

Türkmen'de sağman keçi sayısı 29 adettir. Bu sayı Türkmen'de bulunan küçükbaş hayvanların yaklaşık olarak % 4'ü demektir Kaza genelindeki küçükbaş hayvanların ise % 01'ini oluşturur.

Sağman keçi 1612 adettir. Sağman keçilerin toplam küçükbaş hayvanlara oranı ise % 11 civarındadır²²⁷. Yaklaşık olarak hane başına iki adet sağman keçi bulunmaktadır. Nevâhî-i Barçın'da 552 adet oğlak mevcuttur. En fazla sağman keçi Bayat'da kayıtlıdır. Bayat'da 809 adet sağman keçi vardır. Bu rakam bütün sağman keçilerin % 50'sini oluşturmaktadır.

Sağman koyun- Kuzu: Sağman koyun süt ve yavru verimi olan koyunlarıdır. Kuzu ise koyunun yavrusuna verilen isimdir.

²²⁷ Keçi fiyatlarının yüksekliği süt-peynirinin kıymetli olması ve keçi eti tüketiminin tercihinin yaygınlığından olsa gerekir.

Balcam Sultan'da sağman koyun ve kuzu 90 adettir²²⁸. Bu rakam Balcam'daki küçükbaş hayvanların % 6'sını oluşturmaktadır. Kaza genelindeki küçükbaş hayvanların ise % 0,6'sını teşkil etmektedir.

Bavırdı'da 450 adet sağman koyun kaydı vardır. Bu rakam Bavırdı'nın toplam küçükbaş hayvan sayısı içinde % 99'luk bir yekûn tutar. Kaza genelindeki toplam küçükbaş hayvanlar içinde ise % 3'lük bir orana sahiptir.

Bayat'da sağman koyun 3.598 adettir. Bu rakam Bayat'taki küçükbaş hayvanların % 59'unu oluşturur. Kaza genelindeki toplam küçükbaş hayvanların ise % 25'ini oluşturmaktadır.

Güveççi'de 282 adet sağman koyun ve oğlak kaydedilmiştir. Bu rakam Güveççi'deki küçükbaş hayvanların yaklaşık olarak % 58'i demektir. Kaza genelindeki küçükbaş hayvanların ise takriben % 2'sini oluşturmaktadır.

Çoğu'da sağman koyun ve kuzu 973 adettir. Bu rakam Çoğu'daki küçükbaş hayvanların yaklaşık olarak % 38'ini teşkil eder. Kaza genelindeki küçükbaş hayvanların ise % 9'unu oluşturmaktadır.

Gömü Bala'da 900 adet sağman koyun kaydedilmiştir. Bu rakam Gömü Bala'daki küçükbaş hayvanların % 99'unu teşkil etmektedir. Kaza genelindeki küçükbaş hayvanların ise % 7'sini teşkil etmektedir.

Güveççi'de 282 adet sağman koyun ve kuzu bulunmaktadır. Bu rakam Güveççi'deki toplam küçükbaş hayvan sayısının % 54'ü demektir. Kaza genelinde ise % 2'sini oluşturur.

Hüsrev Paşa'da sağman koyun ve kuzu 2.992 adettir. Sağman koyunların Hüsrev Paşa'daki küçükbaş hayvanlara oranı % 93 civarındadır. Kaza genelindeki küçükbaş hayvanlara oranı ise % 20 civarındadır.

---

²²⁸ Ancak ilginç olan kuzuların koyunlar ile aynı sayıda olmasıdır. Kuzuların koyunlar ile birebir aynı sayıda olması çok fazla mümkün gözükmemektedir. Zira ikiz kuzulayan koyunlar olabileceği gibi kuzusu ölen koyunların da olması mümkündür.

Seydiler’de toplam olarak 103 sağman koyun kaydedilmiştir. Bu rakam Seydiler’deki toplam küçükbaş hayvan sayısının % 95’ini oluşturmaktadır. Kaza genelindeki küçükbaş hayvanların ise % 1’ini teşkil etmektedir.

Türkmen’de sağman koyun ve kuzu sayısı 296 adettir. Bu sayı Türkmen’de bulunan küçükbaş hayvanların yaklaşık olarak % 42’si demektir Kaza genelindeki küçükbaş hayvanların ise % 2’sini oluşturur.

Hayvanların 10.057 adedi sağman koyun ve kuzu olarak yazılmıştır. Sağman koyun ve kuzuların toplam küçükbaş hayvanlar içerisindeki oranı ise yaklaşık olarak % 66 civarındadır. Hane başına ortalama 16 adet sağman koyun ve kuzu bulunmaktadır. Sağman koyunların 3.598 adedi Bayat’da kaydedilmiştir. Bu rakam bütün sağman koyunların % 36’sını oluşturmaktadır. En az sağman koyun ise Balcam’dadır. Balcam’da 45 adet sağman koyun vardır. Bu rakam sağman koyunların % 0,3’üne tekabül etmektedir.

Toklu ve şişek: Toklu ve şişek koyunların kurban olabilecek irilikteki yavrularına verilen isimdir. Toklu 6 aylıktan büyük erkek, şişek ise 6 aylıktan büyük dişi kuzulara verilen isimdir. Toklu ve şişekler ise beraber kaydedilmiştir. Bu kayıtlıdır muhtemelen hayvanların özellik ve kıymetlerinin benzeşmesi etken olmuştur. Toplam olarak 806 adet toklu ve şişek kaydı mevcuttur. Küçükbaş hayvanlara oranı ise % 5 civarındadır. Hane başına yaklaşık bir adetten biraz fazla toklu ve şişek düşmektedir.

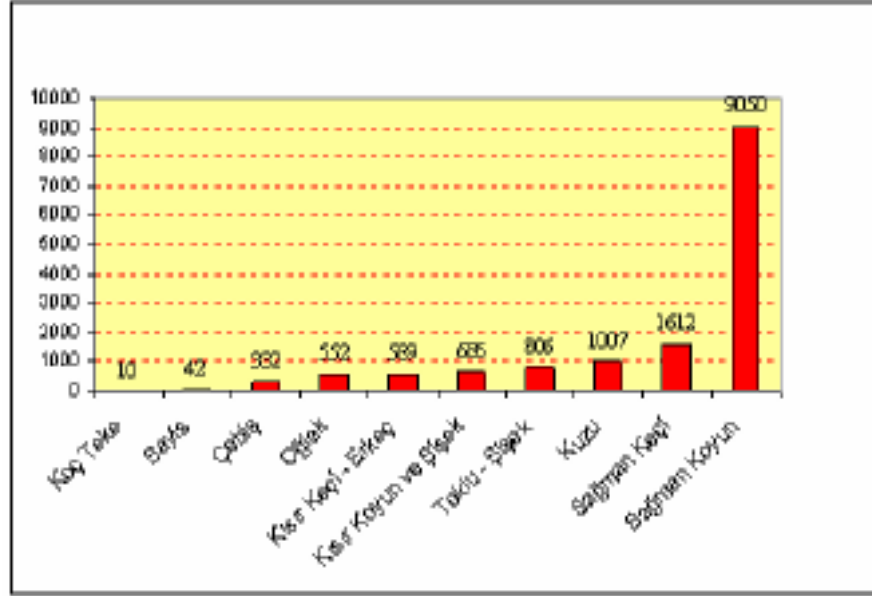
Toklu ve şişek sadece Bayat’da kaydedilmiştir. Bayat’da 806 adet toklu ve şişek kayıtlıdır. Toklu ve şişeklerin Bayat’taki küçükbaş hayvanlara oranı % 13 civarındadır.

Kaza genelindeki küçükbaş hayvanlara oranı ise % 5 civarındadır. Nevâhî-i Barçın’da bulunan küçükbaş hayvanlar toplu olarak şekil 33’de verilmiştir²²⁹.

---

²²⁹ Şekil *ML. VRD. TMT. 9098 – 9100* Numaralı Defterlere göre hazırlanmıştır.

Şekil 33. Nevâhî-i Barçın'da bulunan küçükbaş hayvanlar.

B) YERLEŞİM MERKEZLERİNE GÖRE KÜÇÜKBAŞ HAYVANLARIN DAĞILIMI

Balcam Sultan'da toplam olarak 193 adet küçükbaş hayvan vardır. Bu hayvanlar 5 hane tarafından beslenmektedir. Bu rakam Balcam Sultan'daki hanelerin % 36'sını teşkil etmektedir. Hane başına düşen küçükbaş hayvan sayısı ortalama olarak 14'tür (13,78). Kaza genelinde bu rakam hanelerin % 1'ini oluşturmaktadır.

Bavırdı'da toplam olarak 455 adet küçükbaş hayvan vardır. Bu hayvanlar 21 haneye kaydedilmiştir. Yerleşim merkezi hanelerine oranı % 50 civarındadır. Ortalama olarak hane başına düşen küçükbaş hayvan miktarı ise 22'dir. Kaza genelindeki hanelere ortalaması ise % 3 civarındadır.

Bayat da toplam olarak 6.052 adet küçükbaş hayvan kaydedilmiştir. 9098 Numaralı defteri ölçü alırsak bu sayının 10.923 olması gerekir. Bu hayvanlar toplam 245 hane adına kayıtlıdır²³⁰. Hane başına düşen ortalama küçükbaş hayvan sayısı ise yaklaşık olarak 68'dir (68,26). Bu rakam toplam hanelerin % 35'ini teşkil etmektedir.

²³⁰ Hesaplamalar hayvan bazında yapılmıştır. Aynı hanede birden fazla türde hayvanın kaydedilebileceği unutulmamalıdır.

Çoğu'da küçükbaş hayvan sayısı toplam olarak 2.536 adettir. Hayvanlar 135 haneye kaydedilmiştir. Bu rakam Nevâhî-i Barçın'daki bütün hanelerin % 21'ini teşkil etmektedir. Hane başına düşen küçükbaş hayvan ortalaması 21 adettir.

Gömü Bala'da toplam olarak 518 adet küçükbaş hayvan vardır. Bu hayvanlar 22 haneye kayıtlıdır. Bu rakam Gömü Bala'daki hanelerin % 58'ini oluşturmaktadır. Ortalama olarak hane başına düşen küçükbaş hayvan miktarı ise 14'dür. Kaza genelindeki hanelere ortalaması ise % 3 civarındadır.

Güveççi'de toplam olarak 518 adet küçükbaş hayvan vardır. Bu hayvanlar 18 hane adına kayıtlıdır. Küçükbaş hayvanların hane ortalaması ise yaklaşık olarak 34'dür (34,26). Ancak hanelerin yarısının hiç küçükbaş hayvanı yoktur. Kaza genelindeki hanelere oranı ise % 2 civarındadır.

Hüsrev Paşa da toplam olarak 3.201 adet küçükbaş hayvan kaydedilmiştir. 9098 Numaralı defteri ölçü alırsak bu sayının 6.402 olması gerekir. Bu hayvanlar 143 haneye kayıtlıdır. Hane başına düşen ortalama küçükbaş hayvan sayısı ise yaklaşık olarak 27'dir (27,12). Kaza genelindeki hane ortalaması ise % 22 civarındadır.

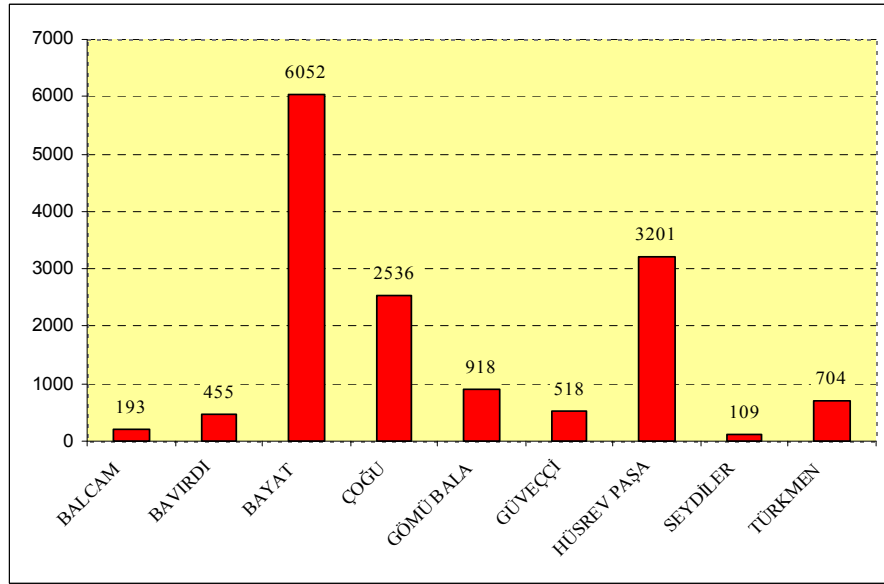
Seydiler'de toplam olarak 109 adet küçükbaş hayvan vardır. Bu hayvanlar 7 haneye kayıtlıdır. Bu rakam Seydiler'deki hanelerin ortalama % 39'unu oluşturmaktadır. Hane başına düşen küçükbaş hayvan miktarı ise 6'dır. Hanelerin kaza geneline ortalaması ise % 1 civarındadır.

Türkmen'de küçükbaş hayvan sayısı 704 adettir. Bu hayvanlar 37 hane adına kayıtlıdır. Hane başına düşen küçükbaş hayvan ortalaması ise 27 adettir. Ancak halktan 14 hanenin hiç küçükbaş hayvanı yoktur. Bu küçükbaş hayvanların tamamı 12 haneye aittir. Hanelerin kaza geneline oranı ise % 2 civarındadır. Nevâhî-i Barçın'da küçükbaş hayvanların yerleşim merkezlerine göre dağılımı şekil 34'de verilmiştir²³¹.

---

²³¹ Şekil *ML. VRD. TMT. 9098 – 9100* Numaralı Defterlere göre hazırlanmıştır.

Şekil 34. Nevâhî-i Barçın'da küçükbaş hayvanların yerleşim merkezlerine göre dağılımı

C) HANELERE GÖRE KÜÇÜKBAŞ HAYVANLARIN DAĞILIMI

Çebiş ve sayıs: Çebiş ve sayıs sadece Bayat'da kaydedilmiştir. Çebişi olan hane sayısı 26'dır. Bayat'taki hanelere oranı % 16'dır. Kaza genelindeki hanelere ise ortalaması % 4 civarındadır. Bayat'da hane tarafından sayıs beslenir. Bayat'taki hanelere oranı yaklaşık olarak % 1 civarındadır. Kaza genelindeki hanelere oranı ise % 0,6'dır.

Kısır keçi ve erkek: Bayat'da kısır keçi ve erkek 29 hanede mevcuttur. Hanelere oranı % 18 civarındadır. Çoğu'da kısır keçi ve erkek 17 hane tarafından beslenir. Hanelere oranı % 14 civarındadır. Yaklaşık altı haneden bir kısır keçi sahibidir. Türkmen'de kısır keçi ve erkek 6 hane tarafından beslenir. Hane ortalaması % 23 civarındadır. Güveççi'de 2 hane tarafından kısır keçi ve erkek beslenmektedir. Hane ortalaması ise % 13 civarındadır. Hüsrev Paşa'da kısır keçi ve erkek 5 hanede mevcuttur. Hanelere oranı % 2 civarındadır.

Kısır koyun: Nevâhî-i Barçın'da 686 adet kısır koyun bulunmaktadır. Küçükbaş hayvanlara oranı ise yaklaşık % 5 civarında bir yer kaplamaktadır. Hane başına yaklaşık bir adet kısır koyun bulunmaktadır. En fazla kısır koyun Çoğu'da kayıtlıdır. Çoğu'da 393 adet kısır koyun mevcuttur. Bu rakam bütün kısır koyunların % 57'sini teşkil etmektedir. En az kısır koyun ise Güveççi'de kaydedilmiştir. Güveççi'deki kısır

koyunların sayısı 12'dir. Bu rakam kaza genelindeki kısır koyunların yaklaşık % 2'sini teşkil etmektedir.

Koç ve teke: Koç ve teke de sadece Bayat'da kaydedilmiştir. Bayat'da 5 hane tarafından koç-teke beslenmektedir. Bayat'taki hanelere oranı % 3 civarındadır. Kaza genelindeki hanelere oranı ise yaklaşık olarak % 1 civarındadır.

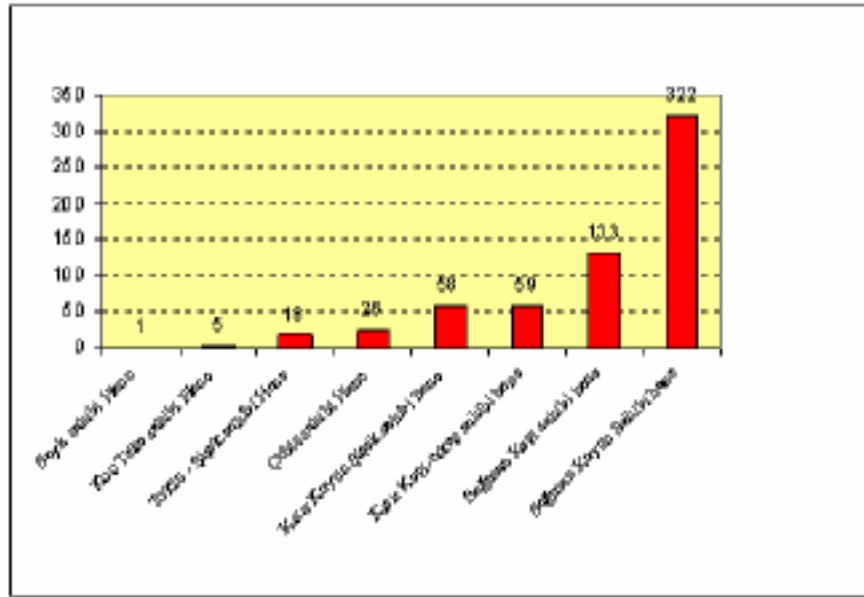
Sağman Keçi ve oğlak: Balcam Sultan'da sağman keçi besleyen hane sayısı 3'tür. Bu rakam Balcam'daki hanelerin % 21'ini oluşturur. Bavırdı'da sağman keçi 1 hane tarafından beslenmektedir. Bu rakam hanelerin % 2'sini teşkil etmektedir. Bayat'da 54 hane tarafından sağman keçi beslenir. Hanelere oranı % 34 civarındadır. Çoğu'da sağman keçi 38 hane tarafından beslenmektedir. Hanelere oranı ise % 32 civarındadır. Gömü Bala'da 2 hane sağman keçi beslemektedir. Hanelere oranı % 6 civarındadır. Güveççi'de 7 hane tarafından sağman keçi beslenmektedir. Bu rakam Güveççi'deki hane reislerinin % 47'sini teşkil etmektedir. Oğlaklar için de durum aynıdır. Her üç haneden biri sağman keçi sahibidir. Hüsrev Paşa'da 25 hane sağman keçi sahibidir. Bu rakam Hüsrev Paşa'daki hanelerin % 21'ini oluşturmaktadır. Seydiler'de 2 hane tarafından sağman keçi beslenir. Hanelere oranı ise % 11 civarındadır. Türkmen'de sağman keçi 12 hane tarafından beslenir. Oğlaklar için durum aynıdır. Hane ortalaması % 46'dır.

Sağman koyun ve kuzu: Balcam Sultan'da sağman koyun besleyen hane sayısı 1'dir. Bu rakam Balcam'daki hanelerin % 7'sini oluşturur. Bavırdı'da sağman koyun 20 hane tarafından beslenmektedir. Bu rakam hanelerin % 47'sini teşkil etmektedir. Bayat'da 99 hane tarafından sağman koyun beslenir. Hanelere oranı % 62 civarındadır. Çoğu'da sağman koyun 49 hane tarafından beslenmektedir. Hanelere oranı ise % 42 civarındadır. Gömü Bala'da 20 hane sağman koyun beslemektedir. Hanelere oranı % 60 civarındadır. Güveççi'de 5 hane tarafından sağman koyun beslenmektedir. Bu rakam Güveççi'deki hane reislerinin % 42'sini teşkil etmektedir. Kuzular için de durum aynıdır. Her üç haneden biri sağman koyun sahibidir. Hüsrev Paşa'da 112 hane sağman koyun sahibidir. Bu rakam Hüsrev Paşa'daki hanelerin % 95'ini oluşturmaktadır. Seydiler'de 5 hane tarafından sağman koyun beslenir. Hanelere oranı ise % 28 civarındadır. Türkmen'de sağman koyun 12 hane tarafından beslenir. Oğlaklar için durum aynıdır. Hane ortalaması % 46'dır.

Toklu ve şişek: Bayat'da 18 hane adına toklu ve şişek kaydı mevcuttur. Bu rakam Bayat'daki hanelerin % 10'unu teşkil etmektedir.

Nevâhî-i Barçın'da küçükbaş hayvanların dağılımı şekil 35'de²³², merkez ve hanelere göre dağılımı şekil 36'da²³³, toplu olarak verilmiştir.

Şekil 35. Nevâhî-i Barçın'da küçükbaş hayvanların dağılımı.

²³² Şekil ML. VRD. TMT. 9098 – 9100 Numaralı Defterlere göre hazırlanmıştır.

²³³ Tablo ML. VRD. TMT. 9098–9100 Numaralı Defterlere göre hazırlanmıştır.

Tablo 25. Nevâhî-i Barçın'da bulunan küçükbaş hayvanların merkezler – hanelere göre dağılımı

YERLEŞİM YERİ	Balcam	Bavırdı	Bayat	Çoğu	Gömü Bala	Güveççi	Hüsrev Paşa	Seydiler	Türkmen	TOPLAM VE YÜZDE
HANE SAYISI	14	43	160	118	38	15	206	18	26	638
Çebiş	0	0	332	0	0	0	0	0	0	332
Çebiş sahibi Hane	0	0	26	0	0	0	0	0	0	26
Kısır Keçi - Erkeç	0	0	310	197	0	12	41	0	29	589
Kısır Keçi-erkeç sahibi hane	0	0	29	17	0	2	5	0	6	59
Kısır Koyun ve Şişek	15	0	145	393	0	63	11	0	59	686
Kısır Koyun Şişek sahibi hane	1	0	13	31	0	4	1	0	8	58
Koç Teke	0	0	10	0	0	0	0	0	0	10
Koç Teke sahibi hane	0	0	5	0	0	0	0	0	0	5
Kuzu	45	0	0	673	0	141	0	0	148	1007
Oğlak	44	0	0	300	0	48	0	0	160	552
Sağman Keçi	44	5	809	300	18	113	157	6	160	1612
Sağman Keçi sahibi hane	3	1	54	38	2	7	25	2	12	133
Sağman Koyun	45	450	3598	673	900	141	2992	103	148	9050
Sağman Koyun Sahibi hane	1	20	99	49	20	5	112	5	11	322
Sayıs	0	0	42	0	0	0	0	0	0	42
Sayıs sahibi hane	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1
Toklu – Şişek	0	0	806	0	0	0	0	0	0	806
Toklu - Şişek sahibi hane	0	0	18	0	0	0	0	0	0	18
Yerleşim Yeri Toplam Hayvan ve Yüzdesi	193	455	6052	2536	918	518	3201	109	704	14686
Hayvan Sahibi Hane ve Yüzdesi	%1	%3	%41	%17	%6	%3	%22	%1	%5	%100
Hayvan Sahibi Hane ve Yüzdesi	5	21	245	135	22	18	143	7	37	633
Hayvan Sahibi Hane ve Yüzdesi	%1	%3	%38	%21	%3	%3	%22	%1	%6	%100

Nevâhî-i Barçın'da toplam olarak 14.686 adet küçükbaş hayvan bulunmaktadır. Bu hayvanların 332 adedi çebiş (% 2), 589 adedi kısır keçi ve erkek (% 4), 686 adedi

kısır koyun ve şişek (% 4), 10 adedi koç ve teke (% 0,2), 2164 adedi sağman keçi ve oğlak (% 18), 10057 adedi sağman koyun ve kuzu (% 57), 42 adedi sayıs (% 0,3), 806 adedi (% 5) toklu ve şişek olarak kaydedilmiştir.

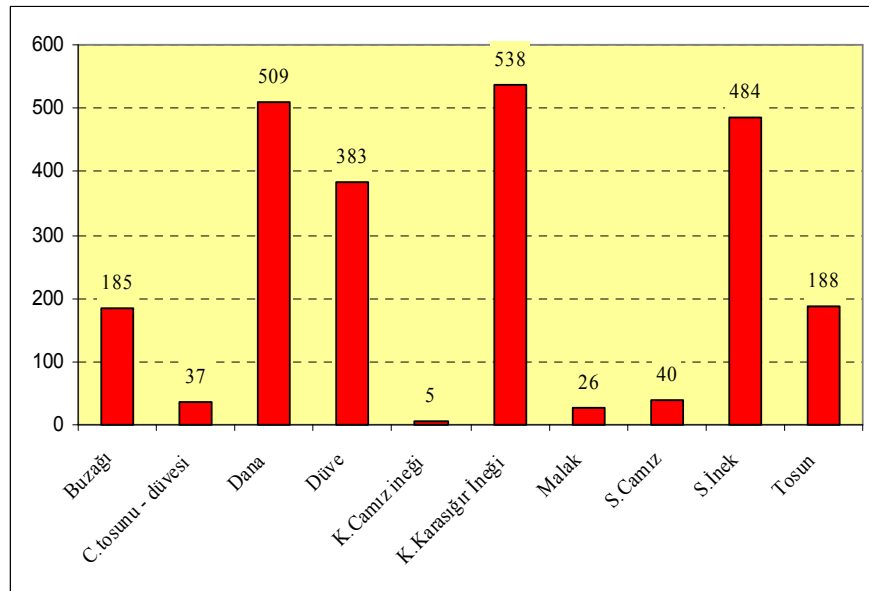
Nevâhî-i Barçın'da kaydedilen küçükbaş hayvanlardan en fazla sağman koyun ve kuzu mevcuttur (% 68). En az kaydedilen hayvan ise koç ve teke (% 0,3).

II. BÜYÜKBAŞ HAYVANCILIK

A) NEVÂHÎ-İ BARÇIN'DA BÜYÜKBAŞ HAYVANLAR

Nevâhî-i Barçın'da mevcut olan büyükbaş hayvan türleri şunlardır. Camız tosunu-düvesi, sağman camız ineği, sağman karasığır ineği, karasığır buzağısı, karasığır danası, karasığır düvesi, karasığır tosunu, kısır camız ineği, kısır karasığır ineği ve malak. Toplam büyükbaş hayvan sayısı ise 3008 adettir. Nevâhî-i Barçın'da bulunan büyükbaş hayvanlar ve sayıları şekil 36'da verilmiştir²³⁴.

Şekil 36. Nevâhî-i Barçın'da bulunan büyükbaş hayvanlar ve sayıları.

²³⁴ Şekil ML. VRD. TMT. 9098 – 9100 Numaralı Defterlere göre hazırlanmıştır.

Camız tosunu ve düvesi: Camız tosunu ve düvesi 37 adettir. Toplam büyükbaşlara oranı ise % 1 civarındadır. 100 haneden altısının camız tosunu veya düvesi vardır.

Bayat'da 17 adet camız tosunu ve düvesi mevcuttur. Bu rakam Bayat'daki büyükbaş hayvanların % 2'sini oluşturmaktadır. Kaza genelindeki büyükbaşların ise yaklaşık olarak % 1'ini oluşturmaktadır.

Çoğu'da 11 adet camız tosunu ve düvesi mevcuttur. Bu rakam Çoğu'daki büyükbaş hayvanların % 2'sini oluşturmaktadır. Kaza genelindeki büyükbaş hayvanların ise % 0,3'ünü oluşturmaktadır.

Hüsrev Paşa'da 8 adet camız tosunu ve düvesi kayıtlıdır. Bu rakam Çoğu'daki büyükbaş hayvanların %1'ine tekabül etmektedir. Kaza genelindeki büyükbaş hayvanların ise % 0,26'sıdır.

Seydiler'de 6 adet camız tosunu ve düvesi yazılmıştır. Bu rakam Seydiler'deki büyükbaş hayvanların % 4'ü demektir. Kaza genelindeki büyükbaş hayvanların ise % 0,2'sine denk gelmektedir.

Camız tosunu ve düvesi çok fazla olan bir büyükbaş türü değildir. En fazla Bayat'da yetiştirilmektedir. En az ise Seydiler'de mevcuttur.

Karasığır Buzağısı: Karasığır buzağısı toplam olarak 185 adettir. Bütün büyükbaş hayvanla oranı ise % 6 civarındadır.

Karasığır buzağısı Balcam Sultan'da 18 adet kayıtlıdır. Bu sayı Balcam Sultan'da kayıtlı büyükbaş hayvanların % 50'sini oluşturmaktadır. Kaza genelindeki toplam büyükbaş hayvanların ise yaklaşık % 1'ini oluşturmaktadır.

Çoğu'da 145 adet karasığır buzağısı kaydedilmiştir. Bu rakam Çoğu'daki büyükbaş hayvanların % 23'ünü oluşturmaktadır. Kaza genelindeki büyükbaş hayvanların ise yaklaşık olarak % 5'ini teşkil etmektedir.

Güveççi'de 22 adet karasığır buzağı kaydedilmiştir. Bu rakam Güveççi'deki büyükbaş hayvanların % 39'unu teşkil etmektedir. Kaza genelindeki büyükbaş hayvanların % 1'ini teşkil etmektedir.

Türkmen'de 31 adet buzağı kaydedilmiştir. Bu rakam Türkmen'deki toplam büyükbaş hayvan sayısının % 31'i demektir. Kaza genelindeki büyükbaş hayvanların ise % 1'ine yakındır.

Karasığır buzağı en fazla Çoğu'da kaydedilmiştir (145 adet). En az ise Balcam'da mevcuttur (18 adet).

Karasığır danası: Dana sayısı ise 509 adettir. Toplam büyükbaş hayvanlara oranı ise % 17 civarındadır²³⁵. Toplam büyükbaş hayvanlara oranı ise % 6 civarındadır. 5 hanenin dördü karasığır danası beslemektedir.

Balcam Sultan'da 2 adet dana kaydedilmiştir. Bu, Balcam Sultan'da bulunan büyükbaş hayvanların % 6'sı demektir. Kaza genelindeki büyükbaş hayvanların ise yaklaşık olarak % 0,06'sı demektir.

Bavırdı'da 38 adet dana kaydedilmiştir. Bu rakam, Bavırdı'da bulunan büyükbaş hayvanların % 17'si demektir. Kaza genelindeki büyükbaş hayvanların ise % 1'i civarındadır.

Bayat'da bulunan dana sayısı 158 adettir. Bu rakam Bayat'da bulunan büyükbaş hayvanların % 21'ini oluşturmaktadır. Kaza genelindeki büyükbaş hayvanların da % 5'i demektir.

Çoğu'da 85 adet dana kaydı bulunmaktadır. Bu rakam Çoğu'daki büyükbaş hayvanların % 13'ü demektir. Kaza genelindeki büyükbaş hayvanların ise % 3'üne tekabül etmektedir.

Gömü Bala'da 21 adet dana kaydedilmiştir. Danaların Gömü Bala'daki büyükbaş hayvanlara oranı % 12'dir. Kaza genelindeki büyükbaş hayvanlara oranı ise yaklaşık % 1'dir.

---

²³⁵ Dana ve buzağılarda cinsiyet ayrımı yapılmamıştır.

Güveççi'de 6 adet dana vardır. Bu rakam Güveççi'deki büyükbaş hayvanların % 10'unu oluşturmaktadır. Kaza genelindeki hayvanların ise % 0,1 civarındadır.

Hüsrev Paşa'da toplam olarak 152 adet dana vardır. Bu rakam Hüsrev Paşa'daki büyükbaş hayvanların % 18'ine tekabül etmektedir. Kaza genelindeki büyükbaş hayvanların ise % 5'ine tekabül etmektedir.

Seydiler'de 27 adet dana kayıtlıdır. Bu rakam Seydiler'deki büyükbaş hayvanların % 20'si demektir Kaza genelindeki büyükbaş hayvanların ise % 1'ini oluşturmaktadır.

Türkmen'de 20 adet dana kaydedilmiştir. Bu rakam Türkmen'deki büyükbaş hayvanların % 20'si demektir. Kaza genelindeki büyükbaş hayvanların ise %1'i demektir.

Karasıgır danası en fazla Bayat'da mevcuttur(158 adet). En az ise Balcam'dadır (2 adet)

Karasıgır düvesi: Karasıgır düvesi 383 adettir. Toplam büyükbaşlara oranı ise % 13 civarındadır. 5 hanenin üçünde karasıgır düvesi mevcuttur.

Bavırdı'da 44 adet düve kaydedilmiştir. Bu rakam, Bavırdı'da bulunan büyükbaş hayvanların % 19'u demektir. Kaza genelindeki büyükbaş hayvanların ise % 1'i civarındadır.

Bayat'da bulunan düve sayısı 91 adettir. Bu rakam Bayat'da bulunan büyükbaş hayvanların % 12'sini oluşturmaktadır. Kaza genelindeki büyükbaş hayvanların da % 3'ü demektir.

Çoğu'da 88 adet düve kaydı bulunmaktadır. Bu rakam Çoğu'daki büyükbaş hayvanların % 13'ü demektir. Kaza genelindeki büyükbaş hayvanların ise % 3'üne tekabül etmektedir.

Gömü Bala'da 26 adet düve kaydedilmiştir. Düvelerin Gömü Bala'daki büyükbaş hayvanlara oranı % 15'dir. Kaza genelindeki büyükbaş hayvanlara oranı ise yaklaşık % 1'dir.

Güveççi'de 2 adet düve vardır. Bu rakam Güveççi'deki büyükbaş hayvanların % 4'ünü oluşturmaktadır. Kaza genelindeki hayvanların ise % 0,01 civarındadır.

Hüsrev Paşa'da toplam olarak 122 adet düve vardır. Bu rakam Hüsrev Paşa'daki büyükbaş hayvanların % 14'üne tekabül etmektedir. Kaza genelindeki büyükbaş hayvanların ise % 4'üne tekabül etmektedir.

Seydiler'de 8 adet düve kayıtlıdır. Bu rakam Seydiler'deki büyükbaş hayvanların % 8'i demektir Kaza genelindeki büyükbaş hayvanların ise % 0,2'sini oluşturmaktadır.

Türkmen'de 15 adet düve kaydedilmiştir. Bu rakam Türkmen'deki büyükbaş hayvanların % 15'i demektir. Kaza genelindeki büyükbaş hayvanların ise % 0,5'i demektir.

Düve en fazla Hüsrev Paşa'da (122 adet) mevcuttur. Düve en az Güveççi'de (2 adet) kayıtlıdır.

Karasığır ineği: Nevâhî-i Barçın'da 851 adet karasığır ineği mevcuttur. Sağman karasığır ineklerinin toplam büyükbaş hayvanlara oranı ise yaklaşık % 29 civarındadır. Ortalama olarak her haneye bir karasığır ineği düşmektedir (1,32).

Balcam Sultan'da 15 adet sağman karasığır ineği kaydedilmiştir. Bu, Balcam Sultan'da bulunan büyükbaş hayvanların % 42'si demektir. Kaza genelindeki büyükbaş hayvanların ise yaklaşık olarak % 1'i demektir.

Bavırdı'da 68 adet sağman karasığır ineği kaydedilmiştir. Bu rakam, Bavırdı'da bulunan büyükbaş hayvanların % 30'u demektir. Kaza genelindeki büyükbaş hayvanların ise % 2'si civarındadır.

Bayat'da bulunan sağman karasığır ineği sayısı 221 adettir. Bu rakam Bayat'da bulunan büyükbaş hayvanların % 29'unu oluşturmaktadır. Kaza genelindeki büyükbaş hayvanların da % 7'si demektir.

Çoğu'da 154 adet sağman karasığır ineği kaydı bulunmaktadır. Bu rakam Çoğu'daki büyükbaş hayvanların % 24'ü demektir. Kaza genelindeki büyükbaş hayvanların ise % 5'ine tekabül etmektedir.

Gömü Bala'da 54 adet sağman karasığır ineği kaydedilmiştir. Sağman karasığır ineklerinin Gömü Bala'daki büyükbaş hayvanlara oranı % 32'dir. Kaza genelindeki büyükbaş hayvanlara oranı ise yaklaşık % 2'dir.

Güveççi'de 25 adet sağman karasığır ineği vardır. Bu rakam Güveççi'deki büyükbaş hayvanların % 44'ünü oluşturmaktadır. Kaza genelindeki hayvanların ise % 1'i civarındadır.

Hüsrev Paşa'da toplam olarak 152 adet sağman karasığır ineği vardır. Bu rakam Hüsrev paşa'daki büyükbaş hayvanların % 18'ine tekabül etmektedir. Kaza genelindeki büyükbaş hayvanların ise % 5'ine tekabül etmektedir.

Seydiler'de 44 adet sağman karasığır ineği kayıtlıdır. Bu rakam Seydiler'deki büyükbaş hayvanların % 33'ü demektir Kaza genelindeki büyükbaş hayvanların ise % 1'ini oluşturmaktadır.

Türkmen'de 31 adet sağman karasığır ineği kaydedilmiştir. Bu rakam Türkmen'deki büyükbaş hayvanların % 30'u demektir. Kaza genelindeki büyükbaş hayvanların ise % 1'i demektir.

Karasığır ineği en fazla Hüsrev Paşa'da (251 adet), en az Balcam'da bulunmaktadır (15 adet).

Karasığır Tosunu: Karasığır tosunu toplam olarak 374 adettir. Kaza genelindeki toplam büyükbaşlara oranı ise % 13 civarındadır²³⁶.

Bavırdı'da 17 adet tosun kaydedilmiştir. Bu rakam, Bavırdı'da bulunan büyükbaş hayvanların % 9'u demektir. Kaza genelindeki büyükbaş hayvanların ise % 1 civarındadır.

²³⁶ Tosun sayısının fazla olması ilerde öküz olarak faydalanma amacından kaynaklanmış olsa gerekir.

Bayat'da bulunan tosun sayısı 119 adettir. Bu rakam Bayat'da bulunan büyükbaş hayvanların % 15'ini oluşturmaktadır. Kaza genelindeki büyükbaş hayvanların da % 4'ü demektir.

Çoğu'da 42 adet tosun kaydı bulunmaktadır. Bu rakam Çoğu'daki büyükbaş hayvanların % 7'si demektir. Kaza genelindeki büyükbaş hayvanların ise % 1'ine tekabül etmektedir.

Gömü Bala'da 15 adet tosun kaydedilmiştir. Tosunların Gömü Bala'daki büyükbaş hayvanlara oranı % 9'dur. Kaza genelindeki büyükbaş hayvanlara oranı ise % yaklaşık % 1'dir.

Hüsrev Paşa'da toplam olarak 133 adet tosun vardır. Bu rakam Hüsrev paşa'daki büyükbaş hayvanların % 15'ine tekabül etmektedir. Kaza genelindeki büyükbaş hayvanların ise % 4'üne tekabül etmektedir.

Seydiler'de 18 adet tosun kayıtlıdır. Bu rakam Seydiler'deki büyükbaş hayvanların % 13'ü demektir Kaza genelindeki büyükbaş hayvanların ise % 1'ini oluşturmaktadır.

Karasığır tosunu en fazla Hüsrev Paşa'da (133 adet), en az Seydiler'de bulunmaktadır (18 adet).

Kısır camız ineği: Kısır camız ineği ise 5 adettir. Toplam büyükbaşlara oranı ise % 0,1 civarındadır. Yaklaşık 100 haneden birinin kısır camız ineği mevcuttur.

Bayat'da bulunan kısır camız ineği sayısı 2 adettir. Bu rakam Bayat'da bulunan büyükbaş hayvanların % 0,25'ini oluşturmaktadır. Kaza genelindeki büyükbaş hayvanların da % 0,06'sı demektir.

Çoğu'da 3 adet kısır camız ineği kaydı bulunmaktadır. Bu rakam Çoğu'daki büyükbaş hayvanların % 0,46'sı demektir. Kaza genelindeki büyükbaş hayvanların ise % 0,09'una tekabül etmektedir.

Kısır camız ineği en fazla Çoğu'dadır (3 adet). Bayat'da 2 tanedir. Diğer yerleşim merkezlerinde bu hayvandan bulunmamaktadır.

Kısır karasığır ineği: Kısır karasığır ineği sayısı 538 adettir. Toplam büyükbaş sayısına oranı ise % 18 civarındadır. 6 hanenin beşinde kısır karasığır ineği beslenmektedir.

Balcam Sultan'da 1 adet kısır karasığır ineği kaydedilmiştir. Bu, Balcam Sultan'da bulunan büyükbaş hayvanların % 3'ü demektir. Kaza genelindeki büyükbaş hayvanların ise yaklaşık olarak % 0,03'ü demektir.

Bavırdı'da 55 adet kısır karasığır ineği kaydedilmiştir. Bu rakam, Bavırdı'da bulunan büyükbaş hayvanların % 24'ü demektir. Kaza genelindeki büyükbaş hayvanların ise % 2 civarındadır.

Bayat'da bulunan kısır karasığır ineği sayısı 146 adettir. Bu rakam Bayat'da bulunan büyükbaş hayvanların % 19'unu oluşturmaktadır. Kaza genelindeki büyükbaş hayvanların da % 5'i demektir.

Çoğu'da 54 adet kısır karasığır ineği kaydı bulunmaktadır. Bu rakam Çoğu'daki büyükbaş hayvanların % 13'ü demektir. Kaza genelindeki büyükbaş hayvanların ise %3'üne tekabül etmektedir.

Gömü Bala'da 39 adet kısır karasığır ineği kaydedilmiştir. Kısır karasığır ineklerinin Gömü Bala'daki büyükbaş hayvanlara oranı % 23'dür. Kaza genelindeki büyükbaş hayvanlara oranı ise yaklaşık % 1'dir.

Güveççi'de 2 adet kısır karasığır ineği vardır. Bu rakam Güveççi'deki büyükbaş hayvanların % 3'ünü oluşturmaktadır. Kaza genelindeki hayvanların ise % 0,06'sı civarındadır.

Hüsrev Paşa'da toplam olarak 189 adet kısır karasığır ineği vardır. Bu rakam Hüsrev paşa'daki büyükbaş hayvanların % 22'sine tekabül etmektedir. Kaza genelindeki büyükbaş hayvanların ise % 6'sına tekabül etmektedir.

Seydiler'de 28 adet kısır karasığır ineği kayıtlıdır. Bu rakam Seydiler'deki büyükbaş hayvanların % 20'si demektir Kaza genelindeki büyükbaş hayvanların ise % 1'ini oluşturmaktadır.

Türkmen’de 5 adet kısır karasığır ineği kaydedilmiştir. Bu rakam Türkmen’deki büyükbaş hayvanların % 5’i demektir. Kaza genelindeki büyükbaş hayvanların ise % 0,1’i demektir.

Kısır karasığır ineği en fazla Hüsrev Paşa’da kayıtlıdır (189 adet). En az ise Balcam ‘da kaydedilmiştir (1 adet).

Malak: Malak 26 tane kaydedilmiştir. Toplam büyükbaşlara oranı ise % 1 civarındadır. 100 haneden dördü malak yetiştirmektedir.

Malak sadece Çoğu’da 26 adet kaydedilmiştir. Bu rakam Çoğu’daki büyükbaş hayvanların % 3’ünü oluşturmaktadır. Kaza genelindeki büyükbaş hayvan sayısına oranı ise % 1’i demektir.

Sağman camız ineği: Sağman camız 66 adettir. Toplam büyükbaşlara oranı ise % 2 civarındadır. Yaklaşık olarak 10 haneden birinde sağman camız ineği beslenmektedir.

Bayat’da bulunan sağman camız sayısı 16 adettir. Bu rakam Bayat’da bulunan büyükbaş hayvanların % 2’sini oluşturmaktadır. Kaza genelindeki büyükbaş hayvanların da % 1’i demektir.

Çoğu’da 34 adet sağman camız kaydı bulunmaktadır. Bu rakam Çoğu’daki büyükbaş hayvanların % 5’i demektir. Kaza genelindeki büyükbaş hayvanların ise % 1’i demektir.

Hüsrev Paşa’da toplam olarak 12 adet sağman camız vardır. Bu rakam Hüsrev Paşa’daki büyükbaş hayvanların % 1’ine tekabül etmektedir. Kaza genelindeki büyükbaş hayvanların ise % 0,4’üne tekabül etmektedir.

Seydiler’de 27 adet sağman camız kayıtlıdır. Bu rakam Seydiler’deki büyükbaş hayvanların % 20’si demektir Kaza genelindeki büyükbaş hayvanların ise %1’ini oluşturmaktadır.

Türkmen'de 4 adet sağman camız kaydedilmiştir. Bu rakam Türkmen'deki büyükbaş hayvanların % 4'ü demektir. Kaza genelindeki büyükbaş hayvanların ise % 0,1'i demektir.

Sağman camız ineği en fazla Çoğu'da kayıtlıdır (34 adet). Çoğu'nun arazisinin bu hayvanı beslemeye daha uygun ve sulak olduğunu söylemek mümkündür. Sağman camız ineğinin en az olduğu yerleşim merkezi ise Seydiler'dir (4 adet).

Nevâhî-i Barçın'da toplam olarak 3008 adet büyükbaş hayvan mevcuttur. Bu hayvanların 185 adedi buzağı (% 5), 37 adedi camız tosunu ve düvesi 37 (% 0,1) 509 adedi dana (% 17), 5 adedi kısır camız ineği (% 0,1), 26 adedi malak (% 0,1). 66 adedi sağman camız (% 0,2), 851 adedi sağman inek (% 28), 371 adedi tosundur (% 12).

Nevâhî-i Barçın temettûat defterlerinde kayıtlı büyükbaşların en fazlası sağman inek, en az kayıtlı büyükbaş hayvan ise kısır camız ineğidir. Sağman ineğin bu kadar fazla yetiştirilmesinin sebebinin, sütünden, etinden, gübresinden faydalanılmanın yanı sıra yavru elde etme düşüncesinin olduğu kuşkusuzdur.

B) YERLEŞİM MERKEZLERİNE GÖRE BÜYÜKBAŞ DAĞILIMI

Balcam Sultan'da büyükbaş hayvan çeşitliliği çok fazla değildir. Sağman karasığır ineği 11 hane tarafından beslenmektedir. Hanelere oranı % 79'dur. Kısır karasığır ineği ise 1 hane tarafından beslenmektedir. Hanelere oranı % 7 civarındadır. 2 hanenin hiçbir büyükbaş hayvanı yoktur. Hane ortalaması % 14 civarındadır.

Balcam Sultan'da toplam olarak 36 adet büyükbaş hayvan vardır, hane başına düşen büyükbaş ortalaması yaklaşık 3'dür (2,57).

Bavırdı'da sağman karasığır besleyen hane sayısı 34 tür. Hane ortalaması % 81 civarındadır. Kısır karasığır ineği 28 hane tarafından beslenmektedir. Hane ortalaması % 67 civarındadır. Karasığır düvesi 20 hane tarafından beslenmektedir. Hane ortalaması % 48 civarındadır. Karasığır tosunu besleyen hane sayısı 17 adettir. Hane ortalaması % 40 civarındadır. Dana besleyen hane sayısı ise 21 adettir. Hane ortalaması % 50'dir.

Bavırdı'da toplam büyükbaş hayvan sayısı 228 adettir. Hane başına düşen ortalama büyükbaş hayvan sayısı ise 5'dir.

Bayat da 12 hanenin camız ineği mevcuttur. Hane ortalaması % 8 civarındadır. Kısır camız ineği 1 hanede mevcuttur. Hane ortalaması % 1 civarındadır. Sağman karasığır ineği ise 121 hane tarafından beslenir. Hane ortalaması % 76 civarındadır. Kısır karasığır ineği 94 hanede mevcuttur. Hane ortalaması % 59 civarındadır. Karasığır düvesi ise 60 hanede mevcuttur. Hane ortalaması % 60 civarındadır. Karasığır tosunu 54 hane tarafından beslenmektedir. Hane ortalaması % 34 civarındadır. Karasığır danası ise 86 hane tarafından beslenmektedir. Hane ortalaması % 54 civarındadır. Camız danası besleyen hane sayısı 12'dir. Hane ortalaması % 8 civarındadır.

Bayat da bulunan toplam büyükbaş hayvan sayısı 770'dir. Hane başına düşen büyükbaş hayvan ortalaması yaklaşık olarak 57'dir (4,81).

Çoğu'da sağman camız ineği olan hane sayısı 19 tanedir. Hanelere oranı %16'dır. Kısır camız ineği olan hane sayısı 3'tür. Hanelere oranı % 3 civarındadır. Camız tosunu ve düvesi olan hane 9'dur. Hanelere oranı % 8 civarındadır. 16 hanenin malağı vardır. Hanelere oranı % 14 civarındadır. 7 aile camız düvesi beslemektedir. Hanelere oranı % 6 civarındadır. Çoğu'da sağman karasığır ineği besleyen hane sayısı toplam olarak 83 hanedir. Hane ortalaması % 70'dir. Kısır karasığır sahibi hane sayısı 20 hanedir. Hanelere oranı % 17 civarındadır. 80 hane karasığır buzağısına sahiptir. Hanelere oranı % 68 civarındadır. 43 hanenin düvesi vardır. Hanelere oranı % 36 civarındadır. 41 hanenin ise danası mevcuttur. Hanelere oranı % 35 civarındadır. 20 hanenin tosunu vardır. Hanelere oranı % 17 civarındadır. 14 hanenin hiç büyükbaş hayvanı yoktur. Hanelere oranı % 12 civarındadır.

Çoğu'daki büyükbaş hayvan sayısı toplam olarak 642 adettir. Yerleşim merkezinde hane başına düşen hayvan ortalaması yaklaşık olarak 5'tir (5,44).

Gömü Bala'da sağman karasığır besleyen hane sayısı 28'dir. Hane ortalaması % 76 civarındadır. Kısır karasığır ineği 19 hane tarafından beslenmektedir. Hane ortalaması % 51 civarındadır. Karasığır düvesi 15 hane tarafından beslenmektedir. Hane ortalaması % 41 civarındadır. Karasığır tosunu besleyen hane sayısı 15 adettir. Hane ortalaması % 41 civarındadır. Dana besleyen hane sayısı ise 13 adettir. Hane ortalaması % 35 civarındadır. Camız danası besleyen hane sayısı 1'dir. Hane ortalaması % 3 civarındadır.

Gömü Bala'da toplam büyükbaş hayvan sayısı 171 adettir hane başına düşen ortalama büyükbaş hayvan sayısı ise 5'dir (4,62).

Güveççi'de sağman karasığır ineği sahibi olan hane sayısı 11'dir. Hanelere ortalaması % 42 civarındadır. Kısır karasığır ineği ise sadece 1 hanede mevcuttur. Hanelere ortalaması %3 civarındadır. 10 hane buzağı beslemektedir. Hanelere ortalaması %38 civarındadır. 1 hane düve beslemektedir. Hanelere oranı % 3 civarındadır. 4 hane dana sahibidir. Hanelere oranı % 15 civarındadır. 4 hanenin hiçbir büyükbaş hayvanı yoktur. Hanelere oranı % 15 civarındadır.

Güveççi'de toplam olarak 57 adet büyükbaş hayvan vardır. Hane ortalaması ise 3,8'dir.

Hüsrev Paşa da 8 hanenin camız ineği mevcuttur. Hanelere oranı % 4 civarındadır. Sağman karasığır ineği ise 146 hane tarafından beslenir. Hane ortalaması % 70 civarındadır. Kısır karasığır ineği 88 hanede mevcuttur. Hane ortalaması % 42 civarındadır. Karasığır düvesi ise 66 hanede mevcuttur. Hane ortalaması % 31 civarındadır. Karasığır tosunu 72 hane tarafından beslenmektedir. Hane ortalaması % 34 civarındadır. Karasığır danası ise 82 hane tarafından beslenmektedir. Hane ortalaması % 39 civarındadır. Camız danası olarak kaydedilen hayvan besleyen hanelerin sayısı 4 tür. Hane ortalaması % 2 civarındadır.

Hüsrev Paşa da bulunan toplam büyükbaş hayvan sayısı 867dir. Hane başına düşen büyükbaş hayvan ortalaması 4 tür (4,12).

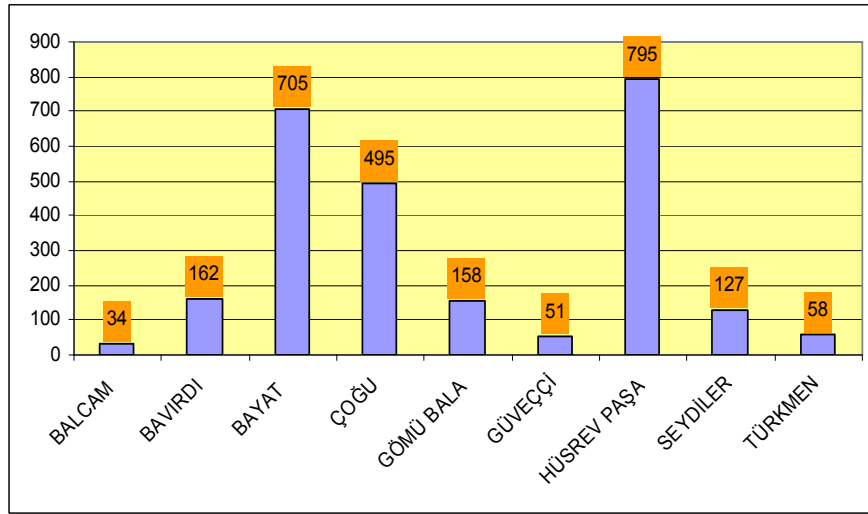
Seydiler'de sağman camız ineği besleyen hane sayısı 1 tanedir. Hane ortalaması % 5 civarındadır. Sağman karasığır besleyen hane sayısı 16'dır. Hane ortalaması % 84 civarındadır. Kısır karasığır ineği 13 hane tarafından beslenmektedir. Hane ortalaması % 68 civarındadır. Karasığır düvesi 6 hane tarafından beslenmektedir. Hane ortalaması % 32 civarındadır. Karasığır tosunu besleyen hane sayısı 6 adettir. Hane ortalaması % 32 civarındadır. Dana besleyen hane sayısı ise 13 adettir. Hane ortalaması % 68 civarındadır. Camız danası besleyen hane sayısı 2'dir. Hane ortalaması % 10 civarındadır.

Seydiler’de toplam büyükbaş hayvan sayısı 135 adettir hane başına düşen ortalama büyükbaş hayvan sayısı ise 7’dir (7,10).

Türkmen’de 17 hane sağman karasığır ineği beslemektedir. Hanelere oranı % 65 civarındadır. Kısır karasığır ise 4 hanede mevcuttur. Hanelere oranı % 15 civarındadır. 8 hane karasığır danası beslemektedir. Hanelere oranı 31 civarındadır. 17 hanede buzağı kaydı vardır. Hanelere oranı % 65 civarındadır. 7 hanenin ise hiç hayvanı yoktur. Hanelere oranı ise % 27 civarındadır.

Türkmen’de büyükbaş hayvan sayısı toplam olarak 102 adettir. Hane başına düşen büyükbaş hayvan ortalaması yaklaşık olarak 4 tür (3,92). Nevâhî-i Barçın’da büyükbaş hayvanların yerleşim merkezlerine göre dağılımı şekil 37’de verilmiştir²³⁷.

Şekil 37. Nevâhî-i Barçın’da büyükbaş hayvanların yerleşim merkezlerine göre dağılımı²³⁸

C) HANELERE GÖRE BÜYÜKBAŞ DAĞILIMI

Buzağı: Balcam Sultan’da buzağı 11 hane tarafından beslenmektedir. Hanelere oranı ise % 81 civarındadır. Çoğu’da 80 hane tarafından buzağı beslenmektedir. Bu rakam Çoğu’daki hanelerin % 68’ini teşkil etmektedir. Güveççi’de 10 hane tarafından buzağı beslenmektedir. Bu ise toplam hane reislerinin % 47’sini teşkil etmektedir.

²³⁷ Şekil ML. VRD. TMT. 9099–9100 Numaralı Defterlere göre hazırlanmıştır.

²³⁸ Şekil ML. VRD. TMT. 9099–9100 Numaralı Defterlere göre hazırlanmıştır.

Camız tosunu-düvesi: Bayat'da 12 hane tarafından camız tosunu ve düvesi beslenmektedir. Bu rakam Bayat'da yaşayan hane reislerinin % 8'ini teşkil etmektedir. Hüsrev Paşa'da 4 hanenin camız tosunu ve düvesi vardır. Bu rakam Hüsrev Paşa'daki hanelerin % 2'sine yakındır. Seydiler'de 2 hanenin camız tosunu ve düvesi vardır. Bu rakam Seydiler'deki büyükbaş hayvanların % 11'ini oluşturmaktadır.

Dana: Balcam'da 1 hane tarafından dana beslenmektedir. Bu rakam Balcam'daki hane reislerinin % 6'sı demektir. Bavırdı'da 21 hanede dana kayıtlıdır. Bu rakam Bavırdı'da yaşayan hane reislerinin % 47'si demektir. Bayat'da 86 hanenin danası vardır. Bu rakam Bayat'da yaşayan hane reislerinin % 54'ünü teşkil etmektedir. Çoğu'da 41 hanenin danası vardır. Bu rakam Çoğu'daki mevcut hanelerin %35'ini teşkil etmektedir. Gömü Bala'da 13 hanenin danası vardır. Bu rakam Gömü Bala'da yaşayan hane reislerinin % 34'ünü teşkil etmektedir. Güveççi'de 4 hanenin danası vardır. Bu rakam Güveççi'deki hane reislerinin % 27'sine tekabül etmektedir. Hüsrev Paşa'da 82 hanenin danası vardır. Bu rakam Hüsrev Paşa'daki hanelerin % 40'ına tekabül etmektedir. Seydiler'de 13 hanenin danası mevcuttur. Bu rakam Seydiler'deki hane reislerinin % 72'si demektir. Türkmen'de 8 hanenin danası mevcuttur. Bu rakam Türkmen'deki hanelerin % 31'ini oluşturmaktadır.

Düve: Bavırdı'da 20 hanede düve kayıtlıdır. Bu rakam Bavırdı'da yaşayan hane reislerinin % 45'i demektir. Bayat'da 60 hanenin düvesi vardır. Bu rakam Bayat'da yaşayan hane reislerinin % 38'ini teşkil etmektedir. Çoğu'da 43 hanenin düvesi vardır. Bu rakam Çoğu'daki mevcut hanelerin % 37'sini teşkil etmektedir. Gömü Bala'da 15 hanenin düvesi vardır. Bu rakam Gömü Bala'da yaşayan hane reislerinin % 37'sini teşkil etmektedir. Güveççi'de 1 hanenin düvesi vardır. Bu rakam Güveççi'deki hane reislerinin % 7'sine tekabül etmektedir. Hüsrev Paşa'da 68 hanenin düvesi vardır. Bu rakam Hüsrev Paşa'daki hanelerin % 33'üne tekabül etmektedir. Seydiler'de 6 hanenin düvesi mevcuttur. Bu rakam Seydiler'deki hane reislerinin % 38'i demektir. Türkmen'de 8 hanenin düvesi mevcuttur. Bu rakam Türkmen'deki hanelerin % 31'ini oluşturmaktadır.

Kısır Camız İneği: Bayat'da 1 hanenin kısır camız ineği vardır. Bu rakam Bayat'da yaşayan hane reislerinin % 0,4'ünü teşkil etmektedir. Çoğu'da 3 hanenin kısır camız ineği vardır. Bu rakam Çoğu'daki mevcut hanelerin % 1'ini teşkil etmektedir.

Kısır Karasığır İneği: Balcam'da 1 hane tarafından kısır karasığır ineği beslenmektedir. Bu rakam Balcam'daki hane reislerinin % 6'sı demektir. Bavırdı'da 28 hanede kısır karasığır ineği kayıtlıdır. Bu rakam Bavırdı'da yaşayan hane reislerinin % 65'i demektir. Bayat'da 94 hanenin kısır karasığır ineği vardır. Bu rakam Bayat'da yaşayan hane reislerinin % 59'unu teşkil etmektedir. Çoğu'da 20 hanenin kısır karasığır ineği vardır. Bu rakam Çoğu'daki mevcut hanelerin % 18'ini teşkil etmektedir. Gömü Bala'da 19 hanenin kısır karasığır ineği vardır. Bu rakam Gömü Bala'da yaşayan hane reislerinin % 50'sini teşkil etmektedir. Güveççi'de 1 hanenin kısır karasığır ineği vardır. Bu rakam Güveççi'deki hane reislerinin % 7'sine tekabül etmektedir. Hüsrev Paşa'da 88 hanenin kısır karasığır ineği vardır. Bu rakam Hüsrev Paşa'daki hanelerin % 43'üne tekabül etmektedir. Seydiler'de 13 hanenin kısır karasığır ineği mevcuttur. Bu rakam Seydiler'deki hane reislerinin % 72'si demektir. Türkmen'de 4 hanenin kısır karasığır ineği mevcuttur. Bu rakam Türkmen'deki hanelerin % 27'sini oluşturmaktadır.

Malak: Sadece Çoğu'da kaydedilmiştir. Çoğu'da 41 hanenin malağı vardır. Bu rakam Çoğu'daki mevcut hanelerin % 35'ini teşkil etmektedir

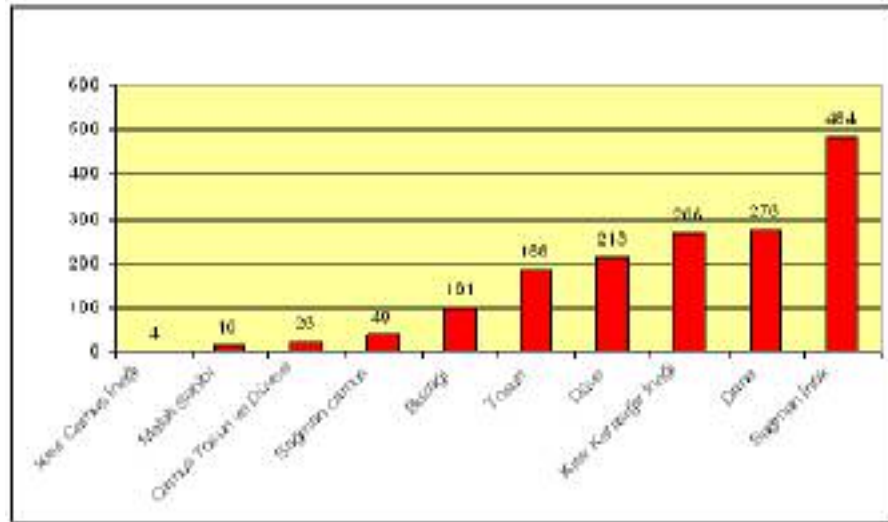
Sağman Camız Bayat'da 12 hanenin sağman camız ineği vardır. Bu rakam Bayat'da yaşayan hane reislerinin % 8'ini teşkil etmektedir. Çoğu'da 19 hanenin sağman camız ineği vardır. Bu rakam Çoğu'daki mevcut hanelerin % 18'ini teşkil etmektedir. Hüsrev Paşa'da 8 hanenin sağman camız ineği vardır. Bu rakam Hüsrev Paşa'daki hanelerin % 44'üne tekabül etmektedir. Seydiler'de 1 hanenin sağman camız ineği mevcuttur. Bu rakam Seydiler'deki hane reislerinin % 5'i demektir.

Sağman Karasığır İneği: Balcam'da 11 hane tarafından sağman karasığır ineği beslenmektedir. Bu rakam Balcam'daki hane reislerinin % 79'u demektir. Bavırdı'da 34 hanede sağman karasığır ineği kayıtlıdır. Bu rakam Bavırdı'da yaşayan hane reislerinin % 79'u demektir. Bayat'da 121 hanenin sağman karasığır ineği vardır. Bu rakam Bayat'da yaşayan hane reislerinin % 76'sını teşkil etmektedir. Çoğu'da 83 hanenin sağman karasığır ineği vardır. Bu rakam Çoğu'daki mevcut hanelerin % 70'ini teşkil etmektedir. Gömü Bala'da 28 hanenin sağman karasığır ineği vardır. Bu rakam Gömü Bala'da yaşayan hane reislerinin % 74'ünü teşkil etmektedir. Güveççi'de 11 hanenin sağman karasığır ineği vardır. Bu rakam Güveççi'deki hane reislerinin % 68'ine tekabül etmektedir. Hüsrev Paşa'da 146 hanenin sağman karasığır ineği vardır. Bu rakam

Hüsrev Paşa'daki hanelerin % 71'ine tekabül etmektedir. Seydiler'de 16 hanenin sağman karasığır ineği mevcuttur. Bu rakam Seydiler'deki hane reislerinin % 89'u demektir. Türkmen'de 17 hanenin sağman karasığır ineği mevcuttur. Bu rakam Türkmen'deki hanelerin % 62'sini oluşturmaktadır.

Tosun: Bavırdı'da 17 hanede tosun kayıtlıdır. Bu rakam Bavırdı'da yaşayan hane reislerinin % 40'ı demektir. Bayat'da 54 hanenin tosunu vardır. Bu rakam Bayat'da yaşayan hane reislerinin % 34'ünü teşkil etmektedir. Çoğu'da 20 hanenin tosunu vardır. Bu rakam Çoğu'daki mevcut hanelerin % 17'sini teşkil etmektedir. Gömü Bala'da 15 hanenin tosunu vardır. Bu rakam Gömü Bala'da yaşayan hane reislerinin % 39'unu teşkil etmektedir. Hüsrev Paşa'da 72 hanenin tosunu vardır. Bu rakam Hüsrev Paşa'daki hanelerin % 35'ine tekabül etmektedir. Seydiler'de 6 hanenin tosunu mevcuttur. Bu rakam Seydiler'deki hane reislerinin % 35'i demektir. Nevâhî-i Barçın'da büyükbaş hayvanların dağılımı şekil 38'de²³⁹, hane ve yerleşim merkezlerine göre dağılımı ise tablo 26'da²⁴⁰ verilmiştir.

Şekil 38. Nevâhî-i Barçın'da büyükbaş hayvanların dağılımı.

²³⁹ Şekil *ML. VRD. TMT. 9099-9100* Numaralı Defterlere göre hazırlanmıştır.

²⁴⁰ Tablo *ML. VRD. TMT. 9098-9100* Numaralı Defterlere göre hazırlanmıştır.

Tablo 26. Nevâhî-i Barçın'da bulunan büyükbaş hayvanların dağılımı

YERLEŞİM YERİ	Balcam	Bavırdı	Bayat	Çoğu	Gömü Bala	Güveççi	Hüsrev Paşa	Seydiler	Türkmen	TOPLAM VE YÜZDE
HANE SAYISI	14	43	160	118	38	15	206	18	26	638
Buzağı	18	0	0	145	0	22	0	0	31	185 % 4
Buzağı sahibi hane	11	0	0	80	0	10	0	0	17	101 % 15
Camız tosunu ve düvesi	0	0	17	11	0	0	8	6	0	37 % 1
Camız tosunu ve düvesi olan hane	0	0	12	9	0	0	4	2	0	26 % 4
Dana	2	38	158	85	21	6	152	27	20	509 % 11
Dana sahibi hane	1	21	86	41	13	4	82	13	8	276 % 43
Düve	0	44	91	88	26	2	122	8	15	383 % 8
Düve sahibi hane	0	20	60	43	15	1	68	6	8	213 % 33
Kısır camız ineği	0	0	2	3	0	0	0	0	0	5 % 1
Kısır camız ineği sahibi hane	0	0	1	3	0	0	0	0	0	4- % 1
Kısır karasığır ineği	1	55	146	54	39	2	189	28	5	538 % 12
Kısır karasığır ineği sahibi hane	1	28	94	20	19	1	88	13	4	266 % 42
Malak	0	0	0	26	0	0	0	0	0	26 % 1
Malak sahibi hane	0	0	0	16	0	0	0	0	0	16 % 3
Sağman camız	0	0	16	34	0	0	12	4	0	66 % 1
Sağman camız sahibi hane	0	0	12	19	0	0	8	1	0	40 % 6
Sağman inek	15	68	221	154	54	25	251	44	31	851 % 19
Sağman inek Sahibi hane	11	34	121	83	28	11	146	16	17	484 % 76
Tosun	0	23	119	42	31	0	133	18	0	374 % 58
Tosun sahibi hane	0	17	54	20	15	0	72	6	0	188 % 29
Yerleşim Yeri Toplam Hayvan ve Yüzdesi	36 %1	228 % 8	770 %25	642 %21	171 % 6	57 %2	867 %29	135 %5	102 %2	3008 % 100
Toplam Hane ve Yüzdesi	24 %4	120 %19	440 %69	334 %52	90 %14	27 %4	468 %73	57 %9	54 %8	638 % 100

III. YÜK VE BİNEK HAYVANLARI

A) NEVÂHÎ-İ BARÇIN'DA YÜK- BİNEK HAYVANLARI

Nevâhî-i Barçın'da mevcut olan yük ve binek hayvanları şunlardır. Camız öküzü, karasığır öküzü, merkep, kısarak, tay, bargir, esb ve kotandır. Toplam olarak 2.585 adettir.

Bargir: Bargir 48 adettir. Toplam yük ve binek hayvanlarına oranı ise % 2 civarındadır. 15 haneden birisinde bargir mevcuttur.

Bavırdı'da 2 adet bargir vardır. Bu rakam Bavırdı'daki yük ve binek hayvanlarının % 1'ini teşkil etmektedir. Kaza genelindeki yük ve binek hayvanlarında ise yaklaşık olarak % 0,03'lük yer kaplamaktadır.

Bayat'da 5 adet bargir kayıtlıdır. Bu rakam Bayat'taki yük ve binek hayvanlarının % 1'ini oluşturmaktadır. Kaza genelindeki yük ve binek hayvanlarının ise % 0,1'ini oluşturur.

Gömü Bala'da 1 adet bargir vardır. Bu rakam Gömü Bala'daki yük ve binek hayvanlarının % 2'sini oluşturmaktadır. Kaza genelindeki yük ve binek hayvanlarına oranı ise % 0,03 civarındadır.

Güveççi'de 2 adet bargir vardır. Bu rakam Güveççi'deki yük ve binek hayvanlarının % 4'ünü oluşturmaktadır. Kaza genelindeki yük ve binek hayvanlarına oranı ise % 0,07 civarındadır.

Hüsrev Paşa'da 36 adet bargir vardır. Bu rakam Hüsrev Paşa'daki yük ve binek hayvanlarının % 5'ini teşkil etmektedir. Kaza genelindeki yük ve binek hayvanlarının ise % 1'ini oluşturmaktadır.

Seydiler'de 3 adet bargir vardır. Bu rakam Seydiler'deki yük ve binek hayvanlarının % 2'sini teşkil eder. Kaza genelindeki yük ve binek hayvanlarının ise % 0,1'ini oluşturmaktadır.

Esb: 17 adet esb vardır. Toplam yük ve binek hayvanlarına oranı ise % 1 civarındadır. Yaklaşık olarak 100 haneden ikisinde esb vardır.

Bayat'da 5 adet esb kayıtlıdır. Bu rakam Bayat'taki yük ve binek hayvanlarının % 1'ini oluşturmaktadır. Kaza genelindeki yük ve binek hayvanlarının ise % 0,1'ini oluşturur.

Çoğu'da esb sayısı 1 adettir. Bu rakam Çoğu'daki yük ve binek hayvanlarının % 0,02'sini oluşturmaktadır. Kaza genelindeki yük ve binek hayvanlarına oranı ise % 0,03'dür.

Gömü Bala'da 3 adet esb vardır. Bu rakam Gömü Bala'daki yük ve binek hayvanlarının % 2'sini oluşturmaktadır. Kaza genelindeki yük ve binek hayvanlarına oranı ise % 0,1 civarındadır.

Hüsrev Paşa'da 4 adet esb vardır. Bu rakam Hüsrev Paşa'daki yük ve binek hayvanlarının % 1'ini teşkil etmektedir. Kaza genelindeki yük ve binek hayvanlarının ise % 0,1'ini oluşturmaktadır.

Seydiler'de 4 adet esb vardır. Bu rakam Seydiler'deki yük ve binek hayvanlarının % 7'sini teşkil eder. Kaza genelindeki yük ve binek hayvanlarının ise % 0,1'ini oluşturmaktadır.

Camız öküzü: Nevâhî-i Barçın'da 194 adet camız öküzü vardır. Toplam yük ve binek hayvanlarına oranı ise % 8 civarındadır. Yaklaşık olarak 3 haneden birisi camız öküzü beslemektedir.

Bavırdı'da 2 adet camız öküzü vardır. Bu rakam Bavırdı'daki yük ve binek hayvanlarının % 1'ini teşkil etmektedir. Kaza genelindeki yük ve binek hayvanlarında ise yaklaşık olarak % 0,07'lik yer kaplamaktadır.

Bayat'da 146 adet camız öküzü kayıtlıdır. Bu rakam Bayat'taki yük ve binek hayvanlarının % 22'sini oluşturmaktadır. Kaza genelindeki yük ve binek hayvanlarının ise % 6'sını oluşturur.

Çoğu'da camız öküzü sayısı 47 adettir. Bu rakam Çoğu'daki yük ve binek hayvanlarının % 7'sini oluşturmaktadır. Kaza genelindeki yük ve binek hayvanlarına oranı ise % 2'dir.

Hüsrev Paşa'da 87 adet camız öküzü vardır. Bu rakam Hüsrev Paşa'daki yük ve binek hayvanlarının % 11'ini teşkil etmektedir. Kaza genelindeki yük ve binek hayvanlarının ise % 3'ünü oluşturmaktadır.

Seydiler'de 5 adet camız öküzü vardır. Bu rakam Seydiler'deki yük ve binek hayvanlarının % 9'unu teşkil eder. Kaza genelindeki yük ve binek hayvanlarının ise % 0,1'ini oluşturmaktadır.

Karasığır öküzü: Karasığır öküzü sayısı 1.580'dir. Toplam yük ve binek hayvanlarına oranı ise % 61 civarındadır. Ortalama olarak her hane bir çift karasığır öküzü sahibidir.

Balcam Sultan'da 27 adet karasığır öküzü kayıtlıdır. Karasığır öküzlerinin Balcam Sultan'daki yük ve binek hayvanlarına oranı % 79 civarındadır. Kaza genelindeki yük ve binek hayvanlarına oranı ise % 1'dir.

Bavırdı'da 124 adet karasığır öküzü vardır. Bu rakam Bavırdı'daki yük ve binek hayvanlarının % 77'sini teşkil etmektedir. Kaza genelindeki yük ve binek hayvanlarında ise yaklaşık olarak % 5'lik yer kaplamaktadır.

Bayat'da 425 adet karasığır öküzü kayıtlıdır. Bu rakam Bayat'taki yük ve binek hayvanlarının % 60'ını oluşturmaktadır. Kaza genelindeki yük ve binek hayvanlarının ise % 16'sını oluşturur.

Çoğu'da karasığır öküzü sayısı 235 adettir. Bu rakam Çoğu'daki yük ve binek hayvanlarının % 47'sini oluşturmaktadır. Kaza genelindeki yük ve binek hayvanlarına oranı ise % 9'dur.

Gömü Bala'da 120 adet karasığır öküzü vardır. Bu rakam Gömü Bala'daki yük ve binek hayvanlarının % 80'ini oluşturmaktadır. Kaza genelindeki yük ve binek hayvanlarına oranı ise % 5 civarındadır.

Güveççi'de 31 adet karasığır öküzü vardır. Bu rakam Güveççi'deki yük ve binek hayvanlarının % 58'ini oluşturmaktadır. Kaza genelindeki yük ve binek hayvanlarına oranı ise % 2 civarındadır.

Hüsrev Paşa'da 502 adet karasığır öküzü vardır. Bu rakam Hüsrev Paşa'daki yük ve binek hayvanlarının % 63'ünü teşkil etmektedir. Kaza genelindeki yük ve binek hayvanlarının ise % 19'unu oluşturmaktadır.

Seydiler'de 68 adet karasığır öküzü vardır. Bu rakam Seydiler'deki yük ve binek hayvanlarının % 54'ünü teşkil eder. Kaza genelindeki yük ve binek hayvanlarının ise % 3'ünü oluşturmaktadır.

Türkmen'de 48 adet karasığır öküzü mevcuttur. Bu rakam Türkmen'de bulunan yük ve binek hayvanlarının % 83'ünü oluşturmaktadır. Kaza genelindeki yük ve binek hayvanlarının ise % 2'sine karşılık gelmektedir.

Kısrak: Kısrak sayısı ise 109 tanedir. Toplam yük ve binek hayvanlarına oranı ise % 4 civarındadır. Yaklaşık olarak 6 haneden birinde kısrak mevcuttur.

Bavırdı'da 8 adet kısrak vardır. Bu rakam Bavırdı'daki yük ve binek hayvanlarının % 5'ini teşkil etmektedir. Kaza genelindeki yük ve binek hayvanlarında ise yaklaşık olarak % 0,5'lik yer kaplamaktadır.

Bayat'da 36 adet kısrak kayıtlıdır. Bu rakam Bayat'taki yük ve binek hayvanlarının % 5'ini oluşturmaktadır. Kaza genelindeki yük ve binek hayvanlarının ise % 1'ini oluşturur.

Çoğu'da kısrak sayısı 7 adettir. Bu rakam Çoğu'daki yük ve binek hayvanlarının % 1'ini oluşturmaktadır. Kaza genelindeki yük ve binek hayvanlarına oranı ise % 0,2'dir.

Gömü Bala'da 8 adet kısrak vardır. Bu rakam Gömü Bala'daki yük ve binek hayvanlarının % 5'ini oluşturmaktadır. Kaza genelindeki yük ve binek hayvanlarına oranı ise % 0,3 civarındadır.

Güveççi'de 3 adet kısrak vardır. Bu rakam Güveççi'deki yük ve binek hayvanlarının % 9'unu oluşturmaktadır. Kaza genelindeki yük ve binek hayvanlarına oranı ise % 0,1 civarındadır.

Hüsrev Paşa'da 40 adet kısrak vardır. Bu rakam Hüsrev Paşa'daki yük ve binek hayvanlarının % 5'ini teşkil etmektedir. Kaza genelindeki yük ve binek hayvanlarının ise % 1'ini oluşturmaktadır.

Seydiler'de 5 adet kısrak vardır. Bu rakam Seydiler'deki yük ve binek hayvanlarının % 4'ünü teşkil eder. Kaza genelindeki yük ve binek hayvanlarının ise % 0,1'ini oluşturmaktadır.

Türkmen'de 2 adet kısrak mevcuttur. Bu rakam Türkmen'de bulunan yük ve binek hayvanlarının % 3'ünü oluşturmaktadır. Kaza genelindeki yük ve binek hayvanlarının ise % 0,7'sine karşılık gelmektedir.

Kotan: Kotan sayısı ise 19 dur. Toplam yük ve binek hayvanlarına oranı ise % 1 civarındadır. Yaklaşık olarak 100 haneden birinde kotan vardır.

Bavırdı'da 2 adet kotan vardır. Bu rakam Bavırdı'daki yük ve binek hayvanlarının % 1'ini teşkil etmektedir. Kaza genelindeki yük ve binek hayvanlarında ise yaklaşık olarak % 0,07'lik yer kaplamaktadır.

Bayat'da 7 adet kotan kayıtlıdır. Bu rakam Bayat'taki yük ve binek hayvanlarının % 1'ini oluşturmaktadır. Kaza genelindeki yük ve binek hayvanlarının ise % 0,02'sini oluşturur.

Çoğu'da kotan sayısı 1 adettir. Bu rakam Çoğu'daki yük ve binek hayvanlarının % 0,02'sini oluşturmaktadır. Kaza genelindeki yük ve binek hayvanlarına oranı ise % 0,03'dür.

Hüsrev Paşa'da 9 adet kotan vardır. Bu rakam Hüsrev Paşa'daki yük ve binek hayvanlarının % 1'ini teşkil etmektedir. Kaza genelindeki yük ve binek hayvanlarının ise % 0,03'ünü oluşturmaktadır.

Merkep: Merkep 541 adettir. Toplam yük ve binek hayvanlarına oranı ise % 21 civarındadır. 6 haneden beşi merkep sahibidir.

Balcam Sultan'da 7 adet merkep kayıtlıdır. Merkeplerin Balcam Sultan'daki yük ve binek hayvanlarına oranı % 21 civarındadır. Kaza genelindeki yük ve binek hayvanlarına oranı ise % 0,27'dir.

Bavırdı'da 17 adet merkep vardır. Bu rakam Bavırdı'daki yük ve binek hayvanlarının % 10'unu teşkil etmektedir. Kaza genelindeki yük ve binek hayvanlarında ise yaklaşık olarak % 1'lik yer kaplamaktadır.

Bayat'da 146 adet merkep kayıtlıdır. Bu rakam Bayat'taki yük ve binek hayvanlarının % 22'sini oluşturmaktadır. Kaza genelindeki yük ve binek hayvanlarının ise % 6'sını oluşturur.

Çoğu'da merkep sayısı 192 adettir. Bu rakam Çoğu'daki yük ve binek hayvanlarının % 39'unu oluşturmaktadır. Kaza genelindeki yük ve binek hayvanlarına oranı ise % 7'dir.

Gömü Bala'da 22 adet merkep vardır. Bu rakam Gömü Bala'daki yük ve binek hayvanlarının % 14'ünü oluşturmaktadır. Kaza genelindeki yük ve binek hayvanlarına oranı ise % 1 civarındadır.

Güveççi'de 15 adet merkep vardır. Bu rakam Güveççi'deki yük ve binek hayvanlarının % 29'unu oluşturmaktadır. Kaza genelindeki yük ve binek hayvanlarına oranı ise % 1 civarındadır.

Hüsrev Paşa'da 95 adet merkep vardır. Bu rakam Hüsrev Paşa'daki yük ve binek hayvanlarının % 12'sini teşkil etmektedir. Kaza genelindeki yük ve binek hayvanlarının ise % 4'ünü oluşturmaktadır.

Seydiler'de 39 adet merkep vardır. Bu rakam Seydiler'deki yük ve binek hayvanlarının % 31'ini teşkil eder. Kaza genelindeki yük ve binek hayvanlarının ise % 1'ini oluşturmaktadır.

Türkmen'de 8 adet merkep mevcuttur. Bu rakam Türkmen'de bulunan yük ve binek hayvanlarının % 14'ünü oluşturmaktadır. Kaza genelindeki yük ve binek hayvanlarının ise % 0,3'üne karşılık gelmektedir.

Tay: Tay 77 adet mevcuttur. Toplam yük ve binek hayvanlarına oranı ise % 3 civarındadır. Yaklaşık olarak 10 handen birisi tay sahibidir.

Bavırdı'da 8 adet tay vardır. Bu rakam Bavırdı'daki yük ve binek hayvanlarının % 5'ini teşkil etmektedir. Kaza genelindeki yük ve binek hayvanlarında ise yaklaşık olarak % 0,5'lik yer kaplamaktadır.

Bayat'da 34 adet tay kayıtlıdır. Bu rakam Bayat'taki yük ve binek hayvanlarının % 5'ini oluşturmaktadır. Kaza genelindeki yük ve binek hayvanlarının ise % 1'ini oluşturur.

Çoğu'da tay sayısı 6 adettir. Bu rakam Çoğu'daki yük ve binek hayvanlarının % 1'ini oluşturmaktadır. Kaza genelindeki yük ve binek hayvanlarına oranı ise % 0,02'dir.

Gömü Bala'da 4 adet tay vardır. Bu rakam Gömü Bala'daki yük ve binek hayvanlarının % 3'ünü oluşturmaktadır. Kaza genelindeki yük ve binek hayvanlarına oranı ise % 0,1 civarındadır.

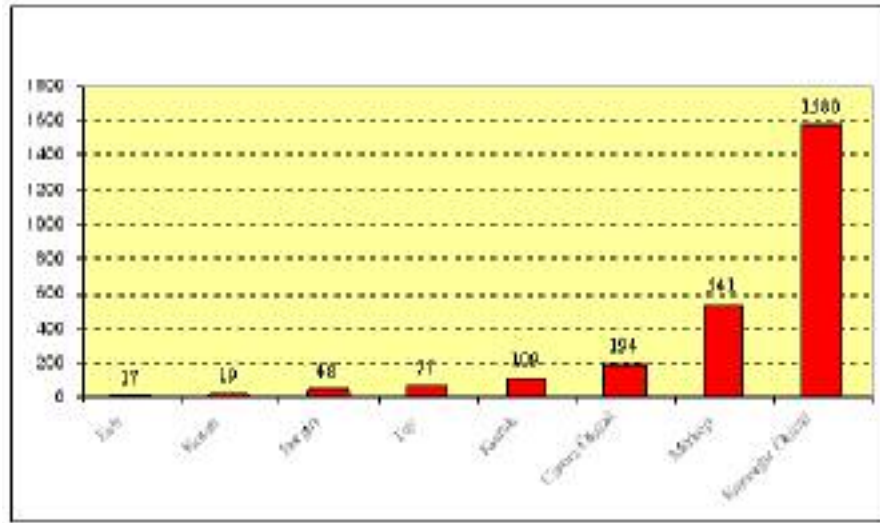
Hüsrev Paşa'da 22 adet tay vardır. Bu rakam Hüsrev Paşa'daki yük ve binek hayvanlarının % 3'ünü teşkil etmektedir. Kaza genelindeki yük ve binek hayvanlarının ise % 1'ini oluşturmaktadır.

Seydiler'de 3 adet tay vardır. Bu rakam Seydiler'deki yük ve binek hayvanlarının % 2'sini teşkil eder. Kaza genelindeki yük ve binek hayvanlarının ise % 0,1'ini oluşturmaktadır. Şekil 39'da²⁴¹ Nevâhî-i Barçın'da bulunan yük ve binek hayvanlarının sayısı ve dağılımı verilmiştir

---

²⁴¹ Şekil *ML. VRD. TMT. 9099-9100* Numaralı Defterlere göre hazırlanmıştır.

Şekil 39. Nevâhî-i Barçın'da bulunan yük ve binek hayvanlarının sayısı ve dağılımı.

B) YERLEŞİM MERKEZLERİNE GÖRE YÜK VE BİNEK HAYVANLARININ DAĞILIMI

Balcam Sultan'da koşum öküzü bütün haneler tarafından beslenmektedir. Yalnız bir ailenin tek öküzü olup, diğerlerinin birer çift öküzü vardır. Hanelere oranı % 100'dür. Merkez sayısı 7 tanedir. Hanelere oranı % 50'dir.

Toplam olarak 34 adet yük ve binek hayvanı olup, hane başına düşen ortalaması 2'nin üzerindedir (2,42).

Bavırdı'da camız öküzü besleyen hane sayısı 2'dir. Hane ortalaması % 5 civarındadır. Karasığır öküzü besleyen hane sayısı 37 adettir. Hane ortalaması % 88 civarındadır. Kısarak besleyen hane sayısı 8'dir. Hane ortalaması % 19 civarındadır. Tay besleyen hane sayısı 8'dir. Hane ortalaması % 19 civarındadır. Bargir 1 hanede vardır. Hane ortalaması % 2 civarındadır. Kotan 2 hanede vardır. Hane ortalaması % 4 civarındadır. Merkez 14 hane tarafından beslenmektedir. Hane ortalaması % 33 civarındadır.

Bavırdı da yük ve binek hayvanı sayısı toplam olarak 145'tir. Bu durumda hane başına düşen ortalama yük ve binek hayvanı sayısı ise ortalama olarak 3,45'tir.

Bayat da koşum öküzü 151 hane tarafından beslenmektedir. Hane ortalaması % 95 civarındadır. Camız öküzü besleyen hane sayısı ise 24'dür. Hane ortalaması % 15'tir. Kısarak sahibi olan 20 hanedir. Hane ortalaması % 13 civarındadır. Tay sahibi olan hane sayısı 16'dır. Hane ortalaması % 10'dur. Kotan besleyen hane sayısı 3'tür. Hane ortalaması % 2 civarındadır. Bargir besleyen hane sayısı 5'dir. Hane ortalaması % 3 civarındadır. Esb besleyen hane sayısı 5'tir. Hane ortalaması % 3 civarındadır. Merkep besleyen hane sayısı 105'tir. Hanelere oranı % 66 civarındadır.

Bayat da toplam yük ve binek hayvanı sayısı toplam olarak 714 tür. Bu durumda hane başına düşen ortalama yük ve binek hayvanı sayısı ise ortalama olarak 4,46'dır.

Çoğu'da camız öküzü sahibi hane 19 adettir. Toplam haneler içindeki oranı % 16 civarındadır. Karasığır öküzü sahibi hane 96 hanedir. Hane ortalaması % 81 civarındadır. 88 hanenin merkebi vardır. Bunların hane ortalaması ise % 75 civarındadır. Kısarak 7 hane tarafından beslenmektedir. Hane ortalaması % 6 civarındadır. Tay sahibi hane sayısı 5'tir. Hane sayısına oranı ise % 4 civarındadır. Esb 1 hanede mevcuttur. Hanelere oranı yaklaşık olarak % 1 civarındadır. Kotan 1 hanede mevcuttur. Hanelere oranı ise % 1 civarındadır.

Çoğu'da yük ve binek hayvanlarının toplam sayısı 495 adet olup, hane başına ortalaması 4 (4,19) adettir.

Karasığır öküzü besleyen hane sayısı 36 adettir. Hane ortalaması % 97 civarındadır. Kısarak besleyen hane sayısı 4'dür. Hane ortalaması % 11 civarındadır. Tay besleyen hane sayısı 4'dür. Hane ortalaması % 4 civarındadır. Bargir 1 hanede vardır. Hane ortalaması % 3 civarındadır. Esb 2 hanede vardır. Hane ortalaması % 6 civarındadır. Merkep 19 hane tarafından beslenmektedir. Hane ortalaması % 53 civarındadır.

Gömu Bala' da yük ve binek hayvanlarının sayısı toplam olarak 154'tür. Bu durumda hane başına düşen ortalama yük ve binek hayvanı sayısı ise ortalama olarak 4,27'dir.

Güveççi'de 12 hanenin koşum öküzü vardır. Bunların hanelere oranı % 80'dir. Kısırak adedi 4 tanedir. Hane ortalaması % 26 civarındadır. Merkep besleyen hane 11 adettir. Hanelere oranı % 73 civarındadır.

Güveççi'de yük ve binek hayvanlarının toplam sayısı 48 adet olup, hane başına ortalaması 3,2'dir.

Hüsrev Paşa da Koşum Öküzü 185 hane tarafından beslenmektedir. Hanelere oranı ise % 88 civarındadır. Camız öküzü besleyen hane sayısı ise 46'dır. Hanelere oranı % 22 civarındadır. Kısırak sahibi 24 hane mevcuttur. Hane ortalaması % 11 civarındadır. Tay sahibi olan hane sayısı 14 tür. Hane ortalaması % 7 civarındadır. Kotan besleyen hane sayısı 3 tür. Haneler ortalaması % 1 civarındadır. Bargir besleyen hane sayısı 20'dir. Hanelere oranı % 10 civarındadır. Esb besleyen hane sayısı 3 tür. Hanelere oranı % 3 civarındadır. Merkep besleyen hane sayısı 75'tir. Hanelere oranı % 36 civarındadır.

Hüsrev Paşa da toplam yük ve binek hayvanı sayısı toplam olarak 795'tir. Bu durumda hane başına düşen ortalama yük ve binek hayvanı sayısı ise ortalama olarak 4 tür.

Seydiler'de camız öküzü besleyen hane sayısı 3'tür. Hane ortalaması % 16 civarındadır. Karasığır öküzü besleyen hane sayısı 18 adettir. Hane ortalaması % 97 civarındadır. Kısırak besleyen hane sayısı 5'dir. Hane ortalaması % 26 civarındadır. Tay besleyen hane sayısı 5'tir. Hane ortalaması % 26 civarındadır. Bargir 2 hanede vardır. Hane ortalaması % 11 civarındadır. Esb 3 hanede vardır. Hane ortalaması % 16 civarındadır. Merkep 18 hane tarafından beslenmektedir. Hane ortalaması % 97 civarındadır.

Seydiler'de toplam yük ve binek hayvanı sayısı toplam olarak 127'dir. Bu durumda hane başına düşen ortalama yük ve binek hayvanı sayısı ise ortalama olarak 7'dir (6,78).

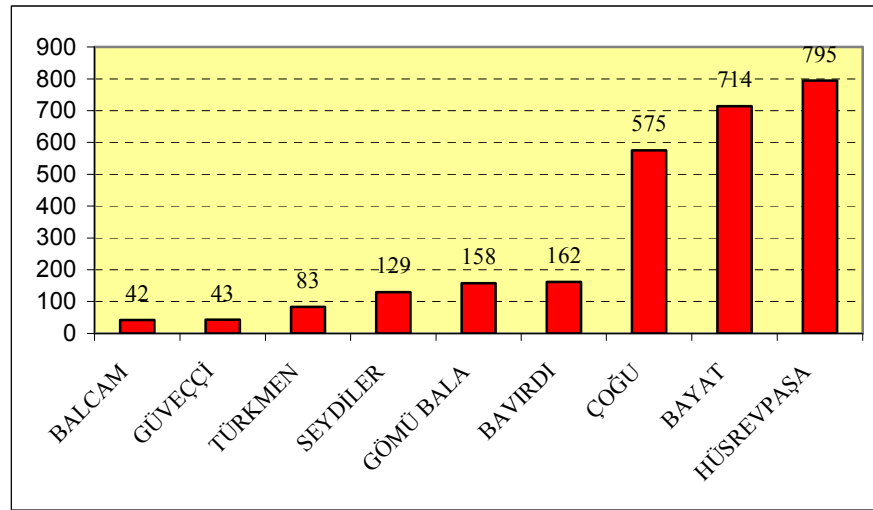
Türkmen'de 18 hane koşum öküzüne sahiptir. Hanelere oranı ise % 69 civarındadır. Merkep ise toplam olarak 7 hane tarafından beslenmektedir. Hane

ortalaması % 27 civarındadır. Kısırak besleyen hane sayısı 2'dir. Hanelere oranı ise % 8 civarındadır. Bargir 2 hanede beslenmektedir. Hanelere oranı ise % 8 civarındadır.

Türkmen'de toplam yük ve binek hayvan sayısı 58 adettir. Hane başına ortalaması 2 adettir (2,20). Bu duruma bakarak Türkmen'de büyükbaş hayvancılık için uygun olmadığını, dolayısı ile küçükbaş hayvancılığın daha fazla tercih edildiğini söylemek mümkündür. Yük ve binek hayvanlarının yerleşim merkezlerine göre dağılımı şekil 40'da²⁴² gösterilmiştir.

Şekil 40. Nevâhî-i Barçın'da bulunan yük ve binek hayvanlarının yerleşim merkezlerine göre dağılımı

C) HANELERE GÖRE YÜK VE BİNEK HAYVANLARININ DAĞILIMI

Bargir: Bavırdı'da bargir 1 hane tarafından beslenmektedir. Bu rakam hanelerin % 2'sini teşkil etmektedir. Bayat'da 5 hane tarafından bargir beslenir. Hanelere oranı % 3 civarındadır. Gömü Bala'da 1 hane bargir beslemektedir. Hanelere oranı % 3 civarındadır. Güveççi'de 2 hane tarafından bargir beslenmektedir. Bu rakam Güveççi'deki hane reislerinin % 13'ünü teşkil etmektedir. Hüsrev Paşa'da 20 hane bargir sahibidir. Bu rakam Hüsrev Paşa'daki hanelerin % 9'unu oluşturmaktadır. Seydiler'de 2 hane tarafından bargir beslenir. Hanelere oranı ise % 11 civarındadır.

²⁴² Şekil ML. VRD. TMT. 9099-9100 Numaralı Defterlere göre hazırlanmıştır.

Camız öküzü: Bavırdı'da camız öküzü 2 hane tarafından beslenmektedir. Bu rakam hanelerin % 4'ünü teşkil etmektedir. Bayat'da 24 hane tarafından camız öküzü beslenir. Hanelere oranı % 15 civarındadır. Çoğu'da camız öküzü 19 hane tarafından beslenmektedir. Hanelere oranı ise % 16 civarındadır. Hüsrev Paşa'da 46 hane camız öküzü sahibidir. Bu rakam Hüsrev Paşa'daki hanelerin % 21'ini oluşturmaktadır. Seydiler'de 3 hane tarafından camız öküzü beslenir. Hanelere oranı ise % 16 civarındadır.

Esb: Bayat'da 5 hane tarafından esb beslenir. Hanelere oranı % 3 civarındadır. Çoğu'da esb 1 hane tarafından beslenmektedir. Hanelere oranı ise % 0,3 civarındadır. Gömü Bala'da 2 hane esb beslemektedir. Hanelere oranı % 6 civarındadır. Hüsrev Paşa'da 4 hane esb sahibidir. Bu rakam Hüsrev Paşa'daki hanelerin % 3'ünü oluşturmaktadır. Seydiler'de 3 hane tarafından esb beslenir. Hanelere oranı ise % 16 civarındadır.

Karasığır öküzü: Balcam Sultan'da karasığır öküzü besleyen hane sayısı 14'tür. Bu rakam Balcam'daki hanelerin % 100'üdür. Bavırdı'da karasığır öküzü 37 hane tarafından beslenmektedir. Bu rakam hanelerin % 86'sını teşkil etmektedir. Bayat'da 151 hane tarafından karasığır öküzü beslenir. Hanelere oranı % 94 civarındadır. Çoğu'da karasığır öküzü 96 hane tarafından beslenmektedir. Hanelere oranı ise % 81 civarındadır. Gömü Bala'da 36 hane karasığır öküzü beslemektedir. Hanelere oranı % 95 civarındadır. Güveççi'de 10 hane tarafından karasığır öküzü beslenmektedir. Bu rakam Güveççi'deki hane reislerinin % 66'sını teşkil etmektedir. Hüsrev Paşa'da 185 hane karasığır öküzü sahibidir. Bu rakam Hüsrev Paşa'daki hanelerin % 90'ını oluşturmaktadır. Seydiler'de 18 hane tarafından karasığır öküzü beslenir. Hanelere oranı ise % 100'dür. Türkmen'de karasığır öküzü 18 hane tarafından beslenir. Hane ortalaması % 69'dur.

Kısrak: Bavırdı'da kısrak 8 hane tarafından beslenmektedir. Bu rakam hanelerin % 18'ini teşkil etmektedir. Bayat'da 36 hane tarafından kısrak beslenir. Hanelere oranı % 23 civarındadır. Çoğu'da kısrak 7 hane tarafından beslenmektedir. Hanelere oranı ise % 6 civarındadır. Gömü Bala'da 8 hane kısrak beslemektedir. Hanelere oranı % 21 civarındadır. Güveççi'de 3 hane tarafından kısrak beslenmektedir. Bu rakam Güveççi'deki hane reislerinin % 20'sini teşkil etmektedir. Hüsrev Paşa'da 40 hane

kısrak sahibidir. Bu rakam Hüsrev Paşa'daki hanelerin % 20'sini oluşturmaktadır. Seydiler'de 5 hane tarafından kısrak beslenir. Hanelere oranı ise % 27 civarındadır. Türkmen'de kısrak 2 hane tarafından beslenir. Hane ortalaması % 8 civarındadır.

Kotan: Bavırdı'da kotan 2 hane tarafından beslenmektedir. Bu rakam hanelerin % 4'ünü teşkil etmektedir. Bayat'da 7 hane tarafından kotan beslenir. Hanelere oranı % 4 civarındadır. Çoğu'da kotan 1 hane tarafından beslenmektedir. Hanelere oranı ise % 0,4 civarındadır. Hüsrev Paşa'da 9 hane kotan sahibidir. Bu rakam Hüsrev Paşa'daki hanelerin % 4'ünü oluşturmaktadır.

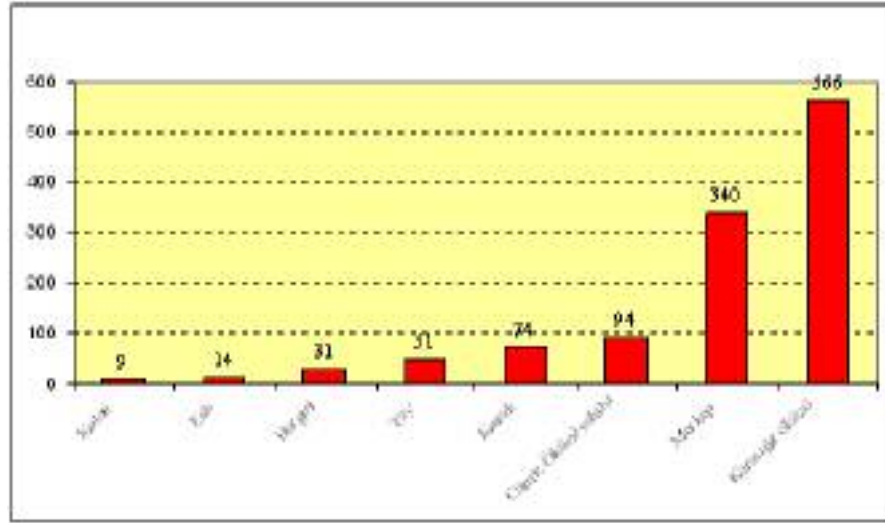
Merkep: Balcam Sultan'da merkep besleyen hane sayısı 7'dir. Bu rakam Balcam'daki hanelerin % 50'sini oluşturur. Bavırdı'da merkep 14 hane tarafından beslenmektedir. Bu rakam hanelerin % 33'ünü teşkil etmektedir. Bayat'da 105 hane tarafından merkep beslenir. Hanelere oranı % 65 civarındadır. Çoğu'da merkep 88 hane tarafından beslenmektedir. Hanelere oranı ise % 75 civarındadır. Gömü Bala'da 19 hane merkep beslemektedir. Hanelere oranı % 50'dir. Güveççi'de 7 hane tarafından merkep beslenmektedir. Bu rakam Güveççi'deki hane reislerinin % 47'sini teşkil etmektedir. Hüsrev Paşa'da 75 hane merkep sahibidir. Bu rakam Hüsrev Paşa'daki hanelerin % 65'ini oluşturmaktadır. Seydiler'de 18 hane tarafından merkep beslenir. Hanelere oranı ise % 100'dür. Türkmen'de merkep 7 hane tarafından beslenir. Hane ortalaması % 27'dir.

Tay: Bavırdı'da tay 8 hane tarafından beslenmektedir. Bu rakam hanelerin % 18'ini teşkil etmektedir. Bayat'da 16 hane tarafından tay beslenir. Hanelere oranı % 10'dur. Çoğu'da tay 6 hane tarafından beslenmektedir. Hanelere oranı ise % 5 civarındadır. Gömü Bala'da 4 hane tay beslemektedir. Hanelere oranı % 12 civarındadır. Hüsrev Paşa'da 22 hane tay sahibidir. Bu rakam Hüsrev Paşa'daki hanelerin % 21'ini oluşturmaktadır. Seydiler'de 2 hane tarafından tay beslenir. Hanelere oranı ise % 11 civarındadır. Yük ve binek hayvanlarının hanelere göre dağılımı şekil 41'de²⁴³, yerleşim ve hanelere göre dağılımı tablo 27'de²⁴⁴ verilmiştir.

²⁴³ Şekil *ML. VRD. TMT. 9099-9100* Numaralı Defterlere göre hazırlanmıştır.

²⁴⁴ Tablo *ML. VRD. TMT. 9098-9100* Numaralı Defterlere göre hazırlanmıştır.

Şekil 41. Nevâhî-i Barçın'da bulunan yük ve binek hayvanlarının hanelere göre dağılımı

Tablo 27. Nevâhî-i Barçın'da bulunan yük ve binek hayvanlarının sayıları, yerleşim merkezleri – hanelere göre dağılımı

YERLEŞİM YERİ	Balcam	Bavırdı	Bayat	Çoğu	Gömü Bala	Güveççi	Hüsrev Paşa	Seydiler	Türkmen	TOPLAM VE YÜZDE
HANE SAYISI	14	43	160	118	38	15	206	18	26	638
Bargir	0	1	5	0	1	2	36	3	0	48
Bargir sahibi hane	0	1	5	0	1	2	20	2	0	31
Camız öküzü	0	2	47	53	0	0	87	5	0	194
Camız öküzü sahibi hane	0	2	24	19	0	0	46	3	0	94
Esb	0	0	5	1	3	0	4	4	0	17
Esb sahibi hane	0	0	5	1	2	0	3	3	0	14
Karasığır öküzü	27	124	425	235	120	31	502	68	48	1580
Karasığır öküzü sahibi hane	14	37	151	96	36	10	185	18	18	566
Kısrak	0	8	36	7	8	3	40	5	2	109
Kısrak sahibi hane	0	8	20	7	6	2	24	5	2	74
Kotan	0	2	7	1	0	0	9	0	0	19
Kotan sahibi hane	0	2	4	1	0	0	3	0	0	9
Merkep	7	17	146	192	22	15	95	39	8	541
Merkep sahibi hane	7	14	105	88	19	7	75	18	7	340
Tay	0	8	34	6	4	0	22	3	0	77
Tay sahibi hane	0	8	16	5	4	0	15	3	0	51
Yerleşim Yeri Toplam Hayvan ve Yüzdesi	34	162	705	495	158	51	795	127	58	2585
	%1	%6	%27	%19	%6	%2	%31	%5	%2	%100
Hayvan Sahibi Toplam Hane ve Yüzdesi	21	72	330	216	68	21	371	52	27	638
	%3	%11	%52	%34	%11	%3	%58	%8	%4	%100

Nevâhî-i Barçın'da toplam olarak 2.585 adet yük ve binek hayvanı vardır. Bunlardan en fazla olan karasığır öküzü en az olan ise esbdir. Bunların 48 adedi bargir (% 2), 194 adedi camız öküzü (% 8), 17 adedi esb (% 1), 1580 adedi karasığır öküzü (%

61), 109 adedi kısrak (% 4), 19 adedi kotan (% 1), 541 adedi merkep (% 20), 77 adedi taydır (% 3). Esb, kısrak, kotan, tay birlikte hesap edilecek olursa, bu tür hayvanların sayısı 209 adede yükselecektir. Bu sayı bu tür hayvanlardan üç haneye bir adet düşmekte olduğunu göstermektedir. Bu binite daha çok maddi durumu iyi olan insanların sahip olduğunu düşünürsek, Nevâhî-i Barçın'da üç kişiden birinin ekonomik durumunun iyi olduğu sonucuna varmak mümkündür.

Nevâhî-i Barçın'da toplam hayvan sayısı 20.279'dur. Bu sayının oldukça yüksek olduğunu söylemek mümkündür²⁴⁵. Nevâhî-i Barçın'da özellikle küçükbaş hayvan sayısı çok yüksektir. Küçükbaş hayvanların ticaretinin söz konusu olduğunu söylemek iddia edilebilir. Zira Temettuât defterlerine göre "hayvan ticaretinden" gelir elde eden haneler mevcuttur²⁴⁶. Bu ticaretin büyükbaş hayvanlardan yapıldığını düşünmek de mümkün olabilir. Lakin küçükbaş hayvan sayısı çok fazladır (14.686 adet). Büyükbaşlar ise daha çok hanelere yetecek düzeyde görünmektedir (2.585 adet).

Nevâhî-i Barçın'da hayvancılığın gerek insanların hayatında, gerekse vergilendirmede önemli bir yeri olduğunu söylemek doğru olacaktır.

²⁴⁵ Aynı dönemde Honaz'da toplam hayvan sayısı 7345'dir. Bakınız, ÖZÇELİK, *a. g. e.*, s. 224.

²⁴⁶ Örneğin Ayanca Alioğlu sülalesinden Hüseyin ve oğulları Süleyman ile İsmail'e 1500 kuruş "hayvan ticaretinden" vergi kaydedilmiştir. Bakınız ML. VRD. TMT. 9098 Numaralı Defter. Çoğu'daki 10 No'lu hane.

V. BÖLÜM

VERGİLER

I. NEVÂHÎ-Î BARÇIN TEMETTUÂT DEFTERLERİNDE MEVCUT VERGİLER

A) AĞNAM VERGİSİ

Kanunnamelerde; «adet-i ağnam», «resm-i ağnam» olarak geçen ve Tanzimat öncesinden beri alınan bu verginin saptanmasında ve oranlarında, 1274 (1858–59) yılında bazı düzenlemeler yapılmış, bölgelere göre, koyunun değeri, sütünden, yavrusundan, yapağısından sağlanabilecek gelir göz önünde tutularak idare meclislerince saptanmış, ona göre alınmaya başlanmıştır.

Nevâhî-i Barçın'da genel olarak koyundan 4, keçiden 3 akçe ağnam vergisi alınmıştır. Yıllık belirlenen hâsıla bedelinin yüzde onunun vergi olarak alınması uygun görülmüştür.

1844 yılı itibariyle Nevah- i Barçın'daki, toplam vergiler içerisinde değerlendirdiğimiz rüsum-ı ağnam miktarı 643,5 kuruş olarak tahakkuk etmiştir. Ağnam vergisinin bu vergiyi veren haneler ortalaması yaklaşık 8 kuruştur. Bu rakam Nevâhî-i Barçın'daki toplam vergi içerisindeki payı 1,60'dır²⁴⁷.

B) ÖŞÜR VERGİSİ

Öşür, ziraî ürünlerin her çeşidinden alınan, şer'i bir vergidir. Öşür vergisi tarım kesiminde her mahsulden alınmakta idi. Nevâhî-i Barçın'da Hububat çeşitlerinden afyon ve haşhaştan vergi alınmaktadır. İncelenen defterlere göre toplam olarak 22.632 kuruşluk bir öşür kaydı vardır. Öşür vergisinin diğer vergiler içindeki payı ise % 56

²⁴⁷ Burada verilen rakamlar *ML. VRD. TMT.9098* Numaralı Defterden alınmış rakamlarıdır. Bu Defter 1260 (M.1845) tarihine aittir. Söz konusu Defterde Balcam, Çoğu, Güveççi ve Türkmen yerleşim birimlerine ait veriler mevcuttur. Bu hususa dikkat edilmelidir.

civarındadır. Öşür vergisi ödeyen hanelere ortalaması yaklaşık olarak 169 kuruştur. Bu rakamın oldukça yüksek olduğunu söylemek mümkündür²⁴⁸.

C) SENELİK VERGİ

Tanzimatın vergi düzeni açısından getirdiği en önemli yenilik vergilere oldukça basit ve sade bir şekil kazandırmasıdır. Daha önce ‘tekâlif-i şeriyye’ adı altında ve çok çeşitli oranlarda alınan bütün vergiler kaldırılarak yerine ziraî ürünlerden onda bir oranında öşür, koyunlardan ‘ağnam resmi’ ve gayri müslimlerden ‘cizye’ alınması esas getirilmiştir. Aynı şekilde ‘tekâlif-i örfiyye’ adı altında pek çok türü ve tahsil şekli olan muhtelif vergiler de birleştirilerek bir bütün halinde ‘vergi’ adı altında alınması kararlaştırılmıştır. Bu yeni verginin miktarı, Maliye Nezareti tarafından yalnızca liva düzeyinde belirlenmekteydi. Her liva merkezinde bu toplam miktar kazalar arasında sonra kazanın müdür ve meclis azaları, Müslüman nüfusun yaşadığı yerler için imam ve ihtiyarlarının, gayr-i müslimlerin yaşadığı yerler için kocabaşı ve papazlarının da katıldığı bir toplantıda kasaba ve köylerin paylarını tayin ederek bu miktarı belirten bir mazbatayı kendilerine teslim etmekteydi. En sonunda kasaba mahalleleri ve köyler düzeyinde, tüm hane reisleri toplanarak istenilen miktar haneler arasında her şahsın “hal ve tahammül ve ticaret ve temettüüne göre komşuca” paylaştırılıp bir defter halinde kaza merkezine gönderilmekteydi. Böylece her hanenin vergi yükümlülüğü belirlenmiş olmaktadır.

Bu vergi, köy muhtar ve kocabaşlarıyla, zabtiye askeri tarafından tahsil edilerek muhassıllara teslim ediliyordu. Bu verginin tahsili 1260 (M.1844) yılına kadar ‘rûz-i hızır’ ve ‘rûz-ı kasım’ olarak iki taksitte yapılıyordu. Fakat her iki zaman da vergi tahsilâtı için uygun değildi. Bu nedenle bu tarihten sonra verginin çiftçilerden ürünün elde edilmesinden sonra, tüccar ve esnaftan ise bütün bir yıl içinde taksitler halinde tahsili kararlaştırılmıştır.

İncelediğimiz Temettuât defterlerinde bu vergi “vergi-yi mahsusa” olarak kaydedilmiştir. Toplam vergi 16928 kuruştur. Vergi veren hanelere ortalaması 116

²⁴⁸ Bu rakam Honaz kazasının öşür ortalamasından iki kat daha fazladır. Bakınız, ÖZÇELİK, *a. g. e.*, s. 367. Verginin yüksek olması gelirin daha fazla olması anlamına geleceğinden Nevâhi-î Barçın’daki çiftçilerin durumunun Honaz’daki çiftçilerden daha iyi olduğunu söylemek mümkündür. Üstelik üretilen ürünlerde Honaz daha geniş bir ürün çeşitliliğine sahiptir.

kuruştur²⁴⁹. Bütün Nevâhî-i Barçın haneleri dâhil edilecek olursa bu rakam yaklaşık 98 kuruşa düşecektir. Bu verginin toplam vergiler içindeki payı % 42 civarındadır. Vergi ödemeyen hane reisi sayısı 28 tanedir²⁵⁰.

Vergi-yi mahsusanın toplam vergiler içerisindeki payı ise % 41'dir

II. VERGİLERİN HANELERE VE YERLEŞİM MERKEZLERİNE GÖRE DAĞILIMI

ML. VRD. TMT. 9098 Numaralı deftere göre Nevâhî-i Barçın'da vergi veren farklı hane sayısı toplam olarak 364 tanedir. Bu hanelerin 85 tanesi ağnam vergisi, 134 tanesi oşür vergisi, 145 tanesi de senelik vergi ödemektedir.

A) AĞNAM VERGİSİNİN HANELERE GÖRE DAĞILIMI

Balcam'da ağnam vergisi veren hane sayısı 3'tür Bu rakam Balcam'daki hanelerin % 21'ini teşkil etmektedir. Halkın % 79'unun gelir getirici bir hayvanı mevcut değildir. 3 hane toplam olarak 31 kuruş vergi ödemektedir. Vergi veren haneler temel alındığında Balcam'da kişi başına ortalama 10,33 kuruşluk bir ağnam vergisi söz konusudur. Çoğu'da ağnam vergisi ödeyen hane sayısı 62'dir Bu rakam Çoğu'daki hanelerin % 53'ünü teşkil etmektedir. Çoğu'da yaşayan insanların % 47'sinin gelir getirici bir hayvanı mevcut değildir. Çoğu'daki 62 hane toplam olarak 445,5 kuruşluk bir ağnam vergisi ödemektedir. Çoğu'da ağnam vergisi ödeyen haneler esas alındığında kişi başına ödenen ağnam vergisi ortalama olarak 7,18 kuruş vergi ödemektedir. Güveççi'de ağnam vergisi ödeyen hane sayısı 7'dir. Bu rakam bize Güveççi halkının, neredeyse yarısının gelir getiren hayvanlara sahip olduğunu göstermektedir. Geri kalan % 50'nin ise gelir getirici bir hayvanı yoktur. Güveççi toplam olarak 94,5 kuruş ağnam vergisi ödemiştir. Bu rakamın vergi ödeyenlere ortalaması 13,5 kuruştur. Türkmen'de 13 hane ağnam vergisi vermektedir. Bu rakam 26 hanelik Türkmen halkının, tam olarak % 50'sidir. Halkın geri kalan kısmının gelir getirici bir hayvanı yoktur. Türkmen'de 13 hane toplam 72,5 kuruşluk bir ağnam vergisi ödemektedir. Vergi veren haneler esas

²⁴⁹ Bu rakam aynı dönemde Honaz kazasının ortalamasından 8 kuruş daha iyidir. Bakınız, ÖZÇELİK, *a. g. e.*, s. 315.

²⁵⁰ Bunlar resmi görevliler (imam gibi) ya da ekonomik durumu çok kötü olan, meczup, yaşlı, çocuk, gibi insanlardır.

alındığı zaman Türkmen'in ağnam vergisi ortalaması 5,57 kuruştur. Nevâhî-i Barçın'da ağnam vergisi ödeyen haneler ve vergi miktarları tablo 28'de²⁵¹ verilmiştir.

Tablo 28. Nevâhî-i Barçın'da ağnam vergisi ödeyen haneler ve vergi miktarları.

YERLEŞİM YERİ	Hane sayısı	Ağnam vergisi	Ağnam vergisi veren hane	Toplam vergi	Toplam Vergide Payı (%)
Balcam	14	31	3	1774	2
Çoğu	118	445.5	62	31680	2
Güveççi	15	94.5	7	3625	2
Türkmen	26	72.5	13	4132	2
TOPLAM	173	643.5	85	41211	99

Toplam olarak 85 hane ağnam vergisi ödemektedir. Ağnam vergisi ödeyen hanelerin payı kaza genelinde % 49'dur. Vergi vermeyen hane sayısı ise 88'dir. Bu rakam kaza genelindeki insanların % 51'ini teşkil etmektedir. Yaklaşık olarak her iki kişiden birinin vergisini ödemek zorunda olduğu hayvanı vardır. Ağnam vergisi ödeyen hanelerin oranı vergi ödeyen haneler arasında % 23 civarındadır.

Ağnam vergisi miktar olarak en fazla Çoğu'da ödenmektedir. Çoğu nüfusunun, diğer bütün yerleşim merkezlerinin neredeyse iki katı olduğunu düşünürsek, bu durumun sebebi ortaya çıkar. En az ağnam vergisi ödeyen yerleşim merkezi ise Balcam'dır. Ancak olayı vergi mükellefi açısından düşünülecek olursa en fazla vergiyi Güveççi (13,5 kuruş), en az vergiyi ise Türkmen (5,57 kuruş) ödemektedir.

Ağnam vergisinde kaza ortalaması 9,1 kuruştur. Bu ortalamaya göre Güveççi ve Balcam ortalamasının üzerinde, Çoğu ve Türkmen ortalamasının altında vergi ödemektedir. Nevâhî-i Barçın'da ağnam vergileri ortalama % 2 oranında yer kaplamaktadır. Diğer vergiler ile kıyaslandığı zaman, hayvancılık vergisinin çok düşük olduğu görülmektedir.

²⁵¹ Tablo *ML. VRD. TMT. 9098* Numaralı Deftere göre hazırlanmıştır.

B) ÖŞÜR VERGİSİNİN HANELERE GÖRE DAĞILIMI

Öşür vergisi ödeyen hane sayısı 134'dür. Bu sayı takriben halkın % 77 sinin tarımla uğraşmakta olduğunu gösterir. 39 hane bu vergiyi ödemez. Bu rakam kaza genelinde % 33'lük bir yekûn teşkil etmektedir. Toplam halkın üçte birinin öşür vergisi mükellefiyeti yoktur. Öşür vergisi ödeyen hanelerin oranı vergi ödeyen haneler arasında % 37 civarındadır.

Balcam'da öşür vergisi veren hane sayısı 8'dir. Bu rakam Balcam'daki hanelerin % 57'sini teşkil etmektedir. Halkın % 79'unun arazisi ya da arazisinden bir geliri mevcut değildir. 8 hane toplam olarak 528 kuruş vergi ödemektedir. Vergi veren haneler temel alındığında Balcam'da kişi başına ortalama 66 kuruşluk bir öşür vergisi söz konusudur. Çoğu'da öşür vergisi ödeyen hane sayısı 98'dir. Bu rakam Çoğu'daki hanelerin % 83'ünü teşkil etmektedir. Çoğu'da yaşayan insanların % 17'sinin öşür vergisi, dolayısıyla tarımsal üretimi mevcut değildir. Çoğu'daki 98 hane toplam olarak 18.304 kuruşluk bir öşür vergisi ödemektedir. Çoğu'da öşür vergisi ödeyen haneler esas alındığında kişi başına ödenen öşür vergisi ortalama olarak 187 kuruştur. Güveççi'de öşür vergisi ödeyen hane sayısı 13'dür. Bu rakam bize Güveççi halkının, % 87'sinin gelir getiren araziler ve üretime sahip olduğunu göstermektedir. Geri kalan % 13'ünün ise öşür kaydı yoktur. Güveççi toplam olarak 2.100 kuruş öşür vergisi ödemiştir. Bu rakamın vergi ödeyenlere ortalaması 162 kuruştur. Türkmen'de 15 hane öşür vergisi vermektedir. Bu rakam 26 hanelik Türkmen halkının, tam olarak % 57'sidir. Halkın geri kalanın öşür kaydı yoktur. Türkmen'de 15 hane toplam 1.700 kuruşluk bir öşür vergisi ödemektedir. Vergi veren haneler esas alındığı zaman Türkmen'in öşür vergisi ortalaması 113 kuruştur. Nevâhî-i Barçın'da öşür vergisi ödeyen haneler ve öşür miktarları tablo 29'da çıkarılmıştır²⁵².

²⁵² Tablo *ML. VRD. TMT. 9098* Numaralı Deftere göre hazırlanmıştır.

Tablo 29. Nevâhî-i Barçın'da öşür vergisi ödeyen haneler ve öşür miktarları.

YERLEŞİM YERİ	Hane sayısı	Öşür vergisi	Öşür vergisi veren hane	Toplam vergi	Toplam Vergide Payı (%)
Balcam	14	528	8	1774	30
Çoğu	118	18304	98	31680	58
Güveççi	15	2100	13	3625	58
Türkmen	26	1700	15	4132	41
TOPLAM	173	22632	134	41211	99

Kaza genelinde toplam olarak 134 hane öşür vergisi ödemektedir. Öşür vergisi ödeyen hanelerin payı kaza genelinde % 77'dir. Vergi vermeyen hane sayısı ise 39'dur. Bu rakam kaza genelindeki insanların % 23'ünü teşkil etmektedir. Yaklaşık olarak her 4 kişiden birinin vergisini ödemek zorunda olduğu tarımsal üretimi yoktur. Öşür vergisi ödeyen hanelerin oranı vergi ödeyen haneler arasında % 37 civarındadır.

Öşür vergisi miktar olarak en fazla Çoğu'da ödenmektedir. Çoğu nüfusunun, diğer bütün yerleşim merkezlerinin neredeyse iki katı olduğunu düşünürsek, bu durumun sebebi ortaya çıkar. En az öşür vergisi ödeyen yerleşim merkezi ise Balcam'dır. Olay vergi mükellefiyetinin ağırlığı açısından düşünülecek olursa en fazla vergiyi Çoğu'da (187 kuruş), en az vergiyi ise Balcam'daki (66 kuruş) üreticiler ödemektedir.

Öşür vergisinde kaza ortalaması 132 kuruştur. Bu ortalamaya göre Türkmen ve Balcam ortalamasının altında, Çoğu ve Güveççi ortalamasının üstünde vergi ödemektedir. Nevâhî-i Barçın'da vergi gelirlerinin neredeyse yarısı tarımsal üretimden sağlanmaktadır (% 48). Balcam ve Türkmen öşür vergisi ortalamasının altında Çoğu ve Güveççi ortalamasının üzerinde yerleşim merkezleridir.

C) SENELİK VERGİNİN HANELERE GÖRE DAĞILIMI

Senelik vergi ödeyen hane sayısı 145'dir. Bu rakam kaza genelinde % 83'lük bir dilimi ifade eder. 23 hane bu vergiyi ödemez. Bu rakam kaza genelinde % 17'lik bir yekûn teşkil etmektedir. Toplam halkın beşte birinin senelik vergi mükellefiyeti yoktur. Senelik vergi ödeyen hanelerin oranı vergi ödeyen haneler arasında % 40 civarındadır.

Balcam'da senelik vergi veren hane sayısı 14'dür. Bu rakam Balcam'daki hanelerin tamamını teşkil etmektedir. Halkın tamamının bir şekilde geliri mevcuttur. Halkın arazisinden hayvanlarından ya da mesleğinden bir geliri mevcuttur. 14 hane toplam olarak 945 kuruş vergi ödemektedir. Vergi veren haneler temel alındığında Balcam'da kişi başına ortalama 67,5 kuruşluk bir senelik vergi verilmesi söz konusudur. Çoğu'da senelik vergi ödeyen hane sayısı 98'dir Bu rakam Çoğu'daki hanelerin % 83'ünü teşkil etmektedir. Çoğu'da yaşayan insanların % 17'sinin senelik vergi, dolayısıyla geliri mevcut değildir (Muaflar hariç). Çoğu'daki 98 hane toplam olarak 12428,5 kuruşluk bir senelik vergi ödemektedir. Çoğu'da senelik vergi ödeyen haneler esas alındığında kişi başına ödenen senelik vergi ortalama olarak 127 kuruş vergi ödemektedir. Güveççi'de senelik vergi ödeyen hane sayısı 13'dür. Bu rakam bize Güveççi halkının, % 87'sinin bir şekilde gelir sahibi olduğunu göstermektedir. Geri kalan % 13'ünün ise vergi kaydı yoktur. Güveççi toplam olarak 1.430,5 kuruş senelik vergi ödemiştir. Bu rakamın vergi ödeyenlere ortalaması 110 kuruştur. Türkmen'de 20 hane senelik vergi vermektedir. Bu rakam 26 hanelik Türkmen halkının, tam olarak % 77'sidir. Halkın geri kalan vergi kaydı yoktur. Türkmen'de 20 hane toplam 2.124 kuruşluk bir senelik vergi ödemektedir. Vergi veren haneler esas alındığı zaman Türkmen'in senelik vergi ortalaması 106 kuruştur. Nevâhî-i Barçın'da senelik vergi ödeyen haneler ve ödedikleri vergiler tablo 30'da toplu olarak verilmiştir²⁵³.

²⁵³ Tablo *ML. VRD. TMT. 9098* Numaralı Deftere göre hazırlanmıştır.

Tablo 30. Nevâhî-i Barçın'da senelik vergi ödeyen haneler ve ödedikleri vergiler.

YERLEŞİM YERİ	Hane sayısı	Senelik Vergi	Senelik Vergi ödeyen hane	Toplam vergi	Toplam Vergide Payı (%)
Balcam	14	945	14	1774	53
Çoğu	118	12428.5	98	31680	40
Güveççi	15	1430.5	13	3625	39
Türkmen	26	2124	20	4132	51
TOPLAM	173	16928	145	41211	99

Toplam olarak 145 hane senelik vergi ödemektedir. Senelik vergi ödeyen hanelerin payı kaza genelinde % 84'dür. Vergi vermeyen hane sayısı ise 28'dir. Bu rakam kaza genelindeki insanların % 16'sını teşkil etmektedir. Yaklaşık olarak her 6 kişiden birinin vergisini ödemek zorunda olduğu bir geliri yoktur. Senelik vergi ödeyen hanelerin oranı vergi ödeyen haneler arasında % 40 civarındadır.

Senelik vergi miktar olarak en fazla Çoğu'da ödenmiştir (127 kuruş). En az senelik vergi ödemiş olan yerleşim merkezi ise Balcam'dır (67,5 kuruş).

Senelik vergide kaza ortalaması 103 kuruştur. Bu ortalamaya göre sadece Balcam ortalamasının altında, Çoğu, Güveççi ve Türkmen ortalamasının üstünde vergi ödemiştir. Nevâhî-i Barçın'da senelik vergi ortalaması 46 kuruş civarındadır. Balcam ve Türkmen ortalamasının üstünde Güveççi ve Çoğu ortalamasının altında senelik vergi ödemiş yerleşim merkezleridir²⁵⁴.

Nevâhî-i Barçın'da 28 hane hiç vergi vermemektedir. Vergi vermeyenlerin toplam hane reislerine oranı % 16'dır. Bunların yerleşim merkezlerine göre dağılımı şu şekildedir. Çoğu 20 hane reisi hiçbir vergi ödememektedir. Bu rakam Çoğu'daki hane reislerinin % 17'sidir. Güveççi'de 2 hane reisi hiçbir vergi vermez. Bu rakam

²⁵⁴ Özellikle Çoğu'nun senelik vergi ortalamasının altında olması, Çoğu'nun az vergi ödemesi anlamına gelmez. Bu ortalamalar ödenen vergi miktarına göre değil, yerleşim merkezlerinin ortamları vergi miktarlarına göre hesaplanmıştır.

Güveççi'deki hane reislerinin % 13'üdür. Türkmen 6 hane reisi vergi ödememektedir. Bu rakam Türkmen'deki hane reislerinin % 23'ünü teşkil etmektedir. Başka bir söylemle Türkmen'de yaşayan hanelerin dörtte biri, kazanç getirecek bir işle uğraşmamaktadır.

Bu insanların durumu, çok açık olmamakla beraber Temettuât defterlerinde belirtilmiştir. Bunlar muaf, yaşlı, evinden başka bir şeyi olmayan, yetim ya da özürli insanlarıdır. Bunlar –muafklar hariç tutulursa- fakir insanlarıdır. Bu insanlardan vergi alınmaması –yine muafklar ayrı tutulmak kaydıyla- Tanzimat'ın ruhuna ve sosyal devlet anlayışına uygun bir durumdur. Nevâhî-i Barçın'da toplanan vergi türleri ve hanelere göre dağılımı toplu olarak tablo 31'de²⁵⁵ gösterilmiştir.

Tablo 31. Nevâhî-i Barçın'da toplanan vergi türleri ve hanelere göre dağılımı.

YERLEŞİM YERİ	Hane sayısı	Ağnam vergisi	Ağnam vergisi veren hane	Öşür vergisi	Öşür vergisi veren hane	Senelik Vergi	Senelik Vergi ödeyen hane	Toplam vergi	Toplam Vergide Payı (%)
Balcam	14	31	3	528	8	945	14	1774	3
Çoğu	118	445.5	62	18304	98	12428.5	98	31680	79
Güveççi	15	94.5	7	2100	13	1430.5	13	3625	9
Türkmen	26	72.5	13	1700	15	2124	20	4132	8
TOPLAM	173	643.5	85	22632	134	16928	145	41211	99

²⁵⁵ Tablo *ML. VRD. TMT. 9098* Numaralı Defterlere göre hazırlanmıştır. Zira 1256 (M. 1840) sayımında bu türden vergi kayıtlarına rastlanmamıştır.

III. ÖŞÜR VERGİSİNİN ÜRÜNLERE GÖRE DAĞILIMI

A) AFYON ÖŞÜRÜ

Afyon, Nevâhî-i Barçın'da ilk çağlardan beri yetiştirilen bir üründür. Bu ürün yüzyıllardan beri ilaç yapımında ve keyif verici bir madde olarak kullanılmıştır. Ayrıca bu ürünün tohumları olan haşhaş yağ yapımında ve çeşitli yemeklerde kullanılmaktadır.

Nevâhî-i Barçın'da afyon üretimi yapan ve öşür ödeyen toplam 107 hane reisi vardır. Bu, üretim yaparak öşür veren hane reislerinin içerisinde % 20 gibi bir orana denk gelmektedir. Hane reislerinin ödediği toplam öşür miktarı 6.036 kuruştur. Nevâhî-i Barçın'daki toplam öşür miktarının ise % 25,56'sını oluşturmaktadır.

B) ARPA ÖŞÜRÜ

Arpa, özellikle hayvan beslenmesinde zaman zaman da insan beslenmesinde faydalanılan bir bitkidir. Gerek taneleri, gerekse samanı hayvan beslenmesinde vazgeçilmez bir öneme sahiptir. Kıtılık ve savaş yıllarında arpa daha da değerlenir.

Nevâhî-i Barçın'da arpa üretimi yapan ve öşür ödeyen toplam 126 hane reisi vardır. Bu, üretim yaparak öşür veren hane reislerinin içerisinde % 23 gibi bir orana denk gelmektedir. Hane reislerinin ödediği toplam öşür miktarı 2.456 kuruştur. Bu miktar hububat öşürlerinin % 14'ünü teşkil etmektedir. Nevâhî-i Barçın'daki toplam öşür miktarına oranı ise % 10,40'ını oluşturmaktadır.

C) BUĞDAY ÖŞÜRÜ

Buğday, ilkçağlardan itibaren insanların beslenmesinde en önemli yer tutan bir bitkidir. Taneleri insan beslenmesinde, Sapları ise hayvan beslenmesinde yüzyıllardan beri kullanılmıştır.

Nevâhî-i Barçın'da buğday üretimi yapan ve öşür ödeyen toplam 146 hane reisi vardır. Bu, üretim yaparak öşür veren hane reislerinin içerisinde % 27 gibi bir orana denk gelmektedir. Hane reislerinin ödediği toplam öşür miktarı 11.880 kuruştur. Bu miktar hububat öşürlerinin % 67, 75'ini teşkil etmektedir. Nevâhî-i Barçın'daki toplam

öşür miktarına oranı ise yaklaşık olarak % 50'dir²⁵⁶. Bu haliyle buğday, Nevâhî-i Barçın'daki en fazla gelir getiren, en çok üretimi yapılan ürün olarak karşımıza çıkmaktadır. Yörenin iklim ve arazi şartları, yetiştirilmesinin zahmetsiz olması, fazla suya ihtiyaç duymaması ve her zaman geçerli bir piyasasının olması bu ürünü vazgeçilmez yapan etkenlerdir.

D) BURÇAK ÖŞÜRÜ

Burçak gerek tanelerinden, gerekse saplarından hayvan beslenmesinde faydalanılan bir bitkidir. Değerli bir yem bitkisi olmasına rağmen gerek üretimindeki, gerekse hasadındaki zorluklar bu ürünün çok miktarda yetiştirilmesini engellemektedir.

Nevâhî-i Barçın'da burçak üretimi yapan ve öşür ödeyen toplam 58 hane reisi vardır. Bu, üretim yaparak öşür veren hane reislerinin içerisinde % 11 gibi bir orana denk gelmektedir. Hane reislerinin ödediği toplam öşür miktarı 522 kuruştur. Bu miktar hububat öşürlerinin % 2,97'sini teşkil etmektedir. Nevâhî-i Barçın'daki toplam öşür miktarına oranı ise % 2,21'ini oluşturmaktadır.

E) HAŞHAŞ ÖŞÜRÜ

Haşhaş, afyon bitkisinin tohumu ya da meyvesi olarak nitelendirilebilir. Yağlı tohumlardandır. Çıkarılan yağı yemeklerde kullanılabilir. Bunun yanında haşhaş taneleri "sürtme" tabir edilen işlemle ezilerek kullanılır. Sürtülmüş haşhaş o haliyle yenilebileceği gibi, çeşitli hamur işlerinde kullanılabilir. Bu ürün çiftçiye iki kere gelir getirmesi hesabıyla kârlı bir üründür.

Nevâhî-i Barçın'da haşhaş üretimi yapan ve öşür ödeyen toplam 107 hane reisi vardır. Bu, üretim yaparak öşür veren hane reislerinin içerisinde % 20 gibi bir orana denk gelmektedir. Hane reislerinin ödediği toplam öşür miktarı 2.715 kuruştur. Bu miktar hububat öşürlerinin % 15,48'ini teşkil etmektedir. Nevâhî-i Barçın'daki toplam öşür miktarına oranı ise % 10,31'ini oluşturmaktadır.

Nevâhî-i Barçın'da en fazla yetiştirilen ve gelir elde edilen ürün buğdaydır. İnsanların temel besinlerinden olan buğday, aynı zamanda en fazla gelir getiren ürün

²⁵⁶ Toplam öşür miktarı afyon öşürünün de dâhil edilmesiyle elde edilen bir meblağdır. Hububat öşüründen kasıt ise buğday, arpa, burçak ve haşhaşın toplam öşürüdür.

durumundadır. Buğday hububat öşürlerinin % 67'sini oluştururken, toplam üretim kazançlarının da % 50'sini teşkil etmektedir. Arpa üretimi ise hububatlar içinde ikinci, ekonomik değer olarak üçüncü sırada yer almaktadır. Hayvan beslenmesinde vazgeçilmez olan arpanın, zaman zaman insan beslenmesinde de kullanıldığı muhakkaktır.

Burçak ise daha çok hayvan beslenmesinde kullanılmaktadır. Zorluğu türkülere bile konu olan bu ürünün Nevâhî-i Barçın'da çok fazla yetiştiğini söylemek mümkün değildir. Ekonomik değer olarak da son sırada yer almaktadır.

Yöreye özgü haşhaş ve haşhaştan elde edilen afyonun ekonomideki yeri % 36'ya yakındır. Ekim alanı, verimliliği ve üretim zorluğu hakkında defterlerde herhangi bir bilgi bulunmamasına rağmen, bu ürünün ekonomik değerinin yüksek olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Haşhaş ve Afyon üretimi birlikte değerlendirildiğinde vergilendirmedeki payı % 22'ye yakın olacaktır. Nevâhî-i Barçın'da öşür vergisi ödeyen haneler ve dağılımı tablo 32'de²⁵⁷ gösterilmiştir. Tablo 33'de²⁵⁸ ise üretilen ürünler, üretim yapan haneler ve öşür miktarları toplu olarak verilmiştir.

Tablo 32. Nevâhî-i Barçın'da öşür vergisi ödeyen haneler ve dağılımı.

ÜRÜN	Üretim Yapan Hane	Toplam Handede Payı	Üretim miktarı	Toplam Üretimde Payı	Öşür Miktarı	Toplam Öşürde Payı
Afyon	107	20	142.5	5.7	6036	27
Arpa	126	23	663	21	2456	10
Buğday	146	27	2015	65	11880	50
Burçak	58	11	131	4	522	2
Haşhaş	107	20	137	5	2715	11
Toplam	544	100	3089	100	23609	100

²⁵⁷ Tablo *ML. VRD. TMT. 9098* Numaralı Deftere göre hazırlanmıştır.

²⁵⁸ Tablo *ML. VRD. TMT. 9098* Numaralı Deftere göre hazırlanmıştır. Zira 1256 (M. 1840) sayımını kapsayan Defterlerde ürün ve üretim bilgileri yer almamaktadır.

Tablo 33. Nevâhî-i Barçın'da üretilen ürünler ve ödenen öşür vergisinin dağılımı.

YERLEŞİM YERİ	BALCAM	Yüzdesi	GÜVEÇÇİ	Yüzdesi	ÇOĞU	Yüzdesi	TÜRKMEN	Yüzdesi	KAZA TOPLAM
Toplam hane	14		15		118		26		
Buğday hâsılası olan hane	14	10	13	9	101	69	18	12	146
Buğday üretimi	117	6	203	9	1436	72	259	13	2015
Buğday öşrü	702	6	1038	9	8586	72	1554	13	11880
Arpa hâsılası olan hane	7	6	13	10	97	77	9	7	126
Arpa Üretimi	22	4	57	9	481	78	54	9	614
Arpa öşrü	88	4	228	9	1924	78	216	9	2456
Burçak hâsılası olan hane	2	3	0	0	54	93	2	3	58
Burçak Üretimi	2	2	0	0	122	93	6.5	5	130.5
Burçak öşrü	8	2	0	0	488	93	26	5	522
Haşhaş hâsılası olan hane	0	0	9	8	99	90	2	2	110
Haşhaş Üretimi	0	0	12	9	121.7	90	2	1	135.7
Haşhaş öşrü	0	0	240	10	2435	90	40	1	2715
Afyon hâsılası olan hane	0	0	9	8	99	90	2	2	110
Afyon üretimi	0	0	1536	10	13966	90	174	1	15675.5
Afyon öşrü	0	0	590	10	5366	90	80	1	6036
Öşür Toplamı/ Yüzde ort	798	3	2096	9	18799	80	1916	8	23609

SONUÇ

Nevâhî-i Barçın'ın yerleşime açılmasının tarihi bakır çağına kadar uzanmaktadır. Özellikle Amoriom ilkçağlardan, Anadolu'ya yapılan Abbasi akınlarına kadar büyük ve stratejik bir şehir olarak varlığını sürdürmüştür. Kral yolunun bölgeden geçmesi cazibesini artıran bir başka etkidir. Selçuklu ve Osmanlı döneminde ise yöre eski görkeminden uzaktır. Bunda zamanın, ihtiyaçların ya da stratejinin değişmesinin etkili olduğu kuşkusuzdur. 19. yüzyılın ikinci yarısına gelindiğinde Nevâhî-i Barçın ortalama bir Osmanlı kazası görünümündedir.

Nevâhî-i Barçın, günümüzde Emirdağ olarak adlandırılan ilçenin geçmişteki isimlerinden birisidir. Tanzimat Döneminde Hüdavendigâr Eyaletinin, Karahisar-ı Sahip Sancağına bağlı bir Osmanlı kazasıdır. İlçe sırasıyla Nevâhî-i Barçın, daha sonra Musluca, ardından Aziziye, son olarak da Emirdağ adını almıştır. Nevâhî-i Barçın kazasının görünümü Emirdağ'dan hayli farklıdır. Bir kere coğrafi sınırlar günümüzdekenden oldukça büyük bir alanı kapsar.

Bugün Afyonkarahisar'ın ilçelerinden birisi olan Bayat, Bolvadin ilçesinin bir kasabası olan Kemerkaya (o dönemde Çoğu), bu gün İncehisar'a bağlı olan Seydiler gibi yerleşim merkezleri o dönemde Nevâhî-i Barçın hudutları dâhilindedir. İkincisi Nevâhî-i Barçın'ın idari yapısı günümüzden çok farklıdır. Şöyle ki; Nevâhî-i Barçın'ın yönetim merkezi bazen bu günkü Emirdağ, bazen Bayat, bazen da Çoğu olmaktadır. Yönetim merkezinin değişken olması devrin ihtiyaç ve sorunlarından kaynaklanmış olsa gerekir.

Hüdavendigâr Salnamelerinden faydalanarak Nevâhî-i Barçın'ın hudutlarını tespit etmek istersek karşımıza kabaca şu sınırlar çıkacaktır. Karahisar-ı Sahip Sancağında ve sancağın kuzeydoğu köşesinde bir kaza olup kuzeyinde Kütahya Sancağı ile doğusunda Ankara vilayetiyle, güneyinde Bolvadin Kazasıyla, batısında Nefs-i Karahisar kazasıyla kuşatılmış ve mahduttur²⁵⁹. Görüldüğü üzere inceleme yapılan tarihlerdeki Nevâhî-i Barçın bu günkü Emirdağ'ı kapsamakla beraber, çok daha geniş bir alanı ihtiva etmektedir.

²⁵⁹ 1316 Hüdavendigâr Vilayet Salnamesi, s. 382–383.

Tez ile ilgili olarak incelenen kaynaklar temel olarak 9098–9099–9100 numaralı Temettuât Defterleridir. Bu defterler Başbakanlık Osmanlı Arşivinde ML. VRD. TMT. Tasnifinde yer almaktadır. Defterlerden 9099–9100 numaralı olanlar 1256 sayımını (M. 1840), 9098 numaralı olan ise 1261 sayımını (M. 1845) kapsamaktadır. Bu defterlerde yukarda zikredilen ilçe merkezleri ile birlikte dokuz yerleşim merkezi kaydedilmiştir. Bunlar; Çoğu, Hüsrev Paşa, Bayat, Seydiler, Türkmen, Bavırdı, Gömü Bala, Balcam Sultan ve Güveççi'dir. Bu yerleşim merkezlerinin Nevâhî-i Barçın'ın tamamını kapsamadığı çok açıktır. Zira gerek 438 numaralı *Vilayet-i Muhasebat-ı Anadolu Defteri*, gerekse elli yıl sonraki 1316 tarihli *Hüdavendigâr Vilayet Salnamesinde*, incelenen defterlerde zikredilen yerleşim merkezlerinden başka pek çok yerleşim merkezi vardır²⁶⁰. Eksik kalan yerlerin arşiv kayıtlarına maalesef rastlanamamıştır.

1840 yılında Nevâhî-i Barçın kazasında ML. VRD. TMT. 9099–9100 Numaralı defterlere göre yaklaşık olarak 3060 kişi yaşamaktadır. Şayet hesaplamalarımıza beş yıl sonra yapılan ML. VRD. TMT. 9098 Numaralı defteri dâhil edecek olursak bu rakam 3190 kişiye çıkacaktır. Nevâhî-i Barçın'da nüfus artışı yıllık ortalama olarak % 4,5 civarında gerçekleşmiştir²⁶¹.

Nevâhî-i Barçın'da insanların neredeyse tamamının bir sülale ismi vardır. Bu isimler bir şahıstan, bir sıfattan, bir meslekten, bir hayvandan, bir coğrafyadan, etnik kökenden ya da İslam dini ile ilgili bir terimden kaynaklanmış olabilir. Lakap verilmesinde fiziki özellikler ön plana çıkmaktadır (kör, topal, sarı, kara gibi). Dini nitelik taşıyan lakaplar da azımsanmayacak bir yekûn tutar (molla, imam, hacı gibi). Lakaplar verilirken, lakap verilen insanların diğer insanlardan farklı özellikleri ve normal dışı durumları göz önüne alınmış, sonuçta o kişinin psikolojik, sosyal ya da ayırt edici özelliği vurgulanmıştır.

Nevâhî-i Barçın'da meslekler çok fazla çeşitlilik göstermez. Hane reislerinin büyük çoğunluğu “erbab-ı ziraatdan idüğü” şeklinde kaydedilmiştir. Oranı % 82'leri bulur. Bunlardan sonra en kalabalık grubu hiçbir mesleği olmayan insanlar oluşturur.

²⁶⁰ Bakınız, *Hüdavendigâr Vilayet Salnameleri*, 1288, s. 120–121. 1290, s. 122–123. 1306, s. 92–93. 1316, s. 382–383.

²⁶¹ Bu hesaplamalar yapılırken ML. VRD. TMT. 9098 ve ML. VRD. TMT. 9099 Numaralı defterlerde yer alan Çoğu, Balcam, Güveççi, Türkmen yerleşim merkezleri esas alınarak hesap yapılmıştır. Zira bu Defterler aynı yerleşim merkezine ait, farklı tarihlerde yapılmış sayımları kapsamaktadır.

Hiçbir mesleği olmayan insanlar yaşlı, dul, yetim veya özürlü insanlardır. Bunlardan başka dönemin sanayi faaliyetleri içinde sayabileceğimiz değirmenci, demirci, duhancı gibi meslekler çok az yekûn tutar. Tıpkı bunlar gibi din ve devlet görevlilerinin, askerlerin, hizmet erbabının sayısı da son derece kısıtlıdır. Talebe olarak gözüken sadece iki kişi vardır. Talebe sayısının azlığı eğitimle ilgili olumsuz düşünceler akla getirmektedir. Mesleklerin dağılımından da kolayca anlaşılacağı gibi Nevâhî-i Barçın geçimini tarımla sağlayan Osmanlı Devletinin genel görünümü ile tezat teşkil etmeyen bir kaza görünümündedir. Sanayi ve bunun yan kolları ise yok denecek kadar azdır.

Halkın büyük çoğunluğunun kendine yeterli olacak bir tarım arazisine sahip olduğunu söylemek mümkündür. Yine bu araziye sahip olan hanelerin tamamına yakını arazilerini işlemek için yeterli yük ve binek hayvanlarına sahiptir. Ancak makineleşmenin olmadığı ve her şeyin insan emeği ile yapılmaya çalışıldığı bir ortamda, insanların karşılıklı olarak birbirlerine yardımcı oldukları iddia etmek yanlış olmayacaktır. Tarım işlerinin yapılmasında ve yetiştirilmesinde o dönem için elzem olan bir vakiadır. Tarım işçisi olarak görülebilecek meslekler ırgatlık ve hizmetkârlık olarak kaydedilmiştir. Bunların sayısı incelendiği zaman varsayımımızın gerekçesi anlaşılacaktır.

Nevâhî-i Barçın'a ait defterlerde kişilerin bireysel durumları ile ilgili olarak sonuçlar elde etmek mümkündür. Hanelerin kaydı yapılırken bir kısım insanlar hakkında dul, yetim, yaşlı, "onun bunun inayetiyle geçinmekte", "iki karındaşın beyninde müşterek", "oğlu ile beraber" gibi ibareler yazılmıştır. Yetimlerin malları kendi tasarrufunda olarak kaydedilmiştir. Yani herhangi bir vekil ya da vasi tayini lüzumu hissedilmemiştir. Bu durum hem yetimler hem de mülkiyet hakkı yönlerinden önemlidir. Buradan yetimlerin mallarının akrabaları veya başkaları tarafından istismarının engellendiği sonucuna ulaşmak mümkündür. "şunun bunun ianesiyle geçinmekte olduğu" ibaresi de son derece önemlidir. Çünkü bu kişilerin kayıtlarına bakıldığı zaman, "hanelerinden başka bir şeyleri olmadığı" kaydı da yazılmıştır. Buradan iki sonuç çıkarılması mümkündür. Birincisi sosyal devlet anlayışının yerini sosyal toplum almıştır. Bu insanlar kaderlerine terk edilmemekte, toplum tarafından sahiplenilmektedir. Devletin el uzatmaması ne kadar yadırganırsa, milletin sahip

çıkması da o kadar takdir edilmelidir. İkincisi, evlerden vergi alınmamasıdır²⁶². İnsanların sığınacakları bir evlerinin olması ekmek kadar, su kadar, hava kadar elzem bir ihtiyaçtır. Evlerden vergi alınmaması ise bize göre son derece doğrudur. Baba ile oğulların bir arada bulunması ya da iki kardeşin beraber yazılması da büyük aile geleneğinin devam etmekte olduğunu çağrıştırmaktadır. Bu durum kültürel yapı ve dönemin işgücü ihtiyacı ile ilgili olsa gerektir.

Defterlerde dikkat çekici bir durum da kadınların hane reisi olarak kaydedilmemesidir. Dul kadınlar defterlere yazılmış, ancak hane numarası verilmemiştir. Bu olayın mantıksal arka planında neyin olduğunu anlamak mümkün değildir. Örneğin Hüsrev Paşa'da kayıtlı son hane numarası 208'dir. Bu sayıya başta belirtilen, sayfa eksikliğinden kaynaklanan sekiz hane dâhildir. Bunların da tamamı erkek olsa gerekir. Zira kadınlar bütün defterlerde en sona kaydedilmiştir. Altı tane de dul kadın yazılmış, ancak bunlara hane numarası verilmemiştir. Bu durumda Hüsrev Paşa'nın hane sayısı 206 mıdır yoksa 214 mü? Bu durumun klasik erkek egemen anlayış neticesinde tezahür ettiğini iddia etmek mümkündür. Kaydedilen bu kadınların yetişmiş erkek çocuklarının olmadığı, bunların evlenme ihtimallerinin bulunduğu düşünülebilir, fakat gerekçesi ne olursa olsun bunların da hane olarak kabul edilmesinin Tazimatın ruhuna daha uygun olacağı kuşkusuzdur. Zira bunların içerisinde de vergi mükellefi olanlar vardır.

Defterlerde sadece ekili tarım arazileri kaydedilmiş, bunun haricinde herhangi bir bilgi verilmemiştir. Tarım arazilerinin sulanabilen araziler olduğunu söylemek mümkün değildir. Bazı yerleşim merkezlerinde değirmenlerin olduğu ve bunların suyla çalıştığı muhakkaktır. Ancak yörede suyun bulunması, suyun tarımda da kullanıldığı anlamına gelmez. Bu nokta önemlidir. Çünkü üretim verimi dolayısıyla alınacak vergiler bununla doğrudan ilgilidir. Bostan olarak kaydedilen yerlerde yetiştirilen ürünlerin ise sulandığı düşünülebilir. İncelenen kaynaklarda akarsular, göller, dağlar, meralar, yaylak ve kışlaklar belirtilmemiştir. Ormanlar ve meyve bahçelerine de yer verilmemiştir. Odun ve kömür ticaretiyle uğraşan insanlar ve bu insanlara yazılan hatırı sayılır Temettuât gelirleri yörede ormancılık ve orman ürünlerinin ticaretinin yapıldığını göstermektedir. Orman ürünlerinin ham odun ve odun kömür olarak kullanıldığını ya da

²⁶² Sadece bu durumda olanlar değil, herkes için geçerlidir.

kereste olarak pazarlandığını düşünebiliriz Ancak bunların başka yerlere sevk edilip edilmediğini tespit etmek mümkün değildir. İncelenen defterlerde bu türden verilere rastlamak mümkün değildir.

Nevâhî-i Barçın'da tarım ürünlerinden en fazla buğday yetiştirilmiştir. Buğdaydan sonra arpa üretimi gerçekleştirilmiştir. Buğday ve arpa insan ve hayvan beslenmesinde son derece elzem ürünlerdir. Bu ürünler halkın üretim faaliyetlerinin en önemli kısmını teşkil ederler. Burçak; hayvan beslenmesinde, et ve süt veriminde son derece kıymetli bir yem bitkisi olmasına rağmen üretimi fazla yapılan bir bitki değildir. Çok az miktarda da burçak üretimi yapılır.

Nevâhî-i Barçın'da hububatlardan başka haşhaş ve afyon üretimi yapılmıştır. Bu ürünler son derece mühim ürünlerdir. Haşhaş yağından sütünden küspesinden faydalanılan, sanayi ve ihracat değeri olan bir üründür. Haşhaştan elde edilen afyon çeşitli hastalıkların tedavisinde aranan bir hammadde olduğu kadar, keyif verici bir madde olmasıyla da önemlidir. İlkçağdan beri yörede üretimi yapılan bu ürünün, üreticileri için önemli bir gelir kaynağı olduğu şüphesizdir. Ancak 1256 (M. 1840) sayımında ürünler ve miktarlarından bahsedilmemiştir. 1261 (M. 1845) sayımı ile ilgili detaylı bilgiler ise tablolar halinde verilmiştir.

Çoğu ve Güveççi' de bostanlar kaydedilmiş; lâkin yetiştirilen ürünler hakkında bilgi verilmemiştir. Bostan olarak kaydedilen bu arazilerde ne tür ürünlerin yetiştirildiği meçhuldür. Ancak dönüm hâsılalarının tarım arazilerinden yüksek olması, bostanlarda yetiştirilen ürünlerin ekonomik değeri yüksek olan ürünler olduğu varsayımını akla getirmektedir. Bununla beraber hanenin ihtiyacı olan fasulye, nohut, patates, domates gibi ürünlerin veya sebzelerin ekilmesi de ihtimal dâhilindedir.

Tarımın yanında ve tamamlayıcısı olarak mevcut olan sektör ise hayvancılıktır. Hayvanları yük ve binek, büyükbaş, küçükbaş ve arıcılık olarak tasnife tabi tutmak mümkündür. Küçükbaş olarak koyun ve keçi beslenir. Büyükbaş hayvanlar ise sığır ve camızdır. Yük ve binek hayvanları ise öküz, camız öküzü, at, merkep, kotan, bargir, esb olarak sıralanabilir.

Hayvanlar tarlaların sürümü, ekimi, hasatı, ürünlerin nakliyesi, insan ve yük taşımacılığı gibi alanlarda kullanılır. Etinden, sütünden, yününden, faydalanılır. Tarlaların gübre ihtiyaçları, evlerin yakacak ihtiyaçları hayvanlardan sağlanır. Bunun yanında hayvanların ticari değeri söz konusudur. Zira incelenen defterlerde hayvan ticareti ile ilgili Temettuât kayıtları mevcuttur. Hayvan ticaretinin yöresel mi yoksa daha geniş çaplı mı olduğu incelenmesi gereken bir husustur.

Nevâhî-i Barçın'da insanlar geçimlerini tarım ve hayvancılıkla sağlamış ve devlete vergilerini ödemişlerdir. 1261 (M. 1845) sayımının defterinde elde edilen kazançlar kaydedilmiş, buna göre vergiler tespit edilmiştir. Gelir dağılımının dengeli olduğunu söylemek mümkün değildir. Toplam varlıklar dikkate alındığı zaman en üst seviyedeki kişinin geliri ile en az varlığı olan kişi arasındaki fark en az Seydiler'de en fazla fark ise Hüsrev Paşa'da görünmektedir.

Nevâhî-i Barçın'da yerleşim merkezlerinde gelir dağılımı farklılıklar göstermektedir. Buna rağmen bölge halkının genel gelir düzeylerinin Osmanlı Devleti'nin genel durumundan daha iyi olduğunu iddia etmek mümkündür.

İncelenen dönemde Nevâhî-i Barçın'da yaşayan insanların tamamı Türk ve Müslüman'dır. Bu insanlar büyük bir çoğunlukla orta boylu, kumral veya esmer fiziki özelliklere sahiptir. Hemen herkesin bir sülale simi vardır. İnsanların bir kısmının sülale isimlerinin yanında kullandıkları lakapları vardır. Pek az insan hariç, insanlar hayatlarını tarım ve tarımdan ayrı düşünülmeyen hayvancılık ile temin ederler. İnsanların gelir seviyeleri çok yüksek değildir. Hayatlarını idame ettirecek seviyededir. Bu tespitin istisnaları vardır. Bir sermaye birikiminden söz etmek mümkün değildir. Tarım ve hayvancılıkta makineleşme yoktur. Sanayileşmenin ya da makineleşmenin herhangi bir emaresi yoktur. Çok az insan geçimini tarım ve hayvancılıktan başka mesleklerle kazanmışlardır. Bunlar da devlet görevleri, din görevi veya hizmet sektörü ile iştigal eden insanlardır. Kazada yaşayan insanların –herkesin olmasa da- kendilerine yetecek kadar arazileri, başlarını sokacak evleri, tarlada işlerini görecektir hayvanları, kendilerini veya yüklerini taşıyacak binitleri vardır.

KAYNAKÇA

AKIN, Metin, *Dünden Bugüne Emirdağ*, (Baskı yeri, tarihi, vs. yok)

ARI, Mustafa, “Bayat Tarihi”

<http://www.bayat.bel.tr/bayattarihi.htm> www.afyonbayat.com
(20.10.2007)

BALUN, Sedat, “Bayat Tarihi” (18.01.2008)

http://www.bayatboyu.com/index.php?option=com_content&task=view&id=5&Itemid=29 20.03.2008)

BAYAR, Muharrem, *Bolvadin Tarihi (Kurumları, Yöneticileri, Yetiştirdiği Kişiler)*, Bilge Matbaacılık, ISBN 975-92458-1-7 İstanbul, 2004.

BOA ML. VRD. TMT, 9098. Çoğu, Güveççi, Balcam, Türkmen’e ait defter
(83 Sayfa).

BOA. ML. VRD. TMT. 9099, Çoğu, Güveççi, Balcam, Türkmen’e ait 1256
(M. 1840) tarihli defteri (31 Sayfa).

BOA. ML. VRD. TMT 9100, Hüsrev Paşa Hanı, Bayat, Bavırdı, Gümü Bala, Seydiler’e ait defter (84 Sayfa).

ÇADIRCI, Musa, ‘Tanzimat Döneminde Türkiye’de Yönetim’ *Bellekten*, s. 601–626, C. 1, T. T. K Basımevi.

ÇAKIR, Coşkun, ”Bir Reform Hareketi Olarak Tanzimat: Hazırlanması, İlanı, Tepkiler ve Uygulanması” *Osmanlı Ansiklopedisi*, c. 14, Yeni Türkiye Yayınları, s. 698–714 Ankara, 1999.

ÇALIK, Erkan, “Dünden Bugüne Emirdağ”

http://www.emirdag.com.tr/m/index.php?option=com_content&task=view&id=36&Itemid=38 (20.10.2007)

ÇELEBİ, Evliya, *Seyahatname*, Üçdal Neşriyat, İstanbul, 1986, c.4.

ÇOLAK, Filiz, "İzmir Ticaretinde Afyonun Yeri ve Önemi" *Türkler Ansiklopedisi*, c. 6 Yeni Türkiye Yayınları, s. 528–531, Ankara, 2002.

FAROQİ, Sureyya, *Osmanlılarda Kent ve Kentliler*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları 5, İstanbul, 2004.

GÜNEŞ, Mehmet, "XIX Yüzyıl Başlarında Afyon'da Fiyatlar" *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, s. 91–105, Cilt 1/ Sayı 2/Mayıs, 1999.

HALAÇOĞLU, Yusuf, "Osmanlı Devlet Teşkilatı" *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, Çağ Yayınları, s. 354–365,c. 12, İstanbul, 1990.

Hüdavendigâr Vilayeti Salnameleri. (1288–1290–1294–1301–1306–1310–1311–1312–1314–1315–1316–1317–1318–1320–1324) Bursa Vilayet Matbaası.

İLGEN, Mustafa, "Osmanlı Toprak Yönetimi"

<http://www.academical.org/dergi/MAKALE/11sayi/ilgenOsmanliToprak.doc>.(17.10.2007)

İNALCIK, Halil, "Tanzimatın İlanı ve Sosyal Tepkiler" *Belleten*, s. 623–690,c. XXVII /112, 1964.

KARAL, Enver Ziya, *Osmanlı İmparatorluğunda İlk Nüfus Sayımı*, TC. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü.

KARAZEYBEK, Mustafa, "Osmanlı Taşra Teşkilatında Karahisar-ı Sahib Sancağı'nın İdari Yapısı" *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, s. 100–115, Cilt II/ Sayı I/Nisan, 2000.

KARPAT, Kemal H, *Osmanlı Nüfusu*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları 133, İstanbul, 2003.

Köylerimiz, Hilal matbaası, İstanbul, 1928.

KÜÇÜKALAY, A, Mesud-ÇELİKKAYA, Ali, "Osmanlı Vergi Sistemi ve Bir Tahsil Yöntemi Olarak İltizam" *Türkler Ansiklopedisi*, c. 10 Yeni Türkiye Yayınları, s. 878–890, Ankara, 2002.

KÜPELİ, Özer, "XIX. Yüzyıl Ortalarında Karahisar-ı Sahib'de Fiyatlar(1844–1854)" *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, s. 116–131, Cilt II/ Sayı I/Nisan, 2000.

Maliye Nezareti Mesarifat Defteri NO:4060.

Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri 438 numaralı (937/1530) I. Başbakanlık Basımevi, Ankara, 1993.

ORTAYLI, İlber, *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*, Alkım yayınları, İstanbul, 2006.

ÖZÇELİK, Selahittin, *XIX. yüzyılda Honaz Kazasında Sosyo – Ekonomik Hayat (Temettuât Defterlerine Göre)*, Fakülte Kitabevi, Isparta, 2005.

ÖZTÜRK, Said "Temettuat Defterlerinin Önemi" (08.06.2002)

<http://www.os-ar.com/article.php?sid=81>. (17.04.2007)

PAKALIN, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları:2506, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1993.

SAHİLLİOĞLU Halil, *IV. Murad'ın Bağdat Seferi Menzilnamesi*, Türk Tarihi Belgeleri, Cilt 2. Sayı 3–4, T. T. K. Yayınları, Ankara 1977.

SAYAR, Ahmed Güner, "Yenileşmeden Cumhuriyet'e Osmanlı İktisat Düşüncesi" *Türkler Ansiklopedisi*, c. 14, Yeni Türkiye Yayınları, s. 567–569, Ankara, 2002.

SENEMOĞLU, Yavuz, *Haydar Çelebi Ruznamesi*, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul, 1976.

ŞAHİN, Gürsoy, "XIX. Yüzyıl Ortalarında Afyonkarahisar Kazası'nın Sosyo-Ekonomik Yapısı (1840–1850)" *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, s. 105–119, Cilt III, Sayı 1, Haziran, 2001.

ŞAHİN, İlhan, "Anadolu'da Oğuzlar" *Türkler Ansiklopedisi*, c. 6 Yeni Türkiye Yayınları, s. 246–292, Ankara, 2002.

ŞAHİN, Naci, "XIX. Yüzyılın İlk Yarısında (M. 1844–1849) Karahisar-ı Sahip Sancağı'nda Vergi Düzeni İle İlgili Uygulamalar" *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, s. 107–122, Cilt 1/ Sayı 2/Mayıs, 1999.

ŞENER, Abdüllatif, "Tanzimat ve Meşrutiyet'te İktisadi ve Mali Politikalar" *Yeni Türkiye Ansiklopedisi Osmanlı Özel Sayısı* cilt 3 Yeni Türkiye Yayınları, s. 548–562, Ankara, 1999.

T. C. Emirdağ Kaymakamlığı

<http://www.emirdag.gov.tr./tarihi.asp> (18.02. 2007)

TABAKOĞLU, Ahmet, "Yenileşme Dönemi Osmanlı Ekonomisi" *Türkler Ansiklopedisi*. c. 14, Yeni Türkiye Yayınları, s. 207–233, Ankara, 2002.

TELCİ, Cahit, "Osmanlı İktisat Literatüründe Bulunan ve Hala Yaşayan Bir Kavram: Rençber" *Osmanlı Ansiklopedisi*, c. 10, Yeni Türkiye Yayınları, s. 714–716, Ankara, 1999.

YALDIZKAYA, Ömer Faruk, *Her Yönüyle Emirdağ*, Aslımlar Ofset, Tipo Matbaacılık, Ankara, 1986.

WİKİPEDİA, Özgür Ansiklopedi

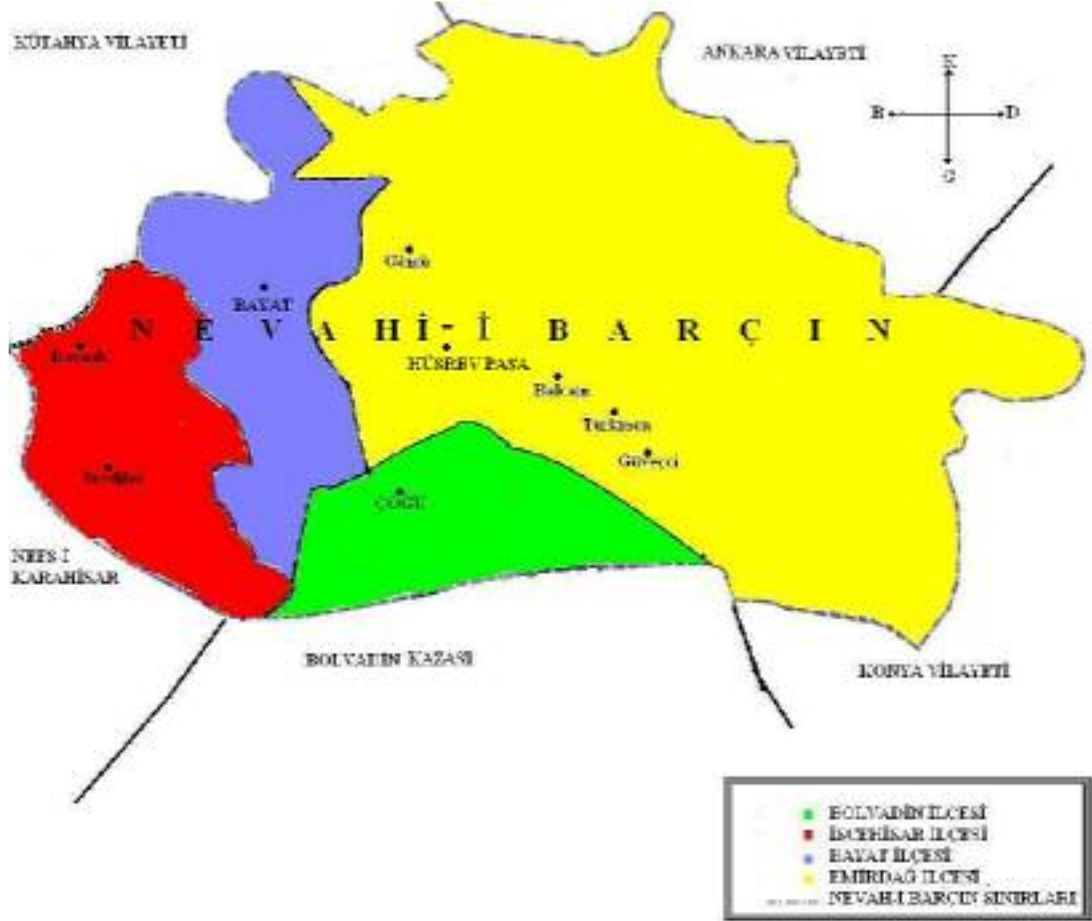
http://tr.wikipedia.org/wiki/Bayat%2C_Afyonkarahisar (05.03.2008)

http://tr.wikipedia.org/wiki/Emirda%C4%9F%2C_Afyonkarahisar# (3.04.2007)

EKLER

Ek 1. Haritalar

Harita 1. 1256 (M. 1840) -1256 (M.1845) yıllarında Nevâhî-i Barçın kazasının sınırları

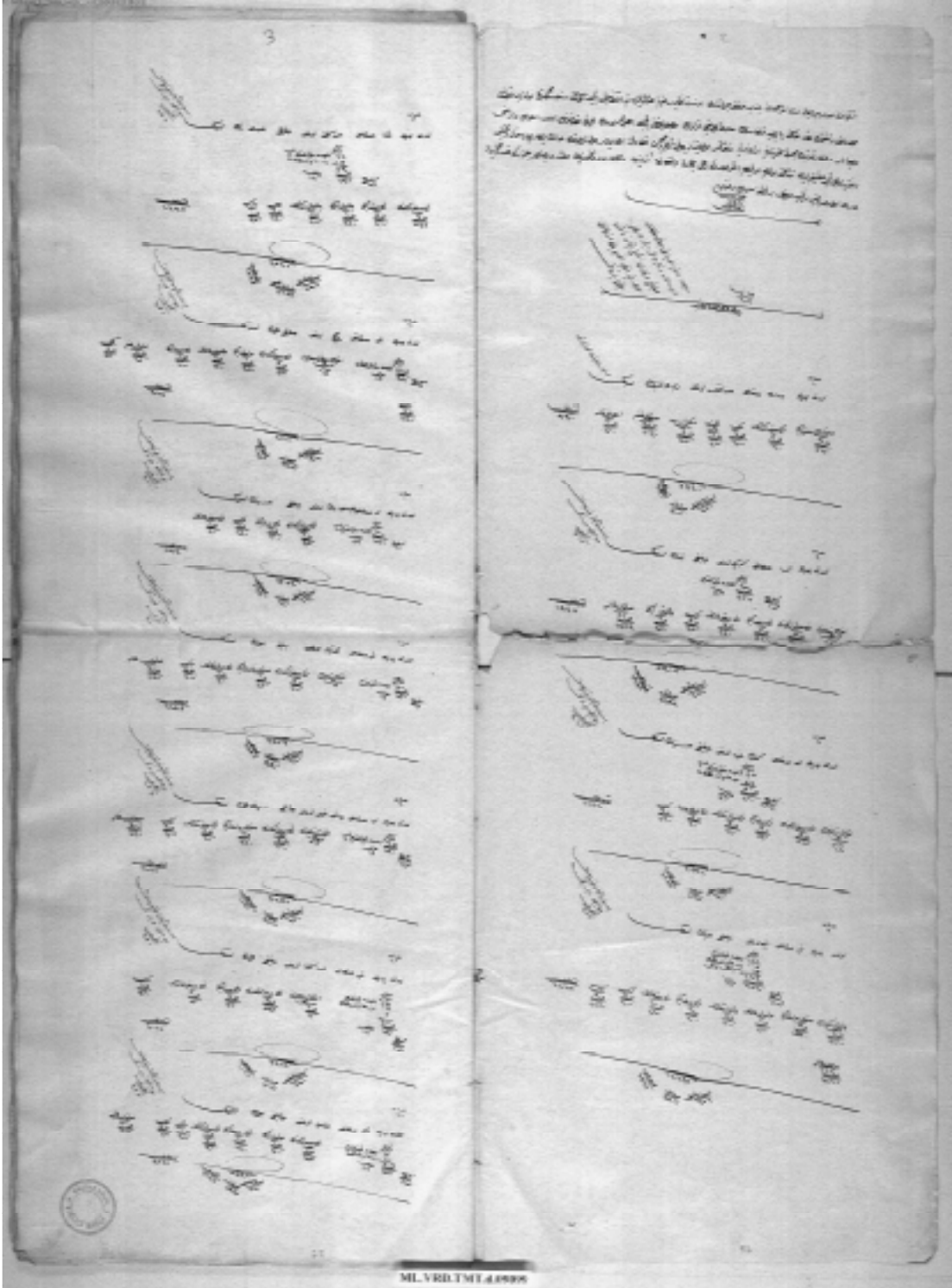
Harita *ML. VRD. TMT. 9099-9100-9098* Numaralı Defterlere göre düzenlenmiştir. Haritanın altındaki kutucukta yer alan bilgiler şu andaki ilçe sınırlarını göstermektedir. (Ölçek 1/1.000.000)

Harita 2. Hüdavendigâr Eyaleti'nin Haritası

Harita 1314 (M.1898) Numaralı Hüdavendigâr Vilayet Salnamesinden alınmıştır.

Ek 2. Belgeler

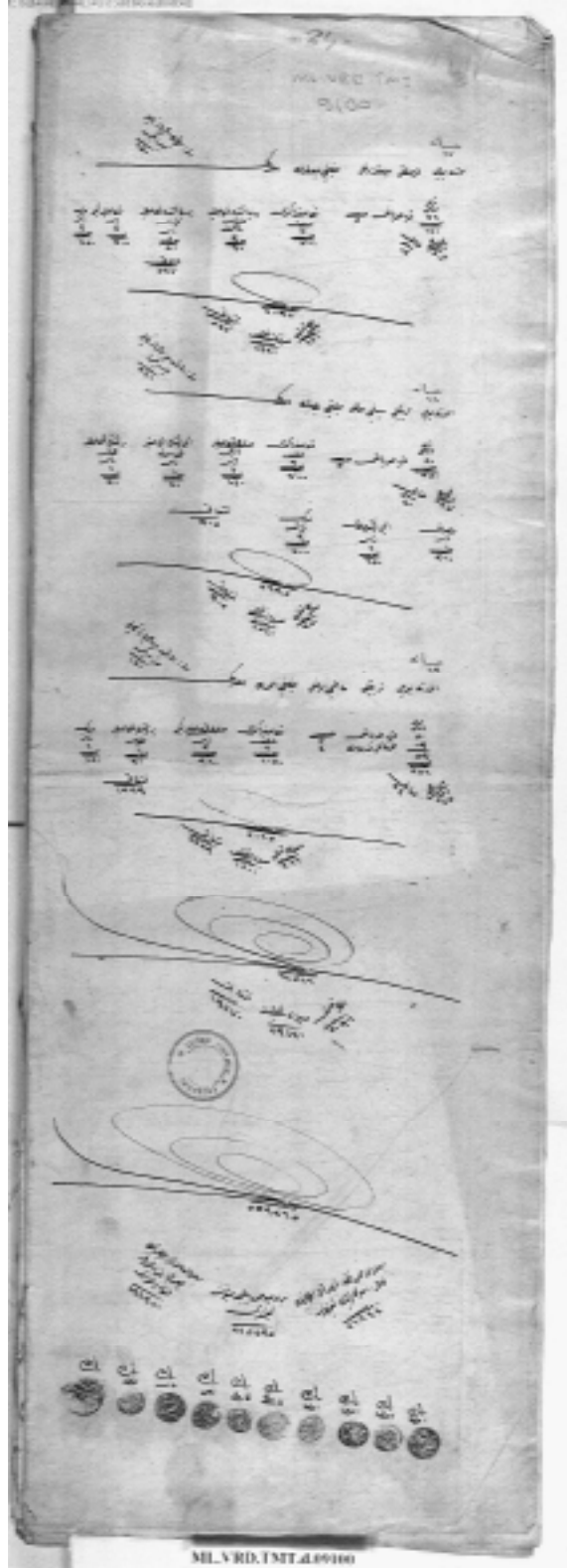
Belge 1. *ML. VRD. TMT. 9099* Numaralı defterin giriş bölümü

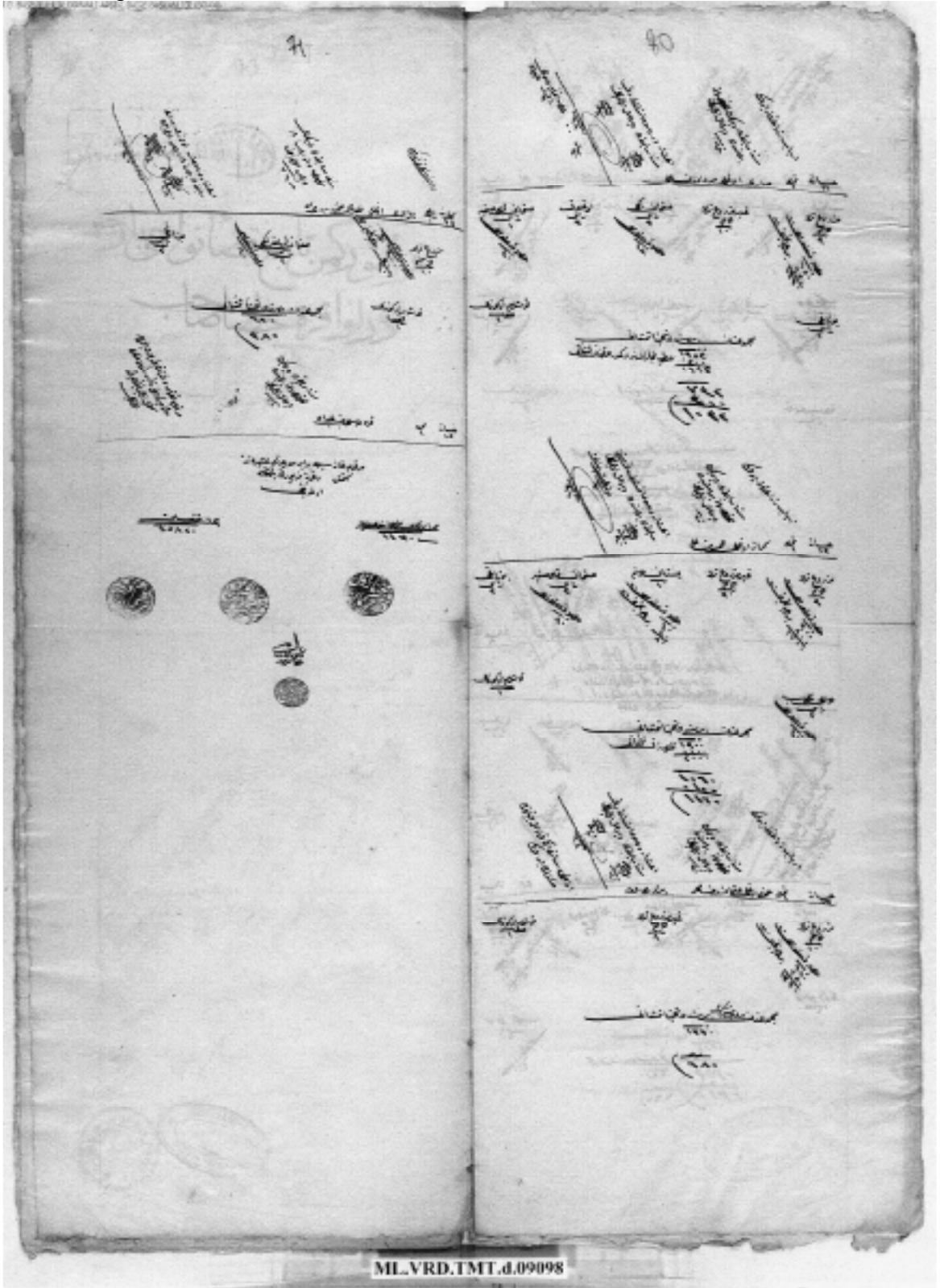
ML. VRD. TMT. 9099 Numaralı Defter sayfa 2-3. 1256 (M.1840) tarihli. 2. sayfanın en üst bölümünde defterlerin hazırlanmasındaki kanuni gerekçe ve vergi mükelleflerini tespit usulleri belirtilmiştir.

Belge 2. *ML. VRD. TMT. 9100* Numaralı defterin mühürlenmiş sayfaları

ML. VRD. TMT. 9100 Numaralı Defter sayfa 34. 1256 (M.1840) tarihli. Sayım yapan ve hazırlanmasını takip eden kamu görevlilerinin mühürleri.

Belge 3. *ML. VRD. TMT. 9098* Numaralı defterden mühür örnekleri

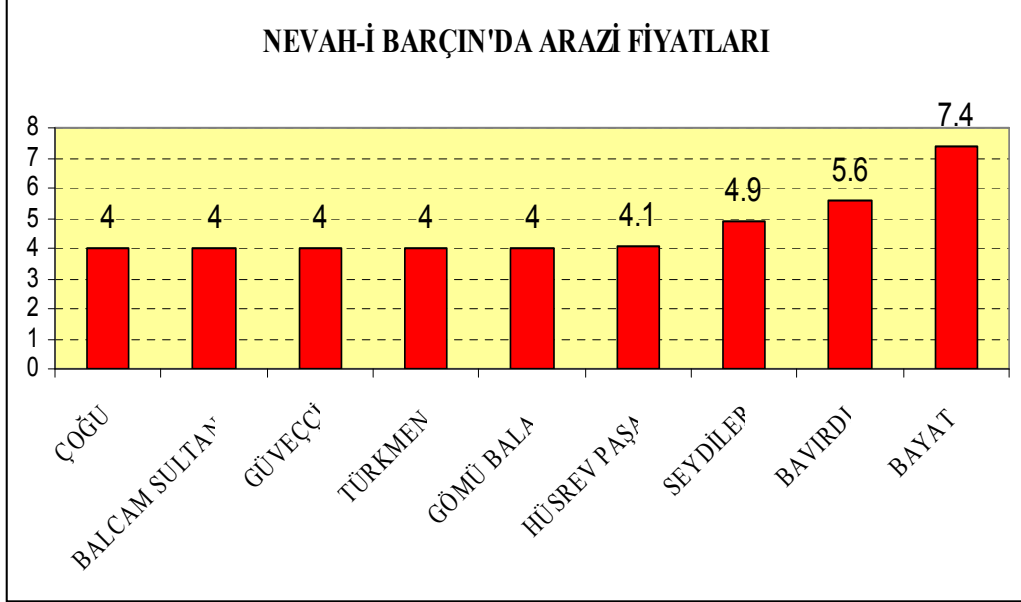
ML. VRD. TMT. 9098 Numaralı Defter sayfa 80–81. 1261 (m.1845) tarihli. Sayım yapan ve hazırlanmasını takip eden kamu görevlilerinin mühürleri.

EK 2. Salnamelere göre Nevâhî-i Barçın (Aziziye) nüfusu

SALNAME YILI	SAYFA NO	YEKÛN	RUM		ERMENİ		MÜSLÜMAN	
			ERKEK	KADIN	ERKEK	KADIN	ERKEK	KADIN
1288(m.1872)	120–121	7960	-	-	-	-	İSLAM	İSLAM
1290(m.1874)	122–123	7960	-	-	-	-	İSLAM	İSLAM
1294(m.1878)	140–141	7315	-	-	-	-	İSLAM	İSLAM
1301(m.1885)	476–477	7322	-	-	-	-	İSLAM	İSLAM
1306(m.1890)	92–93	23736	-	-	-	-	11860	11876
1311(m.1895)	320–321	17241	-	-	-	-	8805	8436
1312(m.1896)	370–371	27852	6	2	35	23	14200	13652
1314(m.1898)	420–421	29826	-	-	-	-	15198	14628
1315(m.1899)	316–317	30016	-	-	-	-	15287	14729
1316(m.1890)	382–383	30418	-	-	-	-	15460	14953
1317(m.1891)	346–347	31196	-	-	-	-	-	-
1320(m.1893)	338–339	30765	-	-	-	-	-	-
1321(m.1894)	378–379	31480	-	-	-	-	-	-
1324(m.1898)	606–607	39952	114		74		20463	19301

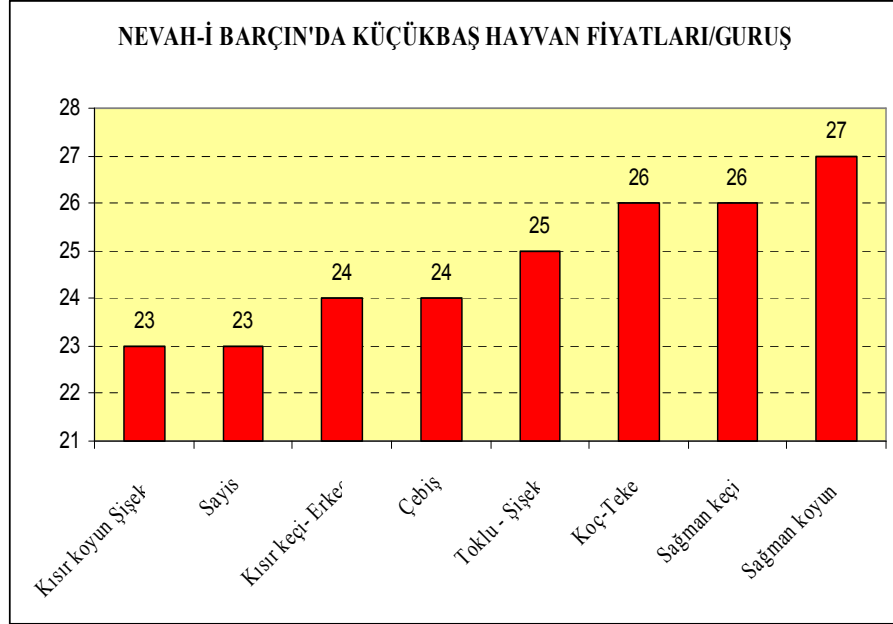
Çeşitli yıllarda Nevâhî-i Barçın (Aziziye- Musluca) Nüfusu

EK 3. Nevâhî-i Barçın'da Ortalama Arazi Fiyatları.

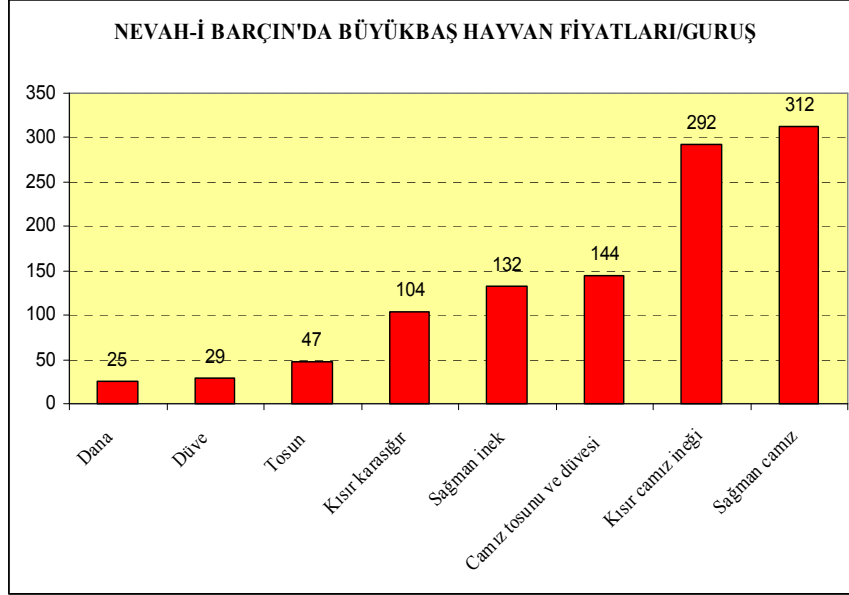
ML. VRD. TMT. 9099–9100 Numaralı defterlerden hazırlanmıştır. Arazi fiyatları ortalama olarak alınmıştır. Fiyatlar kuruş olarak yazılmıştır. Sıralama fiyatlara göre yapılmıştır.

EK 4. 1256 (m.1840) Sayımına göre Nevâhî-i Barçın'da Yük ve Binek Hayvanlarının ortalama kıymetleri.

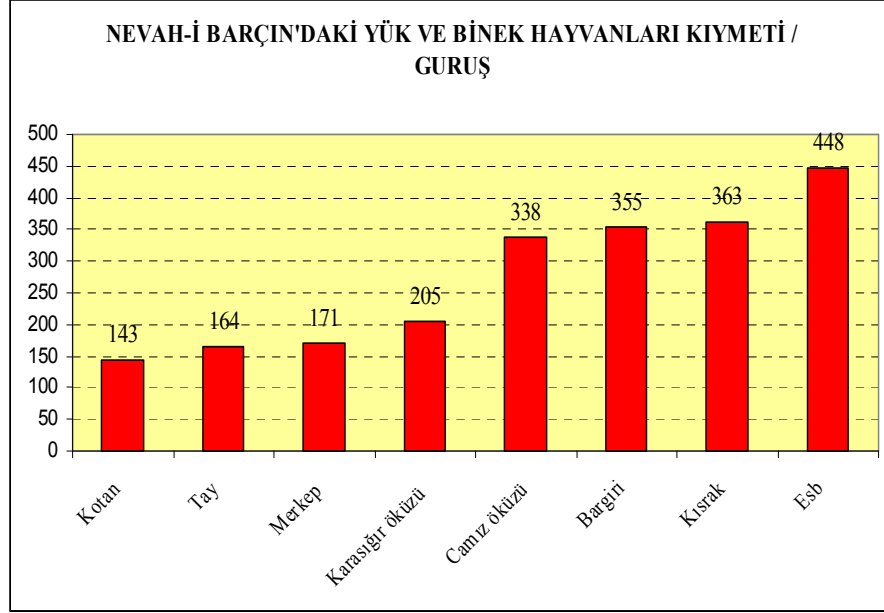
Tablo, *ML. VRD. TMT.9099-9100* Numaralı defterlerden hazırlanmıştır. Fiyatlar kuruş olarak yazılmıştır. Sıralama fiyatlara göre yapılmıştır.

EK 5. 1256 (m.1840) Sayımına Göre Nevâhî-i Barçın'da Ortalama Büyükbaş Hayvan Fiyatları.

Tablo, *ML. VRD. TMT.9099-9100* Numaralı defterlerden hazırlanmıştır. Fiyatlar kuruş olarak yazılmıştır. Sıralama fiyatlara göre yapılmıştır.

EK 6. 1256 (m.1840) Sayımına göre Nevâhî-i Barçın'da Yük ve Binek Hayvanlarının ortalama kıymetleri.

Tablo, *ML. VRD. TMT.9099-9100* Numaralı defterlerden hazırlanmıştır. Fiyatlar kuruş olarak yazılmıştır. Sıralama fiyatlara göre yapılmıştır.